A H

1 6 1 3

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-33791/fragment/page=0001

Ww] M. d. 27/1

Aufn.

Hl

Philos. VI
~~27~~. 38.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-33791/fragment/page=0002

Institutiones

# DIALECTICÆ;

*ex probatissimis*

AUTORIBUS STUDIOSE CONSCRIPTÆ, variisque exemplis

*in usum*

ILLUSTRIS PÆDAGOGII GIESSENI ILLUSTRATÆ,

*à*

*CUNRADO THEODORICO,*

*PHILOSOPHIÆ MORALIS PROfessore & Pædagogiarcha.*

EDITIO SECUNDA.



*16* *12.*

LIPSIÆ

*Excudebat Valentin am Ende.*

*ILLVSTRI ET GENEROSO*

*DOMINO,*

DN. MICHAELI à FREYBERG, LIB. BARONI in Justingen & Oepffingen/ &c.

NEC NON

*Nobilissimæ indolis & optimæ Spei adolescentibus,*

THEODORICO MORDIANO Kannen/ in Bruchusen/

LUDOVICO-ADOLPHO Schwartzn/

JOHANNI-SCVVICKHARDO à Cronbergk/

JOHANNI-PHILIPPO à Cronbergk/

*Pietati, literis, & moribus humaniori-bus sedulam*

*In Illustri* PÆDAGOGIO GIESSENO *operam navantibus.*

*Discipulis suis dilectis*

*S. P. P.*

Universitäts- u. Landesbibliothek Halle (Saale)
AB:67 10 d,12

ILLUSTRIS ET GENEROSE DN. BARO, NOBILES item ac optimæ spei adolescentes,

ANNUS nunc adimpletur quartus, ex quo, divinâ sic moderante providentiâ, Illustris hujus Pædagogii directio, ab ejusdem fundatore munificentissimo, Illustriss. ac Celsiss. principe & Domino, Dn. Ludovico Hassiæ Landgravio, &c. Dn. nostro clementissimo, clementer mihi demandata est. Ab eo tempore in hoc unum ea, qua potui, fide & solicitudine incubui, ut publicum Reip. literariæ commodum viriliter pro officii mihi demandati ratione promoverem. Nullum etenim munus Reipubl. afferre majus meliúsve nos posse cum Cicerone rebar, quàm si doceamus atque erudiamus juventutem, iis præsertim moribus atq; temporibus,

quibus ita prolapsa est, ut omniũ opibus refrænanda sit atq; coercenda. *Ut verò arduam istam regendæ juventutis Pædagogicæ humeris meis impositam provinciam, laboriosam simul ac periculosam, cum publico discentium fructu administrare possem, duo inprimis necessaria animadverteham: Iustam nimirum disciplinæ severitatẽ: & succinctam artium atq; scientiarum proponendarum perspicuitatem. His namq; tanquam immotis fundamentis universa non solùm molis Pædagogicæ strues omnium saniorum judicio innititur; sed & labefactatâ iisdem, concutitur: destructis verò, funditùs evertitur. Et certè disciplinam summoperè in informandis teneræ juventutis animis necessariam esse, nullus erit, qui in dubiũ vocabit. Hæc etenim, ut Bernhardi verbis utamur,* compositum reddit omnem corporis statum, nec non & mentis habitum: cervicem submittit: supercilia ponit: vultũ componit: ligat oculos: cachinnationes cohibet: moderatur linguã: frenat gulam: sedat iram: format incessum. *Ut non immeritò propterea* dux itineris

neris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, & magistra virtutis *à S. Cypriano appellata fuerit. Cùm hæc vel omnino sublata, vel saltem non legitimè usurpata, etiam optimæ indolis pueri corrumpantur, animi ad virtutem alioquin proclives, vitiis ac moribus pravis inficiantur, ingenia excitata & liberalia negligãtur, torpescentia nativo torpore absumantur, nec ulla ad quicquã unquam habilia reddantur. Quin & omnis institutio vana sit ac irrita, nulla erga superiores reverentia, & ad bonum obedientia, nullus in pietate & honestis moribus utilis profectus, sed ad illicita & pessima quævis turpis defectus. In quem finẽ fideles & cordati Præceptores cũ Lacone illo Pædagogo, cujus Plutarch.* in Lacon. *meminit, non tantùm hoc agent, ut adhibita justa disciplinæ severitate, pueri ipsorum fidei commissi,* honestis delectentur, turpibus offendantur: *sed ipsi etiam vitæ integritate & morum gravitate iisdem ubivis locorum prælucebunt.* Quamvis *enim* in nullo loco disciplinam suã præceptor deserere debeat: Prudentibus tamen, *ex præscripto Hugonis l. 3. didasc.*

ibi conſervanda eſt maximè, ubi vel neglecta, pluribus generat ſcandalum, vel cuſtodita, bonæ imitationis eſt exemplum. *Sicut* ſæpè, *quod Gregor. in moral. habet*, â diſciplinæ metu reſolvimus ſubditos: Si noſtro regimini hilaritatis fræna relaxamus: quia dum nos quaſi licenter lætos adſpiciunt, audacius ipſi ad illicita reſolvuntur *Sed tamen providè cavendum, ne juſta diſciplinæ ſeveritas in auſteritatem ac ferocitatem degeneret. E foro namq; Claſsico plagoſos ac tetricos Orbilios omninò proſcriptos volumus, cum B. Hieronymo teſte,* nihil fœdius ſit præceptore furioſo, qui cùm debeat eſſe manſuetus & humilis ad omnes, ex diverſo, torvo vultu, trementibus labiis, rugatâ fronte, effrenatis convitiis, facie inter ruborem & pallorem variata, clamore perſtrepitat, errantes non tam à bono retrahit, quàm ad malum ſuâ ſevitiâ præcipitat. *Imitari quidem Præceptores debent Medicos, non ſemper ægrotos blandè alloquentes, ſed quandoq; auſterè objurgantes, ſicut Antiſthenes ſeverus ille diſcipulo-*

*rum*

*rum suorum censor olim dicebat: veruntamen austeræ istæ objurgationes, increpationes, correptiones & correctiones paternorum affectuum moderamine temperatæ esse debent. Verum enim est illud Comici,*

——— ——— *Verberibus haud solis puer,*
*Verbis sed inducendus ad rectum bonis.*
*Hoc patrium est, inquit Terentianus Mitio, potiùs*
*consuefacere filium*
*Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu:*
*Hoc pater ac dominus interest, hoc qui nequit,*
*Fateatur nescire imperare liberis: &*

Qui congrua disciplina, *ait B. Ambrosius*, unumquemq; arguit, eruditum se ac probabilem doctorem in conspectu omnium ostendit. *Quòd si verò duriori nonnunquam plagosi alicujus præceptoris disciplinæ puer subjiciatur, animum propterea non despondeat, nec studia abjiciat, sed illud Ausonii recolligat:*

*Tu quoq. ne metuas, quamvis schola verbere multo*
*Increpet, & truculenta senex gerat ora Magister.*
*Degeneres animos timor arguit: at tibi confta*
*Intrepidus: nec te clamor, plagæq. sonantes*
*Nec matutinis agitet formido sub horis:*
*Quod sceptrum vibrat ferulæ, quòd multa supellex*

*Virgea, quòd mollis scuticam prætexit alutæ*
*Quòd ferbent trepido subsellia pestra tumultu.*
*Ille licet tristis senio, nec voce serenus,*
*Aspera contractæ minitetur jurgia frontis,*
*Nunquam inanis erit.*

*Post disciplinæ severitatem, in informandâ juventute scholasticâ succinctam præceptorum artium perspicuitatem requirimus. Et ista quàm sit necessaria, vel unum illud Poëtæ præceptum sufficienter comprobat;*

*Quicquid præcipies, esto brevis, ut citò dicta*
*Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.*
*Omne supervacuum pleno de pectore manat.*

*Cavendum tamen & hîc fuerit, ne succinctâ præceptorum brevitate, vel rem ipsam obscuremus, quod plerunq; ita usuvenire videmus juxta tritũ illud*: Obscurus fio, dum brevis esse volo: *vel etiam sub brevium compendiorum specie labòrifugæ adolescentiæ blandiamur. Brevitatem n. exigimus eam solum, quæ tractandis rebus adæquata, nullam præceptorum partem necessariam detruncat:* Absit *enim*, ut *cum B. Augustino* multiloquium reputemus, quando necessaria dicuntur. *Unde iterum vulgatus ille versiculus:* Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. *Perspicuitas verò*

*brevi-*

brevitati conjungenda. Cùm enim omnis informatio tenellæ juventutis gratiâ instituatur, ad eosdem certè demittere se præceptores, illis se unicè conformare, illorum captui se studiosè accommodare, adeoq; verbis clariis & perspicuis præcepta instillanda proponere, propositа exemplis tritis, facilibus ac communibus illustrare debent, ut non tantùm ipsi discipulos summâ dexteritate cum fructu informare, sed & hi suavi facilitate præscripta percipere, ex iisdemq; proficere laudabiliter possint. Præceptoris namq; hoc exigit fidelitas, ut omnia ad discentium commodum dirigat, non turpem quæstum inspiciat, nec vanum eruditionis vanæ, otiosis & odiosis subtilitatibus ac perplexis obscuritatibus, apud imperitos pueros applausum quærat. Et discipuli hoc requirit studium, ut ad ædificationem sui & aliorum scientiam appetat, non ostentationis & curiositatis gratiâ eandem addiscat. Benè B. Bernhardus: sunt, inquit, qui scire volunt eo tantùm fine, ut sciant, & turpis curiositas est: & sunt qui scire volunt, scientiam suam vendant, & turpis quæstus est: & sunt, qui scire

volunt, ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est. Sed sunt quoq; qui scire volunt, ut ædificent, & charitas est: & sunt, qui scire volunt, ut ædificentur, & prudentia est. *Omnia ista hæc mecum perpendens ab initio vocationis meæ ad arduum illud, quod administro, Pædagogiarchæ munus, hoc unum egi, huc omnem curam, sollicitudinem & laborem direxi, ut juxta disciplinæ moderatam severitatem, præcepta artium perspicuè explicare, & succinctâ brevitate discipulis fidei meæ commissis proponere cum fructu possem. Eum in finem non tantùm doctrinam Catecheticam (quæ pietatis & purioris Religionis regula, omnis itemq; solidioris eruditionis fundamentum est) ante omnia per quæstiones breves explicui, sed & pari dexteritate ac fide præcepta Logica & Rhetorica proposui, variisq; exemplis pro discentium captu illustravi. In his verò Ramū, præsertim in doctrinâ Topicâ ob perspicuitatem sequi, in reliquis, partim Rameorū, partim Aristotelicorum methodum pro re nata adhibere volui. Nuda enim præcepta vel Ramea vel Aristotelica ut proponerem, à discen-*

discentium utilitate non futurum judicabã: quoniam ista succincta nimis, & ob id obscuriora: hæc verò prolixa satis, & ob id difficiliora. Media igitur nobis via incedendum tutius multò & satius fore existimabam. Proinde necessaria saltem, & discipulorum nostrorum captui convenientia ex iisdem desumsi, ac suis quæq; locis appositè, quantum fieri potuit, pertractavi, variaq; exemplorum farragine declaravi. Si enim, meo quidem judicio, quicquam est, quod ad præceptorum cognitionem & intelligentiam facit: Exemplorum certè est appositorum varietas. quibus tanquam radiis quibusdam obscuriora ita illustrantur, ut absq; magna difficultate dociles juvenum animi facilè ea perspicere ac percipere queant. Quanquam verò ab initio hæc præcepta Logica non eum in finem in calamum dictata à me fuerint, ut publici aliquando juris fierent: describentium tamen incuria & insciția factum est, ut quàmplurimis descripta exemplaria erratis ac vitiis scaterent, quæ tum sensum præceptorum planè inverterent, tum discentes etiam plurimùm retardarent. Unde ipsa

rei

rei indignitas, aquè ac crebra Dn. Collegarum monita me commovêre, ut typis eadem evulgari tandem passus fuerim. Non equidem ut vanam vilibus hisce laboribus meis gloriam apud alios aucuparer: scio enim à doctioribus longè antè infinitos penè libros Logicos, & doctiores, & perfectiores & utiliores editos esse: sed tantùm ut Discipulorum meorum incolumitatem promoverem, studiaq; ipsorum, quantum quidem possem, hoc labore meo juvarem. De reliquis sollicitus nunquam fui. Captent illa illi, qui volunt & possunt. Mihi sine meo subsistere & acquiescere sufficit.

Vobis verò, Illustris & Generose Dn. Baro, Nobiles item ac optimæ spei adolescentes, discipuli dilectissimi, has meas institutiones pro inveterato scribentium more consecrare volui: ut publico hoc monumento omnibus ac singulis meum in vos favorem ac plus quàm paternum affectum publicè testatum redderem. In primis verò, ut in vobis etiam amorem erga laudatissimam divinæ Logices studium excitarem: sine qua omnes aliæ scientiæ & artes frigent; sine qua erudi-

eruditio perfecta nulla sperari, multò minus comparari potest; sine qua omnis noster in studijs conatus nullus, labores nulli, vigiliæ & lucubrationes nullæ, adeoq; omne, quicquid est, nullum est. Cùm ergo vobis hic unus præfixus esse scopus debeat, ut Illustrem Generosam ac Nobilem vestram familiam propria vestra generositate & virtute exornetis & amplificetis: Vera verò laus & æviterna nominis gloria è literis & artibus proveniat: hoc agite, ut dum in hac artium humaniorum palæstra acerrimè depugnatis, fundamenta Logica ante omnia feliciter ponatis: ut iisdem præsuppositis, superiorum Facultatum scientias cum fructu & utilitate longè maximâ superstruere possitis. Hîc nullius vos laboris pigeat, nullius molestiæ tædeat, nullius impensæ pœniteat, nihil quicquam pudeat. Radix quidem artium amara: fructus verò earundem dulcis: possessio constans: utilitas præstans: Laus, honor & gloria in sempiternum durans.

*Haud ulla pretiosior hominibus omnibus*
*Possessio, arte: vitæ & utilis magis.*
*Sortis etenim dubiique Mavortis vices*
*Vt cætera rapiant, manet salva ars tamen.*

Hac

*Hac itur ad astra! hac Illustrium & Generosissimorum, nec non Nobilissimorum vestrorum parentum spem de vobis conceptam explebitis, hac vobis ipsis vestrisq; honori & ornamento eritis, hac familiam vestram Generosissimam ac Nobilissimam illustrabitis, amplificabitis, & ad seram usq; posteritatem cum æviterna gloria propagabitis. Vale Illustris & Generose Baro: Valete & vos Nobilissimi juvenes, discipuli mei charissimi, hancq; meam ad vos προσφώνησιν eâ, quæ proficiscitur, mente suscipite, animo recondite, & juxta eam vitam, mores & studia vestra fideliter ac feliciter instituite. P. in illustri Hessorum Giessenâ, Anno 1609. die Septembris 9. quâ ipsâ constantiss. ille Martyr Hieronymus Pragensis, Johannis Hussi discipulus, ob sinceram confessionem Evangelicam Constantiæ, Anno Christi 1415. combustus est.*

V. St. P.

Cunradus Dieterich/ Philos. Pract. Prof. Publ. & Pædagogiarcha.

CL. V.

# CUNRADO THEODORICO, PHILOSOPHIÆ PRActicæ Profess. Illustris Pædagogii Giessæni Rectori, Logicas Institutiones edenti.

I.

*REbus in humanis Ratio quod, (Dux Moderatrix,*
*Dictatrix, Rectrix,) Artibus hoc Logica est.*
*Exhibet artifici hanc studio, tibi, docta juventus.*
*Magnifici doctus de Ratione liber.*
*Idem Director, Dux, Dictator, Moderator*
*Est meritò vester, grex studiose, Scholæ.*

Casparus Gabriel Rasor. I. U. D. Reip. Francofurt. Advocatus & Syndicus.

II.

FLuminibus Logici cui lotum pectus aceti
Lotȝ is, & lauta pro ratione placet. (est,
Fluminibus Logici qui purgat pectora aceti,
Summus is, & sūmæ nomina laudis habet.
Extat utrumq; tibi, Geniiq; probatur ab ausis
Ut scatet emissus, Clare vir, inde liber.
Applaudens famæ foveo bona verba: per qvū
Multa operi faveāt pectora, plura vacent.

*Gregor. Horstius D. & Med. Prof. in Acad. Giessenâ.*

Pau G.

## III.

Ῥάμος ἅπερ κομιδῆ σμικροῖς ἐπέεσσι δίδαξεν
Ἀμφαγαπῶν χρυσέην τὴν βραχύτητα λίαν.
Ὅσσα Σταγειρίτης μετὰ τούτῳ ἠδὲ Μελάγχθων
Πλείοσι γράψε βροτοῖς ναὶ ἐπέεσσι λιπών.
Βιβλῷ ταῦτα σμικρῇ ἐνὶ τάυτῃ ὀθρασύβουλος
Χρήσιμα συγγράψας νῦν Θεόδωρος ἔχει.
Χρῶ, νεότης, τούτοις εἰς ἤματα πάντα λογήσας
Εὖ συγγράψαντι, καὶ χάριν εἶχε Θεῷ.

M. Iacobus Myccius Præceptor Gieſſæ Claſſicus.

## IV.

### Ad ſtudioſam juventutem.

*Qui ſine vult Logica didiciſſe fideliter artes,*
*Fallitur, abſq; illa dogmata cuncta jacent.*
*Hac ſine nil Legum Doctor, nil proficit unquam,*
*Quiſquis vult verbum ritè ſecare Dei.*
*Eſt in communi vita hujus maximus uſus,*
*Vſu nec Logicæ ruſtica vita caret.*

Vis

*Vis ergo ô juvenis Logicam perdiſcere paucis,*
*Vis ſtudiis rectè conſuluiſſe tuis.*
*Hunc, vix eſt melior, non faſtidito laborem,*
*Quem tibi dat noſtræ Gymnaſiarcha ſcholæ.*

M. Henricus Medicus, Præceptor Pædagogicus.

V.

ERgo juventuti rurſus de floribus, almæ
Quos Sophiæ juvit teneris legiſſe viretis
Pieriam nectis Logices ſplendore corollam,
O palmaris honos Aganippidos Hippocrenes
Gieſsiaci Rector Parnaſſi, Fautor amice!
Scilicet exactum calles edoctus ad unguẽ,
Quis Logices uſus! Logice Cynoſura per omne
Theologùm, Themidos, Medicæ, Melicæ æquor eunti.
Scilicet exactum calles edoctus ad unguẽ,
Quis Logices ortus! Logice fax Lampadis ejus
Quam tulit Japeti ſuboles præſtantibus auſis
Ex Hyperionidæ Vulcani munere, curru.
Ordinet hæc Logice cumulum tibi laudis honoræ,
Neſtoreos Lacheſis feliciter ordinet annos.

Cerberus in cerebro disturbet cuncta Theonis.
Scilicet exactum sic noscas doctus ad unguẽ
Pergratum Musis Phœboq; fuisse laborem.
Quo Logicen auges cura famaq; perenni.
O palmaris honos Aganippidos Hippocrenes.
Giessiaci Rector Parnassi; fautor amice!

*Faustæ acclamationis ergò apposuit*

*M. Johannes Arnoldi de fine,*
*Hassiensis Danus, S S. Theol. Stud.*

PRÆ-

I.

# PRÆCOGNITA SIVE ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ DE SUBIECTO DIALECTICÆ.

1. SUBIECTUM Dialecticæ est id, circa quod potissimum versatur & occupata est.

*Dicitur aliàs* Objectum, *vel* materia circa quam.

2. Estque aliud internum: aliud Externum.

3. Internum Logicæ Subjectum est mens, sive ratio, & intellectus.

*Dicitur aliàs* Subjectum primarium; proprium; explicationis, seu denominationis, *item*q3, artis docentis. *Quia ratio sive mens est illa ipsa res, quam Logica certis sibi præceptis methodice exprimendam, & excolendam proprie vendicat.*

4. Externum ejus Subjectum, est omnis res ratione à Logico tractanda.

*Dicitur aliás* Subjectum artificis, *sive* artis utentis. *Quia se extendit ad res istas, quas artifex secundùm artis suæ modum tractat, ad easq; artem conformatam accommodat.*

[*Ramei nominant* Ens rationis, *sive omne illud, quicquid animo intelligitur ac concipitur, de quo ratio hominis disserere potest, sive sit τὸ ὄν li.* Ens, *aliquid verè existens: sive τὸ μὴ ὄν*, Non ens, *non existens. Qualia* non entia *sunt horti Hesperidum, campi Elysii, Cerberus, & alia. In quibus tamen Logicus non per se, sed ex accidenti versatur: vel, 1. eadem refutando: vel, 2. ex hypothesi eadem ut entia tractando, & adhibitâ analysi explicando. Aristotelici distinguunt inter* subjectum operationis, *quod dicunt esse Ens: &* subjectum cognitionis, *quod volunt esse notiones secundas.*].

4. In eodem autem Logica occupatur, non tractando res ipsas, sive Notiones primas; sed iisdem applicando Notiones secundas.

5. Notiones primæ sunt ipsi rerum conceptus & nomina statim res ipsas significantia: *ut homo, animal, planta* (entia naturæ, entia realia.) *A Scholasticis dicuntur* Nomina πρώτης θέσεως; primæ impositionis: primæ intentionis. Quia, Boëtio teste, *homines primò intenderunt rebus nomina imponere, post etiam notioni-*

*tionibus seu terminis disciplinarum explicare.*

6. Notiones secundæ sunt conceptus primis conceptibus impositi; sive nomina nominibus rerum arte imposita, *ut Genus, species, causa, effectum, syllogismus, enunciatio, &c.* (entia rationis.) *Dicuntur à Scholasticis nomina δευτέρας θέσεως*, secundæ impositionis: secundæ intentionis.

7. Rerum verò omnium classes & genera continet series Prædicamentorum.

8. Series Prædicamentalis est omnium rerum per distinctos ordines certo gradu facta dispositio.

9. Gradus Prædicamenti est distinctio, quâ inferius à superiori dignoscitur.

10. Ejusmodi gradus sunt Prædicabilia.

[*Cùm Logicus versetur circa omnes res, non quidem quatenus sunt* (*hoc enim est Metaphysici*) *sed quatenus notionibus secundis subsunt, ut sc. eas definiat, dividat, componat, ordinet, &c. Et verò impossibile sit, tyronibus præsertim Logicæ, res istas omnes cognitas habere, series prædicamentorum ab antiquissi-*

*quissimis Philosophis tradita est, Synopticâ quasi tabella, classes generum & specierum distinctas ὡς ἐν τύπῳ proponens: cujus beneficio res inter se commixtas aliquà saltem ex parte præcognoscere, & alteram ab alterâ separatam facilius definire & dividere possimus. Quà de re non immeritò à veterib.* πρῶτα τῆς φιλοσοφίας, rernm cognoscendarum prima capita: βιβλίον πρὸς ἅπασαν φιλοσοφίαν στοιχειοδέστατον, liber universæ Philosophiæ elementarius; & λόγοι καθ' ὅλου πρῶτον, voces univetsales *Prædicamenta appellantur. Vt verò melius Prædicamenta intelligantur, præmissa iisdem sunt, non ab Aristotele, sed à Porphyrio* Prædicabilia, *quæ* Gradus *Prædicamentorum appellantur, quia, ut Melanchthon loquitur*, discernunt gradus vocabulorum in serie cujusq; Prædicamenti, & veluti tituli sunt ac indices communium & angustarum vocum. *Cùm enim Prædicamenta sint ordines rerum; in omni verò ordine sit distinctio primi, medii, & ultimi, necesse fuit tradi organa quæpiam Logica, per quæ ista in prædicamentis distinctio à mente nostra concipi possit. Ejusmodi verò organa sunt Prædicabilia: horum namq; adminiculo rectiùs concipitur & intelligitur, quid in ordine Prædicamenti sit superius, quid inferius, quid primum, medium, ultimum. Genus enim est specie superius. Species est genere inferior. Individuum est ultimum, cujus respectu species est mediũ, Genus est primum. Atqui hic Prædicabilium scopus est præcipuus. Alter verò eorundem scopus est, ut ex iisdem*

*termi-*

*termini propositionum quarumvis judicentur: & videatur, quæ quibus rectè in prædicando jungi possint. Vt quia necessariò cohærent Genus & Species, Differentia & proprium: Propositiones etiam ex iisdem factæ erunt necessariæ: Accidens verò de subjecto non necessariò, sed contingenter prædicatur, quæ verba sunt Melanchthon. Dialect. libr. 1. Hunc ergo in finem non abs re, tum Prædicabilia, tum etiam Prædicamenta, tanquam necessaria & utilissima Logicæ Præcognita, Elementa, προπαιδειαν και προθεωρειαν præmittimus.]*

## DE PRAEDICABILIBUS.

Prædicabilia sunt tituli vocabulorum communium, qui ostendunt, quæ vocabula, quomodo aliis attribuantur.

[*Dicuntur κατηγορήμενα à κατηγορέω, quod usitatè significat accuso, sumpto vocabulo à foro, in quo rotundæ accusationes disertè exprimentes factì speciem (ut Verres est fur) dicebantur ἀγορὰι sive κατηγορίαι, commemorata sive prædicata de aliquo. Quo respectu, ad Logicam voce translata* Prædicabilia *dicuntur* κατηγορήμενα prædicata, *quia de aliquo prædicantur, ut cùm dico; Isatis est herba ad lanas tingendas necessaria, ut recipiant colores, cujus folia figuram plantaginis referunt. Omnia hæc de Isate sunt* κατηγορήμενα. *prædicata, commemorata. Observa tamen,*

*hanc notationem esse nomine sive re notata angustiorem, quia præcipuo prædicabilium fini non competit. Dicuntur verò etiam aliâs* Universalia, *quia sunt gradus vocabulorum communium.*]

Sunt autem hæc: Genus; Species; Individuum: Differentia: Proprium & Accidens.

[*Vulgò constituunt ex sententiâ Philippi & aliorum tantùm quinq; prædicabilia, excluso Individuo, quod prædicabile non faciunt, eò quòd Individua de alio prædicari non possint; Cùm vocabulum angustius non ponatur loco prædicati: Sed angustiora prædicentur & declarentur per communiora. Ideoq; Individuum faciunt fundamentum seu initium prædicabilium, de quo cætera prædicentur. Alii addito Individuo sex constituunt prædicabilia, & prædicationes inde factas nominant Identicas. Nos perinde esse statuimus: Sed tamen quia speciei definitio absq; individui notitiâ intelligi non potest. Ideò Individui doctrinam speciei subjicimus.*]

## I. GENUS.

Est nomen commune multis speciebus: & prædicatur de eis in quæstione: Quid sit? *ut cum quæritur: quid sit equus? respondetur: est animal.*

*Hic equus est species, animal est genus. Sic Libanotis (rosmarinum) est frutex. Iustitia est virtus.*

Aliâs definitur *Genus universale, cui species subjicitur.*

Genus

Genus est vel Summum; vel Intermedium.

Summum est, cujus nullum genus est: *seu*, supra quod non est genus aliud. *Dicitur etiam* Γενικώτατον γένος, *genus generalissimum*.

[*Summa rerum genera sunt decem Categoriæ sive Prædicamenta, quæ sunt supra ista. ut*, Ens, Unum, Verum, Bonum, *vocantur* Transcendentia.]

Intermedium est, quod modò Genus est, modò Species: Genus quidem respectu inferioris: Species verò respectu superioris.

*Dicitur &* Ὑπάλληλον *subalternum*, ut: *Animal est genus, respectu hominis. Idem animal est species, respectu corporis animati.*

[*Attendenda hic est discrepantia inter Philippum & Ramum. Corpus enim animatum & animal Philippo sunt genera & species subalterna: Homo species specialissima: Plato individuum. Distinguit ergo inter speciem specialissimam & Individuum. At Ramus, quam Philippus facit speciem specialissimam, rejert inter genera & species subalternas: & ipsum individuum speciem specialissimam esse dicit. Quæ enim ratio, ut animal sit genus & species subalterna, eandem etiam esse ait, ut homo sit genus & species subalterna. Genus respectu Platonis: Spe-*

*cies respectu animalis: Id quod patebit sequenti schemate.*

| Philip. | | Ran. |
|---|---|---|
| *Genus generalis.* | *Substantia.* | *Genus generalis.* |
| *Genus & species subalternæ* | *Corpus animatum.* | *Genus & species subalternæ* |
| | *Animal.* | |
| *Species specialis.* | *Homo.* | |
| *Individuum.* | *Plato.* | *Species specialis.* |

*Generis sunt hi*

CANONES

I. Genus cum suâ specie semper est ejusdem prædicamenti. *Aër igitur non est genus soni. Harmonia prout numerus, non est genus animæ. Nec temperantia rectè definitur Symphonia: nec iracos fortitudinis, &c.* Metaphoræ enim nunquam ponendæ loco generis.

II. Genus necessariò latius est omnibus suis speciebus, nec cumiis reciprocatur, *ut animal est genus hominis, equi, asini, & quidem latius, nec cum eis reciprocatur. Non enim quicquid est animal, est homo, equus, &c. Itaq.:* Quicquid reciprocatur cum suo definito, non est genus.

III. Quic-

III. Quicquid generi ineſt, ineſt etiam ſpeciei; & quicquid repugnat generi, repugnat etiam ſpeciei, *ut ſentiens ineſt animali, ergo & homini, equo, &c.*

## II. SPECIES

Eſt nomen commune proximum Individuis, de quibus prædicatur in quæſtione Quid ſit: *ut cum quæritur: Quid eſt Plato? reſpondetur, eſt homo.*

*Hic Plato eſt Individuum: Homo verò eſt ſpecies:*

Aliâs definitur *Species univerſale, quod generi ſubjicitur.*

Species eſt vel ſubalterna; vel ſpecialiſſima. Subalterna eſt, quæ aliquando genus eſſe poteſt.

[*Puta reſpectu inferioris: reſpectu ſuperioris ſemper eſt & manet ſpecies.*]

Specialiſſima eſt, quæ non eſt dividua in alias ſpecies: *vel*, quæ nullam aliam ſpeciem ſub ſe complectitur, *ab ea enim deſcenditur ad ipſa individua ſeu baſes ordinum prædicamentalium, ut:* homo, animal, corpus animatum.

*Hic homo eſt ſpecies ſpecialiſſima: Animal eſt ſpecies*

*cies subalterna: quia quidem species est respectu corporis animati; Genus verò est respectu hominis.*

*Ejus sunt hi*

## CANONES

I. Species suo genere posterior est naturâ, & cognitione, *(distincta.)*

II. Quicquid habet genus, habet & species.

*Quædam tamen insunt generi, sc. particulariter & disjunctivé, quæ non insunt speciei.*

III. Infima species non potest dividi per differentias oppositas. *Quia nullo respectu est genus, cujus illa divisio est propria.*

## III. INDIVIDUUM.

Est quod de uno, solo particulari dicitur. *Seu, ut Philippus definit*: Individuum vel Singulare est nomen proprium, aut una res, significata nomine proprio, sub certâ specie, seu ostensâ particulâ demonstrante: *ut, Camillus, hic homo.*

Indicatur Individuum, vel appellatione simplici, vel conjuncta.

Simplex, aut est nomen proprium, *ut Augustus*

*Augustus*: vel appellativum, κατ' ἐξοχὴν Synecdochicam, *ut*, *Apostolus*, *pro Paulo*.

Conjuncta Individui appellatio, vel est δεικτικὴ, demonstrativa, *ut*: *hic homo*, *hic asinus*. *Dicitur aliâs*, Individuum signatum: vel ἀφοριστικὴ, circumscriptiva.

Et hæc vel communis est, *ut quidam homo*; (*dicitur aliâs*, Individuum vagum) vel propria, *ut Trojani belli scriptor*, *pro Homero*.

*Ejus sunt hi*

CANONES.

I. Individuum primariò non consideratur in disciplinis.

[*Singularia enim non sunt curæ arti*: *non cadunt sub artem*: *quia caduca & mutabilia*. *Ars verò tractat universalia*, *constantia*, *uno eodemq; modo se habentia*. *Secundariò verò per consequentiam quandam in arte tractari possunt*.]

II. Individui est existentia.

[*Omne enim*, *juxta regulam Boëtii*, *quod est* (*existit*) *eo ipso quod est* (*existit*) *singulare est*: *hoc est*, *quæcunq; res in natura verè & positivè est quiddam extra intellectionem*, *est singularis per se*. *Res autem extra intellectionem sunt*, *hic homo*, *hic servus*, *hic equus*. *Melancht. lib. 1. Dial.*

III. In-

III. Individuum est incommunicabile.

[*Intellige attributivè. Nam ut causa potest unum singulare communicare alii vitam, mores, disciplinam & alia.*]

## IV. DIFFERENTIA.

Est, quæ cum genere constituit certam speciem, & de specie prædicatur in quæstione Quale sit, ut *rationale cum animali constituit certam speciem, videlicet hominem, & ostendit qualis sit species.* τὸ λογικὸν *ergò seu rationale est differentia hominis: anima sentiens, animalis.*

Estq; duplex: vel generalis, quæ multis speciebus convenit; *Dicitur Græcè* γενεϱική, ut, *sentiens.*

[Τὸ αἰσθητικὸν *sentiendi facultas, est differentia, per quam homo distinguitur à plantis, sed non adæquata & proxima, quia etiam competit brutis.*]

Ab aliis dicitur *Differentia remota.*

Vel specifica seu ultima, quæ uni tantùm speciei convenit:

Ut, τὸ λογικὸν *Rationale, quod uni, & soli homini competit.*

Ab aliis dicitur, *Differentia propinqua.*

Ejus

*Ejus sunt hi*

CANONES.

I. Differentia genus distinguit *(unde dicitur διαιρετική)* & speciem constituit *(unde dicitur συστατική,)* ut, *rationale & hominem ab aliis animalibus distinguit, & simul hominis essentiam constituit.*

II. Differentia toti speciei semper insit.

III. Differentia non pateat extra genus.

*Itaq; vivere non est differentia hominis vel animalis, cùm & plantæ vivant.*

IV. Differentia non trajiciatur de genere in genus. *Brutum & obtusum sunt differentiæ figurarum Geometricarum. Ἀλόγως igitur transferuntur ad sapores vel sonos.*

V. PROPRIUM

Est inclinatio, aut quiddam adjacens, quod uni, soli speciei, semper, & omnibus individuis ejus inest.

*Sic incedere erecto corpore, loqui, numerare, ridere, est proprium hominis; Latrare canum, mugire boum, &c.*

*[Sed de potentia hoc intelligatur, non de actu.*

Nam

*Nam infantes non incedunt erecti, non numerant, non loquuntur*, Actu *sc. potentiam tamen istam habent, ut possint aliquando incedere, loqui, numerare, &c.*

*Modi Proprii sunt quatuor:*

I. Proprium est, quod uni speciei tantùm convenit, sed non omnibus individuis. *Ut, fieri heroicum bellatorem competit soli homini, sed non omnibus individuis contingit.*

II. Quod omnibus individuis convenit, sed non soli speciei: *ut esse bipedem, omnibus hominibus convenit, sed non soli.*

III. Quod soli speciei & omnibus individuis convenit, sed non semper: *ut, canescere competit soli homini, at non semper omnibus individuis.*

IV. Quod uni soli speciei & omnibus ejus individuis & semper convenit: *ut, ridere omni & soli homini, & semper competit.* Atqui hoc specialiter & rectè proprium dicitur.

[*Hic observa duo, 1. Inter Differentiam & Proprium, hoc interest. Differentia significat partem constituentem: ut rationale significat mentem, quæ est pars hominis. Proprium autem significat quiddam*

dam sequens rem constitutam: *ut loqui, numerare posse, non constituunt hominem, sed sequuntur ejus constitutionem.* II. *Nonnunquam Propria pro differentiis usurpantur, cùm scilicet differentiæ specificæ nos latent: ut cùm dico, Magnes est lapis trahens ferrum. Trahere enim ferrum non constituit magnetem, sed inclinatio propria est magnetis. Canones Proprii videbimus infra in adjuncto.*

## VI. ACCIDENS

Est, quod non per se subsistit, nec est pars substantiæ, sed in alio est mutabiliter.

*Dicitur Græcè ἔτερον ὑποκείμενον, quia ad subsistendum planè sit ineptum, ideoq; necessariò subjectum inhæsionis, in quo subsistat, requirat.*

Estq; aliud separabile: quod à subjecto suo re ipsâ separari potest: *ut, notitia â mente, frigus ab aquâ, lætitia, tristitia â corde.*

Aliud inseparabile: quod à subjecto suo re ipsâ separari nequit: *ut, quantitas à substantia corporea, calor ab igne, humiditas ab aqua.*

[*Observa, quanquam enumerata accidentia à substantiis non abjiciuntur, insunt tamen eis mutabiliter. Sic quantitas inest corpori mutabiliter, aliâs enim major est, aliâs minor.*]

Nomina Accidentium sunt duplicia: Abstractum & Concretum.

Abstractum est substantivum, quo nuda series seu forma per se considerata significatur: *ut albedo, humanitas, consulatus, magisterium*.

Concretum est Adjectivum habens formam: *ut album, homo, consul, magister.*

*Accidentis sunt hi*

## CANONES.

I. Accidens non potest producere substantiam.

II. Accidens extra substantiam non existit: Ejus *enim* essentia est inesse: &: quicquid est, per suam ipsius essentiam est.

III. Accidens numero unum, non migrat de subjecto in subjectum.

IV. Accidens natura posterius est suo subjecto.

*Calor in sole, lux in igne, natura posteriores sunt sole & igne, licet tempore sint simul.*

V. Accidentia tribuuntur subjectis in concreto, non in abstracto: *Non enim*

*enim dico, paries est albedo, sed albus.*

[*Atqui hæc de Prædicabilibus, quæ à Rameis non separatim tractantur, sed generatim ad certa Inventionis argumenta referuntur.* Genus *enim & speciem referunt ad locum distributionis*: Differentiam *ad Causam formalem*: Proprium *&* Accidens *ad locum Adjunctorum.*]

Sequitur doctrina Prædicamentorum, quæ tripartita vulgò ab Aristotelicis statuitur:

I. Anteprædicamenta. II. Prædicamenta ipsa. III. Postprædicamenta.

## ANTEPRÆDICAMENTA.

Sunt quædam prodidascalia, ipsorum prædicamentorum explicationi inserviens.

[*Dicuntur anteprædicamenta, quòd ante Prædicamentorum determinationem tradantur, atq; adeò eorum sint quasi præludia sive præambula.*]

Sunt autem septem: Homonyma, 2. Synonyma: 3. Paronyma. 4. & 5. Duæ divisiones, *vocabulorum & rerum*: 6. Duæ regulæ, *ad dirigendos & distinguendos ordines Categoriarum*.

1. *Homonyma* sive *æquivoca* di-

centur vocabula ambigua, quorum nomen solùm commune est, definitio verò diversa: *ut lupus aliàs significat animal terrestre, aliàs piscem, aliàs sydus cœleste, aliàs hominem lupino animo præditum.*

[ *A Scholasticis distinguuntur in* æquivoca æquivocantia, *quando ipsa vox est ambigua*, Et, æquivocata, *quando res voce significata est ambigua, ut*, vox Cancer *æquivocans est: At animal, morbus, & sydus cœleste, hac voce denotata, æquivocata sunt. Aristoteles distinguit in* æquivoca casu, *quæ sunt, cùm ratio nulla dari potest, cur rebus naturâ & definitione diversissimis unum idemq; nomen sit impositum, ut*, Gallus *vocatur & animal domesticum, & incola Franciæ Occidentalis*; Jus *accipitur pro justitia & offa*: Et æquivoca consilio, *quæ sunt, cùm nomen commune rebus diversis certâ quadam ratione propter similitudinem inditum est. ut*: homo *æquivocè significat hominem vivum & hominem pictum.* ]

*Homonymorum hic est Canon.*

Homonyma non habent locum in prædicamentis, definitionibus & disciplinis, nisi distinguantur, *hoc est*, nisi certa aliqua eorum significatio constituatur. *Quando n. hoc non fit*, Erroris genitrix est æquivocatio semper.

II. *Sy-*

II. *Synonyma* sive *Univoca* sunt, quorum & nomen commune est, & definitio naturam rei declarans eadem: *ut, animal rationale prædicatur de omnibus hominibus, tanquam de subjectis speciebus univocè: Similiter hominis vox de omnibus subjectis individuis, Platone, Socrate, Petro, Paulo.*

[*Dividuntur à Scholast. in* univoca univocantia, *cùm dictio univocè plura significat, ut animal univocè dicitur de homine, asino, equo, &c.* Et Univoca univocata, *quando plura per unum vocabulum mediante uno conceptu essentiali, significantur. In Grammaticâ vocantur illa Synonyma, quæ sunt ἰσοδυναμοῦντα* æquipollentia, *hoc est, idem significantia; ut ensis, gladius; & dicuntur aliâs πολυώνυμα, unam rem pluribus vocabulis notantia, quibus opponuntur ἑτερώνυμα diversis vocabulis diversas res significantia. vide Gram. Gieff. l. 1. c. 14.*]

III. *Paronyma* dicuntur, quæcunq; ab alio appellationem sive denominationem habent. Unde & *Denominativa* appellantur: *ut à fortitudine fortis, à Grammatica Grammaticus, à justitia justus, &c.*

*Paronymorum hi sunt*

CANONES.

I. Quæcunq; prædicantur παρωνύμως, collocantur in diversis prædicamentis.

II. Omnis prædicatio accidentis de subjecto est paronyma.

III. Paronyma interdum fiunt Synonyma & homonyma: *ut, Lentor & Lentus sunt paronyma. Lentus de homine, & lentus de pice sunt homonyma. Lentus de salice & junco sunt Synonyma.*

IV. Divisio I. Eorum quæ dicuntur, Quædam sunt simplicia, vulgò incomplexa: Quædam composita, vulgò complexa seu conjuncta.

[*Aristotel. vocat λεγόμενα κατ' συμπλοκὴν καὶ ἀσύνθετα. Sunt autem voces seu termini simplices & complexi, qui ex pluribus dictionibus significativis non componuntur: ut homo equus. Conjuncti contrà, qui ex pluribus componuntur, ut homo pulcher, equus robustus. Et hi termini complexi seu conjuncti in nullo prædicamento ponuntur.*]

V. Divisio II. Omnis res aut est substantia, aut Accidens.

[*Generalissima hæc & prima divisio entis est, de qua tritum illud.*

Sum-

Summus Aristoteles trutinando cacumina rerum,
In duo divisit, quicquid in orbe fuit.

*Huc refertur & divisio* Eorum quæ sunt. I. Quædam de subjecto aliquo dicūtur, in nullo autem subjecto insunt. *ut, homo dicitur de Petro ut subjectum, sed in subjecto nullo inest ut accidens, ut color in corpore, aut scientia in animo.* 2. Quædam subjecto insunt, & tamen de subjecto nullo dicuntur, *ut Dialectica, Rhetorica, &c. inest quidem animo, sed tamen de animo non dicitur.* 3. Quædam & de subjecto dicuntur, & subjecto insunt: *ut, scientia inest animo.* 4. Quædam nec in subjecto sunt, nec de subjecto dicuntur, *ut hic homo, Petrus, Paulus. Esse autem in subjecto hîc nihil aliud est, quàm ita inesse alicui rei, ut licet ejus pars non sit, sine eo tamen, in quo inest, esse non possit: ut scientia inest animo, nec tamen est pars animi, nec scientia sine animo existere potest.* ]

VI. Regula I. Quicquid dicitur de prædicato subjecti, idem etiam de subjecto ipso rectè dicitur, ut: *Homo est animal.*

Hîc animal prædicatur de homine. Ergo etiam quicquid de animali (prædicato) dicitur, ut quod sit corpus animatum, sentiens, de homine (subjecto) dicetur.

[*Observa: Regulam hanc veram esse tantùm*

*1. in prædicationibus essentialibus. 2. in iis quæ sunt ejusdem prædicamenti. Non verò in prædicationionibus accidentalibus. Qualis est hæc: Petrus est doctus. Hector est fortis.* ]

VII. Regula II. Quæ genere differunt & differentiâ, specie diversa sunt, *ut homo differt genere & differentiâ à scientia.*

Scientia enim non est animal rationale, Ergo homo, scientia, & virtus, specie diversa sunt.

Hæc de Anteprædicamentis: sequuntur

## PRAEDICAMENTA.

Prædicamenta sunt ordo generum & specierum sub uno genere generalissimo, quod aut substantiam aut accidens significat.

[ *Prædicamenta sic dicuntur, non quod prædicent, sed quod apta sint prædicari de aliis. Vnde Græcè dicuntur κατηγορίαι id est, attributiones, sive prædicationes, in quibus, ut Philippus loquitur, cernitur, quæ vocabula quibus attribuenda sint. Vsus prædicamentorum hic est. 1. discernunt substantiam ab accidentibus. 2. absoluta à relatis. 3. docent è quibus domiciliis genera definitionum quærenda sint, Philipp. l. 1.* ]

Prædicamenta sunt decē: 1. Unum Substan-

Substantiæ, Novem Accidentis. 2. Quantitatis. 3. Qualitatis. 4. Relationis. 5. Actionis. 6. Passionis. 7. Quando. 8. Ubi. 9. Situs. 10. Habitus.

[*Singula inclusa sunt his distichis:*

*Arbor 1. sex 2. servos 4. fervore 3. refrigerat 5. ustos 6.*
*Ruri 7. cras 7. stabo 9. nec 10. tunicatus ero.*

Item:

*In campo 8. magno 2. pugnabat 5. fortiter 3. olim 7.*
*Filius 4. Arnolphi 1. stans 9. & calefactus 6. in armis 10.*

## I. SUBSTANTIA οὐσία.

Prædicamentum Substantiæ est dispositio substantiæ per genera & species.

Substantia est Ens, quod habet proprium esse, & sustinet accidentia.

[*Dicitur Substantia à subsistendo, quia per se subsistit, nec alio indiget. Græcè dicitur οὐσία, ὑπόστασις, ὑφιστάμενον. Accipitur aliquando latè, quatenus etiã accidentibus competit. Strictè verò quatenus accidenti opponitur, ut hoc loco. Primus autem locus ei tribuitur, quia 1. accidentia sustinet. 2. & omnia accidentia propter substantias sunt, ad eas videlicet ornandas & perficiendas.*]

Substantiæ aliæ sunt primæ, aliæ secundæ.

Primæ sunt, quæ de subjecto nullo

dicuntur, & aliud nil sunt, quàm individua, *ut, Petrus, Paulus.*

Secundæ sunt genera & species, quæ de subjecto dicuntur, *ut homo.*

[*Dicuntur autem primæ, quia secundarum sunt principia: & primò sensibus nostris sunt obviæ, inq; oculos nostros incurrunt. Arborem substantiarum vide apud Philipp. & alios.*

*Substantiæ sunt hi* CANONES.

I. Substantiæ non sunt in subjecto, ut accidentia.

[*Ratio: quia subsistunt per se, & sunt ipsa subjecta, & sustinent accidentia.*]

II. Substantia non recipit magis nec minus: *ut Hercules non est magis homo quàm Paris, etsi posset esse major ratione accidentium.*

[*Intellige* quà substantia: *Nonnunquam enim gradibus variatur, ut, hic homo doctior illo, sed tantùm ratione accidentium.*]

III. Substantiæ inter se non sunt contrariæ.

*Ratio quia 1. contraria sunt in subjecto: Substantiæ non item: 2. quia contrarietas propriè est Qualitatum pugnantium.*

IV. Substantiæ nihil est contrarium.

[*Intelli-*

[*Intellige absolutè, simpliciter, & καθ' ἑαυτὼ consideratæ. Nam quatenus ex accidentibus consideratur, per & propter illa contrarietatem recipere potest. Sic ignis dicitur contrarius aquæ; Agno lupus.*

V. Substantia eadem numero permanens est capax contrariorum.

[Diverso *putà* tempore, *Sic homo scientiam & ignorantiam ejusdem: Aqua calorem & frigus recipere potest.*]

VI. Inter substantiam & Accidens non datur medium: *Species enim misceri non possunt.*

VII. Destructis substantiis primis, nihil reliquum est, *id est, nec accidentia reliqua sunt, quia sunt tantùm in individuis.*

## II. QVANTITAS πόσον.

Prædicamentum Quantitatis, est dispositio Quantitatis per sua genera & species.

Quantitas est, quâ res dicuntur quantæ: *seu*, est magnitudo rei vel numerus.

Estq; vel Continua, vel Discreta.

Continua est, cujus partes cumulantur ad

tur ad terminum aliquem communem. Discreta, contrà.

[ *Philip. dicit continuam esse magnitudinem corporum, videlicet longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Discretam verò Numerum & Orationem. Definitiones harum specierum vide apud eundem* ]

*Quantitatis sequentes sunt*

CANONES.

I. Quantitatum per se nulla est efficacia sive effectio. Omnis n. vis sive effectio tribuitur formis, substantiis, & qualitatibus.

*Non ergo Evangelium Iohannis, & alia figurâ collo suspensa, mederi possunt certis morbis.*

II. Quantitati nihil est contrarium. Contrarietas *enim* est Qualitatum.

III. Quantitas non recipit magis & minus, sed majus & minus. *Sic triangulum non est altero magis vel minùs triangulum, licet sit majus:*

[ *Differentia est inter* magis & minus *&* inter majus & minus. *Hæc enim dicuntur de quantitate; Illa verò de qualitatis intensione sive remissione intelliguntur. Sic piscium alii habent minores & pauciores branchias, alii majores & plures, sed non differunt branchia secundùm magis & minus. Omnes enim suo quoq; loco usum suum præstant, sive majores sive minores.* ] IV. Quan-

IV. Quantitati propriè competit dici æqualem vel inæqualem, parem vel imparem.

[*Qualitates nonnunquam etiam æquales vel inæquales dicuntur, ut calor dicitur nonnunquam major vel minor. Verùm non absolutè & per se, sed respectu quantitatis; propter sc. æqualem partium calidarum vel inæqualem cohæsionem, non quâ calor est vel qualitas. Itaq; ἰσότης propriè est Quantitatis ὁμοιότης, Qualitatis.*]

III. QVALITAS ποῖον.

Prædicamentum Qualitatis, est dispositio Qualitatis per sua genera & species.

Qualitas est secundum quam res dicuntur Quales.

Philippo: *Qualitas est forma* (accidentalis) *per quam substantia est efficax, seu quæ movet sensus.*

Species qualitatis sunt quatuor. 1. Habitus. 2. Potentia naturalis. 3. Affectus. 4. Figura.

Habitus est qualitas crebris actionibus in homine comparata, qua idoneus redditur ad operationes illas, quas per solam naturam præstare nequit.

[Acci-

[ *Accipitur variè, 1. pro omni eo quod habetur, ità & privatio est habitus. 2. opponitur privationi. 3. pro vestitu. 4. pro aptitudine, sive ut Barbari loquuntur, idoneitate ad rem aliquam administrandam. 5. strictè pro certa qualitatis specie, quæ acceptio hujus loci propria.* ]

Estq; vel inchoatus, vel perfectus.

Inchoatus est, qui ad perfectum disponit, *Unde &* Dispositio *Græcè* Διάθεσις, *voce strictius hoc loco accepta, dicitur.*

Perfectus, qui complementum suum adeptus est.

[ Conveniunt *Dispositio & habitus perfectus in hoc. 1. quòd uterq; est rationalium tantùm, certis tamen gradibus. 2. ad utrumq; naturalis quæpiam inclinatio ex temperamenti & indolis bonitate proveniens requiritur. 3. Fidelis informatio. 4. Laboris sedulitas. Ardens divini auxilii imploratio.* Differunt *in hoc, quòd dispositio 1. facilè amittitur, nec 2. usq; adeò faciles in operando nos reddit. Perfectus verò habitus. 1. difficulter amittitur. 2. faciles & constantes in operando reddit.* ]

*Vicissim pro ratione subjecti.* Habitus alius est corporis, alius animæ.

Habitus corporis est, qui à corpore comparatur, in eodemq; residet. *Sic Palæstrica, Saltatoria, Jaculatoria, velocitas,*

*tas, robur, lucta, aliaq; corporis exercitia habitus sunt corporis.*

[*Comparatur autem à corpore, vel corporis aliqua parte, ut actum aliquem promptius expeditiusq; peragendum disponat. Et Habitus nunquam otiosus est, sed naturâ suâ subjecto similes, & operationes tales, quales fuêre istæ, ex quibus genitus est, producit. Sunt autem habitus hi corporis, non ratione cognitionis, hujus enim respectu ars saltandi, jaculandi, scribendi, &c. sunt in animo, sed ratione agilitatis, velocitatis, naturalis dispositionis & exercitiorum.*]

Habitus animi est, qui ab animo comparatur, in eodemq; residet.

Estq; pro diversitate potentiarum duplex: alius est habitus intellectus: *ut Intellectus, scientia, sapientia, Prudentia, Ars, fides.*

Alius voluntatis: Isq; vel bonus est, *ut virtus*; vel malus; *ut vitia*.

[*Multa Philippus his tradit de Notitiis earumq; distributione: Quod alia sit* certa, *alia* incerta: *alia sit* objecti simplicis, *ut recordatio Caroli Imperat. alia* notitia propositionum, *quibus assentimur vel non assentimur, cujus species facit notitiam principiorum, scientiam, artem, prudentiam, fidem, &c. Quas simul unà cum aliis quibusdam*

*dam virtutibus definit. Verùm Habitus isti intellectivi & voluntarii propriè concernunt Ethicam. Hîc tantùm summa eorundem genera & distributionem breviter annotasse, pleniore declaratione in propriam eorundem sedem relegatâ, nobis sufficiat. Alii hîc etiam distinguunt inter* habitum infusum, *qui singulari gratia à Deo homini confertur: &* acquisitum, *qui ex sæpius iteratis aut certe paucis bene validis actionibus comparatur. Sed quis hic enucleatè potest tradere omnia?*]

II. Qualitatis species est δύναμις φυσικὴ, Naturalis potentia: καὶ ἀδυναμία & impotentia:

Potentia naturalis, est qualitas propensionis naturæ ad aliquid: *Seu, ut Philippus definit*: Potentiæ naturales nihil aliud sunt, quàm vires non accersitæ, aut arte in substantias transfusæ, sed in eis natæ, ut sint causæ certarum actionum, *ut potentia sentiendi, videndi: potentia motiva in nervis: in magnete trahendi ferrum.*

[*Potentia dividitur ab aliis in* primam, *quæ statim ebullit è forma Subiecti: &* secundam, *quæ ex certa organi ac temperamenti constitutione dependet. Potentia prima est invariabilis, nec quamdiu subjectum permanserit, unquam deponetur: ut potentia sentiendi, videndi. Potentia secunda est variabi-*

*riabilis; Acutiùs enim videt oculus juvenilis quàm senilis. In genere hîc observa, Potentiæ vel aptitudinis actum non esse in quolibet individuo necessarium. Non enim quod aptum videri natum est, semper actu videtur.*]

Naturalis impotentia est qualitas ad patiendum aliquid affecta, *ut cum homines sunt ægri & impotentes ad resistendum noxiis & adversis.* Hæc de potentia.

III. Qualitatis species est πάθος ἢ παθητικὴ ποιότης, Affectus, passio, seu passibilis qualitas.

Estq; qualitas hæc patibilis vel Afficiens: quæ in facultate percipiente passionem efficit: *ut lux, color, sapor, sonus, calidum frigidum.*

*Huc pertinent objecta sensuum.*

Vel Affecta, quæ ex effectionibus afficientis existit, *ut ira, dolor, lætitia, spes, metus, tristitia.*

[*Huc pertinent Affectus. Dictæ sunt hæ qualitates passibiles, sive rectius patibiles, non ratione subjecti, quod subjectum abeat aliquid patiatur, sed quia in sensibus aptæ natæ sunt passionem aliquam efficere. Quæ porrò sit ratio Qualitatum primarum & secundarum, pete ex Physicis. Quæ Affectuum, disce partim ex Physicis, partim ex Ethicis.*]

IV. Qualitatis species est Forma seu figura, μορφὴ καὶ σχῆμα.

Figura est qualitas, ex certâ partium conformatione extrinseca existens.

*Melanchth.* propriè est modus aut positus quantitatum: *ut circulus, triangulum, quadrangulum.*

[*Duo hîc nota: Pro diversa consideratione 1. Eandem qualitatem dici & figuram & formam (externam accidentalem) Forma dicitur propter colorum ac lucis contemperationem, quæ facit ut sub aspectum cadat. Figura verò propter lineamenta, configurationem, situmq; partium. II. Figuram referri, 1. ad Prædicamentum Quantitatis, quatenus circulus est superficies plana, rotunda, triangulum, quadrangulum, &c. 2. Ad qualitatis, quatenus corporis superficiem determinat. 3. Ad Relationis, respectu configurationis. Est autem Figura alia Nativa, quæ naturaliter corpori inest, ut figura arboris, lapidis, ligni, alia Mechanica, quæ corpori ab artifice imprimitur, ut forma mensæ, vestis, ab artifice ligno & panno indita.*] *Qualitatis seqq. sunt* CANONES.

I. Qualitas ex omnibus accidentibus maximè incurrit in sensum.

Qualitates maximè sunt conspicuæ. *Si enim substantiæ frigore, calore, colore, humiditate, sono, &c. vestitæ non essent, omni penè scientiâ destitueremur,* 1. post. c. 15.

II. Con-

II. Contrarietas propria est Qualitatum.

*Ut Caliditas est contraria frigiditati, virtus vitio, scientia ignorantiæ.*

[*Intellige 1. de contrarietate κυριωτάτη, maximè propriè sic dicta. Nam quatenus generalem oppositionem designat, Substantiis quoq; tribuitur. 2. De qualitatibus quæ sunt sub eodem genere. Caliditas enim non pugnat cum colore, aut luce; sed cum sola frigiditate.*

III. Qualitates recipiunt gradus; *Seu*: magis & minus; intensionem & remissionem.

*Ut calor in eodem corpore aliâs major est, aliâs minor: in eodem homine amor aliâs ardentior, aliâs remissior. Fides in alio est major, in alio minor.*

[*Intellige, concretivè, non abstractivè, hoc est, ratione ὑποκειμένου seu singularis inhæsionis in hoc vel illo subjecto, hoc vel illo modo dispositio. Major enim est calor in ferro ignito, minor in stipula. Non verò ratione essentiæ sive definitionis, quâ qualitates formaliter considerantur citra respectum subjecti. Ita enim calor in meo corpore, non est minus calor, quàm calor, qui est in tuo corpore: & fides imbecillis non est minus fides, quàm fides magna.*]

IV. Qualitatum (maximè) propria est similitudo & dissimilitudo. *Itaq;*

Ex Qualitatibus res propriissimè dicuntur similes & dissimiles.

[*Qualitas enim propriiss. subjectum est similium & dissimilium. Sicut quantitas parium & imparium, æqualium & inæqualium. De quibus plura infrà in comparatis.*]

## IV. Relatio, πρός τι.

Prædicamentum Relationis est dispositio Relationis per sua genera & species.

Relatio est mutuus rerum inter se respectus.

Relata verò sunt, quæ ad se mutuò referuntur. *Unde dicuntur* τὰ πρός τι.

[*Philippus distinguit initiò inter nomina Absoluta & Relata.* Absoluta *res certas significant, quæ sine collatione cogitari & percipi possunt. Talia sunt nomina significantia substantias, quantitates, aut qualitates.* Relata, *quæ sine collatione sive applicatione alterius percipi non possunt. Ideò dicit: Relationes aut applicationes esse rerum, aut ordinationes, aut collationes: ut paternitas est ordo ejus, qui genuit, ad genitum.*]

Versatur autem omnis Relatio inter duo: Fundamentum nimirum & Terminum.

Fundamentum est res à qua Relatio oritur. Rela-

Terminus est res ad quam ordinata est Relatio.

Relatio inter hæc est ipsa applicatio seu ordo fundamenti ad terminum.

*Vt Persona, quæ genuit (pater) est* fundamentum, *persona genita (filius) est* Terminus. *Inter has duas personas gignentem & genitam Ordo, dicitur paternitas, & est* Relatio. *Sic duo absoluta sunt Lapis* (fundamentum) *& ager* (Terminus) *inter hæc duo media est limitatio seu applicatio lapidis ad suum officium, quod est distinguere agrorum fines, quæ est* Relatio. *Alia exempla Philipp. habet l. 1. Dialect. ubi vide.*

[*Observa I. Fundamentum aliis esse Relatum: alius dici materiale relationum. Terminum esse correlatum: ordinem verò ad terminum dici formale. II. Relationem dici vel* Realem, *quæ à natura in rebus ipsis oritur, ut: Ordo inter patrem & filium est relatio, etiamsi nullius cogitatio accedit. Dicitur & Naturalis. Vel* Rationis, *quæ à solius rationis aut voluntatis arbitrio oritur. Sic relatio in limite tantùm instituitur hominum decreto: Dicitur & Positiva. III. Relativa alia appellari*: secundùm Esse, *quæ nil absolutæ naturæ habent, ut paternitas, filiatio (hæc propriè sunt Relata) Alia* secundùm Dici, *quæ absolutam naturam habent, cui respectus ad aliud cohærent: seu, quæ propter respectum vel similitudinem aliquam Relata dicuntur, ut amor est rei amatæ amor: quamvis enim amor sit Qualitas*

*absoluta; nihilominus Relatum est ob respectum, qui ei ad aliud, rem sc. amatam, cohæret.*] *Relationis seqq. sunt* CANONES.

I. Relata sunt simul natura.

Natura sc. *relationis & cognitionis.* Itaque, *existente uno alterum etiam existere necesse est.* &: *Posito Relato necesse est poni correlatum.*

II. Relata sunt ἀλληλέπονται: Dicuntur reciprocè & mutabiliter: *Dominus est servi Dominus: Pater est filii pater: & vicissim contrà.*

III. Relata sunt æqualis notitiæ: &: Relatum cognoscitur per Correlatum. *Ita Christus, qui, inquit, novit me, novit etiam patrem meum.*

[*Competit hæc proprietas tantùm Relatis secundùm esse, non verò secundùm dici, quæ improprie Relata sunt.*]

IV. Relatio per se non incurrit in sensus: *ut, si quis lapidem videat in agro, limitem esse ignorabit, nisi moneatur.*

V. Sæpè manent fundamenta extinctis Relationibus: *ut Lapis in agro relinqui potest, etiamsi non amplius fungatur officio limitis.*

V. ACTIO ποιεῖν.

Prædi-

Prædicamentum Actionis, est dispositio actionis per sua genera & species.

Actio est applicatio agentis ad patiens, qua fit mutatio aliqua in patiente. *Phil. l. 1. Dial:*

[*Vulgò dividitur Actio in* Immanentem, *quæ ipsum agens respicit, non aliud extra subjectum, ut intellectio, deliberatio, ratiocinatio: Et* Transeuntem, *quæ ad aliud extra agens objectum refertur; ut, calefactio, verberatio.*] *Actionis sunt seqq.* CANONES.

I. Actio omnis suscipitur propter finem.

*Finis autem naturalium agentium est, sibi assimilare patiens. Sic ignis agit in aquam, ut calefiat. Docens in docentem, ut doctum reddat.*

II. Actio perficit agentem.

[*Si sc. cum ultimo ejus fine congruat. Unumquodq; enim est propter suam operationem.*]

III. Actio convenit solis substantiis.

[Proprie: *Qualitates dicuntur agere, sed impropriè; Quamvis dent substantiis, ut sic agant, ut calor animæ.*]

IV. Actio habet contrarietatem.

[Non per se, sed per accidens, *propter sc.*

*Qualitates, quibus mediantibus agens agit. Sic calefactio & frigefactio sunt contrariæ, quia calor & frigus sunt contraria.*]

V. Actio recipit magis & minus.

[Non per se, sed propter qualitates: *Per has enim actio gradus recipit. Sic aliàs magis aliàs minus calefacit corpus aliquod.*]

VI. PASSIO πάθος.

Prædicamentum Passionis est dispositio Passionis per sua genera & species.

Passio est actionis receptio.

[*Actio & Passio relatè se habent, ideò & Philippus conjunxit. Quæ itaq; Actionis distributiones, eædem ex naturâ relatorum erunt & Passionis. Quidam distinguunt passionem* in perfectivam, *quæ patiens perficit. Sic discipulus à præceptoris actione perficitur*: Et Destructivam, *quæ patiens abolet. Alii aliter.*] *Ejus sunt seqq.* CANONES.

I. Passio recipit contrarietatem.

II. Passio recipit magis & minus.

[Ex accidenti: *propter Qualitates, quibus mediantibus agit. Sic calefactio passiva in aqua modò minor, modò maior. Æger aliquando leviùs, aliquando graviùs decumbit.*]

III. Passio recipitur pro modo sive conditionibus patientis; *Seu*: Receptivum (recipiens) non recipit per modum

dum imprimentis, sed per modum suæ receptivitatis.

*Sic actiones Spiritus sancti in diversis objectis sunt variæ. Sic quercus à vehementi turbine impeti potest & tamen non moveri. Non enim ita necessariò patitur patiens, ut agit agens.*

## VII. QVANDO πότε.

Prædicamentum Quando, est dispositio eorum, quæ circumstantiam temporis denotant.

Quando est notatio Temporis.

[Huc ergò pertinent *(non tempus, sed)* 1. nomina & adverbia tempus significantia, *hodiè heri, nunc, cras, nuper, aliquando, olim.* 2. partes anni; *ver, æstas, autumnus, hyems.* 3. partes mensium; *Calendæ, Idus, Nonæ.* 4. partes dici: *manè, meridies, vesper.* 5. partes sive vigiliæ noctis quatuor. 6. Decem hominum ætates, *Infantia, pueritia, adolescentia, juventus, &c.*

## IIX. UBI ποῦ.

Prædicamentum Ubi, est dispositio eorum, quæ circumstantiam loci denotant.

Ubi est notatio Loci.

Huc ergò pertinent *(non Locus, sed)* omnia illa, quæ significant alicubi esse, fuisse, aut futurum esse, ut, 1. *Domi, foris, ruri, infra, supra*

*extra, intra.* Witeberga, Gieſſa, Francofurtum, Academia, Europa, Germania &c. horumq; concreta, *Germanus, Europæus, &c. Ejus ſunt hi* CANONES.

I. Ubi non habet contrarietatem.

II. Ubi non ſuſcipit magis & minus: *ut eſſe in templo non eſt magis ubi, quàm eſſe domi, in muſæo, in lecto.*

IX. SITUS κεῖσθαι.

Prædicamentum Situs, eſt diſpoſitio eorum, quæ corporis & partium ejus poſitum denotant.

Situs eſt circumſtantia poſitus corporum, *ut ſtare, accumbere, jacere, ſupinum eſſe, pronum eſſe.*

Huc referenda omnia nomina & verba ſitum aut poſitus tales ſignificantia. *Ejus ſunt hi* CANONES.

I. Situs non recipit contrarietatem.

II. Situs non ſuſcipit magis ac minus.

X. HABITUS ἔχειν.

Prædicamentum Habitus, eſt diſpoſitio eorum, quæ adhærens aliquod externum denotant.

Habitus eſt notatio veſtitus.

Veſti-

Vestium ac aliorum tegumentorum nomina, *tunica, thorax, diadema, galea, calceus, &c.* in abstracto considerata pertinent ad qualitatis speciem quartam. Hîc enim loci sunt tantùm concreta, *ut esse tunicatum, clypeatum, diadematum, calceatum, purpuratum, ocreatum, galeatum, pileatum, palliatum, &c. Ejus sunt hi* CANONES.

Habitus suscipit magis ac minus.

*Qui habet plures vestes & arma, dicitur magis vestitus, magis armatus, &c.*

II. Habitus suscipit contrarietatem.

*Potest aliquis esse loricatus, & tamen esse vestitus panno.*

*Hæc de Prædicamentis ipsis. Supersunt*

## POSTPRÆDICAMENTA.

Postprædicamenta sunt vocabulorum aliquot ambiguorum distinctiones, quorum in Prædicamentis facta est mentio.

Sunt autem quinq; 1. Opposita. 2. Prius. 3. Simul. 4. Motus. 5. Habere.

I. Opposita dicuntur modis quatuor. I. Adversè opposita, sunt duæ qualitates mutuò se expellentes, *ut caliditas & frigiditas.* II. Relativè opposita, sunt relatũ & correlatũ; *ut pater & filius.*

III. Pri-

III. Privativè oppoſita, ſunt res & privatio, *ut lux & tenebræ.* IV. Contradictoriè oppoſita, ſunt propoſitiones repugnantes: *ut Ignis urit, ignis non urit.*

II. Prius dicitur modis quatuor. I. Prius tempore; *Sic arbor prior eſt pomo.* II. Prius natura: ut *Cauſa prior eſt effecto.* III. Prius ordine: *Sic in Grammatica ſyllaba prior eſt dictione.* IV. Prius dignitate; *Sic conſul prior eſt Senatore.*

[*Prius naturâ eſt duplex: vel reſpectu naturæ generantis, ſic materia eſt prior formâ; vel reſpectu naturæ intendentis, ſic forma prior eſt materiâ. Mas fœmina. Alii addunt* Prius cognitione: *quod prius eſt, vel* ſimpliciter, ſeu ſecundùm naturam & intellectum, *ſic cauſa prius cognoſcitur quàm effectus:* vel ſecundùm nos, aut ſenſum noſtrum. *Sic effectum prius cognoſcitur quàm cauſa. Item* Prius doctrinæ facilioris, *quod ſæpiſſimè in diſciplinis, ordine naturæ neglecto, ſequimur.*]

III. Simul dicitur dupliciter, 1. Simul tempore, *ut faber & fabricatio: duo infantes eodem tempore nati.* II. Simul naturâ: *ut pater & filius, dominus ſervus, & omnia correlata.*

[*His addi poteſt* 1. ſimul relatione, *ſicut pater & filius ſunt ſimul.* 2. Simul loco, *ſicut multa*

*corpora*

*corpora simul esse possunt in communi loco. 3.* Simul genere, *ut homo & bestia simul sunt, quia sub eodem genere (animali) immediatè continentur. Alios modos vide apud alios.* ]

IV. Motus est agitatio substantiæ, quæ acquirit aliquem terminum.

Ejus species sunt V. 1. est *Generatio*, à non esse ad esse. 2. *Corruptio*, ab esse ad non esse. 3. *Augmentatio*, quâ major acquiritur quantitas. 4. *Diminutio*, quâ minor fit quantitas. 5. *Alteratio*, quâ alia acquiritur qualitas: & deniq; 6. *Motus localis*, quo subinde aliud spacium occupatur.

[ *Hæc tamen Physica sunt, non Logica.* ]

V. Habere dicitur VII. modis. 1. Habere qualitatem, *ut scientiam*. 2. quantitatem, *ut magnitudinem*. 3. ea quæ sunt circa corpus, vel totum, vel ejus partes, *ut vestes, annulum*. 4. partem, *ut pedem, manum, &c.* 5. contentum, *ut vinum in dolio*. 6. possessionem, *ut domum, agros, aurum*. 7. relatè, *ut habere conjugem, maritum, &c.*

[ *Ramei Postprædicamenta tanquam heterogenea ex arte Logicâ planè rejiciunt, cùm sint Grammaticæ utplurimùm vocum Interpretationes, quæ*

*Lexi-*

*Lexicographos concernant. In Prædicamentis quædam ad scientias alias amandant, quædam (cùm generalia generaliter sint tradenda & semel) generalis Inventionis argumentis accommodant. Ad locum subjecti referunt substantiam, quatenus ei accidentia inhærent. Itemq; Situm & Vbi. Actionem ad effecta. Passionem, Qualitatem, Quando & Habitum ad modos adjunctorum. Relationem ad Relata. Quantitatem denique ratione æqualitatis & inæqualitatis ad comparata. Nos, ne singula hæc tyronibus incognita sint, præmittere voluimus. Sufficiant verò isthæc προλεγομένως dicta de Prædicamentis eorundemq; προπαιδία. Aggrediemur tandem in nomine Domini παιδίαν ipsam.*

# LIBRI PRIMI DIALECTICÆ, DE INVENTIONE.

## CAPVT I.

### De Definitione Dialecticæ.

DIALECTICA est ars ratione bene utendi.

Definitum hîc est Dialectica. Dicitur 1. Dialectica à Græco verbo Διαλέγεσθαι, quod idem est ac λογίζεσθαι, seu τῷ λόγῳ χρῆσθαι, hoc est, ut Plato loquitur, ratione bene uti, sive ratiocinari. Philippo Διαλέγεσθαι est differere sive colloqui cū alio collatis opinionibus, Germanicè: Sich mit einr andern vnterreden: *vel*: Eigentlich von einem ding reden/ *Vnde nomen* Διαλεκτικὴ, *Germ.* eine Vnterredkunst/ein Vnterrichtkunst. *At notatio hæc angustior est, quia* Dialecticæ *natura & essentia non consistit tantùm in colloquendo, sed potissimum in ratiocinando: sive id fiat* πρὸς ἕτερον *cum alio; externo sermone, sive* πρὸς ἑαυτὸν, *intus, secum, in seipso, ad sese, pro seipso, & semetipso solitaria mentis cogitatione variè discurrendo. Respicit verò*

Philip-

*Philippus Dialecticæ usum principalem externum, qui est in interrogando & respondendo, opponendo, resolvendo & docendo. Ramus autem operationem ejusdem internam, quæ absolvitur ratiocinando.*

Eodem sensu dicitur & Logica.

*A Græcâ voce λόγος, quæ & sermonem προφορικὸν externum, seu orationem, & præcipuè ἐνδιάθετον internum, seu rationem sive ratiocinationem significat. Vnde primariò ars rationis secundariò verò ars orationis erit. Hæc enim Symbolum rationis est, & è ratione manat, Germanicè verò non male dixeris* ein Vernunfft-kunst/ verständiglich ein ding nach Sinn vnd Vernunfft zu handeln. *Quia omnes rationis vires in differendo complectitur, & præceptis suis explicat. Dicitur & κατ' ἐξοχὴν à fine & usu,* organum. *Quia est ars, instrumenta differendi ad res quasvis bene cognoscendas fabricans, Et τρόπος παιδίας, καὶ διδάξεως, modus institutionis & doctrinæ, quo omnes artes & scientiæ tradi ac proponi rectè queant. (Quæ tamen postremæ denotationes alieniores aliquantùm videntur.)*

[Cæterùm hîc observanda duo. I. vocis Dialecticæ & Logicæ πολυσημία. I. Logica generalissimè accipitur pro tribus artibus generalibus: Grammatica, Dialectica & Rhetorica. Quæ vulgò artes Logicæ, eò quòd vox λόγος tùm rationem, tùm orationem significat, appellantur. II. Utraq; tum Logica tùm Dialectica accipitur generaliter

pro

pro naturali ac innata vi sive aptitudine rationem utendi. Quæ dicitur aliâs Dialectica sive Logica naturalis, qua homines sine artium præceptis disserunt. III. Pto tota atte disserendi, præceptis ordine & methodicè dispositis constante. Quæ dicitur aliâs Dialectica Artificialis & Docens. IV. Specialiter, pro habitu, praxi & usu, ex præceptionibus Dialecticis comparato. Quæ dicitur aliâs Logica operans seu utens: quòd applicet præcepta ad praxin & usum. V. pro præceptis Dialecticæ ac Logicæ ab autore aliquo conscriptis. Quo sensu dicitur Logica Rami, Dialectica Philippi, &c. VI. præsissimè pro doctrina differendi ex probabilibus, sive pro Syllogismo communi ac contingenti, qui propterea in specie dicitur Dialecticus sive Logicus. Itaq; II. observandum: Quòd Ramo Dialectica & Logica eodem sensu dicuntur, idq; per Synecdochen generis pro specie: At Philippo & Aristotelicis hoc modo differunt: Dialectica est ars disserendi de quolibet themate ex probabilibus, cujus methodum Aristoteles tradidit in Topicis. Logica verò est ars disserendi, tum ex probabilibus, tum ex necessariis. Quanquam non in propriâ, sed in latiori significatione Dialectica nonnunquam pro universâ Logicâ ab ipsis etiam Aristotelicis sumitur.]

*Definitio ipsa constat Genere, Formâ & Fine.*

I. Generis vicem obtinet particula Ars. Ars est, quia ei Definitio artis competit: quatenus Ars est Methodica comprehensio & dispositio præceptorum homogenorum, catholicorum, perpetuò verorum, ad finem utilem in vita tendentium: seu cum Luciano & Quintiliano. Τέχνη ἐστὶ σύστημα καταλήψεων ἐγγεγημνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν βίῳ: Ars est ordo certarum propositionum exercitatione cognitarum ad finem utilem in vita. Quòd si Ars accipitur in stricta significatione, quatenus definitur ab Aristotele l. 7. Ethic. c. 4. habitus cum vera ratione effectivus: competit tantùm propriè artibus mechanicis. Et ita Logica non est ars, sed arti similima: consideratæ scilicet respectu τοῦ ἔχοντος habentis, seu artificis, & ratione præceptorum, quæ omnium reliquarum artium tractationem constituunt. Itaq; 1. nec Logica propriè est scientia, nisi quatenus late pro quavis cognitione sumitur, cùm propriè & strictè scientia sit habitus demonstrativus ex causis. Ita Logica non scientia, sed τρόπος ἐπιστήμης modus scientiæ erit. Nec 2. est propriè habitus, nisi quatenus Logica in mente artificis operantis, vel respectu habentis consideratur: cùm quâ est comprehensio methodica præceptorum &c. Habitus genus sit remotius. Nec 3. est propriè Instrumentum, nisi ratione finis & usus: cùm Logica sit in prædicamento Qualitatis: Instrumentum verò in prædicamento Relationis. Definitio autem & definitum debent esse in eodem prædicamento. II. Forma sive Differentia specifica consistit in ratione benè utendo.

Hoc

Hoc ipso enim 1. Dialectica absolvitur, & in eo esse suum totum habet, nec non. 2. ab aliis omninò artibus & scientiis discernitur: Sola namq; Dialectica docet rationem & viam, quomodo ratione benè uti, disserere, ratiocinari, docere possimus. Artem benè differendi non nominamus: tùm quòd multi in verbo differere tropi concurrunt: tum quòd necessariò aliud nil hic significet, quàm τῷ λόγῳ χρῆσθαι, ratione uti. Quid juvat ergò adhibere in definitionibus verba impropria, cùm habeamus maximè propria. Benè additur, non ad generalem artis ἕπεξιν exprimendam: verùm 1. ad differentiam Logicæ Artificialis & Naturalis. Omnes enim homines naturâ differunt, sed non benè, rectè, perspicuè, constanti rationis usu. 2. ad differentiam Sophisticæ. Sophistæ namq; etiam ratione utuntur & differunt, sed non bene: Verùm perversè ac male, cum studio decipiendi ac fallendi. III. Finis Dialecticæ cum forma coincidit. Adæquatus namq; proprius & essentialis Logicæ finis est benè ratione uti, quia omnes Dialecticæ præceptiones ad hunc scopum ultimum tendunt ac adspirant, ut benè ratione uti doceant, quo ipso etiam consumuntur & absolvuntur. Quod verò Philippus formam & finem Dialecticæ constituit in rectè, ordine & perspicuè docendo: eo ipso usum Dialecticæ præcipuè externum respexit, non internam perfectionem expressit.

## CAPUT II.

### DE DIVISIONE DIALECTICÆ; & Inventionis ac Argumenti Definitione.

1. PArtes Dialecticæ duæ sunt: Inventio, sive Inventrix: & Judicium, sive Judicatrix.

*Illa directrix est Notionum mentis simplicium: Hæc verò directrix notionum mentis conjunctarum.*

*Distributio hæc est legitima. 1. quia partes ejus sum toto reciprocantur. 2. quia singula rationis officia complectitur. Tot enim sunt Logicæ partes constituendæ, quot rationis sunt officia (Logica enim ars rationis est.) At officia rationis tantùm sunt duo. Vel enim naturaliter de rebus primùm cogitamus, easq; simpliciter invenimus & apprehendimus (quæ est Inventio) vel dispositis iisdem judicamus (quæ est dispositio & judicium.) Duæ ergo & non plures Logicæ partes sunt. Aristotelici juxta tres Rationis actus tres Logicæ partes constituunt: ut 1. agat de apprehensione simplicium terminorum (quæ nobis est Inventio) 2. de formatione integræ sententiæ in Enunciationibus. 3. de Dianoia seu discursu, syllogismo sc. & methodo. Verùm quia utraq; pars posterior de terminis complexis sive compositis agit, quod sine judicio fieri nequit: duos hos rationis actus sub generali nomine Iudicii nos comprehendimus. Observa autem*

tem Inventionem & Iudicium accipi tripliciter. 1. pro facultate naturali inveniendi & judicandi. Ita judicium universæ Logicæ est: sed sic sub artem non cadit. 2. pro doctrina Inveniendi & Iudicandi, hæc artis propria est. 3. pro habitu inveniendi: & sic ad usum Logicæ pertinet, & aliud nil quam Logicæ operatio est.

2. Inventio est prior pars Dialecticæ de inveniendis argumentis.

[Dicitur alius Τοπικὴ, quod Locos inveniendorum argumentorum continet, proponit & explicat, Locus enim Boëthio definitore, sedes & receptaculum est argumentorum. Quæcunq; ergò res tractandæ, harum argumenta in his ipsis Locis investiganda & ex iisdem desumenda erunt. Præcedit autem hæc pars Inventrix judicatricem. 1. Quia prior ordine naturæ. Iudicium enim ex Inventione componitur; compositum autem est natura posterius simplici. 2. quia prior ordine doctrinæ. Inventionis enim cognitio ad Iudicii cognitionem requiritur. Atq; ita 3. est Generalior. Generalia autem præcedunt, specialiora sequuntur. Quod Etymologias & Syntaxeos Grammaticæ ordine liquet.]

3. Argumentum est, quod ad aliquid arguendum affectum est.

[Argumentum definitur à conjugatis. Nomen enim habet ab arguendo. Arguere autem hîc in genere significat idem quod indicare, explicare, declarare, illustrare, probare, confirmare & demon-

*strare, seu, ut Libavius loquitur, vim quandam habere, qua alterum accipiat aliquam lucem, ut appareat quale sit, & quomodo eius se ratio habeat. Argumentum verò non accipitur eodem modo, sed variè. I. Generaliter pro notione secunda; termino simplici; ratione simplici; termino nudo; conceptus incomplexo, quo quovis modo ad arguendum affectum est, sive id fiat extra dispositionem: investigando rei alicuius vel causam, vel effectum, subjectum, adjunctum, disparata, relata, &c. vel in dispositione, aut axiomaticè aliquid explicando & declarando; aut syllogisticè demonstrando & probando; quo sensu à Ramo hic accipitur. II. Specialiter, pro argumentatione sive integro Syllogismo; ut cùm in Scholis vulgò dicunt, tale est argumentum Dn. Opponentis. Quæ acceptio est Synecdochica. III. Specialissimè pro medio termino, seu probatione rei dubiæ faciente fidem. Quo sensu accipitur ab Aristotele & Philippo: Ramo verò dicitur argumentum tertium. IV. Abusivè apud autores usurpatur pro judicio, item & pro summa & materia circa quam versatur: ita summa libri vel capitis alicujus dicitur Argumentum.]*

Ex hac argumenti definitione in genere resultant sequentes Notæ sive

## CANONES.

I. Omne argumentum refertur ad aliquod quod arguit, & à quo vicissim arguitur.

arguitur. Id quod arguit, dicitur *argumentum*: quod arguitur dicitur *argutum*: item *res arguta* sive *affecta*.

[*Alii Thema nominant. Est autem Thema duplex; vel Simplex vel conjunctum. Simplex est unica quæpiam seu singularis notio, ad quam non responderi potest ita vel non: ut Anima (argutum, res arguta, thema) est mortalis (argumentum) Conjunctum est Quæstio dubia, quæ confirmanda est vel refutanda: ut An virtus sit summum bonum.*]

II. Quæ inter duo argumenta intercedit affectio, vocatur Relatio: Quæ semper est inter duo, actu vel potentia.

*Declaro hæc exemplo: Homo est mortalis. Hic duo sunt argumenta: Homo-Mortalis; Quorum alterum arguitur (Mortalis) alterum arguit (Homo.) Inter hæc verò duo intercedit arguendi habitudo sive affectio, ut affectio hominis ad arguendam mortalitatem, est subjectum: & vicissim, affectio mortalitatis ad arguendum hominem, est adjunctum. Subjectum igitur & adjunctum hic argumenta sunt. Hæc ipsa verò affectio arguendi, quæ inter hæc duo intercedit, est relatio. Qualis enim est affectio subjecti ad adjunctum: & vicissim contra: Talis etiam est inter hominem & Mortalem esse. Ita examinanda & sequentia Exempla. Deus condidit mundum. Virgilius est Poëta. Temperantia est colenda. Albus non est niger. Semper*

*verò inter duo argumenta ista relatio est, si non actu, certè potentia. Ideò definitur argumentum, non quod arguat (semper actu) sed quod ad arguendum affectum sit, id est, aptum, accommodatum, naturâ dispositum sit, & potentiam ad arguendum habeat.*] *Itaq;* &

III. Omnia argumenta sunt Relata.

[*Causa enim est sui effecti causa, & effectum à causâ est effectum: Subjectum est sui adjuncti subjectum, & vicissim contrà. Ideoq; non nisi ad correlatum suum referuntur, ut causa non arguitur nisi ab affecto, effectum non nisi à causa, (non ab adjuncto aut adverso) species non nisi à genere, &c. Hic nota* omnia argumenta esse relata, secundùm Dici; non secundum esse. *Tituli argumentorum, ut in Logicâ Inventione præscribuntur, sunt Relata; non autem res ipsæ, quæ sub titulis sive locis istis continentur, ut sunt exempla, ad argumentorum præcepta illustranda adducta.*]

IV. Singula argumenta propriæ affectionis vi seorsim, extra ullam dispositionem, ad arguendum se affecta sunt.

[*Hoc intendit* Ramus, *ubi immediatè definitioni argumenti subjungit;* Quales sunt singulæ rationes solæ & per se consideratæ. *Qualibet ergò notiones in rebus à mente conceptæ, etiam extra dispositionem problematicam & syllogisticam,*

*seorsim,*

*seorsim, in se, per se, separatim considerata, argumenta sunt, suamq; ad se invicem propriam affectionem habent, ut* Deus-Mundus: Homo-doctus: Formosus-Facundus, &c. *Hîc si mundum conferas cum Deo, habes duo argumenta, quæ extra ullam dispositionem nudè sic proponuntur,* Mundus-Deus. *Inter mundum verò & Deum, est quæpiam affectio sive relatio, cujus gratiâ Deus mundum arguit, & mundus arguitur. Illa est affectio mutua causæ ad effectum: Deus est causa efficiens, quia mundum condidit. Mundus est effectum, quia à Deo conditus est. Atqui hæ sunt rationes singulæ, quæ aliâs* noëmata, notiones, termini & conceptus simplices *dicuntur: ad quorum considerationem dispositione nullâ opus est, sed secundùm suas definitiones & regulas per se spectantur. Qui quidem argumentorum sive noëmatum, & terminorum horum simplicium usus solius Inventionis proprius. Vnde & dicitur* Topicus.]

V. Argumentum si disponatur cum argumento, (arguto) vel themate constituit axioma simplex: *Deus-Mundus: Hinc Axioma* Deus condidit mundum: *uno verò vel pluribus dispositione additis: faciet axioma compositum, ut:* Deus mundum & condidit & conservat, &c. *Quæ ipsa dein dispositioni Syllogisticæ inserviunt, ut,* Deus est omnipotens: Quia mundum

dum condidit: Atq; hic usus *est Argumentorum Cryticus.*

[*Cryticus argumentorum usus est*, quo argumenta Legitimè connectuntur & disponuntur. *Estq; pro diversitate subjecti duplex. Vel* Axiomaticus, *quo argumenta axiomaticè disponuntur, declarantur, explicantur. Vnde & dicitur* Declarativus, Explicativus, Problematicus, Enunciativus. *Vel* Syllogisticus, *quo Syllogisticè Axiomata disponuntur ad probandum & demonstrandum. Vnde & dicitur* Demonstrativus.]

VI. Quælibet res pro diversa consideratione aliud atq; aliud argumenti nomen adsciscere potest.

*Sic homo si consideretur respectu Dei, est effectum. Idem homo collatus cum effectis rebus suis est efficiens. Est idem subjectum, ratione virtutum vel vitiorum: Est adjunctum, ratione loci, in quo consistit. Est dissentaneum, ratione canis, leonis, bestiæ. Est comparatum, ratione bullæ vel graminis, Est ortum, si comparatur cum humo, &c.*

VII. In argumentis non æstimandæ sunt voces, sed considerandæ notiones. Fieri enim potest, ut unum argumentum pluribus vocibus interdum describatur.

*Vi*; Didicisse fideliter artes; Emollit mores, nec sinit esse feros. *Hic duæ tantùm sunt notiones*

*tiones sive argumenta, causa & effectum, pluribus verbis denotata. Sic; Bonum est fugienda aspicere in alieno malo.*

IIX. Nonnunquam argumenta illustrantur sive determinantur consignificantibus, videlicet epithetis, adverbiis, vel similibus, quæ vulgò περισσήματα seu Syncategoremata appellantur.

[*Observa hæc omnia post principalem affectionem spectanda esse. Exempli gratiâ:* Fortitudo quæ pericula propellit est virtus eximia. *Hic principalis affectio est generis & speciei.* Virtus *enim ad fortitudinem habet se ut genus ad speciem. Hæc verò proprio effecto* (periculo propellit:) *illa autem adjuncto* (eximia) *illustratur, quæ sunt affectiones minus principales & Syncategoremata. Idem judica de hoc Exemplo:* Poëtarum princeps Virgilius eleganter bellum Trojanum descripsit.]

IX. Omnia argumenta pro ratione affectionis suæ enuncianda sunt: Causa sc. causaliter, effectum effectivè, definitio definitivè.

*Ut cùm quæro: Quid est homo, non debes respondere: est ex humo desumtus: vel non est bestia: vel constat duabus partibus, corpore & animo, sed cùm quæstio sit definitionis, definitione etiam respondebis: est animal rationale.*

X. Deni-

X. Deniq;, Cùm nulla prorsus in argumento & arguto est affectio : seu, cùm pro argumento quippiam assumitur, quod nullam cum themate sive quæstione affectionem habet, dicitur *Ignoratio Elenchi*. Cùm autem pro argumento vero, vel manifestè falsum, vel speciem veri præ se ferens aliud profertur, dicitur Elenchus ejus argumenti, cujus similitudinem gerit. *Ut cùm falsa causa ponitur pro verâ, dicitur elenchus causæ: cùm falsum effectum dicitur elenchus effecti, & ita deinceps.*

[*De his in singulis Inventionis Locis speciatim agemus.*]

## CAPUT III.

### *De Argumenti distributione.*

1. ARgumentum est vel Artificiale vel Inartificiale.

*Illud Insitum & Intrinsecum dicitur, Quòd vi sua sibi insita & innata ex arte arguat, demonstret, explanet. Hoc verò assumptum & extrinsecum. Quòd foris assumpta vi, ab aliquo sc. artificiali, arguat. Est enim ejus expers, & non nisi propter alia ei creditur, nempe propter testes.*

2. Arti-

2. Artificiale est, quod ex sese arguit.

*Artificialia argumenta sunt reliqua omnia, præter unum Testimonium, quod est Inartificiale.*

3. Estq; primum vel à primo ortum.

4. Primum est, quod est suæ originis.

*Talia sunt; Consentanea, Dissentanea, & Comparata.*

5. Ortum est, quod è primis originem trahit.

*Talia sunt; Conjugata, Notatio, Distributio & Definitio.*

6. Primum est Simplex vel Comparatum;

7. Simplex est, quod simpliciter & absolutè consideratur. *(Citra sc. collationem Comparatorum.)*

*Talia sunt Consentanea & Dissentanea.*

8. Comparatum est, quo res comparatione quantitatis & qualitatis considerantur.

*Talia sunt Paria, Imparia, sive Majora & Minora, Similia, Dissimilia.*

9. Simplex est Consentaneum, vel Dissentaneum.

10. Consentaneum est, quod cum re, quam arguit, consentit.

*Talia sunt Causa, Effectum, Subjectum & Adjunctum.*

11. Dis-

11. Dissentaneum est, quod à re, quâ arguit, dissentit.

*Talia sunt, Diversa, Disparata, Adversa, Relata, Contradicentia & Privantia.*

12. Consentanuum est vel absolutè, vel modo quodam.

13. Absolutè Consentaneum est, quod absolutè cum re, quam arguit, consentit, ut *Causa & effectum*.

14. Modo quodam consentaneum est, quod modo quodam cum re, quam arguit, consentit, ut *Subjectum & Adjunctum*.

*Absolutè consentire, est perfectissimè & arctissimè convenire, ita ut unum alteri sit essentiale; alterum verò essentiam ab altero accipiat. Modo quodam consentire, est ita consentire, ut alterum alteri essentiale non sit, verùm præter essentiam ratione quapiam conjungatur.*

Argu

Argumentum est vel

- Inartificiale: unum Testimonium
- Artificiale
  - Primum
    - Simplex
      - Consentaneum
        - Absolutè
          - Causa
            - Externa
              - Efficiens.
              - Finis.
            - Interna
              - Materia.
              - Forma.
          - Effectum
        - modo quodam
          - Subiectum.
          - Adjunctum.
      - Dissentane
        - Diversa
          - Disparata
            - Affirmativa
              - Relata.
              - Adversa.
            - Negativa
              - Contradicentia.
              - Privantia.
        - Opposita
          - Contraria
          - Paria
    - Comparatum
      - Quantitate
        - Imparia
          - Majora
          - Minora
        - Qualitate
          - Similia
          - Dissimilia
  - Ortum
    - Dictionis
      - Conjugata
      - Notatio
      - Divisio
      - Definitio
    - Rei

Ex

[*Ex his distributionibus argumenta ordine excerpta sunt Consentanea septem*: Causa efficiens, materia, forma, finis, effectum, subjectum, adjunctum.

*Dissentanea sex.* Diversa, disparata, relata, adversa, privantia, contradicentia.

*Comparata quinq.*: paria, majora, minora, similia, dissimilia.

*Orta octo*: Conjugata, Notatio, Distributio ex causis, Distributio ex effectis, Distributio ex subjectis, Distributio ex adjunctis, Definitio, Descriptio.

*Inartificiale unum*: Testimonium.

*Philip. Distinguit inter locos rerum & personarum.* Loci rerum *sunt ipsa argumenta Inventionis. Et horum numerat XXVIII.* Loci personarum *sunt, quibus personæ describuntur. Quales sunt, 1. patria, 2. sexus, 3. parentes. 4. educatio. 5. mores. 6. vitæ genus. 7. eventus. 8. ætas. 9. mors. Verùm distributio hæc, cùm habeat partes ratione saltem diversitatis distinctas, meritò ut imperfecta rejicitur. Quia singulæ commodissimè ad decem ordines argumentorum enumeratos referri possunt. Quod in locis rerum planum est, in locis personarum similiter.*]

## CAPUT IV.

### *CAVSA.*

1. Causa est argumentum absolutè consen-

consentaneum, cujus vi (*virtute vel facultate*) res (*causatum sive effectum*) [illegible] (*existit.*)

[*Causarum tractatio vel* generalis *est, vel* specialis. Generalis est vel πραγματικὴ Realis quæ est Metaphys. Hæc enim de causis quatenus communissima sunt Entium attributa atq; differentiæ agit vel νοηματικὴ; rationalis, quæ est Logicæ. Hæc enim considerat quæ sunt, termini technologici sive artis, definitiones & distributiones: specialis tractatio ad certum Ens restricta singularum est disciplinarum, ut Physicæ, rerum Physicarum (principia generationis) Ethicæ, Ethicarum,) quæ sint virtutum, quæ vitiorum causæ, &c. II. Causæ meritò primus locus Inventionis tribuitur. Quia 1. est absolutè consentaneum suo effecto. Absolutè autem consentanea constituunt essentiam. 2. quia impossibile est intelligere accidens sine causis. 3. Quia subjectum & Adjunctum, idipsum quod sunt, per causas sunt. 4. Quia causa & effectum sunt simpliciora, simpliciora autem sunt compositis priora. III. Causa accipitur variis modis. 1. pro ente absoluto, ut cum Deus dicitur causa mundi. 2. σημαντικῶς & in significatione Grammatica, ut cum dico, causas habeo graves. 3. pro Controversia, ita in Rhetor. dicuntur esse quatuor genera Causarum, hoc est, controversiarum forensium. 4. latissimè pro quovis principio. Et 5. pro termino artis, seu Notione secunda, sicut hoc loco. IV. Causa & principium

*sumuntur sæpissimè ab Aristot. pro uno & eodem. Sed tamen accuratè loquendo differunt, ut genus & species, latiùs & strictiùs, Omnis enim causa est principium, sed non omne principium est causa. Principium namq; significat rem unamquamlibet, à qua alia res emanat, sive ab eadem dependeat, sive non. Causa verò semper dependendi respectum habet. Principium loci, temporis, coronæ vel rei alterius non est causa productionis aut constitutionis loci, temporis, coronæ aut rei.*]

2. Causæ sunt quatuor, 1. Efficiens, 2. Materia, 3. Forma, 4. Finis.

Ex quibus *Materia & Forma*, dicuntur *internæ* (*intrinsecæ, essentiales, immanentes,*) quia ipsam rei essentiam ingrediuntur & constituunt; *Efficiens* & *Finis externæ* (*extrinsecæ,*) quia manent extra rei essentiam, & extrinsecus rem constituunt.

*Causarum Generales sunt hi*

CANONES.

I. Omnis causa est scientia.

[Scire *enim* est rem per causas cognoscere; *& sciri id dicitur, cujus causa est perfectè cognita.*]

II. Omnis causa prior est suo effectu, *ut: Pater prior est filio. Gallina ovo.*

[*Intelligе* ordine Naturæ, *nam temporis ordine simul esse possunt: ut, Lux & dies. Ignis & ustio.*]

III. Cau-

III. Causa notior est suo effecto.

[*Intellige* ἁπλῶς καὶ φύσει naturâ, *quia effecti cognitio à causa dependet. Notius verò effectum est causâ* κατ' αἴσθησιν, quoad nos, quoad sensum nostrum; *Causa vero posterior, quia interior & à sensibus remotior.*]

IV. Posita causa ponitur effectus (*si non actu, tamen potentiâ.*) Et,

Sublatâ vel cessante causâ, cessat effectus.

[*Hic Canon semper verus est*, 1. si de omni causa conjunctim intelligatur, *sc. de Efficiente Materiâ, Formâ & Fine.* 2. *si* de mutua σχέσει sive relatione inter causam & effectum intelligatur. 3. *In specie* de causa formali, *ut, cessante fide, cessant bona opera.* 4. De effecto quod dicitur ipsa ἐνέργεια *actio, operatio; seu quatenus in ipsa actione jam versatur: non verò de effecto, quod dicitur* ἐνέργημα, ἀποτέλεσμα, *ipsum opus, quod antea operatione & actione causæ effectum est. Nam hac ratione extincto architecto manet domus. Mortuo patre superstes est filius.*]

IV. Qualis est causa, tale etiam est effectum: & contrà.

[*Valet Canon* 1. in causis solitariis, principalibus & propriis *ut; Deus est justus & bonus. Ergo omnia à Deo creata justa & bona sunt. V. C. quia Deus est causa efficiens solitaria, principalis & propria.*

2. *valet* in formalibus, & iis quæ essentiam participant, *ut Pater est rationalis. Ergo & filius.* Non verò *valet in iis, quæ fiunt* secundùm accidentia sive adjuncta communia, *ut*, Pater *est doctus, Ergo etiam filius. Sartor iste est pius & bonus. Ergo etiam bonam vestem suet.* 2. *non valet in effectis tis, quæ essentiam non participant, sed diversam à causis habent. ut, Architectus est intelligens, Ergo & ædificium.* ] Itaq;

VI. Causa non est toto genere deterior suo effecto.

VII. Quicquid est causa causæ, (*subalternæ*) est etiam causa causati, *ut*: *Avus tuus est causa patris tui, Ergo etiam est causa tui.*

[ *Valet Canon de* causis in eodem genere & ordine existentibus, *hoc est, in causis* essentialiter subordinatis. *Fallit verò alicubi*, in causis voluntariè agentibus, *itemq; in causis* contingenter subordinatis *sive* deficientibus, *ubi causa inferior effectum non ex suâ naturâ arguit, sed ex accidente defectum producit; ut valet conseq. Deus causa est voluntatis humanæ. Voluntas est causa actionum bonarum, Ergo & Deus est causa actionum bonarum. Hic causæ manent in eodem ordine essentialiter subordinatæ: Sed non valet conseq. Deus est causa voluntatis humanæ; Voluntas est causa actionum malarum. Quia hic causa intermedia ex accidente effectum, sive potius defectum, producit.* ]

IIX. In

IIX. In causis non datur progressus in infinitum. *Is enim in natura dari non debet.*

*Itaq; causa causarum Deus est, cætera causata.*

## CAPUT V.

### *EFFICIENS PROCREANS & Conservans.*

I. EFFICIENS causa est, à quâ res (*effectum*) est.

*Ponitur efficiens primo loco, quia reliquarum quasi origo est, à quâ primus motus actionis proficiscitur.*

*Ejus sunt hi Generales*

### CANONES.

I. Nihil fit sine causa efficiente. Quicquid enim est, ab alio est: & Nihil est causa sui ipsius.

[*Excipe Deum, qui est Ens independens, qui à nullo, & à quo omnia.*]

II. Omnis efficiens agit propter certum finem. *Natura enim facit nihil frustrà.*

[*Deus omnia facit propter seipsum. Creatura verò sui perficiendi gratiâ.*]

III. Causa efficiens (κυρίως) propriè dicta) non efficit nisi in se bonum.

*Agit enim propter finem certum. At finis propriè dictus non est nisi bonus.* Itaq;

IV. Efficiens quà talis non producit defectum (effectum deficientem.)

*Semper enim in se bonum quid efficit; Bonum autem est Ens. Mala autem sunt Entium defectus.* Itaq;

Malorum non est causa efficiens, sed deficiens.

*Peccati non est causa efficiens, cùm sit defectus. Monstri non est causa efficiens, sed deficiens, sc. defectus vel excessus materiæ.*

V. Ab esse effectus, ad esse efficientis sive actualis sive potentialis non V. C. *ut non valet, Domus est, Ergo superstes est architectus: Sed hoc sequitur, Domus est: Ergo necesse est architectum esse vel fuisse.*

VI. Causa efficiens nobilior est suo effecto.

[*Intellige de causa* efficiente principali. *Minùs enim principales sæpè effecto inferiores, ut semen comparatione prolis, calor respectu ignis.*]

2. Causæ efficientis sunt tres modi.

3. Primus est; Efficiens est vel procreans, vel conservans.

4. Pro-

4. Procreans est, quæ rem primò efficit (procreat.)

*Effectum ejus dicitur propriè procreatum.*

*Vsus Topicus.*

Procreans ——— Procreatum.
*Spiritus Sanctus* ——— *Charitas, pax, gaudium, lenitas, mansuetudo, fides, temperantia.*
*Timor Domini* ——— *Sapientia.*
*Sol* ——— *Dies.*
*Deus* ——— *Mundus.*
*Romulus* ——— *Roma.*

Hæc sunt argumenta singula seorsim considerata, non Axiomata, quòd si vinculo connectantur, erunt Axiomata ex causis efficientibus & effectis procreatis.

Fructus Spiritus S. est charitas, pax, gaudium, lenitas, mansuetudo, fides, temperantia. Sol toto cœlo diffusus diem efficit. Deus creavit mundum. Romulus condidit Romam. Atq; is est usus horum Argumentorum problematicus.

*Vsus Syllogisticus.*

Eadem adhibentur ad fidem Quæstioni sive themati dubio faciendam, argumento tertio ducto ab efficiente procreante. *Thema*: Charitas, pax, gaudium, sunt in credentibus. Quia, Spiritus sanctus in iisdem ea operatur. Toto cœlo lux diffusa est: Quia,

Sol ortus est. Mundus non casu extitit: Quia, Deus eum creavit.

Vicissim eadem disputantur argumento ducto ab effecto procreato. *Thema*: Spiritus sanctus non est in credentibus otiosus. Quia, ejus fructus est charitas, pax, &c. Sol ortus est; Quia, lux toto cœlo diffusa est. Deus omnipotens est. Quia, ab eo mundus creatus est. Sic examinentur hæc exempla. In hac urbe sunt liberi: Quia sunt parentes. In Paulo est viva fides: Quia Spiritu sancto donatus est.

*Consequentiæ Syllogisticæ sunt hi*

CANONES.

I. Si causa procreans est, effectum etiam esse potest, ut; *Si sol est, dies effici potest. Si parentes sunt, procreari liberi possunt:* & contrà.

II. Si effectum est procreatum, à procreante procreatum esse necesse est, ut: *Si dies est, à Sole sit necesse est. Si liberi sunt, à parentibus procreati sint, necesse est.*

5. Conservans est, quæ rem procreatam conservat ac tuetur.

*Effectū ejus dicitur propriè conservatum.*

Vsus

## *Usus Topicus sive Termini Simplices.*

Conservans ——— Conservatum.
*Deus* ——— *mundus.*
*Sal* ——— *Carnes à putredine tueri.*
*Cousules & Imperatores* ——— *Roma.*
*Otium* ——— *Amor.*

## *Usus Axiomaticus.*

Hinc efficiuntur enunciata. Deus mundum à se creatum conservat. Sal carnes à putredine tuetur. Consules & Imperatores Romani Romam conservarunt. Otium est causa conservans amoris.

## *Usus Syllogisticus.*

Eadem sic disputantur Argumento tertio à causa conservante. *Thema*: Non facile hæc caro computrescet. Quia Sal putredinem arcet. Mundus hic non corruet. Quia Deus eum conservat. Amor Paridis non flacce-scet. Quia otio deditus est.

Vicissim ab effecto conservato ad arguendam causam. Deus est omnipotens & sapiens. Quia mundus ab eodem conservatur. Sal omnium condimentorum utilissimum, Quia putredinem carnis arcet. Paris otio deditus non est, Quia amori non vacat. Magistratus est colendus: Quia Deus ejus est autor & conservator.

[ *Causæ conservanti opponitur* corrumpens, *à*

*quâ res vel diminuitur vel destruitur, estq; tum,* diminuens, *ut: discordiæ civium labefactat Rempubl. Nihil est quod non aliquando consumat vetustas: tum* in nihilum redigens, *quæ* annihilans *dicitur, ut: Mors in nihilum redigit corpora. Ignis ligna.*]

*Conservantis sunt hi*

CANONES.

I. Si conservans est, effectum tutum & salvum manere potest: Et contrà. *Si Deus custodit civitatem, salva erit; si minus, peribit. Si consules & senatores prudentes sunt, Respubl. in flore manebit.*

II. Ex quo aliquid productum est, peridem etiam conservatur. *Artes usu & experientia productæ. Ergo & iisdem inter nos conservantur.*

*Vnde Scaliger:* Conservatio est essendi continuatio, & quædam perpetua generatio.

III. Interdum una eademq; causa, & procreans & conservans est, ut: *Parentes gignunt liberos, & eosdem fovent. Deus mundum condidit & conservat. Spiritus sancti virtute fides in nobis procreatur & conservatur.*

*Hic fuit Primus modus, sequitur Secundus.*

CAPVT

## CAPUT VI.

### EFFICIENS SOLA ET CUM ALIIS.

1. EFFICIENS vel sola efficit, vel cum aliis,

*Illa dicitur Solitaria, Totalis, ὁλικὴ: hæc verò Socia, Partialis & μερικὴ.*

2. Sola est, quæ rem solam sine alterius adminiculo efficit: seu, quæ sola effectum producit.

*Effectum ejus dicitur Solitarium.*

[*Sola dicitur, non quòd alias nullas socias habeat, sed quòd pares non habeat; Sola enim non excludit subordinationem, sed paritatem saltem societatis & conjunctionis. Alii tria faciunt ejus genera,* 1. *quòd agat sine ullo auxilio: tale agens Deus est.* 2. *sine ullo instrumento, ut Simson portas civitatis solus deportans.* 3. *sive administra, ut Nisus in interficiendo Rutilo.*]

*Usus Topicus.*

| Causa solitaria sive Totalis. | Effect. solitar. |
|---|---|
| *Deus* | *remittere posse peccata.* |
| *Christus* | *redimere à peccatis.* |
| *Fides* | *Justificatio.* |
| *Simson* | *cædes mille Philistæorum.* |

*Usus Problematicus.*

*Hæc ita enunciantur*; Solus Deus potest remittere peccata. Christus solus nos redemit à peccatis. Solâ fide justificatur homo. Solus Simson mille Philistæos occîdit.

*Vsus Syllogisticus.*

Disputantur eadem argumento tertio à Causa Solitaria. *Thema*: Romanus Pontifex non potest peccata condonare, Quia, solus Deus peccata remittit. Nos non meremur ex nobis remissionem peccatorum. Quia Christus solus nos redemit à peccatis. Non justificamur operibus, Quia sola fide.

*Vicissim contrà ab effecto Solitario ad illustrandam causam.*

Christus est verus Deus, Quia peccata remittit. Christus est unicus Redemtor noster, Quia nos à peccatis redemit. Samson est fortissimus heros, quia mille Philistæos occidit. *Alia*; Solus Deus est omnipotens, quia solus mirabilia facit. Cæsaris Clementiæ laus propria est, Quia ejus solius autor. Nisus solus puniendus est, quia solus cædem fecit.

*Solitariæ sunt hi*

CANONES.

I. Solitaria & Totalis causa, si est, ejus motu res existere potest: Sin minus, non potest, ut: *Si sol ortus est, dies* est.

*est. Sin minus, dies non est.*

II. Solitariæ causæ solitarius est effectus, ut: *Sola fides justificat: Ergo & justificatio nostra soli fidei adscribenda.* Itaq;

III. Cui tribuitur effectus solitarius, eidem tribuetur & causa solitaria, & contrâ: ut, *Christo tribuitur potestas remittendi peccata: Ergo & Deus sit necesse erit.*

IV. Impossibile est causam efficientem totalem sive solitariam esse toto genere deteriorem suo effecto. *Homo est intelligens, misericors, approbans, justitiam: Ergo & Deus.*

3. Causa cum aliis est, quæ aliorum adjumentó rem efficit;

Seu; quæ cum aliis agit; vel, ad producendum effectum concurrit.

*Dicitur etiam concausa, causa socia, Partialis, Effectum verò ejus socium vel partiale.*

*Usus Topicus.*

| Causa socia, Partialis. | Effectum socium partiale. |
|---|---|
| *Natura, ars, exercitatio* | *artificem efficere.* |
| *Imperator, exercitus, decuriones* | *Victoria belli.* |
| *Centuriones milites.* | |

*Usus enunciativus.*

Hæc

Hæc axiomatice sic enunciantur; Natura, ars, exercitatio artificem faciunt. Imperator, exercitus, decuriones, milites, &c. in obtinenda belli victoria laborant.

*Usus Syllogisticus.*

Disputantur verò Syllogisticè argumento tertio à causa Socia ad arguendum effectum Partiale. Excellens est artifex, quia naturâ, arte, exercitatione instructus est. Vicissim ab effecto Socio ad illustrandam causam. Natura, ars, exercitatio conjungenda sunt. Quia conjuncta artificem faciunt.

*Exempla alia.* Christianorum fides est vera. Quia à Spiritu sancto per verbum excitatur. Gloria bellica multis est communis, Quia à multis parta. Non est suspectus tutor, Quia ejus crimen non colligitur ex mendacio, dolo, & alimentorum denegatione. Mahumetana fides non est vera. Quia ab hominum & Diaboli commento pendet.

*Ejus sunt hi*

CANONES.

I. Partialis causæ partialis est effectus, ut; *In victoria obtinenda non solus Imperator, sed & milites sudant. Ergo nec soli Imperatori adscribenda.* Itaq;

II. Ab una causa partiali effectum totale

totale inferri non potest, ut: *Ille habet bonum ingenium. E. est doctus.*

III. Positis causis sufficientibus in actu sequitur effectus; & contrà. *ut:* *Habeo multos libros & præceptores doctos. Ergo ero doctus. N. V. C. Quia plura requiruntur ad doctrinam, nempe ingenii acumen, diligentia & labor, &c.*

[*Dicitur* I. in Actu. *Quia ad causam* δυνάμει, *non sequitur effectus. Dicitur* II. sufficientibus: *Quia insufficientibus causis positis, effectus non sequitur. Porrò Causæ sociæ sive cum aliis, vel pares & æquales sunt, vel inæquales.* Pares *sunt, quæ pari vi efficiunt: seu quæ in societate æqualis sunt efficaciæ. Sic par est vis & potestas in condendo mundo Patris, Filii & Spiritus sancti.* Inæquales *sunt, quæ impari vi efficiunt.*]

4. Harum alia est Principalis; aliæ minus principales sive adjuvantes.

5. Efficiens Principalis est, quæ plus cæteris efficit.

*Dicitur & causa Primaria, Princeps, autor,* κύριον αἴτιον. *Quia una cæteris in operando antecellit, ejusq; primæ partes sunt in agendo.*

6. Minus Principales seu Adjuvantes sunt, quæ principalem adjuvant.

*Dicitur adjuvans aliàs etiam concausa* συναίτιον, *cooperans* σύνεργον, *interdum subserviens* ὑπηρετικόν.

7. Ad

7. Ad Adjuvantem refertur & Instrumentum sive causa instrumentalis.

8. Causa instrumentalis est, cujus ministerio effectum producitur.

*Instrumenta verò sunt organa extra naturam causæ principalis, quæ applicata & mota ab aliis actionem adjuvant.*

*Exempla causarum agentium cum aliis.*

| Causæ efficientes cum aliis. | | Effectum |
|---|---|---|
| *Principalis* | Spiritus S. | Conversio hominis. |
| *Adjuvantes* | Prophetæ Apostoli, Pastores. | |
| *Instrumentalis*, | Verbum Dei. | |
| *Principalis* | Angelus. | eductio Israëlitarum ex Ægypto. |
| *Adjuvantes* | Moses, Aaron. | |
| *Instrumentales* | Currus, jumenta. | |
| *Principalis* | Architectus. | ædificium. |
| *Adjuvan.* | Operarii. | |
| *Ministræ Instrumentales.* | serra, malleus, dolabra, machinæ, &c. | |

Usus Axiomaticus.

*Hæc ita enunciantur: Conversio hominis virtute spiritus Sancti, per verbi divini prædicationem, operâ pastorum, Prophetarum & Apostolorum perficitur.*

Israëli-

Israëlitæ ex Ægypto à Deo, præeunte Angelo, ducente Mose & Aarone, curribus atq; jumentis edocti sunt. Architectus cum operariis suis, serris, malleis, dolabris, aliisq; machinis ædificium exstruxit.

## Vsus Syllogisticus.

Disputantur eadem Argumento tertio ducto ab efficiente principali. Iudas & Saul non convertuntur; Quia nulla Spiritus Sancti vis & operatio in illis deprehenditur. Ædificium extrui non potest; Quia deest architectus.

Vtissim à causis adjuvantibus & instrumentalibus. Saul non conversus est; Quia Prophetam Samuelem & verbum Dei contemsit. Architectus ædificium perficere nequit; Quia operarios non habet, & ferramenta, securis, serra, malleus, aliæq; machinæ ei desunt. Exempla alia. Papa Romanus non est caput Ecclesiæ. Quia nec à Christo, nec ab Apostolis, nec ab Ecclesia, neq; verbo Dei constitutus est. Simson est heros. Quia maxillâ asini mille Philistæos occidit. Paulus plantavit. Apollo rigavit, Christus benedixit, 1. Cor. 3. Fides ex auditu est, auditus per verbum DEI.

## Harum sunt hi CANONES.

I. Efficientis principalis principale est effectum, ut: *in conversione hominis principaliter Spiritus S. operatur. Ergò & conversio principale Spiritus S. effectum est.*

II. Una & eadem causa habet rationem & instrumenti & primarii efficientis, diverso respectu, ut: *Omnes causæ secundæ sunt Dei instrumentales & συνεργικαὶ: principes autem causæ sunt & αὐθεντικαὶ instrumentorum sibi subordinatorum.*

III. Causa principalis non excludit causas minus principales sive administras, *Vt, non valet: Pluviæ sunt causa diluvii, ergo non Deus.* Et viciſſim. *Deus est causa diluvii, ergo non pluviæ.*

IV. Causa adjuvans ad producendũ effectum non est sufficiens: ut, *Multitudo librorum non facit te doctum.* Itaq;

V. Positâ causâ minus principali una, non excluduntur aut removentur administræ reliquæ; *ut*: N. V. C. *natura facit Poëtam. Ergo non exercitatio. Requiritur enim utraq;.*

VI. Instrumentum totum subservit actioni principalis agentis, à quo dirigitur.

Accipit *enim* à principali suo agente actionis determinationem: ut, *calamus scriptorius vim habet pingendi literas: ut tamen certo modo & ordine pingat,*

*id omne*

*id omne à scribentis determinatione dependet.*

[*Habent autem instrumenta duplicem vim*, Activam & Passivam: *vel* internam & externam. *Non movent igitur instrumenta, sed moventur; vi externa; Movent respectu vis internæ quam habent à sua forma: Unde dicit Thomas:* Omne instrumentum agere dispositivè ad virtutem agentis principalis.]

VII. Essentia instrumenti consistit in usu.

*Itaq;* Instrumenta otiosa & extra usum posita, instrumenti nomen non propriè, sed ὁμωνύμως saltem sortiuntur: ut, *oculus erutus: manus resecta.*

VIII. Remotis & negatis instrumentis ad rem efficiendam necessariis, removetur etiam effectum: *& contrà.*

Datis instrumentis effectum esse potest. *ut:*

*Non habeo atramentum neq; pennam, neq; papyrum. Ergo non possum scribere. Pistor habet fornacem, farinam & ligna. Ergò potest pinsere panem. Ille non habuit gladium neq; cultrum neq; securim. Ergò alium vulnerare non potuit.*

[*Variæ sunt causarum Efficientium inprimis Sociarum distinctiones maximè utiles & necessariæ.* I. *Quædam enim sunt* essentialiter & necessariò subordinatæ, *sive cum aliis copulatæ, quibus omnibus ad producendum effectum necessariò opus est, ut sol, homo, mas, fœmina, in generando homine*: *Quædam* accidentaliter sive contingenter, *quibus omnibus ad producendum effectum opus non est. Vt duo vel tres equi, trahentes currum, quem unus vel duo trahere possent. Harum sunt hi Canones.* I. Causæ essentialiter ordinatæ stant pro una. *Itaq;* II. Ad producendum effectum ut sit, simul poni necesse est: Accidentaliter ordinatas non item. *In subordinatis quædam est* Prima, *quæ in causando primum locum habet. Et quidem* Prima vel absolutè & simpliciter, *quæ est causa causarum, ipsa sine causa, ut Deus*: vel definitò in suo tantùm genere, *ut primi cœli motus est causa prima naturalium. Quædam* Secunda, *quæ absq; concursu primæ operari non potest, ut natura est causa secunda, per quam Deus agit. Illa dicitur &* universalis: *hæc* particularis. *Sic Sol ut causa universalis generat hominem: homo ut particularis. Harum sunt hi Canones:* I. Causa prima potest operari & effectum producere sine secunda agente: *Itaq;* II. Posita causa prima, non est necesse removeri secundam; & posita causa secunda, non est removenda illicó prima. *Non igitur V. C. Deus efficit pluvias, Ergo non causæ physicæ. Deus est causa vitæ longævæ.*

Ergo

*Ergo non refectio naturalis per cibum.* Et III. Causa particularis nihil potest sine universali (*sustentante & modum agendi per naturam inditum conservante*) *seu*; Causa inferior nihil potest absq; superiori (*puta in subordinatis & moventibus per se: Non verò per Accidens.*) III. *Quædam est* propinqua, *quæ propius effectum attingit: Quædam* remota, *inter quam & effectum aliæ causæ intercedunt. Sic sol est causa hominis remota, homo propinqua. Panis materia propinqua, est farina, remota frumentum.* IV. *Quædam* immediata, *quæ effectum proximè absq; intermediâ interveniente attingit. Unde dicitur &* proxima, *&* causa actu. *Sic proxima causa ridendi potentiæ in homine est humana natura. Quædam* Mediata, *quæ intervenientibus aliis effectum attingit. Sic motus cœli est causa terræ nascentium. Dicitur aliàs* causa in potentia, & in futuro (*quia ea posita effectus ultimus nondum est, sed tamen esse potest.*) *Harum sunt hi Canones.* I. Ex causis remotioribus efficientibus infirma est concludendi ratio. *Quærendæ enim sunt effectuum causæ proximæ; ut N. V. C. Bibit vinum, Ergo est ebrius. Vinum enim remotior est causa ebrietatis.* II. Sæpè remotæ causæ in pari gradu habentur cum propinquis. *Nam juxta ICtorum Regulam*: Quod quis per alium facit, per se ipsum fecisse putandus est: *ut, sicarium conducens ad homicidium, ejusdem cum homicida pœnæ reus est.* III. Unumquodque tum esse dicitur cum actu est, magis

quàm cùm potentia est. V. *Quædam* προηγουμένη impulsiva intrinseca, *quæ est dispositio sive inclinatio interior ab exteriori ad producendum effectum irritata. Quædam est* προκαταρκτικὴ impulsiva exterior, *interiorem irritans. Vnde &* irritatrix, impellens, incipiens dicitur: *Sic interior impulsiva dysenteriæ est bilis exuberans in toto corpore corrupta, & facta acrior & venenatior: exterior largior potus in æstu, crudi fructus, qui putrefacti augent ac movent venenatam bilem. Sic misericordia Dei est interior impulsiva justificationis nostræ: Exterior miseria nostra. VI. Quædam est* efficiens per transmutationem, quæ cum notabili transmutatione seu motu agit in aliquid extra se positum. *Sic, Gallina est efficiens transmutativa, cum producit pullum per motum. Pullificatio enim non est in gallina, sed in ovo, in patiente, quod transmutatur. Sic ventriculus agit per transmutationem in cibum. Quædam* efficiens per emanationem, *ex qua effectus sine notabili transmutatione quasi effluit & emanat. Sic, Sol est efficiens emanativa luminis: Anima potentiarum sentiendi, videndi, &c. Quia nec in Sole luminis; nec in anima, nec in animali istarum potentiarum productio aliquam mutationem efficit. Illius est hic Canon.* Efficiens transmutativum semper producit effectum extra positum. Idem *enim* non agit in seipsum. *Hoc modo ignis agit in aquam, & elementa in se mutuo per qualitates, &c. Zabar. l. 1. de propos. necess. c. 11. VII. Quædam est* Univoca,

*quæ*

*quæ effectus specie dissimiles producit: ut, calor solis generat muscas, insecta, vermes. Quanquam hæ & aliæ distinctiones vel non usq; adeò omnes ac singulæ exactæ & accuratæ sunt, vel ex specialioribus scientiis melius cognosci possunt.*]

*Sic fuit modus efficientis secundus; sequitur Tertius.*

## CAPUT VII.

### *EFFICIENS PER SE ET per Accidens.*

1. CAusa efficiens vel per se efficit, vel per accidens.

2. Efficiens per se est, quæ sua facultate (*propria & insita, non aliena*) efficit, (*effectum producit,*)

*Dicitur Aristoteli καθ' αὐτὸ. Aliàs etiam proxima, & primum tangens appellatur.*

3. Agit verò vel naturâ; vel consilio.

[Natura agere *dicuntur, quæ rationis expertia, solo instinctu naturali & quadam agendi facultate in creatione ipsis à Deo indita, efficiunt, ut omnia bruta & creaturæ rationis expertes.* Consilio agere *dicuntur naturæ rationales, in quibus voluntas &*

*deliberandi facultas inest, seu quæ libera mentis deliberatione e rationis præscripto agunt, ut Deus, angeli homines.*] Itaq;

4. Efficiens per se vel est Naturalis, vel Voluntaria.

5. Efficiens Naturalis est, quæ insitâ naturâ & facultate efficit.

*Dicitur Aristoteli κατὰ τὴν οὐσίαν. Effectum verò ejus dicitur Naturale.*

## Exempla inventionis.

| Efficiens Naturalis | Effectum naturale. |
|---|---|
| *Magnes* | *Trahere ferrum:* |
| *Ignis* | *Vrere.* |
| *Apes* | *mellificare.* |
| *Oculus* | *videre.* |
| *Auris* | *audire.* |
| *Animalia* | *fœtus suos tueri.* |
| *Hæmatites* | *sanguinem sistere.* |

*E quibus axiomata è causa & effecto naturali conficiuntur ejusmodi. Magnes trahit ferrum. Ignis urit. Apes naturæ instinctu mellificant: Oculus videt. Auris audit. Omnia animalia naturâ fœtus suos tuentur. Hæmatites sistit sanguinem.*

*Hæc ipsa verò disputantur argumento tertio ducto â causa naturali, ad arguendum effectum naturale. Thema: Ferrum hoc movetur: Quia Magnes præstò est. Hæc res urit: Quia ignis est. Videt: Quia oculo præditus est. Parentes educare debent liberos: Quia omnibus animalibus hoc insitum est. Sanguis sistetur: Quia Hæmatites corpori admotus est.*

*Vicissim*

Viciſſim argumento ab effecto naturali ad arguendam cauſam. Naturalis quædam inter Magnetem & ferrum eſt Συμπάθεια; Quia illud attrahit. Ignis eſt calidus; Quia urit. Apes ſunt inſecta utiliſſima; Quia melliſicant. Hæmatites eſt ſiccus & adſtringendi facultate præditus; Quia ſanguinem ſiſtit.

Sic. *Venti naturâ ſpirant. Aurum ſiſtit lepram. Homo naturæ vi ſui ſimilem generat. Hirundo nidum conſtruit: Formica grana colligit. Ventriculus cibum concoquit, & in chylum convertit.*

Huc ergò omnium rerum naturalium tam animatarum, quàm inanimatarum vires & actiones referendæ ſunt; itemq; *Naturalis potentia & impotentia.* Sunt enim naturales potentiæ vires non accerſitæ, aut arte in ſubſtantias transfuſæ, ſed in eis natæ, ut ſint cauſæ certarum actionum. Similiter & *Affectus*, quia ſunt motus naturales.

*Ejus ſunt hi*

## CANONES

I. Cauſa naturalis eſt determinata ad unum ἡ Φύσις ἕν πρὸς ἓν πέφυκε, ut: *Ignis non poteſt non calefacere, Aqua non poteſt non humectare.*

[*Efficiens naturale nonnunquam oppoſitum efficit: Sed* ex accidenti. ] Itaq;

II. Naturalis cauſa uno & eodem

modo se habens, agit uno & eodem modo, pro diversitate subjectarum materiarum, ut: *Sol semper indurat lutum: semper liquefacit ceram. Vinum semper calefacit. Ignis semper urit.*

[*Aristoteles hunc Canonem ita enuntiat.* Idem similiter seu uno modo se habens semper idem efficit; *& contrà.* Idem diversimodè se habens, potest esse causa contrariorum, *ut, frigiditas temperata est σωτήριον generationi. Frigiditas exuberans est causa putredinis.*]

III. Causa naturalis agit ad extremum suarum virium, nec actionem suspendit.

*Hoc est*, non adhibet ad suam actionem, moderationem, remissionem, moram aut dilationem, ut, *ignis non urit cum moderatione, sed extremè atq; subito, & quasi in momento omnem suam vim expromit, & admotas stipulas urit, nisi quid impediat.*

IV. Positis causis naturalibus sufficientibus & non impeditis, si sit admota materia, necessariò sequitur effectus. ut, *Stipulæ sunt conjectæ in ignem, Ergò comburentur.*

[Nota

[Nota; *quando naturalis causæ dissimiles apparent effectus, id fit non ratione causæ, sed aut* per accidens; *ut, vinum naturâ calefacit: frigefacit per accidens. Nimium enim sumtum exiccat: exiccationem autem sequitur frigus: aut* per impedimentum, *cùm naturalis vis impeditur artificio externo; ut, Magnes cùm allinitur allio, non trahit ferrum: aut* à prima causa, *ut ignis Babylonicus: aut* per dissimilitudinem objectorum, *ut: Ignis comburit lignum, non Salamandra.*]

6. Efficiens Voluntaria est; quæ destinato consilio & libera voluntate efficit *(effectum producit.)*

*Dicitur Aristoteli* αἴτιον κατὰ προαίρεσιν, αἴτιον ἑκούσιον, αὐθαίρετον, πρόθυμον. *Effectum verò ejus appellatur voluntarium.*

## Exempla Inventionis.

| Efficiens voluntaria | Effectum voluntarium. |
|---|---|
| *Deus* | *facere omnia.* |
| *David* | *committere adulterium.* |
| *Faber* | *tractare ferrum.* |
| *Diabolus* | *avertere se à veritate.* |
| *Ananias* | *mentiri Spiritui S.* |
| *Pamphilus* | *vitiare virginem.* |

Hinc axiomata è causa & effecto voluntario conficiuntur istiusmodi: *Deus omnia fecit ex consilio voluntatis suæ. David sciens & volens adulterium committit. Faber pro arbitratu suo*

*ferrum*

*ferrum tractat. Diabolus suâ sponte se à veritate avertit. Ananias liberâ voluntate mentitus est Spiritui S. Pamphilus & sciens & prudens vitiavit virginem.*

*Disputantur eadem argumento tertio ducto à Causa voluntaria. Thema: Non casu extitêre omnia. Quia Deus ex consilio voluntatis suæ fecit. David propter adulterium puniendus est. Quia sciens & volens commisit. Diaboli sunt naturâ mendaces. Quia liberâ voluntate à veritate se averterunt. Ananias non est excusandus. Quia sponte mentitus est Spiritui Sancto.*

*Vicissim ab effecto naturali ad arguendam causam. Deus est agens liberrimum: Quia omnia fecit ex consilio voluntatis suæ. David sciens & volens peccavit, quia cùm posset abstinere, nihilominus adulterium commisit. Diabolus liberâ voluntate periit, quia cùm Angelus lucis manere posset, tamen à Deo se avertit. Ananias sponte suâ occisus est. Quia liberè Spiritui Sancto mentitus est.* Exempla alia. *Homo sponte suâ comedit de arbore vetitâ. Deus cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat. Cicero volens & sciens Pompeii partes secutus est. Quàm magnifica sunt opera tua Domine, omnia fecisti in sapientia, Psal. 104. Deus omnia quæ voluit, fecit, Psal. 115. 3.*

[ Observandæ I. obiter in hoc modo phrases, quæ notæ sunt causæ voluntariæ: *consilio, judicio, voluntate, sponte, ultrò, non vocatus, per se, à se, &c.* & quæ ex his conjunguntur: *suâ sponte, & ve-*

*& voluntate suâ sponte, suo judicio, studio ac voluntate, judicio meo ac voluntate, meo consilio atq; judicio, &c.* Quorum exempla habet Dn. Beurhus. pædag. Log. part. 3. c. 4. Quæ omnia propriè saltem de naturis rationalibus dicuntur. Causa enim voluntaria in bruta non cadit, quia non dicuntur velle, sed instigari: *Scal. exerc. 307. s. 4.* Sicut *appetitus* refertur ad agentia Naturalia: Sic *ars* referetur ad agentia voluntaria. Est enim habitus intellectus.]

*Ejus sunt hi*

CANONES.

I. Causa voluntaria determinata est ad utrumq; oppositorum,

Est libera & indifferens ad actionem:

Potest agere & non agere:

Potest suspendere actionem, ut, *Pictor modò pinxit, modò non. Homo modò loquitur, modò tacet. Pictor modò dealbat, modò denigrat.*

[*Schegkius hunc Canonem ita profert*: Efficientia logica (*rationalia*) ad oppositos effectus aut objecta sese proferre possunt. Subjectum autem participat iis oppositis non simul & semel, sed vicissim & alternatim.[

II. Posita causa voluntaria, non est

neces-

necesse poni effectum. *Non igitur* V.C. *Deus est ab æterno. Ergo & mundus. Hic dissolutè vivit. Ergo semper dissolutus erit. Faber habet ferrum & instrumenta. Ergo fabricat gladium. Deus potest plumbum vertere in aurum. Ergo est aurum.*

[*Vide & hic Canon.* A possibili ad inesse non valet consequentia: *ut, Titius potuit Sempronio donare centum aureos. Ergo donavit. Bellarminus potest fieri Pontifex Max. Ergo est Pontifex.*]

III. Voluntaria causa non posita in actu, non sequitur effectus, ut: *Pistore non pinsente, non fit panis. Architecto non ædificante, non fit domus.*

IV. Si voluntas & consilium est, etsi res non redditur prorsus effecta, ut efficiatur tamen tentari potest: ut, *Catilinæ Romam funditus evertere animus fuit, quanquam, Cicerone obstante, nefarius conatus exitum sortiri non potuit. Iesuitæ sæpius regem Galliæ interficere attentarunt. Quanquam eventus aliter cecidit, quàm sperarunt.*

[*Hinc personæ commendantur ob animi conatum honestum: ad quem effectum tamen non consecutum: & vicissim ob turpia scelera: quæ animo saltem meditati fuerant, vituperantur.*]

V. Vo-

V. Voluntatis divinæ quæ est immutabiliter bona, omnes effectus sunt boni, *ut: Deus instituit conjugium, politias, &c. Ergo bona sunt.*

Hæc de causa efficiente per se.

7. Efficiens per accidens est, quæ aliena (*alterius*) facultate efficit.

*Dicitur Aristoteli ἄρτιον & συμβεβηκὸς Causa ad quam accidit affectum sequi, 6. Metaph. t. 5. Effectum verò ejus appellatur Accidentarium.*

[*Diverso respectu Accidens est causa: diverso, efficientis est adjunctum.* Adjunctum est, *quatenus efficienti præter essentiam accedit.* Causa est, *quatenus vim quoq; suam ad proprium suum effectum producendum confert. Sic hostis cùm Pheræum interficere vellet, gladio vomicam ei aliàs insanabilem aperuit, è qua apertione sanatus fuit. Hæc apertio vulneris collata cum Pheræo adjunctum est accidentarium: collata verò ad sanationem Pherei causa est fortuita. Sanatio verò effectum accidentarium.*]

*Ejus sunt sequentes generales*

## CANONES.

I. Omnis effectus causæ per accidens reducendus est ad aliquam causam per se.

[*Plerique autem eventus accidentarii & fortuiti referri possunt vel 1. ad Deum, vel 2. ad Angelos.*

vel

*vel 3. Diabolos. vel 4. mores hominum, vel 5. inconstantiam materiæ elementaris.* ]

II. Quæ per accidens fiunt, non sunt curæ artis.

Causæ *enim* per accidens sunt infinitæ.

[ *Itaq; &* inordinatæ. *At disciplinarum & artium præcepta debent esse ordinata, perpetua, constantia, καὶ παντὸς vera. Et in definitione nihil ponitur, quod contingens est, nihil quod non necessarium est.* Zabar. 1. de prop. necess. c. 12. ]

III. Unius rei potest esse causa efficiens per se, & per accidens; diverso tamen respectu: *Sic Evangelium est odor vitæ ad vitam, his qui salvantur. Idem est odor mortis ad mortem, his qui pereunt.*

IV. Ab eo quod inest per se; ad id quod per accidens accedit, non valet consequentia.

A causa efficiente per se ad efficientem per accidens N. V. C.

A causis per accidens N. V. C. ut, *Temperantia est bona* (per se,) *Febris affert Temperantiam.* (per accidens) *Ergo febris est bona. Piscatores Milesii invenerunt aureum tripodem. Ergo & alii piscatores aureum tripodem invenient.*

6. Effi-

non secundùm idem & ad idem. *Sic filius Dei & materia & efficiens est redemtionis generis humani. Efficiens quidem ut persona θεάνθρωπος placans Patrem. Materia verò respectu sanguinis pro nobis effusi.*

## ELENCHVS.

Materiæ committitur, quando 1. Aut pro vera falsam assignamus; Aut 2. materiæ falsum materiatum attribuimus: ut. *Ethica Aristotelis continet præstantissima præcepta de moribus. Ergò maximè prodest ad erigendas scientias.*

[*Est Fallac. Materiæ, quia præcepta Aristot. non suppeditant materiam consolationis, sed illa ex solo Evangelio haurienda est.*]

Aut 3. ex parte materiæ totum materiatum arguimus. Ut, *res terrena in sacramentis est visibilis. Ergo totum sacramentum est visibile. Ille habet hordeum & aquam. Ergo habet bonam cerevisiam. Maxima enim pars adscribitur lupulo bono.*

Aut 4. quando materiæ confunduntur: permanens cum transeunte, intelligibilis cum sensibili, substantialis cum accidentali: ut, *Aurum manet in poculo ex auro facto. Ergo & aqua manet in aëre ex aqua facto. Materia orationis non est sensibilis. Ergo & materia panni, non est sensibilis.* Sic fuit Materia, sequitur Forma.

## CAPUT IX.

1. FOrma est causa, per quam res est. id quod est:

*Græcè μορφὴ dicitur Effectum verò ejus Formatum.*

2. Formæ officia duo sunt, 1. rem per essentiam constituere & informare. 2. rem per essentiam constitutam ab aliis distinguere.

*Sic anima rationalis est forma hominis, quia per eam homo est homo, & ab aliis simul creaturis omnibus distinguitur.*

[*Prius illud officium formæ principale est. Ab eo enim res & nomen & essentiam sive esse suum habet. Vnde & forma ab informando* informans *dicitur, quia materiam informat, & sic perficit & determinat. Item & ἐντελέχεια & actus sive* perfectio: *& λόγος οὐσίας* ratio essentiæ *seu quidditatis, quia rei essentiam & quidditatem absolvit. Posterius officium minus principale adeo & consequens est. Hoc ipso nam & dum rem constituit, eandem ab aliis rebus omnibus discernit & essentialiter distinguit. Vnde &* differentia *dicitur* specifica *sive διαφορὰ* divisiva dividens, *à differendo, quòd formatum differre faciat, sive ab aliis dividat & discernat. Quanquam enim etiam accidentia rem ab aliis distingunt, id tamen sit non essentialiter, quod proprium formæ est, sed accidentaliter.*]

3. Est

3. Est autem forma duplex: alia interna sive substantialis vel essentialis: alia externa sive accidentalis.

4. Forma interna sive essentialis est, quæ ipsam rei essentiã constituit. Quæ dat esse rei. Per quam res habet suum esse: est id primario quod est.

5. Estq; vel singularis vel communis.

6. *Singularis* est, quæ incommunicabilis est & certi individui propria. Vt *forma hujus Petri, Pauli. Dicitur etiam* Numerica, & individuifica.

7. *Communis* est, quæ aliis est communicabilis.

8. Estq; vel generica vel specifica.

9. *Generica* est, quæ multis speciebus competit. Seu: quam formatum habet à suo genere: ut, *Anima Vegetans & sentiens est forma generica, quia tum homini, tum bestiis communis est.*

10. *Specifica* est, quæ multis individuis competit. *Seu*; per quam formatum in certa specie constituitur.

*Dicitur Græcè* εἰδοποιητικὴ. *ut*: *Rationale est forma hominis, quæ multis indi-*

*viduis, Ciceroni, Petro, Paulo, &c. communis est.*

11. Externa sive Accidentalis forma est exterior cujuslibet rei effigies: *sic color corporis, scientia animi, figura exterior hominis, animalis, scamni, mensæ, lapidis, &c.*

[ *Alii definiunt dispositionem aut qualitatem quandam totum vel formam vel materiam sequentem. Hæc tamen proprie forma non est, sed potius accidens sive adjunctum. Sunt & aliæ divisiones formæ. Aliæ sunt* separabiles *à materia. Et illæ quidem vel* per se subsistunt; *ut spirituales essentiæ absolutæ; vel* dependentiam ad corpus habent; *ut anima hominis à corpore soluta. Aliæ* inseparabiles, *quæ extra materiam & subjectum existere non possunt; ut animæ plantarum, bestiarum, formæ lapidum, colorumvé. Alii addunt* formam exemplarem, *qualis est idea in mente artificis, ad cujus imitationem ipse operatur:* & assistentem, *qualiter intelligentiam dicunt esse formam cœli, similem nautæ non quidem informanti, sed assistendo regenti navem. Verùm hæ duæ ad causam efficientem operantem & tuentem sive conservantem pertinent. Non enim rem constituunt, sed rei jam constitutæ & esse completum habenti, supervenium. Vbi & obiter hoc observandum;* formam & finem nonnunquam concurrere. *Sic anima est forma hominis, quatenus per eam corpus vivit. Est finis, quatenus*

*tenus corpus vivit propter animam. II. Formam respectu generationis finem, propter hanc enim producitur: eadem est effectum respectu primi efficientis: causa est respectu effecti formati. Per eandem res est & conservatur interne. Per efficientem res est, & conservatur interne.*]

## Exempla inventionis.

| Forma | Formatum |
|---|---|
| *Anima rationalis* | *Homo* |
| *Omnium partium configuratio & dispositio* | *Corpus humanum.* |
| *Actionis honestas* | *Virtus.* |
| *Methodica dispositio Praeceptorum* | *Ars.* |
| *Absoluta rotunditas* | *globus.* |

Ex quibus componuntur axiomata è forma & formato hujusmodi: *Homo est rationalis. Corpus humanum omnium partium configuratione & dispositione constat. Virtus est actionis honestas. Ars est methodica praeceptorum dispositio. Globus absolutè rotundus est.*

Disputantur eadem argumento tertio à Forma ad arguendum formatum. *Thema: Homo est disciplinae capax. Quia rationalis est. Corpus humanum est elegantissimè fabrefactum. Quia omnium membrorum dispositione & configuratione constat exquisitissima. Virtus in se est laudabilis. Quia actionis est honestas. Dialectica est ars. Quia constat methodica praeceptorum dispositione. Globus*

*in quamlibet partem est volubilis. Quia absolutè rotundus est.*

Vicissim à Formato ad arguendam Formam. *Anima rationalis est imago Dei. Quia homo est imago Dei. Omnium membrorum configuratio & dispositio in hoc corpore est exquisitissima. Quia est corpus humanum. Actionis honestas inter duo extrema consistit. Quia est virtus. Dialectica constat methodica praeceptorũ dispositione. Quia est ars. Figura absolutè rotunda est volubilis. Quia globus.*

Sic *Figura calcei, vestis, turris, est forma calcei, vestis, turris. Deus per se iustus, verax, misericors est. Domus est quadrangularis. Stellæ non habent animam vegetativam & sensitivam. Iustitia suum cuiq; tribuit. Pigmæi non sunt homines, quia animam rationalem non habent. Humano capiti cervicem pictor equinam jungere si velut, & varias inducere plumas undique collatis membris, ut turpiter atrum, desinat in piscem mulier formosa supernè. Horat.* Formæ sunt hi CANONES.

I. Posita sive affirmata forma substantiali, ponitur & affirmatur res ipsa: *& contrà:*

Destructa (*cessante, remota*) sive negata forma, destruitur (*cessat, removetur*) sive negatur res ipsa.

Forma *enim* dat esse rei. &: Per formam res est id quod est: ut, *Bucephalus habet animam sentientem. E. est animal.*

Petrus

*Petrus habet animam rationalem. Ergo est homo. Nabuchodonosori non est tributa forma bestialis. Ergo nec mutatus in bestiam. Quadrangulus non est rotundus. Ergo non est globus. Vita hic est. Ergo animatum est. Vita non est. Ergo nec animatum est.*

[*Huc pertinet & hæc regula*: Actus sine forma nullus est. *Intellige*, essentiali. *Potest enim esse sine forma accidentali: ut Baptismi forma substantialis, est ipsa immersio seu aspersio quæ fit in nomine SS. Trinitatis: sine hac Baptismi actus nullus est. At immersio trina, item Exorcismus sunt de forma accidentali. Ergo sine his validus Baptismus esse potest. Valet ergo conseq. Nuptiæ sine consensu parentum & legitima copulatione peractæ sunt. Ergo non ratæ sunt.*]

II. Causa formalis (sive forma) simul est cum suo effectu (re formata.) Est *enim* rei formatæ ὁμόγονον καὶ ὁμόζυγον congenita & simul existens. *Sic sanitas est forma hominis sani, quatenus sanus est.*

*Homo non est prius sanus quàm habet sanitatem; nec prius habet sanitatem quàm sit sanus. Calcei forma effiguratum calceus demum dicitur. Vicissim ubi calcei detriti sunt nomine hoc indignum est.*

III. Vnius rei unica tantùm est forma essentialis seu specifica, (*determi-*

*nata certæ materiæ, vel completiva.)*

[*Intellige* de forma totius, non partium. *Sic: hominis forma εἶδος ποιητικὴ specifica est facultas ratiocinandi: licet oculus, aures, nares, habeant inter se formas partiales plures.* Sic: *non potest simul esse aliquid homo & equus: aër & aqua, calidum & frigidum. Mortale & rationale non sunt forma hominis specifica, quia mortale rebus creatis competit communiter.*]

IV. Qui dat formam, dat etiam omnia consequentia formam.

[*Sunt autem consequentia illa triplicia*, I. esse rei, II. distinctio rei, III. operatio propria. *Sic qui dat unionem animæ cum corpore, dat esse hominis; dat distinctionem hominis ab aliis rebus; dat item operationes proprias potentiam sc. ridendi, loquendi, ratiocinandi, &c. Huc igitur pertinet & hæc regula*; Posita forma non tantùm esse rei ponitur, verùm etiam proprietas & differentia specifica. *Item*, Formam sequuntur proprietates formales & specificæ, *quas occultas, totiusq; naturæ & crasεos in mistis dicunt.*]

V. Forma est perfectior & prior materia.

[Perfectior intentione naturæ. *Materiæ enim imperfectionem expolit, & facit ut res sic accipiat speciem.* Prior, prioritate dignitatis & præstantiæ. *Est enim optimum quid & bonum expetendum, Arist. l. 1. physic.*]

VI. A

VI. A forma est perfectissima & exactissima rei scientia & demonstratio.

[*In omni enim perfecta cognitione, oportet cognoscere quidditatem & essentiam rei. Hæc autem aliunde non, nisi à forma; per eam enim res est, quod est.*]

VII. Forma non conspicitur: non incurrit in sensus.

[*Sensuum objecta sunt qualitates. Formæ autem qualitatibus non sunt præditæ. Sunt enim purus purus actus. Sic rationalitas in homine non incurrit in sensus, non videtur, non tangitur:* nisi à posteriori, per operationes logisticas.]

VIII. Omnis operatio & omnis actio à forma.

[*Materiæ proprium est pati & moveri; Passiones igitur sunt propriæ materiæ. Formæ autem est agere & movere. Actiones igitur propriæ sunt formæ.*]

IX. Forma non habet formam.

[*Si enim haberet formam, etiam formæ forma haberet formam, & sic progressus daretur in infinitum. Qui dari non potest.*]

X. Omnis forma (*specifica*) est indivisibilis & incommunicabilis.

[*Omne quantum est divisibile, 5. Metaph. t. 18. Nulla forma est quanta (omnis enim quantitas à materia dependet.) Per accidens tamen forma dividi potest ratione subjecti in quo est, sive ratione materiæ. Sicut etiam ratione materiæ dicitur pati. Zab. r*

*lib. de gener. & corr. c. 9. Est* incommunicabilis, *ita scil. determinata, ut suam tantùm materiam informet, non alienam, neve de una in alteram migrare, nec duabas distinctis materiis simul inesse possit. Ergo absurdi sunt, qui asserunt animas hominum migrare in corpora bestiarum, ut puta lycanthroporum, &c.*]

XI. Forma non variatur gradibus, non recipit magis & minus, nec majus & minus,

*Sic rationalitas non est magis forma hominis in hoc, magis in illo.*

XII. Formæ διαιρετικαὶ specificæ & propriæ non tollunt formam συζυτικὴν communem sive generalem, sed eandem præsupponunt. *Sic forma in animali bruto non tollit vitam. Non enim sequitur: sentit; ergo non vivit & Rationale in homine non tollit αἰσθητικὸν sentiens. Forma corporis humani non tollit formam misti.*

XIII. Non est absurdum, eandem formam diverso respectu esse genericam & specificam: *Sic forma mistionis in vivente est generica. Quia etiam convenit non viventibus: Sed in cadavere evadit specifica, dum distinguit cadaver à vivo corpore.*

EEN-

ELENCHVS.

Formæ committitur. I. cùm forma falsa ponitur pro vera. Ut, *impij non habent formam sacramenti* (fidem.) *Ergo etiam rem ipsam non habent* (sacramentum ipsum.) *Fides enim non est forma sacramenti: Quia non dat esse rei, nec cum re ipsa ingeneratur.*

II. Cùm forma communis sive generica ponitur pro specifica seu propria, *ut, Equus habet animam sentientem. Ergo est homo.*

III. Cùm accidentalis ponitur pro substantiali. Ut, *sine summo calore ignis esse non potest. Ergo summus calor ignis forma est. Calor enim summus tantùm adjunctum ignis est, non forma.*

## CAPVT. X.

1. FInis est causa, cujus gratiâ (*propter quam*) res est.

Dicitur Græcè τέλος, ἢ ἕνεκα: Effectum verò ejus finitum, quod vi finis existit, appellatur, sive destinatum: Et est id quod ad finem spectat.

[*Finis consideratur dupliciter, vel quatenus movet efficientem* (*movet autem non verè, sed metaphoricè, asserente Scalig. quatenus agenti injicit desiderium & amorem*) *vel quatenus est rei jam causis suis constitutæ usus. Priori modo Finis omnes causas antecedit. At tum* intentio *tantùm est sive cogita-*

*cogitatio de fine; non causa, non finis ipse, sed efficiens is quoddam adjunctum. Posteriori modo Finis prior non est, sed reliquas causas sequitur; quia est ipse usus rei. Vsus autem est ultimus. Quanquam alii distinguant inter finem & causam finalem.* Finis, *dicit, est ipse usus rei; ut finis calcei est munire pedem.* Causa finalis *est cogitatio de fine, deliberatio de usu, qua movetur agens in opere instituendo, ut fabricans navim movetur cogitatione de usu, ut talem fabricet, quæ sit idonea, transvectioni earum rerum quibus indiget. Differunt etiam Finis & Eventus.* Eventus *est in causa per accidens.* Finis *est in causa per se. Differunt similiter* finis & effectum, *quod his exemplis patet: Ex conjugio procreantur liberi; effectum est. Conjugium inter homines constitutum est, ut procreent liberos; Finis est.*]

Estq; duplex, vel finis ♂. Cujus: vel finis ♀ Cui.

[*Definitio Finis tantùm competit fini* Cujus, *qui verè ac propriè finis est. Finis verò* Cui *rectius ad subjectum, cui finitum adjungitur, referetur. Vt extructionis domus. Finis* cujus *est inhabitatio: Finis* cui *est civis, cui domus extruitur. Vbi civem subjectum esse apparet. Interim tamen doctrinæ gratiâ distinctionem istam retinere saltem propter usum voluimus.*]

3. Finis ♂ *Cujus* est, quem efficiens intendit assequi.

4. Estq; principalis, vel minùs principalis.

5. Prin-

5. Principalis est, qui primario ab efficiente intenditur, ut *procreatio sobolis finis conjugii principalis est.*

6. Estq; vel ultimus sive summus, vel subordinatus *(ultimo)* sive intermedius.

7. Ultimus sive summus est, ad quem reliqui omnes referuntur (*& in quo acquiescunt*): ut, *Gloria Dei, artium: Benè ratione uti, Dialecticæ: Benè loqui, Grammaticæ: Benè dicere, Rhetoricæ finis summus est.*

8. Subordinatus est, super quem est summus; *seu,* qui tanquam intermedius ad ultimum refertur: ut, *fines intermedii Logicæ sunt argumenta invenire & inventa disponere: Rhetoricæ, elocutio & pronunciatio. Artium fines intermedii sunt propagatio Ecclesiæ sustentatio honesta.*

9. Finis minùs principalis est, qui secundariò ab efficiente intenditur: ut, *Conjugij finis minus principalis est solatium vitæ, vitatio pravarum cupiditatum, &c.*

10. Finis *Cui* est id, cui finis *Cujus* intenditur: *Sic æger est finis cui sanitas destinatur. Homo finis rerum naturalium.*

[Alii

[*Alij distinguunt finem in* proprium *seu* adæquatum: & communem, *ut, omnia propter hominem creata sunt: homo propter Deum.* 2. In propinquum & remotum. *Vestis finis propinquus est corpus tegere, fovere, munire: remotior, ornare, in tempore necessitatis possessorem liberare.* 3. In finem per se, & per accidens, *ut templum exstruitur ad sacros cultus peragendos per se. Ex accidenti destinatur usibus sepeliendi.* 4. In internum & externum: *ille* effectionis, *hic* rei effectæ, *dicitur. Sic finis artis duplex est, unus internus seu productionis operis, & est forma rei arte elaboratæ: Alter externus seu operis producti, & est utilitas quam tale opus præstat.* 5. *Inter* finem operis seu generationis, *cujus gratiâ operatio suscipitur* & finem operâtis *seu* rei effectæ, *qui est ipse rei usus &c.*]

## Exempla inventionis promiscua.

| | |
|---|---|
| Finis | Finitum seu destinatum. |
| *Peccatores salvare* | *Christi in mundum adventus.* |
| *Liberos procreare* | *Conjugij institutio.* |
| *Sitim extinguere* | *Potus.* |
| *Corpus nutrire* | *cibus.* |
| *Disciplina* | *castigatio.* |
| *Eruditio* | *studia nostra.* |

E quibus conficiuntur propositiones sive Enũtiationes è fine finito hujusmodi: *Christus venit in hunc mundum, non ut perderet, sed ut peccatores salvaret. Conjugium ad procreandos liberos institutum est. Ad sitim explendam potus est. Propter nutrionem corporis cibus assumitur. Ca-*

*stigatio*

*ſtigatio ad diſciplinam conſervandam inſtituitur. Studia noſtra propterea perſequimur, ut eruditionem inde conſequi poſſimus.*

Hinc etiam diſputantur Quæſtiones dubiæ argumento tertio â fine ſumpto. *Chriſti in hunc mundum adventus maximè fuit neceſſarius. Quia, ut peccatores ſalvos faceret, venit. Coniugij inſtitutio humano generi eſt neceſſaria. Quia ad propagationem ſobolis inſtitutum. Caſtigatio puerorum non temere adhibenda. Quia ad diſciplinam conſervandam inſtituitur. Studia noſtra diligenter pertractanda. Quia ideò perſequimur, ut eruditionem conſequamur.*

Sic: *Paulus* Rom. 1. 16. *ait: Non me pudet Evangelij: eſt enim potentia Dei ad ſalutem omni credenti,* 1. Cor. 11. *Oportet eſſe hæreſes, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant. Lex introiit, ut offenſa augeretur. Hæc commone, teſtificans coram Domino ne contẽdant. Ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium,* 2. Tim. 2. 14. *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus,* 2. Tim. 3. 16. *Vt jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones.* Horat. lib. 1. epiſt. 2. &c. Finis ſunt hi CANONES.

I. Si finis eſt, etiam deſtinatum ſeu finitum erit:

*Itaq;*

Poſito

Posito fine, ponuntur etiam ipsa destinata seu media ad finem, *& contrà*: Sublato fine *(principali)* tolluntur & destinata. ut, *Si vis æterna vita potiri, via Christus est: Si Christum aufers vitam æternam consequi non potes. Quid mihi divitiæ, si non conceditur uti? hoc est, tolle finem, id est, usum divitiarum & ipsas divitias sustuleris.*

[*Huc pertinet & hic Canon:* Qui destinat ad finem, destinat etiam ad media (*ad finem sc. illum deducentia.*) *Vbi tamen adverte, illum tantùm valere* de fine per se & in eodem ordine permanente: *Vel, si media sua natura ad hunc finem sint ordinata. At, V. C. Quos Deus ad vitam æternam destinat, illos etiam ad fidem & bona opera destinat, ad finem illum deducentia. Sed non V. C. impii destinantur ad æternam damnationem propter peccata. Ergo etiam Deus illos ad peccata destinat. Fit enim hoc per accidens, non per se, &c.*

II. Finis principalis non tollit minus principalem (*accessorium.*) *Vt N. V. C. Doctor Ecclesiæ debet docere, ut gloriam Dei illustret. (Finis principalis.) Ergo non debet accipere stipendium (minus principalis.) Vxor ducenda est procreandæ sobolis gratia. Ergo uxor seni ducenda non est.*

III. Vni-

III. Unius rei possunt esse plures fines subordinati ( *ordine certo concurrentes, vel gradibus differentes.*) *Itaq;*

Vno fine remoto, non est necesse tolli quoq; reliquos. ut, *Adolescens iste nobilis non studet propter adminiculum vitæ. Ergo studia ei sunt abjicienda. Opera bona non exiguuntur à nobis, ut per ea justificemur coram Deo. Ergo omninò præstanda non sunt. Sunt enim alii plures tum studiorum tum bonorum operum faciendorum fines.*

IV. Propter quod unumquodque tale est ( *expetitur* ) illud magis tale est *(magis expetitur & præstantius habetur.)*

Finis *namq;* semper est præstantior & nobilior destinato sive mediis ad finem: ut, *Ille appetit vetulam propter pecuniam. Ergo pecuniam magis appetit. Sic victoria est præstantior bello.*

[ *Attende, Canonem hunc certum & verum esse. I. Si affectio, secundùm quam duo comparantur, ambobus insit. II. Si affectio recipiat magis & minus. III. Si id quod inest utriq; sit synonymum. Valet itaq;* de fine universaliter. *Itemq;* in causis sufficientibus totalibus per se, *ut propter eruditionem vigilias aliosq; labores expetit. Ergo eruditionem magis appetit. Æternus pater nos diligit*

*propter filium. Ergo Filium magis diligit. Non verò valet.* 1. in causa formali. *ut, homo est propter animam. Ergo anima magis est homo.* 2. neque in causa materiali, ut, *hæc domus est lignea. Ergo lignum est magis ligneum.* 3. neque in minus principalibus per accidens; ut, *Eobanus Hessus est poëta propter præceptorem. Ergo præceptor est magis poëta. Ille insanit propter vinum. Ergo vinum magis insanit.*]

V. Omnia quæ sunt & quæcunque agunt, propter vinum sunt & agunt.

[*Deus enim & natura nil faciunt frustra*, Arist. l. 3. de anim. *&, quod frustra est, finem non habet*, Scal exerc. 1. sect. 1.]

VI. Omnis finis necessariò rationem boni habet. *Nam*

Finis & bonum convertuntur.

[*Finis est quod maximè volumus. Volumus autem semper bonum, 1. Ethic. 1. Itaq;* in malis non rectè dicitur finis, nisi per translationem. *5. Metaph. 13.* & vitium omne caret efficiente & fine. *Dionys. l. de div. nom.*[

VII. Actiones distinguuntur finibus.

Qualis finis, talis actio.

Causæ finales faciunt discrimina actionum. *Sic virtutes gentilium & Christianorum distinguntur fine. Quia istæ non directa*

*non directæ ad gloriam Dei, &c.* Itaq;

VIII. Cujus finis bonus est, idipsum etiam bonum esse censetur. *Et contrà.* ut, *fines artium boni sunt. Ergo & ipsæ artes bonæ erunt.*

[*Intellige autem hîc* bonum per se, *non* per accidens. *Potest alicujus rei finis bonus esse per accidens, & tamen res ipsa suo genere bona non est, ut, morbi, calamitates, mors, &c.*

IX. Finis non ingreditur essendi rationem.

[*Est enim causa externa & non interna essentiam constituens. Intellige, quatenus cum forma non coincidit.*]

X. Acquisito fine, cessat ratio causandi.

In fine *namq;* ultimo terminatur & appetitus & operatio efficientis. ut, *finis studiorum est eruditio, qua acquisita, studia negliguntur.*

## ELENCHVS

Finis committitur. I. Si ponitur falsus pro vero: ut, *Adulterium Davidis, & incestus Lothi in sacris literis commemorantur. Ergo sunt imitanda.* NV. C. Peccata enim sanctorum non sunt imitationis, sed emendationis. *Ambros.*

II. Cùm finis principalis opponitur minus prineipali, sive secundario: ut, *Deo gratis serviendum est. Ergo non conferenda sunt ministris Ecclesiæ stipendia.*

III. Cùm finis aberrans *(abusus)* transfertur ad rem ipsam *(usum)* tollendam: ut, *vinum bibitur ut inebrier. Ergo malum est. Sophista utitur Dialectica ad fallendum. Ergo Dialectica est mala.*

IV. Cùm è diversarum rerum finibus duobus aut pluribus unus apprehenditur, alter rejicitur. ut, *Iudæi faciunt id quod Deus vult, dum Christum crucifigunt. Ergo non peccant. Christus versatur cum peccatoribus. Ergo & ipse peccator est.*

V. Cùm finis actionis absq; formali, seu vero modo agendi urgetur. ut, *Multa bona opera fiunt bona intentione in honorem Dei. Ergo sunt cultus Dei. At deest his formale, nempe fides, &c.*

Huc usque de causa; sequitur effectum seu causatum.

## CAPUT XI.

1. EFfectum est argumentum absolutè consentaneum, quod ex causis existit.

*Græcè dicitur αἰπατὸν Causatum.*

[*Communiter dicitur promiscuè* effectum *vel* effectu. *Quanquã* effectus *videatur habere significationem generaliorem, ut qui comprehendat effectionem & motu effectam rem, sed effectum specialiùs*

liùs signat id quod existit, causis etiam cessantibus. Ita & eventus usurpatur & eventum: Dn. Libav.]

2. Estque pro diversitate causarum quadruplex: 1. In specie, effectum efficientis. 2. Materiatum. 3. Formatum. 4. Finitum seu Destinatum.

[Effectum accipitur dupliciter. 1. Specialiter & propriè competit tantùm causæ efficienti, quatenus scilicet ab efficiente existit. 2. & sic pro modo efficientis, etiam effectum variat, ut sit conservatum, procreatum, totale, partiale, &c. Generaliter per synecd. speciei pro genere, pro causato quovis, quod è quavis causa existit; & ita respectu materiæ, appellatur materiatum, respectu formæ, formatum, respectu finis, finitum.]

3. Effectum efficientis est, quod à causa efficiente existit.

Huc referuntur 1. Motus & res motu factæ. Hæc enim effecta sunt efficientis qnod movet.

Sic creatio & conservatio mundi, angelorum & hominum, sunt motus seu res motu factæ, vel effectum Dei. Terram fœcundare, cœlum illustrare & calore fovere, solis; procreare liberos, parentum effectum sunt. Sic artes & instrumenta mechanica quævis effectum sunt artificum sive autorum qui ea primùm invenerunt.

[Motus accipitur hîc generaliter pro cujuslibet

*rei commotione. Sic ædificatio est motus, ambulatio, cytharæ pulsatio, &c. Non minus consideratur hîc tantùm quatenus est in naturalibus, verum etiam quatenus fingitur esse. Aliàs sex istæ motus species* generatio, corruptio, *&c. de quibus suprà, in physicis naturaliter specialiterq; considerantur. In Logicis verò logicè: non quidem ut notiones secundæ, seu termini logici, sed ut notionum exempla.*]

II. Consilia, cogitationes sive deliberationes, etiamsi ad exitum perductæ non fuerint.

Hæc enim effecta mentis sunt deliberantis, cogitantis, consulentis. *Sic conjuratio de Imperio Romano evertendo est effectum Catilinæ, Lentuli, Cæthegi, Gabinii & aliorum, à quibus prodiit. Senatusconsulta, leges, decreta sunt effecta Senatorum, Legislatorum, Principum.*

III. Dicta & scripta, quæ effecta sunt eorum qui dicunt & scribunt.

*Sic benè dicere & scribere sunt effecta Demosthenis, Ciceronis. Nosce te ipsum, effectum est oraculi Delphici.*

[Nota. *Dicta & scripta cùm proficiscuntur à suis autoribus dicentibus & scribentibus sunt effecta, & arguunt causam efficientem. Quod si verò dictis illis aut scriptis aliquid arguatur & probetur, arguunt testantem, & sic referuntur ad Testimoniũ.*]

IV. Virtutum ac vitiorum operationes sive vires effecta etiam sunt.

*Sic,*

*Sic, suum cuiq; tribuere effectum est justitiæ: Operta recludere, spes jubere esse ratas, in prælia inermem tradere, animis timorẽ eximere, artes docere, &c. ebrietatis: dilapidatio opum & egestas, luxus.*

V. Deniq; laudes & vituperationes, *propter virtutes vel vitia, res gestas bonas vel malas*) ad effecta referuntur.

[*Attende interim diversum respectum: Quatenus vi causarum laudes & vituperia existunt, eatenus effecta sunt. Quatenus verò præter essentiam alicui accedunt, adjuncta sunt. Sic quando tu laudaris, laus est adjunctum tuum: Quando verò tu alium ob virtutes suas laudas, laus tuum effectum est.*]

4. Porrò Effectum materiatum est, quod à materia existit. *Panis est materiatum formæ: gladius ferri: Vestis panni: calceus corii, &c.*

5. Formatum est, quod à forma existit. *Homo est formatum rationis sive animæ rationalis. Actionis honestas, virtutis.*

6. Finitum est, quod ad finem ordinatum est. *Navigatio est finitum lucri: Conjugium procreationis liberorum.*

Exempla inventionis promiscua.

Effectum sive causatum. ——————— Causa.

*Cæcis visum, surdis auditum &c. restituere* ——— *Messias*
*Emundare ab omni peccato* ——— *Sanguis Christi.*
*Navim extruere* ——— *lignum*
*Homo* ——— *ratione præditus.*

Ex quibus enunciata è causa & causato constant. *Messias cæcis visum, surdis auditum restituit. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato. E ligno navis extruitur. Homo ratione præditus est.*

Iisdem disputantur Quæstiones dubiæ argumento ducto à causato. *Thema: Christus est Messias. Quia cæcu visum, surdu auditum restituit. Sanguis Christi est pretiosissimus. Quia nos à peccatis emundat. Lignum habuit. Quia navim extruxit. Ratione præditus est. Quia est homo.*

Sic: *Virga & correptio tribuit sapientiam. Puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam,* Prov. 29. 15. *Qui tundit lac, efficit butyrum. Qui validè emungit nares, elicit sanguinem,* Prov. 30 33. *Spiritus est qui vivificat,* Ioh. 6. 63. *Et genus & formam regina pecunia donat.* Horat. *Plura exempla in causis singulis habuimus.* Effecti seu causati sunt hi CANONES.

I. Posito causato necesse est causam esse vel fuisse: *ut domus est. Ergo necesse est esse materiam è quâ constet. Ergo necesse est fuisse artifices. Est homo. Ergo habet corpus. Appetit navigationem. E. & lucrum.*

[Esse

[Esse *in causis permanentibus.* Fuisse *in causis transeuntibus. Quia* causa interdum durat cessante causato. *Sic: sartor & sutor possunt esse, exinctis vestimentis & calceis. Et contrà*: Interdum causatum durat cessante causato, *Vt ædificium manet extincto architecto.*]

II. Cujus effectus bonus est, id non potest esse toto genere malum. *Vt eruditio honesta est & utilis. Ergo & scholæ & institutio.* & contrà: Cujus effectus malus est, id toto genere bonum esse non potest: ut, *Fruges ex agro non nascuntur bonæ. Ergo nec fundus bonus est.*

[*Intelige prius, quatenus talibus efficientibus bonis conformantur, & non extrinsecus corrumpuntur: aliàs optimi patris potest esse pessimus filius.*]

Itaque

III. Impossibile est causam effectricem totalem genere suo deteriorem esse effectu: ut, *V. C. Deus plantavit aurem, Psal. 94. Ergo & ipse audit. Creaturæ sunt intelligentes. Ergo & Deus creator intelligens erit.*

[*Huc pertinent & hi Canones:* 1. Nullus effectus excedit virtutem suæ causæ. 2. Quicquid est in effecto, præexistit in causa (effectivè vel affectivè; formaliter *vel* virtualiter *sive* eminenter. *Sic Sol licet formaliter non habet*

*calorem, habet tamen eminenter, hoc est aliquid calore longè dignius, puriss. scil. lucem.)* 3. Nihil dat quod non habet. 4. Nihil agit ultra speciem suam, seu essentiæ proportionem. 5. Talis effectus, qualis causa. *Excipe, nisi fuerit per accidens & universalis. N. V. C. Deus est infinitus. Ergo & homo. Poëta est & bonus. Ergo poëmata facit. Ibi enim Deus est causa universalis. Hic verò poëta & bonus per accidens cohærent.* 6. Effectuum deficientium non est quærenda causa efficiens, sed deficiens. *Peccatum non est effectus, sed defectus: deformitas scilicet creaturæ Dei. Ejus igitur causa non est causa prima quærenda.*]

IV. Cui convenit effectus, eidem & causa convenit. Et contrà. ut, *ille tribuit unicuiq; quod suum est. Ergo justitia præditus est. Ille cuncta absumit. Ergo prodigus est.*

V. Posito effectu probabiliter instrumenta ponuntur. Et contra. *Vt, est doctus. Ergo habuit libros. Conscribit magnum exercitum. Ergo habet commeatum.*

[Probabiliter. *Non enim est hæc argumentatio apodictica, sed probabilis. Potest enim aliter esse.*]

## ELENCHVS

Effectorum committitur, cùm vitiosa effecta pro veris ponuntur. ut, *Dialectica Rami facit*

*facit Calvinistas. Ergo in scholis non est docenda. Lutherani damnant cultus mortuorum. Ergo sunt hæretici: Divitiæ excludunt homines è regno cœlorum. Ergo sunt malæ. Multis erogat eleemosynas. Ergo erit beatus.* (Hîc Ponitur effectum accidentarium pro per se.) *Caro Christi non vivificat infideles. Ergo infideles non accipiunt carnem Christi in cœna. Est elenchus effecti, propter subjectum non idoneum. Caro enim Christi semper vivificat, modò subjectum sit accommodatum & idoneum. Vivificat non quoslibet, sed tantùm credentes. At unius rei cum opposita possint esse effecta, sed in diversis subjectis: Effecto in adverso subjecto negato, res ipsa tamen, quæ est effecti causa, negari non potest. Vitiũ enim in subjecto est, non in agente.* Busch. l. 2. Sol. Sophis. c. 3. *Huc quadrat illud Scalig.* Omne receptivum recipit per modum receptivitatis, non per modum imprimentis.

Hactenus de argumentis absolutè consentaneis causa & effecto: sequuntur modo quodam consentanea, subjectũ & adjunctũ.

## CAPUT XII.

1. Subjectum est argumentum modo quodam consentaneum, cui aliquid adjungitur.

Dicitur Græcè ὑποκείμενον: Subjectum verò à subjiciendo (quod adjuncto tanquam fulcrum,

fulcrum, cui innitatur, subjiciatur & substernatur.)

[*Accipitur subjectum dupliciter vel* πρὸς ὕπαρξιν quoad existentiam, *vel* πρὸς τὴν κατηγορίαν quoad prædicationem, *hoc est, quatenus in aliquo axiomate subjicitur, & tum à Ramo appellatur axiomatis pars antecedens. Sicut prædicamentum consequens. In priori significatione hîc accipitur, altera ad judicium pertinet. Philippus nominat speciem, sed valdè impropriè. Non autem subjectum tantùm est substantia, & adjunctum tantùm accidens. Differunt enim tanquam genus & species: Quia omnis substantia est quidem subjectum suorum accidentium: sed non omne subjectum est substantia. Sic virtus est subjectum laudis, locus rei locatæ. Et tamen nec virtus, nec locus substantiæ sunt, sed meræ accidentia. Quando verò modo quodam consentanea dicuntur, consensio hæc accipienda est de consensu proximo post essentialem primum, ut sit consensus simplex, qui statim profluit ex absolutè consentaneis, & sequitur substantiam, non autem est pars substantiæ, nec eam causando producit. Alioquin & alia argumenta consentanea dicenda essent, quod notat* Dn. Libav. libr. 1. Dial. Phil. Ram. fol. 103.

2. Estq; vel recipiens, vel occupans.

3. Recipiens est, quod adjunctum recipit.

4. Estq; vel recipiens in se, vel ad se.

5. Reci-

5. Recipiens in se est, quod adjunctum recipit in se. *Sic anima est subjectum scientiæ, ignorātiæ, virtutis, vitii, &c. Corpus pulchritudinis, deformitatis, sanitatis, morborum, roboris, &c.*

[*Dicitur alàs* subjectum inhærentiæ, primum recipiens, *seu* receptivum.]

6. Estque vel proprium, vel commune.

7. Proprium est, quod cum adjuncto reciprocatur. *Sic homo est subjectum risibilitatis. Ovis balatus, canis latratus.*

[*Dicitur Zabarell.* subjectum adæquatum.]

8. Commune est, quod cum adjuncto non reciprocatur. *Sic paries est subjectum albedinis, quæ tamen aliis etiam subjectis disparatis tribui potest.*

9. Subjectum recipiens ad se est, quod adjunctum recipit, ad, vel circum se. *Sic homo est subjectum divitiarum, paupertatis, honoris: vestitus. Dives, amicorum multorum. Christus coronæ spineæ, arundinis, purpuræ.*

[*Dicitur aliàs* subjectum adhærentiæ.]

Huc pertinet & locus, qui subiectū est rei locatæ. *Sic Stellæ sunt in cœlo tanquam subjecto loco: Volucres in aëre: Segetes in*

*tes in agro: cives in urbe: incolæ in regibne: fœnum in prato.*

[*Accipitur autem locus generaliter pro spacio cujuslibet rei logicæ. Huc ergo pertinent discrimina loci* suprâ, infrâ, ad dextram, ad siniſtram, ante, retrò, poſt. *Vt esse in mari, in terra, procul à mari, propè mare, in ripa, in urbe, in schola, &c.*

10. Subjectum occupans eſt, circa quod adjunctum occupatur. *Dicitur vulgò* objectū *vel* materia circa quam.

*Sic sensilia sunt objecta sensuum. Calor est subjectum visus: sonus auditus: sapor gustus: odor olfactus; calor, frigus, humor & siccitas tactus. Sic res virtutibus & artibus propositæ virtutum & artium subjecta sunt: agri, fundi, vineæ, &c. litigantium: vina Bachi: ignis Vulcani: bella Martis: Poma Pomonæ, &c.*

[*Alii addunt distinctionem subjecti occupantis* per se, *circa quod adjunctum sua natura versatur, ut visus circa colorem*: & per accidens, *circa quod ex accidenti versatur, ut, voluntas circa malam sub persuasione boni. Aliâs enim sua natura fertur semper ad bonum. Alias subjecti distinctiones vide apud Dn. Libav. alleg. loco.*]

Exempla inventionis promiscua.

Subjectum——————Adjunctum.

*Virtus*

*Virtus* ——— *honestas.*
*Sol* ——— *Lux.*
*Animus malitiosus* ——— *crines rubri, nigri os, &c.*
*Ventus* ——— *nauta.*
*Tauri* ——— *arator.*
*Vulnera* ——— *miles.*
*Oves* ——— *Pastor.*
*Morbus* ——— *medicus.*

Ex his conficiuntur axiomata è subjecto & adjuncto. *Virtus est honesta. Sol est lucidus. Animi malitiosi indicium sunt crines rubri, &c.*

*Navita de ventis, de tauris narrat arator,*
*Enumerat miles vulnera, pastor oves.*
*Morbis exercetur Medicus.*

His ipsis disputantur Quæstiones dubiæ, argumento tertio à subjecto ad arguendum adjunctum & contrà. *Thema: Honestas actionis facit viros laudabiles. Quia virtutis individua est Comes. Lux diem illustrans est omnium lucidissima. Quia est solis propria. Zoilus est malitiosus. Quia est crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus. Columbus fuit peritissimus nauta. Quia ventorum naturam perfectissimè novit enumerare, &c.*

Sic: Rom. 2. 15. *Gentes ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Rom. 7. 17. *Scio quòd in me non habitat bonum. Pigmæi sunt scientiæ capaces, quia homines sunt. Forma bonum fragile: Est enim corporis. Infelix civitas ubi multi Medici & ICti sunt; Multam enim & intemperantiam & rixas in ea versari necesse est. In amore omnia*

*hæc*

*hæc vitia insunt injuriæ, suspiciones, inimicitiæ, inducia, bellum, pax rursum.* Terent. in Evnuch. *Tractant fabrilia fabri.* Horat. *Canes quia odores exquisitè sentiunt, sagacissimi sunt, &c.* Subjecti sunt hi CANONES.

I. Posito subjecto, necesse est poni adjuncta. ut, *David est homo. Ergo est scientiæ capax. E. est naturali mentis corruptione præditus.*

[*Alii ita efferunt*: Cui tribuitur subjectum, eidem etiam tribuitur adjunctum. *Intellige non adjuncta omnia, sed imprimis propria & essentialia, quæ cum subjecto reciprocantur. Communia verò ponuntur modoquopiam generico, vago, & indeterminato.*]

II. Sublato seu destructo & negato subjecto, tolluntur & negantur etiam adjuncta, ut, *Pigmæi non sunt. E. non pugnant cum gruibus. (Mortui non sunt (existunt.) Ergo nec miseri sunt. Purgatorium non est. E. nec calidum est.*

[*Huc pertinet & hæc regula Philip.* Destructo subjecto, pereunt accidentia. ut, *in statua non est mens. Ergo nec notitia.* Rei enim non existentis nulla sunt accidentia, nullæ qualitates; &, impossibilis est accidentium subsistentia sine subjecto.]

III. Quale subjectum, tale etiam adjunctum,

ctum. ut, *anima est incorporea, Ergo & scientia.* HONOS *tribuitur artibus. Ergo & Magistris ea docentibus. Nam quod rectè tribuitur subjecto, tribuitur etiam adjuncto.*

IV. Si subjectum recipiens sit, res ei adjungi poterit: Sin minus, non poterit. ut, *si habes mentem, doctrinæ capax eris. Sin minus, non eris.*

V. Idem subjectum capax est contrariorum, sed tamen diverso tempore, & in gradibus remissis. *Sic, corpus recipit in se motum & quietem. Anima amorem & odium, scientiam & ignorantiam. Aqua calorem & frigus.*

VI. Posito corpore *(merò physico, aut alia quacunq; re finita)* necesse est eidem attribui locum *(Physicè.)*

*Nullum* enim *corpus Physicum seu res finita simul esse potest in pluribus locis.*

[ *Loquitur Canon de corpore merè physico, naturali & corruptibili. Alia autem est ratio corporis Christi, quod etsi sit corpus verè naturale, tamen non est merè naturale, sed ipsius filii Dei corpus.*

## ELENCHVS

Subjectorum committitur, I. Cùm falsum subjectum ponitur pro vero. ut, *Infantes Iudæorum & Turcarum non sunt nati ex parenti-*

*bus fidelibus. Ergo non baptizandi. Baptismus enim pertinet ad omnes qui sunt caro de carne nati.*

II. Cùm confunditur subjectum proprium & commune: ut, *Oratio pertinet ad Grammaticam. Ergo non ad Rhetoricam. Pertinet enim ad utramq;, sed diverso respectu.*)

III. Cùm confunditur subjectum inhærentiæ, & adhærentiæ ut, *iste puer habet caput rotundum. Ergo erit doctus & sapiens.* (*Sapientia enim est in anima, non in corpore.*)

IV. Cùm à subjecto contingente affirmamus vel negamus adjunctum: ut *Eruditio latet in libris mauratis. Petrus non habet libros inauratos. Ergo non habet eruditionem.* (*Libri enim inaurati non necessarium sunt subjectum eruditionis, sed contingenter.*)

V. Cùm confunduntur subjectum occupans per se & ex accidenti: ut, *circa ligna occupatur. Ergo est faber lignarius. Vinum tractat. Ergo est Oenopola. Petrus versatus est Giessæ. Ergo evasit doctus.* (*Non est affectio per se inter Giessam & eruditionem*) *&c.*

Hæc de Subjecto; sequitur Adjunctum.

## CAPUT XIII.

1. ADjunctum est argumentum modo quodam consentaneum, cui aliquid subjicitur.

[*Dicitur ab adjungendo sive adjacendo. Subjecto enim*

*enim adjungitur sive adjacet, eidemq; vel inest, vel adest & circumstat, unde & Adjectum ab aliis dicitur, vel adjacens, itemq; accidens. Quanquam alii adjuncta vocant, quæ foris adhærent, ut vestes, arma: Adjacentia verò locum & tempus, quas circumstantias nominant. Accidens autem ad substantiam dici, ut sit id, cui substantia subjacet.*]

2. Estque vel receptum vel occupatum.

3. Receptum est, quod à subjecto recipitur.

4. Estque vel internum *(inhærens receptum in se)* vel externum *(adhærens, receptum ad, vel circum se.)*

5. Internum est, quod ipsi subjecto inhæret: *vel*, in subjecto existit. *Sic, eruditio, scientia, virtus, vitia sunt adjuncta interna animæ. Pulchritudo, sanitas, robur, deformitas, morbus, corporis.*

6. Estque vel proprium vel commune.

7. Proprium est, quod uni soli subjecto semper & necessariò inest.

*Sic risibilitas est adjunctum proprium hominis: Mugitus taurorum: latratus canum: balatus ovium: rugitus leonum,*

*hinnitus equorum: cuculatus cuculi: sibilatus serpentis: bombilatus apis: gemitus columbæ: crocitatus corvi: gratitatus anseris, &c.*

[*Ab aliis dicitur* proprium simpliciter, *quod uni per se & primùm convenit.* Proprium *verò* secundum quid *dicunt. quod uni tantùm convenit, sed non omni, vel etiam non semper, ut fieri heroicum bellatorem. Canescere competit uni homini, at non omni, neq; semper. Vide sup. in prædicab. Modos proprii. Ad proprium refertur & Essentiale, sic dictum, quod vel à subjecti essentia statim ebulliat, vel ab eadem separari non possit.*]

8. Commune est, quod pluribus subjectis pariter, (*sed contingenter*) inest. *Sic albedo inest & cygno & parieti: nigredo Aethiopi & corvo.*

[*Huc pertinet &* Accidentale, *quod rei accidit ita, ut licèt ab ea separetur, nihil tamen necesse sit essentiam corruere.*]

Estq; vel separabile, vel inseparabile.

10. Separabile est, quod facilè à subjecto separatur, ut, *Calor ab aqua. Notitia à mente, sanitas & morbus à corpore.*

11. Inseparabile est, quod à subjecto separari non potest (aut difficulter potest.

potest.) ut *nigredo à corvo: humiditas ab aqua: calor ab igne.*

[*Alii distinguunt inter commune* perpetuum *seu* immutabile, *quod à subjectis suis nunquam separatur, ut esse bipedem est adjunctum perpetuum hominis, umbra corporis opaci: gloria virtutis. Et* mutabile *quod contigit subjectis pluribus mutabiliter. Philip. communiter dicitur Accidens. ut albedo in cane, ligno, marmore.*]

12. Adjunctum externum est, quod subjecto adhæret vel circumstat. *seu*: Quod à subjecto recipitur, ad, vel circum se. *Sic vestitus, divitiæ, paupertas sunt adjuncta hominis externa. Præmia virtutis, Rubor vespertinus futuræ serenitatis.*

Ad adjunctum externum refertur & contentum, res locata, iisdemque adjacens tempus. Contentum enim, res locata, sunt adjuncta continentis & loci. *Tempus verò commune est adjunctum rerum omnium: & nihil aliud est quàm duratio (spacium durationis) rerum præterita, præsens & futura. Sic Adami adjuncto tempore res quædam gestæ explicantur, Gen. 5. Adamus erat natus Annos 150. quando genuit Seth, &c.*

[*Tempus propriè pertinet ad Physicam. Hic verò*

*consideratur, quatenus est commune adjunctum omnium rerum quæ factæ sunt, fiunt & futuræ sunt. Tractatur autem in Logica, non ut notio secunda, sed ut notionis secundæ exemplum singulare, quo præceptum adjuncti communis declaratur. Alii hîc per dichotomias distinguunt Adjunctum externum in* connexum, *quod cum subjecto est vel fit, ut eclipsis Solis, passionis Christi, Et* comitans, *quod rem comitatur. Et hoc vel* Antecedens, *quod rem antecedit, vel* Consequens, *quod rem consequitur. Vt matutinus rubor est signum serotinæ pluviæ. Lunam albam sequitur serenitas. Huc ergo pertinet locus à signis, quibus indicantur res signatæ. Et vulgò duplicia statuuntur: Necessaria, τεκμήρια, quæ vel semper vel utplurimum rem signatam arguunt. Et contingentia seu verisimilia, εἰκότα, quæ certitudine & fallacia se perinde habent. Item locus à connexis; adjacentibus; utili & inutili; possibili & impossibili; necessario & contingenti; à priori & posteriori; honesto & absurdo; Antecedente & consequente, (quanquam horum vis in varia etiam argumenta dispersa sit.) Similiter ex prædicamentis Quantitas & Qualitas simplex accidens relationis, in quantum accidit, Passio, Habere, Situs. Ex locis personarum, sexus, genus vitæ, disciplina, ætas, mors, eventus post mortem, &c. Nec non ex Prædicabilibus, proprium, differentia specifica, quatenus significat rationem inhærentem essentiæ rei, accidens. &c. Hæc enim omnia adjuncta sunt, adjunctorumq; rationem habent.]*

13. Ad-

13. Adjunctum occupatum est, quod circa suum objectum occupatur.

*Sic oculus est adjunctum occupatum oculorum. Medicus ægroti: præceptor discipuli: Judex justitiæ: Grammatica puri sermonis: Rhetorica ornatus: Christus publicanorum & peccatorum. Sic omnes artifices sunt adjuncta occupata subjectorum, quæ sibi in arte sua tractanda sumunt.*

Exempla inventionis promiscua.

| Adjunctum | Subjectum. |
|---|---|
| *Scientia & virtus* | *anima.* |
| *Honor, divitiæ* | *homo.* |
| *Rubor vespertinus* | *crastina serenitas.* |
| *Chirurgus* | *vulnera.* |
| *Christus* | *publicani & peccatores.* |

Ex quibus conficiuntur enunciata hujusmodi. *Scientiâ & virtute prædita est anima. Homo est dives & honoratus. Crastinæ serenitatis index est rubor vespertinus. Chirurgus in curandis vulneribus occupatur. Christus cum peccatoribus & publicanis versatur.*

Iisdem disputantur Quæstiones dubiæ, argumento tertio ducto ab adjunctis ad arguenda subjecta. *Thema: Anima ad imaginem Dei condita est. Quia scientia & virtutes divinæ ei insunt. Homo ille est magnifaciendus. Quia est honore insignitus & divitiis præditus. Cras*

*erit cœlum serenum. Quia vesperi rubuit. Antonius vulnera curat. Quia est chirurgus. Christus publicanorum & peccatorum salutem quæsivit. Quia cum iisdem fuit eum in finem conservatus.* Adjunctorum sunt hi communes CANONES.

I. Posito adjuncto, necesse est præexistere subjectum: ut, *In Platone est scientia. E. & anima.*

Adjuncta *enim* non possunt esse sine subjecto. *Et*, impossibilis est ὑπαρξις accidentium sine subjecto ut. *In Cœna Domini manet panis sapor. E. verus etiam panis maneat necesse est. Et per consequens, impossibile est manere mera panis accidentia. Quia* accidentium esse est inesse.

II. Negato verò adjuncto, non statim negatur vel tollitur subjectum, ut, N. V. C. *Mopsus non est doctus. E. non habet animam.*

[*Remotis autem omnibus adjunctis, removetur subjectum. Sic enim etiam removendum esset adjunctum proprium essentiale.*]

II. Ab *est* tertii adjecti, ad *est* secundi adjecti valet consequentia. ut, *Johannes est homo doctus. E. Johannes est* (*existit.*)

[Est tertii adjecti *dicitur*, *quando verbum* Est *copula seu vinculum est connectens subjectum & præ-*

*& prædicatum. ut, Maria est genetrix.* Est secundi adjecti *dicitur, quando verbum* Est *in propositione obtinet locum prædicati, & significat idem quod* existit. *Sensus igitur canonis est*: affirmato adjuncto *(quod per copulam* est *affirmatè enunciatur de antecedente)* etiam ipsum subjectum *(ipsius antecedentis essentia)* est affirmandum. *Non valet autem canon hic*: Si alterum prædicatum de subjecto dicatur per accidens, non per se ipsum, ut; *Virgilius est Poëta. E. Virgilius est.* II. In privativis, quæ totalem destructionem subjecto inferunt *(quæ nihil sunt privativè) ut Plato est mortuus. Ergo Plato est. (nisi* est *mutetur in* fuit.) III. In iis quæ nihil sunt negativè: ut, *Purgatorium est calidum. E. est.* V. Cùm variatur significatio termini; *ut cùm in antecedente ponitur subjectum materialiter, pro notione secunda; in consequente verò pro re ipsa, aut notione prima. ut, Lutherus est sculptus. E. est. Huc pertinet & hic Canon.* Dici de aliquo requirit inesse, *hoc est*, competere. *Crœsus est dives. Ergo divitias habet. Item*: Positis & affirmatis concretis, ponuntur etiam abstracta. ut, *Baldus ICtus est doctus. Est igitur in eo doctrina. Non autem sequitur; Iste est vestitus. E. vestes in eo sunt, &c.*

IV. Vnius adjuncti possunt esse plura subjecta. ut, *Bonitas inest tum virginitati, tum conjugio. Non ergo V. C. Vir-*

*ginitas est bona. E. conjugium non est bonum.*

V. A divisis ad conjuncta valet consequentia; si natura patitur conjungi accidentia, ut, *Demades est orator & facetus. Ergo est facetus orator.*

[*Sensus est, cùm ea quæ in præmissis divisim ponuntur, in conclusione conjunguntur. V. C.* si non sint diversorum subjectorum accidentia, sed in uno eodemq; subjecto conjungi possint. *Sic, oratorem esse & facetum esse, adjuncta quidem sunt divisa, attamen utrumque est accidens animi, & natura patitur conjungi.* At cùm diversorum subjectorum accidentia sint, quæ natura non patitur conjungi, non *V. C. ut, Marculus est jejunus seu claudus & Poëta. Ergò est jejunus & claudus Poëta. Hîc enim conjunguntur accidentia animæ & corporis. Nisi accipiantur metaphoricè jejunus & claudus, pro imperfecto.*]

VI. Cui tribuitur proprium, quod uni soli essentiæ convenit, huic etiam ipsam essentiam tribui necesse est. *& contra*:

Negato aut sublato proprio, negatur & ipsum subjectum.

Proprium *enim* cum suo subjecto (*ex cujus essentia profluit, in quantum essentialiter inest*) convertitur & reciprocatur

tur. (*quia ineſt, primò & per ſe, & fluit ab eſſentialibus principijs ſubjecti, emanat ab eſſentia;*) ut, *Petrus poteſt ridere. E. eſt homo.* Et: *Eſt homo. E. poteſt ridere. Bucephalus non poteſt ridere. E. non eſt homo. Spir. S. eſt omnipotens, omniſcius, &c. E. eſt verus Deus. Dij gentilium non ſunt omnipotentes, omniſcij, &c. E. non ſunt verus Deus.*

VII. Proprium non excedit ſuum ſubjectum. *Itaq;*

Omne proprium unius ſpeciei eſt incommunicabile alteri realiter diverſæ; *puta*, ſubjectivè vel eſſentialiter, aut formaliter.

[*Loquitur Canon diſertè de propriis* ſubjectivè & eſſentialiter *affectis, ita ut præcisè ſubſtantiam ſui ſubjecti & ſequantur & eam arguant. Itaq; in eodem ſemper ſunt ſubjecto: ſeu individuo, ſeu ſpecie, ſeu genere. Sic animæ proprietates ſemper ſunt & manent animæ propriæ, neq; corpori ſubjectivè communicantur, aut migrant de ſubjecto in ſubjectum. Sed attende, ne id quod ex accidente evenit, per ſe & naturâ ineſſe putes. Licet enim propria ſint incommunicabilia ſubjectivè & eſſentialiter, poſſunt tamen alio modo, non verbaliter aut tropicè, ſed reverà communicari: ſi ſc. ſit ſubjectum συνδεδυασμένον conjunctum: ſeu unitū. Sic vita communicatur*

*municatus corpori, quæ est in anima: ferro ignito lux, quæ est in igne. Quæ communicatio non est μέθεξις participatio, ita ut alterius definitionem & essentiam accipiat, sed συνδύασις seu συνδυασμὸς, conjunctio seu unitio, qua aliquid non communicatur subjecto non separato, sed cum alio ero copulatur. De quibus plura Theologi.*]

VIII. Propriorum est æqualis participatio: Accidentium verò communium alia major est, alia minor.

Propria *enim* non recipiunt gradus. Quia sunt paria essentiæ, ut, *non possum dicere, hic homo magis est risibilis, quàm ille. Sed dicere possum, hic est magis vel minus doctus, candidus, niger.*

Nihil accidentaliter inest cuipiam, quod secundùm essentiam non insit alicui primò & per se, quod ἴδιον vocant. *Sic calor aquæ inest accidentaliter, per participationem caloris, qui in igne est primò & per se* (ut primo calido essentialiter.) *Vis urendi primò inest igni, eadem ut accidens separabile tribuitur ferro.*

X. In communiter accidentibus (*communibus adjunctis*) si prius non fuerit, nec posterius erit, ut, *Fœmina ista*

*non*

*non concepit. Ergo nec peperit.* Itaq.

XI. A positione posterioris ad positionem prioris valet conseq. affirmativè. ut, *Arbor ista habet fructum. E. fronduit & floruit. Contrà:* A positione prioris ad posterius conseq. valet negativè. ut, *Arbor ista non fronduit. E. nec fructum habuit.*

[*Non autem semper utring; necessariò concluditur, sed* probabiliter. ut, *Arbor ista floruit. E. fructum habebit. Puella hæc non habet lac in mamillis. E. cum viro non consuevit.*]

XII. A signis necessariis valet consequentia perpetuò. ut, *Nullus motus in arteriis percipitur. E. cordis vis prostrata est.* Contrà:

A signis non necessariis (*communibus, externis, probabilibus*) plerunq; valet conseq. At non semper, ut, *est calvus. Ergo callidus. Cœlum manè fuit rubicundum. Ergo pluet.*

XIII. Remoto tempore universaliter, removetur res ipsa. ut, *Homerus vixit antè conditam Romam. E. res Romanas non descripsit.*

XIV. De quo adjunctum circumstans

vel occupatum affirmatur vel negatur, de eo & subjectum (*non necessariò, sed probabiliter tantùm & contingenter*) affirmatur vel negatur. ut, *Spiræ sunt multi procuratores & causidici. E. & multæ ibi sunt lites. Francofurti multi sunt Iudæi. E. & multa ibi fœnora exercentur.*

## ELENCHVS

Adjunctorum committitur I. Cùm adjunctum falsum ponitur pro vero. ut, *Augustana confessio est nova. E. recipi non debet.*

[*1. Non omnia nova sunt rejicienda, sed ea tantùm, quæ mala, non quæ bona sunt. 2. Aug. confessio non est nova, sed antiquissima, quia ex scripturis Propheticis & Apostolicis conscripta est.*]

II. Cùm commune, contingens, mutabile, ponitur pro proprio, necessario, & perpetuo. ut, *Iste habet cultrum longum, Ergò est cocus. Ille delectatur potu vini. E. est Poëta.*

III. Cùm proprij facultates, gradus & potentiæ confunduntur. ut, *Spectra loquuntur & ratiocinantur. Ergò sunt homines.*

[*Homo loquitur organicè, secundùm definitum hominis modum, naturaliter. Spectra autem non humana facultate.*]

*Deus solus est justus, sapiens, bonus &c. Ergo nullus homo & angelus est justus, bonus.*

[*Deus* originaliter, immutabiliter, infinitè:

*Homo*

*Homo & alij* participativè, definitè, mutabiliter *boni sunt.*]

*Non semper rides & plorat. Ergo non es homo.*

[*Proprium potentiâ saltem competere satis est, licet non actu semper.*]

IV. Cùm malè conjunguntur accidentia corporis & animi. ut, *Socrates est albus & Philosophus. Ergò est albus Philosphus.*

V. Cùm substantia & accidens confunduntur. ut, *Quam carnem heri emisti, edisti: Tu heri crudam carnem emisti. Ergo & crudam carnem edisti:*

[*Major loquitur de Sustantia. Minor de qualitate. Est igitur fallac. accidentis.*

Huc usque de Consentaneis: sequuntur Dissentanea; & primò quidam Diversa.

## CAPUT XIV.

1. DIssentanea sunt argumenta simplicia, quæ àre, quam arguunt, dissentiunt.

[Dissentaneum *autem dicitur, quod non habet talem cognationem naturalem, ut consentire aut de altero affirmatè dici posit, sed semper consequens de antecedente negatur, nec idem de eodem dici, aut simul esse potest. Nomen habet à dissensu, translatione Metaphorica à sensibus ad intellectum.* Dissentanea legitimo ordine sequuntur consentanea, & præcedunt cõparata ac orta. *Quia*

*I. ut*

*I. ut in consentaneis est affirmatio, ita in dissentaneis est negatio. At affirmatio est prior negatione, naturâ, cognitione, dignitate & existentia. Quia II. Comparatis sunt simpliciora. Simplex autem est mensura compositi. Quia III. Ortum (effectum) non potest esse prius illo, à quo oritur (causa)* Horum sunt hi generales CANONES.

I. omnia Dissentanea enunciantur negando (*sicut consentanea affirmando*) & arguunt negativè; nunquam affirmativè. ut, *Lapis non est homo. Cæcus non videt. Albus non est niger. Pater non est filius. Est lapis. E. non est asinus. Est albus. E. non est niger, &c.*

II. Dissentanea sunt æquè inter se nota ac manifesta: *hoc est*, Dissentaneorum qui novit unum, novit & alterum. ut; *si sciveris quid sit virtus (actionis honestas) noveris etiam quid sit vitium (actionis turpitudo: si scis quid sit pater, (qui habet filium) nosti etiam quid sit filius (qui habet patrem.)*

[ *Inteaigendus tamen est hic Canon* non de æquali essentia *sive existentia (solis relatis exceptis:)* sed de æquali notitia. *Consentaneis quidem etiam æqualis notitia competit, verùm non per se, quatenus simpliciter consentenea sunt, sed propter aliud, quatenus nimirum relata sunt atq; dissentanea.* ] III. Dis-

III. Dissentaneorum alterum ab altero æqualiter arguitur: *hoc est*:

Quantum valet & arguit unum, tantum valet & alterum. *Sic respectu terminorum relatæ oppositionis inter patrem & filium alter ab altero æqualiter arguitur. Licet interim respectu substantiæ naturalis pater prior sit filio.*

IV. Dissentanea iuxta se posita clariùs elucescunt. *Sic melius quis percipere potest, quæ sint mala belli & vitii, si contulerit cum commodis pacis & virtutis. (Melius perspicis quæ sit natura emphyteuseως, si cum proprio dominio conferatur.*

[*Non est hic Canon contrarius secundo. Sunt enim dissentanea aquè nota* secundùm naturam: *clariùs elucescunt* quo ad nos, *seu quod à sensum nostrum.*]

Tabella Dissentaneorum.

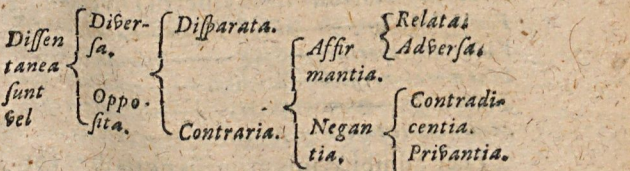


2. Dissentanea sunt duplicia: Diversa vel Oppositа.

[*Quanquam Dissentanea dividuntur in diversa & opposita, non tamen hæc se arguunt mutuò, sicut causa & effectum, sed alterum alteri est diversum vel oppositum. Itaq; diversum est diversi diversum, & à diverso arguitur; oppositum ab opposito. Unde Regula*: Omne diversum & oppositum in se virtualiter includit diversi & oppositi negationem. *Dn. Libav.*]

3. Diversa sunt argumenta dissentanea, quæ solâ ratione dissentiunt.

Ratione dissentiunt, *quæ non re ipsâ, sed tantùm certo quodam respectu personæ vel rei alicujus dissenteunt. Quapropter quamvis simul non sint in hoc, possunt tamen per naturam simul esse in alio.*

4. Notæ Diversorum sunt hæ: *Non hoc, sed illud: quanquam-tamen*: Item, *cum-tamen: etsi-tamen: ut & præterquam: Si non hoc, at illud: Non alibi, at hîc, &c.*

## Exempla inventionis.

Diversa Ratione sive respectu Diversa.

*Formosum esse——Ulysses,——Facundum esse*
*Victoriam reportare——Sylla——Insignia victoriæ.*
*Bene moratum esse——Studiosi,——eruditum esse.*
*Doctum esse——Petri,——Divitem esse.*
*Media morte teneri——Priami,——Tacere.*

Hæc adhibitis suis propriis notis sive formulis enuntiantur ita: *Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses. Non victoriam, sed insignia victoriæ Sylla reportavit. Quanquam ille Studiosus est eruditus,*

*eruditus, tamen non est benè moratus. Petrus non est doctus, sed dives. Quanquam Priamus media morte tenebatur, tamen non tacebat.*

[*Hîc in primo exemplo* facundiâ *&* formositas *ratione* Ulyssis *dissentiunt, quia in ipso simul non sunt, & ita diversa sunt: Aliàs verò in aliis possunt esse simul, quia sunt adjuncta communia: sicut in Demosthene, Pericle, Ciceróne & aliis, qui simul & facundi & formosi esse potuerunt. Sic examinentur & hæc exempla.* 2. Cor. 4 v 8. *Premimur quidem, sed non opprimimur; æstuamus, sed non exæstuamus: vexamur, sed non deserimur: dejicimur, sed non perimus.* Tit. 1. 16. *Increduli etsi profitentur se scire Deum, tamen factis negant.* Rom. 1. 21. *Gentes cùm cognovissent Deum, non tamen ut Deum glorificaverunt.* Interdum notæ dissimulantur. *ut, Dives fuit Cræsus, at nihilominus à Cyro captus. Cunctator est Fabius, segnis non est.*

Observandum hîc est discrimen inter Diversa, Adversa. & Dissimilia.

I. Diversa differunt tantùm ratione: Adversa verò ratione & re dissentiunt. *Itaq;*

1. Adversorum affirmato uno, negatur alterum: *&* contrà: At in diversis non item. V. C. *Est bonus. Ergo non est malus. Est malus. Ergo nõ est bonus. At non est formosus. Ergo non est facundus. Non*

*est facundus. Ergo est formosus.*

2. Adversa non possunt esse simul in aliquo subjecto: Diversa verò simul esse possunt. ut, *Non potest quis simul esse bonus & malus. At potest quis simul esse formosus & facundus.*

II. Diversa & Adversa simpliciter dissentiunt & se arguunt. Dissimilia verò comparatè, collatione inter bis binos terminos instituta.

III. In Diversis & Adversis alterum affirmatur, alterum negatur: In dissimilibus verò neutrum; sed alterum saltem ab altero distinguitur.

IV. Diversa & Adversa dicuntur de uno subjecto: Dissimilia verò de duobus: *ut*, Senex erat, & tamen fuga sibi quærebat salutem. *Hic vides tantùm duo* (1. senem esse, 2. & fugere) *simpliciter per se considerata, ratione saltem sive respectu dissentire. Ergo diversa sunt. At cùm dico*: Occasus solus est dissimilis morti hominum. *Dissimilia hîc sunt. Occurrunt enim bini termini: 1. occasus, 2. sol. qui dissimiliter comparantur cum binis aliis, scilicet, 1. morte, 2. & hominibus. Sic si dico,*

Nigra

Nigra sum, formosa tamen: *Diversa sunt: si dico*: Non sum albus, sed niger; *Adversa sunt: si dico*: Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses: *Dissimilia sunt.*

[ *Diversorum primus inventor & auctor fuit Petrus Ramus, qui quidem prius ea ad dissimilia retulit, postea verò re penitiùs considerata suum ipsis peculiarem locum in Dissentaneis assignavit. Cùm verò dicantur* sola ratione *dissentire, referenda huc fuerit distinctio* Realis & Rationis. Realis *est, quæ citra cogitationem, intellectum & voluntatem nostram, in re distincta natura fundamentum habet. Estq; vel* subordinativa, *quæ* & formalis *dicitur, eorum quæ separari non possunt: ut cùm distinguitur qualitas à risibilitate, color à nigredine: vel* separativa, *eorum quæ separari possunt. ut, cùm distinguitur accidens à substantia, albedo à cygno.* Rationis *est, quæ fit sola nostra cogitatione, intellectu & voluntate. Estq; vel* pura, *quæ nec in re, nec in rei virtute fundamentum habet, sed tantùm in intellectu nostro. ut, cùm in cœlo distinguimus dextrum & sinistrum. Purus enim hic respectus est diversitatis, re manente eadem. Vel* virtualis, *quæ in virtute rei fundamentum habet, seu, quæ res seipsis non distinctas, tantùm in efficacijs suis distinguit. Vt cùm distinguitur in igne vis lucendi, urendi, calefaciendi, siccandi, coquendi, &c.* ] Diversorum sunt hi Canones.

I. Diversorum usus præcipuè est axiomaticus. &: Diversa valent tantum ad distinguendum, non ad concludendum.

[Itaq; N. V. C. *Petrus est dives. E. non est doctus. Petrus non est doctus. E. est dives. Quia inter ea tantùm est dissensio Rationis, non Rei.*]

II. Unum idemq; numero permanens potest habere multiplicem considerationem & respectum. ut, *Adamus ante lapsum fuit justitiâ & variis virtutibus ornatus. Post lapsum verò iisdem destituitur.*

ELENCHVS

Diversorum committitur I, cùm pro diversis sumuntur, quæ prorsus sunt eadem. ut, *Cicero est magnus orator, sed tamen non est dicendi peritus. Sunt enim hæc prorsus eadem.*

II. Cùm pro diversis sumuntur, quæ re ipsa dissentiunt. ut, *cùm quidam dicunt humanam & divinam Christi naturam differre tantùm ratione, cùm tamen re verà sint termini disparati.*

III. Cùm in varias distinctionum Regulas peccatur.

[*Huc ergo referri possunt Fallac. distinctionis, & dictionis sex*: æquivocatio, amphibolia, compositio & divisio, figura dictionis, accentus, &c.]

Hæc

Hæc de Diversis : sequuntur Opposita disparata.

## CAPUT XV.

1. OPposita sunt argumenta dissentanea, quæ ratione & re dissentiunt.

Ratione & re dissentiunt, *quæ non tantùm subjecto, sed & naturâ & essentiâ realiter differunt, ita ut per naturam separata sint, eadem formas non habeant, nec unquam in uno sint, nec per naturam inesse possint, sed simul posita se mutuò expertant, ut, canis, asinus : albus, niger. pauper, dives.*

[*Quidam* re dissentire *idem dicunt esse, quod subjecto dissentire. At Logicus* per Rem *intelligit unumquodq; per se consideratum, sive substantia sit, sive accidens : ita re differt calor à frigore. Itaq; quæ re distincta, non etiam distincta essentiis, & quæ subjecto differunt, non statim re differunt. Aliter enim vocabulum* Res *accipitur in Physicis : aliter in Logicis ; ubi & id* Res *est, quod non essentia, nec subjectum, sed aliud quid est. Ita in Theologia personæ Trinitatis differunt* Re *seu* Realiter, *& tamen non natura & essentia.*] Illorum sunt hi Generales CANONES.

Opposita non possunt 1. attribui eidem, (*de uno numero eodemq; subjecto prædicari*) 2. secundùm idem (*secundùm easdem partes*) 3. ad idem (*ad eandem sub-*

*jecti partem, ejusdem respectu, relatione, ratione, & eodem modo)* & 4. eodem tempore (*non diverso.*) Itaq;

Omne oppositum tunc verè oppositum est, cum aliud atque aliud est, non differente tempore, ratione, & respectu. (*ubi enim hæc, vel quædam ex his, variant, nō verè opposita, sed diversa sunt.*) Diversus *namq;* respectus tollit omnē oppositionem.

[*Non ergo sunt opposita* 1. *Plato est Philosophus: Mopsus non est Philosophus. Quia Philosophum esse, & non esse, non dicuntur de eodem; sed diverso subjecto. Non.* 2. *Æthiops est albus dentes. Ergo non est niger. Oppositio enim fit secundum diversas partes. Non* 3. *Christiani sunt liberi. Christiani non sunt liberi. Fit enim diverso respectu; Liberi sunt spiritualiter à peccato & damnatione: non liberi sunt politicè & civiliter. Dormiens videt vigilans. Ergo dormiens non videt. Est enim diversus respectus, videt vigilans actu, dormiens videt potentia. Non* 4. *Pompejus est victor. Diverso enim tempore utrumq; fuit. Homo est corruptibilis, Et est incorruptibilis. Corruptibilis est in hac vita; Incorruptibilis post resurrectionem. Huc pertinet & hæc regula:* Distingue tempora, & conciliabis scripturas (*species etenus nimirum pugnantes.*) *Ita Christus Apostolis dicit, In viam gentium non abieritis,* Matth. 10. *id enim*

*fieri*

*fieri debebat ante resurrectionem Christi. At idem illis dicit: Ite in universum orbem terrarum, &c.* Marc. 16. *Hoc enim fieri debebat post resurrectionem.*]

II. Oppositorum affirmato seu attributo uno, negantur & removentur reliqua. (*Quia non possunt simul eidem attribui*) ut: *Ludovicus Landgravius est Georgij pater. E. non est ejus filius. Appius est cæcus. Ergo non habet visum. Bucephalus est equus. E. non est lapis, truncus cervus, &c.* At non contrà:

Oppositorum uno negato & remoto, affirmantur & attribuuntur reliqua. (*Quia potest esse medium, velut in disparatis, & in adversis mediatis.*) *Non ergo V. C. Non est asinus. E. est equus. Potest enim esse cervus, leo, anser, ursus, &c. Hic color non est viridis. Ergo est niger. Potest enim esse cæruleus, flavus, aut alius.*

[*Duo hîc observa. 1. Valere reciprocationem in contrariis immediatis. Item q., Si ipsa extrema inter se solùm opponantur: ut, Albus est. Ergo non niger. Non est niger, Ergo albus. Est pax. Ergo non bellum. Non est bellum. Ergo pax. Non videt. Ergo est cæcus. Est cæcus. Ergo non videt. 2. Interdum etiam in contrariis mediatis, sed contingenter, seu interdeminativè, ut loquuntur Scholastici.*]

III. Omnis oppositio fieri debet juxta differentiam specificam (*formam, essentiam propriam, adjuncta propria seu essentialia*) non juxta genus aut communia accidentia. ut, *Non V. C. Dialectica est ars. E. Grammatica non est ars.* (oppositio enim fit secundùm genus) *Pater est robustus. E. filius non est robustus.* (oppositio enim fit secundùm communia accidentia.)

[*De oppositis hic in genere observa I. In oppositione propriè esse* aliud *atq;* aliud, *non* alterum *atq;* alterum. Alienitatem, *non* alteritatem *seu diversitatem. II. Oppositionem esse fundamentum distinctionis Realis.* Realiter *autem differre tùm quæ subiecto differant, tùm subiecta ipsa. & quæ in eodem subiecto oppositè habent. III. Sicut idem dicitur triplex. I.* Idem genere, quod dicitur de iis, quæ sunt sub eodem genere. *ut homo & bestia sub animali. II.* Idem specie, de iis quæ habent eandem speciem; *sic Petrus & Paulus sunt idem, quia uterq; est homo. III.* Idem numero, de iis quæ habent idem nomen eandemq; definitionem. *Ita quanquam tot sint reales differentiæ, quot oppositorum species, excellit tamen vulgaris differentiæ distinctio in* differentia, genere, specie, numero seu individuis. Genere *differunt, quæ sunt vel genera diversa. vel sub generibus oppositis. ut, veritas est veritas*

est

*est virtus. Mendacium est vitium.* Specie, *quæ sub speciebus oppositis, vel ipsæ species sunt oppositæ. ut, equus est sub bestia. Romani sunt homines.* Numero differunt; *quæ singularitate individuali distant, seu individua eiusdem speciei, ut Plato, Aristoteles. Sic dicta, quia dum numerantur, non sunt unum, sed duo.*]

## ELENCHVS

Oppositorum genere committitur quando diversa pro oppositis sumuntur; & contra, I. cùm una, vel plures ex proprietatibus oppositorum violantur aut omittuntur: *sic argumentantur Turcæ: Christianorum Deus est passus, crucifixus, mortuus & sepultus. Ergo non est omnipotens, vivus & verus Deus.*

[*Est Elenchus oppositorum.* I. oppositio non fit secundùm idem. *quia passio facta est non in divinitate, sed in carne.* II. non ad idem, & eodem respectu: *quia passio & mors non respexit extremam deletionem, sed humani generis redemptionem.* III. Non eodem tempore: *Nam mortuus est Christus ante 1500, annos à tertio die resurrexit, adscendit in cœlum, vivit & regnat in æternum, nec amplius moritur.* Vid Buscher. l. 2. elench. sophist c. 6.]

II. Cùm uno oppositorum affirmato, affirmatur & alterum. ut, *Gratia Dei salvamur. Ergo non debent excludi bona opera.*

[*Contrarium concludi debebat. Ergo non ex*

*operibus.*

*operibus, alioquin gratia non esset gratia, Rom. 11.* ]

III. Cùm uno negato, alterum concluditur sive affirmatur. *Ita argumentatur Charinus apud Terent. Philomela non datur Pamphilo. Ergo mihi dabitur. Quasi verò non potuisset dari alteri!*

IV. Cùm oppositio fit secundum genus commune & accidentia, ut, *Homo est animal. Ergo equus non est animal. Virginitas est bona. Ergo conjugium non est bonum.*

2. Opposita verò sunt duplicia, Disparata & Contraria.

3. Disparata sunt argumenta opposita, quorum unum multis pariter opponitur.

Pariter opponi est, nulla certa dissensionis lege opponi (quod fit in adversis, relatis, contradicentibus & privantibus) sed promiscuè opponi & dissentire, sive pari affectione & relatione, simul, ita ut nec magis nec minus uni oppositum sit, quàm cæteris (quantum quidem ad rationem disparationis attinet.) *Sic*; Homini non tantùm opponitur leo, sed & lapis, stella, cœlum & bestiæ aliæ eadem disparitatis ratione. Nam quæ est ratio dissensionis inter hominem & leonem, ea etiam est inter hominem & leporem, stellam, lapidem, cœlum, &c.

[ *Sicut Ramus primus est autor diversorum: ita Rod. Agricola inventor est disparatorum. Dicuntur*

autem

autem quasi disseparata, quia in unam eandemq; rem confundi non possunt. Hinc Plauto disparare significat plura ita sibi opponere, ut suus cuique locus relinquatur, Agricola ea nominat differentia, quæ vox tamen latior est, omnibusq; dissentaneis competit. Aristoteles aliquando vocat disparata, quæ alij contradictoria vocant, ut sapere, non sapere, quæ ab aliqua re per oppositionem negationis separantur. Philippus pugnantium loco disparata subjungit, eademq; desinit, quòd sint duæ diversæ species, quæ in unam rem confundi non possint. Alij inter contraria Mediata & immediata distinguunt. Verum Mediata nil aliud sunt quàm disparata inter se, & ad extrema sua relata. Vt viride, cineraceum, rubrum, sunt media inter album & nigrum: & singula extremis, & inter se disparata sunt. Vbi tamen nota: Hic medium non intelligi per comparationem, quod cum utroque extremo quandam habet convenientiam & analogiam, quale est aër inter ignem & terram: neque medium per negationem, quale est lapis inter lignum & ferrum: Sed medium per participationem, quod extremis componitur, & cum iis aliquam habet convenientiam.

Exempla inventionis promiscua

Disparata.—Disparata.

*Homo*———*Dea, liber, arbor, ferrum, lapis, &c.*
*Flavum*———*Rubrum, cæruleum, viride cineraceum, album, &c.*
*Domus mercatus*———*Domus precationis.*

Rus

*Rus* ——————— *forum.*
*Caseus* ——————— *oleum, butyrum, caro, piscis, &c.*

Hinc axiomata conficiuntur è disparatis negata: *Homo non est Dea, liber, arbor, ferrum, Flavum non est rubrum, cæruleum, viride, &c. Domus precationis, non est domus mercatus. Rus non est forum. Caseus non est oleum, butyrum, caro, piscis, &c.*

Iisdem quæstiones etiam dubiæ (sed negatè tantùm) disputantur. *Thema: Dido non est Dea. Quia est homo. Venus non est homo. Quia est Dea. Mel non est rubrum neq; cæruleum. Quia est flavum. Templum non est domus mercatus. Quia est domus precationis. Petrus non est ruri. Quia est in foro.*

Alia exempla 1. Pet. 1. 18. *Non caducis rebus auro vel argento redemti estis, sed pretioso sanguine Christi, tanquam agni immaculati.* Joh. 1 21. *Ego non sum Christus, non Elias, non Propheta (iste magnus,* Deut. 18) 1. Cor. 12. 15. *Pes non est manus, auris non est oculus,* & v. 28. *Deus quosdam in Ecclesia posuit Apostolos, Prophetas, Doctores, virtutes, gratias sanationum, &c.* Rom. 9 *Non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Ministri verbi non sunt caupones, negotiatores & Domini gregis, quia sunt Episcopi Ecclesiæ & pastores gregis.* 1. Pet. 5. 2. Cor. 4. *Sic* mulierc*ula ad Christum inquit,* Joh. 4 9. *Quomodo tu, cùm sis Iudæus, potum poscis a me, quæ mulier sum Samaritana? Virtus est habitus, quia non est potentia neq; affectus. Christus*

non

*non assumsit formam angelorum: quia assumsit formam hominis*, Heb. 5. Disparatorum sunt hi Canones.

I. Posita una specie removentur omnes disparatæ. *seu*;

Posito vel affirmato disparatorum uno, removentur vel negantur reliqua omnia. *Itaq;*

Ab unius disparati affirmatione, ad negationem reliquorum valet consequentia. ut, *Plato est homo. Ergo non est asinus, non leo, non arbor. At non contra:*

Negato seu sublato disparatorum uno, necesse est affirmari seu poni unum ex reliquis: ut, *N. V. C. non est asinus. Ergo est homo. Ergo est leo. Ergo est lapis. Hic color non est viridis, Ergo est cæruleus. Potest enim esse alius color.*

[ *Interdum valet. Sed non* per se, *verùm* contingenter & ex accidenti. *Ratio alioquin, cur negato uno disparatorum, non necessariò inferatur alterum, hæc est. Quia in disparatis non solùm sunt duo, sed medium, sed tertium, sed plura. Hic enim unum multis pariter opponitur. Alii sic explicant, disparatorum uno negato affirmatur alterum, id est, aliud non* quodlibet. *Vt, illud non est viride. Ergo vel cineraceum, vel cæruleum, vel album, &c.*

II. Dispa-

II. Disparatum de disparato *regulariter* affirmatè prædicari non potest.

Itaq;

III. Quotiescunq; disparata eidem subjecto tribuuntur: seu quoties disparatum de disparato prædicatur affirmatè, necesse est alterum propriè accipi, alterum tropicè, ut, *Herodes est homo: & Herodes est vulpes.*

*Hic homo & vulpes disparata sunt. Quia igitur de eodem subjecto (Herode) affirmatè prædicantur, alterum hoc, nempe posterius accipi Metaphoricè, & per vulpem intelligi ingenium vulpinum ac calliditatem necesse est.* Ab his regulis

EXCIPE.

Prædicationes inusitatas de Filio Dei, quales sunt: Homo est Deus, & Deus est Homo.

*Hæ enim propter rem mirabiliter singularem, & singulariter mirabilem, nempe per unionem personalem duarum naturarum in unâ eademq; personâ τῶ λόγω, & per modum Communicationis idiomatum, quâ unius naturæ propria tribuuntur alteri in concreto* (ut loquitur Philippus de disparatis) *veræ sunt. Dicuntur autem* inusitatæ, *quia similes in rerum naturâ non extant, in quibus duæ perfectæ naturæ unam personam constituant. De quibus plura Theologi.*

ELENCHVS

Dispa

Disparatorum committitur I. Cùm separantur ea, quæ tamen disparata non sunt. ut, *Auditorium hoc est locus lectionum. Ergo non disputationum. Paulus fuit persecutor Ecclesiæ. Ergo non fuit sanctus.*

II. Cùm ex unius (*vel plurium*) negatione, alterius cujusvis affirmatio definitè infertur. ut, *Hoc animal non est equus. Ergo est Camelus.* Quid si lepus vel asinus? *Non est cervisia, nec mustũ, nec mulsum, nec aqua. Ergo vinum.* Quid si lora, vel succus alius? *Ossa quæ Coloniæ in fano trium Regum conduntur, non sunt Petri, Pauli, Mauritii, &c. aut alterius sancti. Ergo sunt trium Regum sive Magorum Orientis.* Quid si trium rusticorum Westphalicorum?

III. Cùm disparata insufficienter enumerantur. ut, *Magister non definit in ur, us, vel um. Ergo non est secundæ declinationis.* Habet enim plures terminationes. *Item*

IV. Cùm disparata confunduntur. ut, *cùm confusio fit Dialecticæ, Rhetoricæ, Grammaticæ.*

Hæc & de Disparatis: sequuntur contraria, & in specie Relata.

## CAPVT. XVI.

1. COntraria sunt argumenta Oppositа, quorum unum uni tantùm opponitur.

I. *Contraria ab aliis vocantur* opposita, *vel*

contrapoſita, & pugnantia: *Sed minus propriè, ſimiliter Ariſtoteles laxè nimis accipit vocabulum, ut cuivis oppoſitionis modo conveniat, itemq; perfectè contrariis. Propriiſſimè contraria tantùm dicuntur ea, quorum unum uni opponitur. Qualia ſunt Relata, Adverſa, Contradicentia & Privantia: Philippo verò dicuntur Relativè oppoſita; Contrariè (adverſè) oppoſita: privativè oppoſita, Contradictoria. Vbi tamen nota:* Interdum in contrarijs uni plura opponi; *ut videnti, non videns & cæcus: pater multis liberis, præceptor multis diſcipulis: Sed tamen in his 1. oppoſitio non eſt ejuſdem generis, vel non ſunt eædem contrariorum ſpecies, ſed diverſæ. Videns enim & non videns opponuntur contradictoriè; videns & cæcus privativè. 11. multa illa, quæ uni opponuntur, ſumuntur pro uno. Sic liberi & diſcipuli non conſiderantur hic ut multi, ſed ut unũ aggregatum. Sicut ergo Relatio propriè conſiſtit in paternitate & filiatione. Ita etiam Contrarietates.*] Illorum ſunt hi generales Canones.

I. Contraria ſunt ſimul. *Itaq;* Si unum ſit contrarium, neceſſe eſt & alterum eſſe. *Sic colligit Ariſtoteles. Si calor ſit, etiam frigus eſſe debere. Si in miſto ſit terra & aqua, neceſſariò ineſſe etiam ignem aquæ, & aërem terræ oppoſitum.*

[*Ratio Canonis eſt:* Contrarium contrario eſt relatum. *Relata autem ponunt ſe mutuò & deſtruunt.* Nota *tamen*, non ideò tempore etiam

& natu

& naturâ *simul esse debere. Veritas enim & mendacium sunt contraria. Sed veritas prior mendacio. Vita & mors sunt privantia. Sed vita antiquior morte.*]

II. Contrariorum sunt contrariæ causæ, effectus, proprietates, subjecta proxima & definitiones, ut, *Virtus est à Deo: Vitium à Diabolo. Temperantia firmat valetudinem: Intemperantia corrumpit. Pij Deo placent: Impij Deo displicent.*

III. Contraria dignoscuntur contrariis.

Contraria juxta se posita magis elucescunt.

Contrariorum est eadem scientia.

Contrariorum eadem est ratio. ut, *Qui novit, quid sit vera religio, novit etiam quid sit falsa sive haretica. Qui scit, quid sit temperantia: novit & quid sit intemperantia.*

[*Intellige* I. ratione cognitionis. *Quia unum contrariorum cognitum juvat alterius cognitionem.* II. quo ad genus & subjectum. *Sic mel dulce est gustu: Sed dulcedo fit evidentior, si absynthij succum gustes. Ex turpi picturâ, formosa: ex morbo sanitas: ex morte vita evidenter innotescit.* Nota: *Commune hoc esse dissentaneis. In contrariis autem maximè conspici.*] 6. Con

*gula.* Subjecta & prædicata debēt esse paria.]

V. Contraria non possunt esse in eodem subjecto, in gradibus excellentibus: at possunt esse in gradibus remissis.

Cum summo *enim* non stat gradus oppositi. *Sic aqua non potest esse summè calida & summè frigida. Potest autem remissè esse* frigida-calida, *id est, tepida. Color non potest esse albus & niger in gradu excellenti, at in remisso potest.*

[*Ad Contraria possunt etiam applicari Canones generales Disparatorum & Oppositorum. Plures verò de iisdem maximas ex aliis scientiis petitas attingit* Dn. Libavius *l. 1. fol. 216.*]

2. Contraria sunt duplicia: Affirmantia & Negantia.

[*Alii distinguunt in* mediata, *quæ medium habent, ut: album & nigrum sunt contraria mediata, quia admittunt media, colores scilicet intermedios, rubrum, viridem, &c. &* immediata, *quæ medium non admittunt, ut, bonus, malus: virtus, vitium: Cæcitas, visus: Verùm mediata suprà ad Disparata rectè referri diximus. De divisionibus contrariorum aliis, utpote de Contrariis, genere, subjecto, susceptivis: per se: per accidens: dependentiæ: remotionis: communibus ad certa genera limitatis & aliis, lege* Dn. Libavium *l. 1. fol. 218. 219.*]

3. Affir-

3. Affirmantia sunt, quorum utrumque affirmat (*ait*) hoc est *utrumq; est quid positivum, revera aliquid est & significat, ideoq; etiam affirmatè exprimitur*, ut, *virtus, vitium: Dominus, servus: ajentia utraq; sunt & positiva, quæ utraq; parte res sunt & alterum alteri nec contradicendo nec privando opponitur, sed utrumq; esse & revera aliquid significare intelligitur.*

[*Duplex est affirmatio & negatio. Una est* Critica, *quæ ex antecedentis & consequentis compositione sumitur, quæ judicii propria est. Altera est* Topica, *quæ est argumentorum per se consideratorum simplex affectio sive ratio, quæ inventionis propria est.* Observa *hic Contraria affirmantia dici affirmantia non absolutè, quasi nil negent (sic enim dissentanea non essent,) sed comparatè, respectu contrariorũ negantium, quòd non ita negent, ut contraria negantia, nempe explicitè. Affirmantia enim negant implicitè: Sicut pax negat bellum.*]

4. Suntq; duplicia, Relata & Adversa.

5. Relata sunt contraria affirmantia, quorum alterum constat è mutua alterius affectione.

Ab Aristotele dicuntur ἀντιστρέφοντα. Item πρός τι, propter mutuam reciprocationem & relationem ad aliud. Unde etiam dicuntur Relata, quia sic refertur alterum ad alte-

rum, ut ex mutua sua σχέσει sive habitudine utrumq; suũ esse accipiat, & sublata illa iterum amittat. Mutua autem illa habitudo & affectio dicitur Relatio: Argumenta verò affecta dicuntur Relata: sive alterum quod arguitur Relatum, alterum verò quod arguit, Correlatum.

[*Relata considerantur dupliciter: vel* Generaliter, *ut nomen sive generalis affectio argumentorum: & sic dicuntur omnia argumenta inventionis Relata: vel* Specialiter, *ut species argumenti, & quidem Dissentanei: Illa dicuntur* Relata secundùm dici: *Hæc verò* secundùm esse. *Illa relata sunt quo ad nomen seu titulum: hæc verò quoad res, quæ se mutuò constituunt & perimũt, vid. sup. f. 44*]

6. Arguunt verò se Relata, vel ut consentanea, vel ut dissentanea.

7. Vt consentanea, quatenus ad se invicem referuntur, & alterum alteri est causa essentiæ (relationis) & naturæ, *hoc est*, quatenus alterum alterum constituit. *Sic pater à filio accipit suam essentiam, ut sit & appelletur pater (nisi enim filium habeat, nec esse nec appellari pater potest) & filius vicissim à patre hoc ipsum quod est, habet, (nisi enim patrem habeat, nec esse nec appellari filius potest.)*

[Nota: *His propriè competit definitio Rami:*

*quæ*

*quæ idcircò ab aliis tanquam imperfecta, quod Relatis Dissentaneis non competat, rejicitur. Ideoq; & mixta est Relatorum consideratio.* Consentanea, *quæ in Consentaneis à quibusdam traditur:* & Dissentanea, *quæ in Dissentaneis tantùm hoc loco traditur. Nos ne discentes turbaremus, Ramum secuti sumus.* ]

Hæc enuntiantur & se arguunt affirmatè, juxta hos Canones.

I. Relata sunt simul naturâ Relationis ( *non rei, non loci:* ) *Sic Pater & Filius sunt simul naturâ. Quando enim pater incipit appellari pater, tum habet filium. Prior autem est filio, non quâ pater, sed quâ homo. Et filius potest esse Giessæ. pater Francofurti. Itaq;*

Relata & ponunt se mutuò & perimunt:

Relata quod sunt, aliorum sunt:

Relata constant ex mutua ad se invicem affectione. *Sic, Dominus quâ Dominus, rationem sui debet servo, cujus est Dominus: & vicissim servus Domino, cujus est servus: alter enim sine altero Dominus vel servus non esset.*

II. Posito uno Relatorũ, ponitur & alterũ: *vel,* Posito Relato, necesse est poni correlatum, *(sed in alio subjecto.) Itaq;*

A positione unius Relati ad positionem alterius valet consequentia. ut: CHRISTVS *est filius David. Ergo David est ejus*

*pater. Pater est æternus. Ergo & filius est æternus. Abrahamus est Eleazari Dominus. Ergo Eleazar est ejus servus. Honestum est eloquentiam discere. Ergo & honestum est eam docere.*

8. Vt Dissentanea se Relata arguunt, quatenus invicem opponuntur, nec in unam rem cadere, nec uni eidemq; rei secundùm idem & ad idem tribui possunt: ut, *Maritus non est uxor: &: Vxor non est maritus (ejusdem.) Pater non est filius: &: Filius non est Pater ejusdem.*

[*Hoc sensu rectè referuntur ad Contraria, & dicuntur ab alijs* Relativè opposita: *Remota enim affectione consentaneâ, si per se, quatenus opponuntur, consideres cum cæteris contrariis sub easdem regulas generales cadunt, & pari vi altero posito negatur alterum, &c.*]

Hæc enunciantur & se arguunt negate, juxta hos CANONES.

Relativè opposita non habent medium.

[*Intellige* medium per participationem. *Non enim datur, qui partim sit pater, partim sit filius, eodem respectu, Habent autem* medium per negationem extremorum, *ut, inter patrem & filium potest esse medium, lapis, qui neq; pater est, neque*

*neque filius. Sic Socrates neque pater est, neque filius Platonis.*]

II. Destructo sive negato Relato, necessariò destruitur & correlatum. ut, *Ludovicus senior Landgravius Hassiæ non est pater. Ergo non habet filium.*

III. De quocunque Relatorum unum verè affirmatur, de eodem alterum verè negatur.

*Vel:*

Cui tribuitur unum Relativè oppositorum, ei eodem respectu non potest tribui alterum. ut, *Abrahamus est Isaaci pater. Ergo non est Isaaci filius. Angeli omnes sunt spiritus administratorij (servi.) Ergo non dedit eis Deus honorem Domini*, Hebr. 1. 14. *Tu es hujus rei locator. Ergo non es ejusdem conductor.*

Relatum enim & Correlatum non cadunt in eandem rem.

Exempla Inventionis promiscua.

| Relata | Correlata. |
|---|---|
| *Pater* | *Filius.* |
| *Dare* | *Accipere.* |
| *Dominus* | *Servus.* |
| *Maritus* | *Vxor.* |
| *Docere* | *Discere.* |

*Præceptor* ——— *Discipulus.*
*Locare* ——— *Conducere.*
*Socer* ——— *Gener.*
*Hospes* ——— *Hospes.*
*Frater* ——— *Frater.*

*Vnum hic nota*: Relata esse vel duarum terminorum sive nominum, & plurium: vel unius, sub quo tamen duo comprehenduntur. ut, *Hospes, Frater, amicus. Hospes enim est hospitis hospes. Frater fratris est frater. Amicus amici amicus.*

Ex his concluduntur Quæstiones dubiæ à Relatis argumento tertio sumto. *Thema. Christus Filius est æternus. Quia pater est æternus. Accipere beneficia non est turpe. Quia dare est honestum. Filius est servus. Quia Pater est Dominus. Locator non est culpandus. Quia conductor non est redarguendus. Rebecca non fuit maritus. Quia fuit Isaaci uxor. Aristoteles non fuit Alexandri Magni discipulus. Quia fuit ejus præceptor. Christus verè sponsus est. Quia Ecclesiam sponsam habet.*

Alia Exempla. Joh. 3. 29. *Qui habet Sponsam Sponsus est.* Matth. 22. 45. *Si Christus est Davidis Dominus, quomodo filius ejus (potestati subjectus) erit?* Gen. 5. 3. *Adam genuit filium ad imaginem suam.* 1. Cor. 7. 22. *Qui liber vocatus est, servus est Christi.* 1. Cor. 11. *Omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris vir: caput verò Christi Deus.* Esa. 24. 2. *Erit ut populus, sic sacerdos; ut servus, sic Dominus; ut ancilla, sic Domina; ut emens, sic ille qui vendit; ut qui mutuò dat, sic qui accipit;*

*ut qui*

*ut qui debet, seu ut creditor: sic debitor. Boni pastoris est tondere pecus non deglubere.*

*Vendit Alexander cœlos, altaria, Christum,*
*Emerat ille prius, vendere jure potest.*
*Hoc jacet in tumulo Lacretia nomine, sed re*
*Thais; Alexandri filia, sponsa, nurus.*

## ELENCHVS

Relatorum committitur, I. Cum æquivoca relata ponuntur pro veris: Sive cùm diversa pro relativè oppositis sumuntur. *Sic argumentantur Iudæi, Ioh. 8. Nunquam servivimus ulli, sumus semen Abrahæ: Ergo non possumus reddi liberi.*

[ *Christus respondet distinguendo inter* servitium spirituale *peccati &* libertatem spiritualem, *quæ est liberatio à peccato, & est à filio Dei. Est igitur Elench. Relat. Quia hæc diversa sunt, non opposita. Ita ludicrum est illud apud Platonem.* Canis est tuus: & canis est pater. Ergo est tuus pater. Si est tuus pater, tu es ejus filius. Et sic es canis. Quia canis canem gignit. *Alia enim relatione est canis pater, ut canículæ genitor: aliæ ratione est Platonis, ut Domini. Est etiam Elench. Compositi. & Divisi.* ]

II. Cùm pro Relatis sumuntur, quæ revera non sunt. ut, *Est pater. Ergo habet servum.*

[ *Ita argumentantur Ariani. Deus à seipso est. Filius non est à seipso. Ergo Filius non est Deus. Pa-*

*ter*

*ter enim & filius opponuntur Relativè, non Deus & Filius.*]

III. Cùm non usurpantur aut accommodantur secundùm propriàm suam affectionem. ut, *Dominus est. Ergo servos ditat. Pater est. Ergo docet filium Musicam.*

[*Ditare enim & Musicam docere non sunt propriæ affectiones Domini & Patris.*]

IV. Cùm relatum confunditur cum suo correlato. ut, *Isaacus est Abrahami filius. Ergo est & ejus pater.*

V. Cùm relata consentanea adhibentur pro dissentaneis: & contrà, ut, *Cyrus est Cambysis pater. Ergo & Cyrus est Cambysis filius.* Concludi enim ita debebat. *Ergo non est ejus filius.*

VI. Denique cùm ex unius negatione infertur alterum. ut, *Non sum tuus pater. Ergo sum tuus filius. Iste non est præceptor Pædagogicus.*

[*Divisiones Relatorum vide suprà in prodidascalia Prædicamentorum.*] Sic fuerunt Relata, equuntur Adversa.

## CAPUT XVII.

1. ADversa sunt contraria affirmantia, quæ inter se velut è regione perpetuò adversantur.

E regione perpetuò adversari, est inimicissima dissensione sic ad invicem sine intermissione è diametro pugnare, ut nunquam per naturam simul esse aut coire in unum possint

possint: ut, *Virtus, vitium: Pax, bellum.*

[*Nomen Adversorum ex Cicerone desumptum est, Græcè aliàs dicuntur* ἐναντία *&* τὰ πλεῖστον διαφέροντα. Contraria extrema. Differunt à Relatis, *quia Relata ita dissentiunt, ut tamen & amicissimè consentiant, seq; ad invicem constituant.* Differunt à Privantibus, *in adversis enim est habitus duplex: in privantibus verò tantùm unus.*

## Exempla inventionis.

| Adversa. | Adversa |
|---|---|
| *Virtus* | *Vitium.* |
| *Sapientia* | *Stultitia.* |
| *Albedo* | *Nigredo.* |
| *Bellum* | *Pax.* |
| *Bonum* | *Malum.* |
| *Calidum* | *Frigidum.* |
| *Spiritus* | *Caro.* |
| *Libertas* | *Servitus.* |
| *Fides* | *Incredulitas.* |
| *Res secundæ.* | *Res adversæ* |

E quibus conficiuntur enunciata hæc: *Virtus est vitium fugere, & sapientia prima stultitiâ caruisse. Si corvus est niger, non erit albus. Si pax optanda, bellum declinandum. Si summum bonum omnibus expetendum: Malum omnibus erit fugiendum. Vtinam vel calidus vel frigidus esses. Caro concupiscit adversus spiritum. Liberi facti à peccato, servi facti estis justitiæ. Quicunque crediderit salvus erit; qui incredulus, damnabitur. Quem res plus nimio delectavêre secundæ, Mutatæ quatient.*

Ex

Ex iisdem disputantur Quæstiones dubiæ argumento tertio sumpto ab Adversis. *Thema. Pax est optanda. Quia bellum est fugiendum. Summum bonum omnes appetunt. Quia malum omnes fugiunt. Sapiens est virtutis studiosus. Quia stultitia caret & vitium fugit. Diabolus non est bonus, quia est malus. Æthiops non est albus. Quia est niger. Thomas non vera fide preditus est. Quia est incredulus. Sancti non vivunt in carne. Quia spiritu reguntur. Cicero adversam fortunam moleste tulit. Quia in prosperis animo fuit elatiori. Pij debent esse servi Iustitiæ. Quia liberi facti à peccato.*

Sic adversa sunt: *Robur, debilitas: veritas, falsitas: laus, vituperium: honestas, turpitudo: grave, acutum: nolle, velle: affirmare, negare: simplex, compositum: absolutum, relatum: activum, passivum: amo, amor: alienus, suus: proprium, commune.* Matth. 6.24. *Non potestis Deo servire & Mammonæ,* 1. Cor. 10.21. *Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum,* 2. Cor. 6.14. *Quid est Iustitiæ consortium cum injustitia? Et quæ concordia Christo cum Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli? & quæ consensio templi Dei cum simulachris?* Joh. 16. *Mœror vester vertetur in gaudium.* Matth. 16. *Caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cœlo est. Horat.*

—Quid mea cùm pugnat sententia secum:
Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omisit: Æstuat

Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto,
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis, &c.

Adversorum hi sunt Canones.

I. Adversa se mutuò pellunt & destruunt. Sunt *enim* contraria, quæ in eodem genere plurimum differunt. *Sic, calor pellit frigus. Virtus destruit vitium: Pax bellum, &c.*

[*Intellige* in gradibus excellentibus. At *non* in remissis; *Sic enim potest esse tepor, qui ex repressis calore & frigore constat, sed tum tepor non est contrarium adversum; verùm calori & frigori disparatum*) Aliàs calor & frigus quà talia, *semper sibi sunt extremè adversa. Hic* observa duo: *I. Quod contrarium adversum nonnunquam alterum adversum dicitur augere, veluti frigus hybernum calorem ventriculi, non fit per se, sed per accidens, propter scilicet antiperistasin, ut Physici loquuntur. II. Quòd adversæ qualitates in mistis dicuntur temperari, non ipsa extrema per se desinunt adversari plurimum, sed subjectum ab illis est alteratum, ut non amplius simplices qualitatum summos q. actus habeat, sed potentias saltem propter misturam adversè affectorum Elementorum.* Vide Libav. fol. 243.]

Itaq;

II. Adversorum uno verè affirmato, necesse est negari alterum, *& contrà:*
Vno adversorum negato, necesse est affirmari alterum. Absurdum *enim*

est

est & impossibile adversa per se jungere. ut, *Saul est reprobus. Ergo non est electus. Absolon est malus. Ergo non est bonus. Color est albus. Ergo non est niger. Non est albus. Ergo est niger.*

[*Philippus ita effert.* Positâ unâ qualitate in gradibus excellentibus, removetur contraria qualitas. *Reciprotatio autem hujus Canonis semper procedit, si adversa considerentur* quâ adversa sive extrema: *Non quâ referuntur* ad media. *Sic enim sunt disparata. Itaque non V. C. Corvus non est albus. Ergo est cœruleus, flavus, &c. Vid. supra Disparatorum Canones.*]

## ELENCHVS

Adversorum committitur I. Cùm pro Adversis ponuntur, quæ revera adversa non sunt. ut, *Filius Dei est genitus. Ergo non est æternus. Hector est fortis. Ergo non est temperans. Sursum est Christus. Ergo non deorsum.*

[*Hæc enim non adversa, sed diversa sunt.*]

II. Si adversa mediata sumantur pro immediatis. ut, *Aër non est frigidus. Ergo est calidus.*

[*potest enim esse tepidus.*]

III. Cùm in utroque Adverso non sunt æquales gradus. ut, *Mala opera damnant. Ergo bona salvant.*

[*De hoc exemplo vid. sup. c. 16. Canon. Contrar. orum 3.*]

Hæc

Hæc de Contrariis affirmantibus; restant Negantia.

## CAPVT XVIII.

I. Contraria Negantia sunt, quorum alterum ait, alterum negat idem.

[*In Contrariis negantibus duæ sunt affectiones.* Affirmatio, *quâ significatur natura sive qualitas, quæ verè aliquid est, seu subjecto inhæret. Vt virtus significat habitum bonum inclinantem ad actiones honestas; Vita significat energiam vivendi in anima.* II. Negatio, *quæ significat rei priùs affirmatæ vel negationem, ut* non-virtus, *qua alia res quævis negatur, quæ virtus non est; vel* Privationem, *mors, quæ vitæ sive facultatis vivendi extinctionem significat. Hic* observa. *I. Dici contraria negantia Synecdoch. part. pro toto, à fortiori nimirum. II. Non sicut affirmantia definiuntur, quorum utrumque affirmat: Ita & negantia definiri, quorum utrumque negat. Quia 1. alterum hic affirmat: alterum negat. Et 2. in puris negantibus non est rationis usus. III. Sicut Affirmatio, ita & negatio alia est* Critica *judicii propria: alia* Topica *quæ hujus loci.* Topicè *negare est arguere rem non esse, sive undiquaq;, sive in derminato subjecto. Atq; ita est simplex sive incompleta & nuda argumentorum, seu singularum notionum negatio; sine compositione, complexione & dispositione axiomatica; ut,* Est, nonest: Ens, non

Ens. Petrus, non Petrus: justus, non justus: Lux, tenebræ; Vita; mors. *At cùm conjungo hæc & dico*, Petrus non est justus; *axiomatica est negatio. IV. enunciantur interdum negantia* expressa *negatione: aliquando* implicita *seu occultata, cùm nempe verba non habent negantem vocem. Intellectus tamen percipit.*]

2. Suntq; duplicia: Contradicentia & privantia.

*Sicut negatio vel est* absoluta, *quæ tollit omnè ubivis quod negat: vel* determinata, *quæ in certo tantùm subjecto negat, in quo affirmatum suâ naturâ inesse poterat. Ita & pro ratione negationis negantium contrariorum species constituuntur duæ;* Contradicentia, *in quibus est Negatio absoluta:* & Privantia, *in quibus determinata. Ad illa spectat* nihil negativum *seu* contradictorium, *quod simpliciter neget esse, ita ut nec subjectum maneat, nec subjecti affectio; ad hæc* Nihil privativum.]

3. Contradicentia sunt contraria negantia, quorum alterum negat ubique *(& absolutè.) Græcè dicuntur* ἀντιφατικά.

Ubiq; negare, est ita illud quod affirmatum erat, negare, ut nulla certi naturalisq; subjecti ratio habeatur, sed negatio se ad quævis extendat, quæ non sunt, idq; simpliciter in omni rerum genere, ut, *Homo, non homo; Justi-*

*mo; Iustitia, non justitia.* Hic non homo; non justitia, ubique negatur, quia negat hominis & justitiæ essentiam inesse in re qualibet, quæ non sit homo vel justitia.

[Nota 1. Contradicentia rectè inter Dissentanea ultimo loco, non primo collocantur. *Sunt enim 1. Contraria negantia. At negatio est posterior affirmatione. 2. Mensurantur à contrariis affirmantibus. Affirmatio enim est mensura negationis. At mensura prior est naturâ mensurato.* II. Differunt Privantia & Contradicentia in hoc. *Quod negatio Contradicentium est absoluta, ideoq; communior & generalior. Privantium verò est determinata de illo tantùm subjecto, in quo affirmatum suapte naturâ inest.* III. *Negatio in Contradicentibus est adverbium Negandi,* non *& huic æquipollentia alia, ut,* nihil, nullus, quidam non. *In aliquibus etiam præpositio* In *in compositione, ut* Iustus non justus, vel injustus; Nullus homo. Omnis homo, Omnis homo, quidam homo non. *Sic sensu negatio est,* Ajo, nego; pono, tollo; construo, destruo. *Aliquando tropicè & proverbialiter contradictoria junguntur, ut,* homo bestialis, *quasi* non homo, sed bestia; æramenta lignea, *hoc est,* non ærea, gladius ficulneus, &c. IV. Discrimen Adversorum & Contradicentium *sic animadverte: Pius & impius adversa sunt: pius non pius contradicentia sunt.* V. Contradicent. quædã ex æquo & universaliter contradicũt, ut, *Omnis, Nullus: Nuspiam,*

*Vbique*: *Est*, *non est*. Quædam non ex æquo & particulariter. ut, *Nihil*, *Nonnihil*: *Omnis*. *Quidam non*: *Nullus*, *aliquis*: *ubiq*, *non ubiq*. II. *Quædam* Contradictio *est* directa, *qua prima statim oppositione contradicitur*. *ut*, Dives, non dives: *Quædam* indirecta, *qua consequenter*: *ut*, Homo non loquens, nec ridens, nec disciplinæ capax. III. *Quædam est* expressa *seu* explicita, *ut*, volo, nolo; bella, non bella *Quædam* implicita, *cùm sine expressa negatione consequens tollit antecedens*, *ut*; Cadaver vividum, lapis ligneus, corpus incorporeum, *Dicitur aliàs* Contradictio in Adjecto. *Ad Contradicentia refertur etiam* argumentatio per Contrapositionem, *qua ex universali affirmativa ducitur per contrapositionem negativam à genere ad speciem*; *ut*, Resipiscentes salvantur. Ergo qui non salvantur, non resipiscunt. Omnis homo est animal. Ergo quicquid non est animal, non est homo, *Idem*, A contrario sensu, *cum subjecto & prædicato adduntur negationes in alterâ propositione*, *etiamsi non fiat conversio*, *& tum V. C. quando subjectum & prædicatum sunt paria*, *ut*, Resipiscentes salvantur. Ergo non resipiscentes non salvantur.]

## Exempla inventionis.

### Contradicentia.

Affirmans. ——————— Negans.
*Esse*. ——————— *Non esse*.
*Homo*.

*Homo.* ——— *Non homo.*
*Vivere.* ——— *Non vivere.*
*Iustus.* ——— *Non justus.*
*Bella, puella, dives.* ——— *Non bella, puella, dives.*
*Christum diligere.* ——— *Christum non diligere.*
*Verbum Dei audire.* ——— *Verbum Dei non audire.*

Hinc enunciata conficiuntur ex contradicentibus binis ejusmodi: *Si mortui sunt miseri, mortui non possunt non esse. Homo non est non-homo. Si homo vivit, falsum est hominem non vivere. Iustus non est non justus. Si Fabulla est bella, puella, dives; non potest non esse bella, puella, dives. Si Christum diligit, qui præcepta ejus observat, non diligit, qui non observat. Si ex Deo est, qui verbum Dei audit; ex Deo non fuerit, qui non audit.*

In quæstionibus dubiis disputandis efficacissima est Contradicentium vis & usus; inprimis cùm vel ad absurdum, vel ad contradictionem adversarii ratio reducitur. *Sic Thema erat Attici Epicurei; Mortuos esse miseros. Illud vertit Cicero à contradicentibus. Quia scilicet qui non sint, esse dicantur. At mortui non sint, &c. Idem Cicero disputat portentum non esse. Quia aut potuit fieri, aut non fieri. At neutrum. Sic Paulus. Iudæi non sunt amplius populus Dei; Quia vocavit Deus populum suum, qui non erat populus suus. Iudæi verbũ Dei contemnentes, non sunt ex Deo. Quia audientes verbum Dei tantùm sunt ex Deo, non audientes verbum Dei non sunt ex Deo, Ioh. 8.*

Sic Contradicentia *sunt*; *Dico, non dico*; *amicus alter, non amicus alter*; *Dormiens, non dormiens*; *Benè, non benè*; *Et, non &*; *Si non si*; *Aut, non aut*; *Væ, non væ*; *Si animal est aut homo aut bestia, nō est non aut homo aut bestia*; *Si omnis homo erectus, non est nullus erectus.* Rom. 7. *Non quod volo, facio bonum: Sed quod non volo, malum.* 2. Cor. 1. 18. *Fidelis Deus, quod sermo noster ergà vos non fuit* etiam & non. *Nam Dei filius Iesus Christus, qui inter vos per nos prædicatus est, non fuit* etiam & non, *sed fuit* etiam *in ipso.* Contradicentium sunt hi CANONES.

I. Contradicentia carent medio.

Contradicentia *enim* sunt omnia & Contradictio est inter Ens & non Ens, inter quæ medium non datur.

[*Intellige* si contradictio sit completa & perfecta in rebus perfectis; In imperfectis medio admisso declaratur ex diversitate, *ut quod nascitur est q. in fieri, non simpliciter est vel non est, sed quodammodo est vel non est; Cùm n. materia rei est, dum adhuc movetur, dicitur res esse quidem, sed non absoluta esse. Sic est & non est potentia & actu. Sic ergo Contradicentia recidunt in diversa, quod propter iuniores notavit* Libavius fol. 261.]

II. Posito vel affirmato uno contradicentium, necessariò tollitur vel negatur alterum: *& contrà.*

Negato

Negato contradicentium uno affirmatur alterum.

Ex duobus *enim* contradictoriis alterum falsum esse necesse est. *Et:* Duæ contradictoriæ non possunt esse simul veræ, & simul falsæ, sed cùm una vera est, altera necessariò falsa est. *Itaq.*

Ab affirmatione unius Contradicentium ad negationem alterius valet consequentia, *& vicissim contrà.* ut, *Deus non vult mortem peccatoris. Ergo falsum est Deum velle mortem peccatoris. Deus vult omnes salvos fieri. E. falsum est, Deum non velle omnes homines salvos fieri.*

III. In omni contradictione 1. idem subjectum de eodem prædicato. 2. Secundum idem. 3. Simul sive eodem respectu, & 4. Eodem tempore, affirmari aut negari debet.

*Non ergo sunt Contradicentia; Homo sentit. Lapis non sentit. Ergo lapis & homo sunt contradicentia, Quia non dicuntur de eodem subjecto.* 2. *Christus est ex patribus, Christus non est ex patrib. Quia non dicuntur secundùm idem.* 3 *Christiani sunt liberi; Christiani non sunt liberi, Quia non dicuntur eadem respectu.* 4. *In viam gentium ne abieritis. Ite in universum orbem terrarū. Quia non dicuntur de eodem tempore.*

IV. Neutrū Contradictionis membrum contineri debet in altero, sive implicitè sive explicitè. *Non ergo est contradictio. Omnes homines sunt electi, Quia omnes homines esse electos, nihil est aliud, quàm nullos homines esse electos,* Qui *enim* sumit omnia, nihil eligit.

## ELENCHVS

Contradicentium committitur I. Cùm contradicentia falsa pro veris ponuntur. II. Cùm alterutra contradicentium conditio canonibus explicata violatur, ut *Catilina perturbat* Remp. *Ergo Antonius non perturbat. Qui dicit se mentiri & verum dicit, is mentitur & non mentitur.*

[Hîc idem consequens, de antecedente eodem non affirmatur.]

*Vir non vir, lapide non lapide, pertusit avem non avem.*

[Hîc diversa sunt propter respectum alium.]

*Purgatorium neq; est justorum, neq; damnatorum.*

[Hîc medium fingitur inter contradicentia, quod tamen non est.] *Sequuntur Privantia.*

## CAPUT XIX.

1. Privantia sunt contraria negantia,

tia, quorum alterum negat in eo tantùm subjecto, in quo affirmatum suapte naturâ inest.

[*Philippo dicuntur* privativè oppositа. *Nomen autem habent ab altero oppositionis termino*, privatione, *quod per Synecdochen speciei toti generi tribuitur*. Differentia Privantium, Contradicentium & Adversorum *consistit in hoc*; Contradicentia *negant ubiq*: Privantia *verò negant tantùm in subjecto habili & determinato*. In adversis *utrumq; est naturale, & quidem in diversis subjectis*. S candor *est naturalis in cygno; nigredo naturalis est in corvo*. In privantibus *verò alterum tantùm est naturale, nempe habitus. Privatio verò nulli subjecto naturalis*. Sic, *cæcitas cui sit naturalis, nihil inveniri potest*.]

2. Affirmatum hîc dicitur Habitus: Negatum vero Privatio.

3. Habitus est rei naturalis adeptio & præsentia in naturali subjecto: *Sic visus est naturalis habitus oculi: auditus auris: vita animæ: divitiæ divitis.*

[*Habitus non accipitur hîc* speciatim, *ut vel in prædicamento Qualitatis, vel Habitus, sed* in genere *significat formam vel qualitatem rei quamlibet, sive sit δύναμις, sive διάθεσις, sive ἐνέργεια, sive insit per inhærentiam, ut vita viventibus; Sive per adhærentiam, ut divitiæ; Sive per attributionem*

*nem; ut, sustinere personam judicis, regis.* Nonnunquam verò pro habitu ponuntur ejus causæ & fundamenta: *ut pro vita, caloris vitalis præsentia in humido & spiritu vitæ administro; Ab aliis definitur affirmatio formæ in subjecto, quod privari potest.*]

4. Privatio est ejusdem habitus in eodem subjecto amissio, absentia, sive extinctio. Sic *cæcitas est privatio visus in oculo: surditas auditus in aure: Mors vitæ: paupertas divitiarum.*

[Privatio aliter in Logicis consideratur ac in Physicis. *Quatenus enim est vacuitas formæ alicujus jam introducendæ, vel absentia formæ est, quæ aliquando futura est, eatenus in Physicis; quatenus verò est absentia formæ, quæ fuit vel esse etiam potuit, eatenus in Logicis consideratur. Physica prior est formâ sive habitu; Logica posterior.*]

5. Estq; privatio vel totalis vel partialis.

6. Totalis est, quæ & actum & potentiam simpliciter tollit.

*Dicitur aliàs* Perfecta, *vel* privatio simpliciter. ut, *Cæcitas in oculo; Mors in animali, quæ & vitam & vitales operationes corrumpit.*

7. Partialis est, quæ actum tantùm tollit, non potentiam.

*Dicitur aliàs* Imperfecta; *item*, secundùm quid,

quid, ut, *Somnus est privatio vigiliæ*, quoad actum; non quoad potentiam vigilandi. *Umbra & crepusculum lucis & diei.*

[*Hæc itaq; privatio non tollit habitum totum; aut si totum, reī nquit tamen potentiam regressionis. Sic pauper factus divitias recuperare potest: Miser iterum felix esse potest.* Alii *distinguunt inter privationem, quæ est mera vacuitas sive absentia habitus; ut fatuitas est simplex sapientiæ & nuda evacuatio: vel cum successione contrarii, ut delira-tio, quæ aliquando ad insaniam adscendit. Alia est etiam insitorum per naturam, ut, Oblivio est privatio memoriæ naturâ insitæ;* alia *foris acquisitorum, ut qui ex divite fit pauper, ex equite fit pedes, ex conjuge fit cœlebs. &c.*]

## Exempla Inventionis promiscua.

### PRIVANTIA.

| Habitus sive affirmatū. | Privatio sive negatū. |
|---|---|
| *Vita* | *Mors.* |
| *Videre* | *Cæcum esse.* |
| *Dives* | *pauper.* |
| *Patria* | *Exilium.* |
| *Lux* | *Tenebræ.* |
| *Sobrius* | *Ebrius.* |
| *Audire* | *Surdum esse.* |
| *Habere* | *Perdere.* |

E quibus axiomata conficiuntur ejusmodi; *Vivens Christo mortuus est mundo. Si Appius cæcus, non videt. Si divites honorantur, pauperes contemnuntur. In exilium actus non degit*

*in pa-*

*in patria. In tenebris degens non videt lucem. Qui ebrius est, sobrius esse nequit. Surdus varietatem vocum audire nequit. Quas divitias luxuriosus perdidit, non habet.*

Adhibentur eadem prò argumento tertio in probandis Quæstionibus dubiis ab habitu ad arguendam privationem. *Paulus mortuus est mundo. Quia vivit Christo. Cicero enim Roma ejectus in exilium non abiit. Quia omne solum forti patria. Appius est cæcus. Quia non videt. Lazarus est pauper. Quia non est dives. Pauperes contemnuntur. Quia divites honorantur.*

Viciſſim à privatione ad arguendum habitum. *Paulus vivit Christo. Quia mortuus est mundo. Omne solum forti patria. Quia nullum ei exilium intendi potest. Appius non videt. Quia est cæcus. Lazarus non est dives. Quia est pauper. Divites honorantur. Quia pauperes contemnuntur.*

Sic privantia ſunt. *Loqui, tacere; amens, intelligens; Peritus, Imperitus; claudus, ambulans; valens, ægrotans; Plenum, vacuum; illuminatum, opàcum.* 1. Joh. 1. 5. *Deus lux est & tenebræ non ſunt in eo.* Joh 8. 12. *Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.* 2. Tim. 1. *Chriſtus mortem abolevit, & vitam in lucem produxit.* Luc. 1. 20. *Tacebis, nec loqui poteris ad eum uſq; diem, quo hæc fient. Si non est honeſtum eſurire, nec edere erit.* Horat.

Cùm tua pervideas oculis mala lippus in- (unctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutè?

Semper

Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane.

Dantur opes nullis nunc nisi divitibus.

*Privantium sunt hi* Canones.

I. Si privantium est unum; non erit alterum.

Posito vel affirmato habitu, tollitur & negatur privatio: *& contrà.*

Posita vel affirmata privatione, tollitur vel negatur habitus: *& contrà.* ut; *Visu præditus est. Ergo non est cœcus. Cœcus est. Ergo visu caret. Visu caret. Ergo cœcus est. Cœcitas sublata est. Ergo visus redditus est.*

[*Semper procedit Canon* in privantibus immediatis, *at* in mediatis *non item. Possunt enim in gradibus remissis privantia esse simul, certo tamen ordine: ut in loco caliginoso parum lucis & aliquæ tenebræ simul sunt, nempe in crepusculo.*]

II. Habitus est naturâ & dignitate prior privatione, sive actu sive potentia. *Itaq;*

Privatio præsupponit habitum. ut, *Si Appius cœcus est, habuerit prius visum necesse est.*

[*Intellige* de privatione Logica: non Physica. *Hæc enim prior est formâ. Huc pertinent & hæ Regulæ ICtorum.* Non videtur rem amittere, cujus propria non fuit: &, Non videtur desiisse

desiisse, qui nunquam fuit. *Non ergo potuisti amittere cornua, si non habuisti: Non potuisti oblivisci eruditionis, quando non habuisti. Habitus aliàs prior est, quia est forma, & res positiva, & Ens, &c.*]

III. Habitus & privatio sunt circa idem subjectum; ut, *Animali competit visus. Ergo etiam non nisi animali cæcitas tribuitur.*

[*Itaq;* lapis non rectè dicitur cæcus, & piscis mutus, *quia naturaliter neq; illi visus, neq; huic auditus competit.*]

IV. Privatio (*cùm per se nihil sit, & non Ens, sive mera vacuitas, & absentia habitus*) nec qualitates habet nec effecta.

[*Accipit autem* ex modo consideratione. *Atq; ita fit aliquod Ens rationis. Definitur enim, distinguitur, consideratur.*]

V. Privatio non tribuitur Subjecto nisi quo tempore habitum obtinere per naturam determinatum est. *Sic canis ante nonum diē non rectè dicitur cæcus. Infans non rectè dicitur edentulus.*

VI. Privatio non incurrit in sensum.

[*Nisi* per accidens & secundariò, *quatenus ens aliquod tollit.*]

VII. Privatio (*totalis, perfecta*) est præter naturam.

Non

[*Non* imperfecta, *simpliciter. Sic somnus, quo maximè reficiuntur animalia, non est præter naturam.*]

IIX. A privatione (*totali*) ad habitum non datur naturaliter regressus. *Qui ergo cæcus est, non potest per naturam iterum fieri videns.*

[Excipe restitutionem miraculosam. *Ita Christus multis visum restituit*: Et singularem. *Ita hirundines excæcatas peculiari herba sibi visum restituere Medici dicunt. At* in privatione imperfectâ sive partiali regressus dari potest.]

ELENCHVS

Privantium committitur I. Cùm privantia ponuntur, quæ revera privantia non sunt. ut, *Piscis dicitur mutus* (Metaphoricè.) *Ergo aliquando loqui potuit. Paries non videt. Ergo est cæcus. Socrates mortuus non est sanus. Ergo æger.*

[*Huc pertinet & ista cornuta argumentatio.* Quicquid non amisisti habes, Cornua non amisisti. Ergo cornua habes. Divitias non amisisti. Ergo divitias habes. *vide Canon. 2.*]

II. Cùm totalis privatio ponitur pro partiali. ut, *Corpus nostrum est extinctus cinis, & spiritus ut aër levis diffunditur*, Sap. 2. *Ergo nullus vivet.*

III. Cùm

III. Cùm attributiones privantium non rectè accommodantur, ut *Visus est à Deo. Ergo cæcitas non est a Deo.* N.V.C. eadem enim causa remota potest esse habitus & privatio.

Adhuc de argumentis simplicibus: Sequitur de comparatis.

## CAPVT XX.

1. COmparata sunt argumenta prima, quæ inter se comparãtur *(seu quæ ad invicem in aliquo conferuntur.)*

[ *Comparata à comparando nomen habent.* Comparare *autem vocant res inter se adhibere, sic ut considereturquomodo se habeant* quali & quanto. *In genere igitur* comparata *dicuntur ea argumenta, quæ ex comparatione nascuntur. Dum enim res in aliquo conferuntur, quæ hinc existit notio sive ratio dicitur* argumentũ comparatum, *seu ex comparatione existens. Affectio autem inter ea, quæ comparantur, dicitur* comparatio: *quæ est comparatorum in aliquo mutua habitudo.* Differt autem comparatio Logica à Grammatica: *Hæc enim est nominis tantùm seu vocum; vel species dictionis ex cessum significans ad alterum relatum. Illa verè est* ἕξις *sive habitudo comparati ad aliud comparatum. Sunt verò comparata argumenta prima, quia suæ sunt originis. Arguendi enim vis & principium à priori non dependet aut oritur; verùm nativam habent & propriam quandam inter se affectionem aliunde non acceptam. Sicut ergò con-*

*sentanea*

*sentanea & Dissentanea argumenta prima sunt, quia consensionem & dissensionem ex prioribus non trahunt: Ita & Comparata prima sunt, quia comparationis affectionem è prioribus alis non desumunt. Quanquam enim comparationes desumuntur è causis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, &c. à subjectis tamen Comparationis, sive ab iis quæ comparantur non rectè infertur origo, aliàs etiam adversa forent orta, quia nonnunquam sunt causæ, adjuncta, &c. Consentanea igitur & Dissentanea, quia qualitate aut quantitate conferri possunt, secundariò huc referuntur, nec considerantur ut causa, ut effectum, &c. sed ut* causa qualis, vel quanta, &c.]

2. Affectiones generales comparatorum hæ sunt.

3. I. *est*: Comparata aliquando brevi contractaq; forma enunciantur: aliquando explicata & plena: *Vnde* comparatio vel est implicita *brevis* seu *contracta*: vel *explicata* seu plena.

4. Contracta comparatio est, quæ notis brevibus indicatur, partibusq; involutis contrahitur: ut, *homo bulla. Par levibus ventis.*

5. Eaque interdum vel uno verbo indicatur: ut, *Ficulneus, stramineus, adamantinus*: Interdum pluribus; ut,

*stramineum argumentum: frons adamantina: figura similis rosæ; equus instar montis.*

6. Explicata seu plena est, quæ partibus suis pleniùs distinguitur & explicatur.

7. Partes ejus duæ sunt: *Antecedens*, quæ dicitur πρότασις, seu propositio: & Consequens, quæ dicitur Ἀπόδοσις, seu Redditio.

8. Protasis est prior comparationis plenæ pars, quæ posteriorem arguit.

9. Apodosis est posterior comparationis plenæ pars, quæ arguitur, ut, *Sicut bulla velociter evanescit*: hæc protasis est. *Ita & homo velociter evanescit*: Hæc apodosis est. *Sicut Luna mutatur*: Protas. *Ita & stultus*: Apodosis.

[*Nota, interdum Apodosis dissimulatur & tacitè subintelligenda relinquitur, ut in illo Virgiliano*: Nec sic immissis aurigæ undantia loris Concussère jugis, pronique in verbera pendêt. *Intellige*, quàm socii Æneæ in pugna navali procurrunt.]

10. Explicata comparatio est vel continua vel Disjuncta.

11. Continua est, quæ tribus termi-

nis

nis continuè cohæret, ut, *Sicut palma floret, ita justus.* Termini hîc sunt tres: *1. palma. 2. florere. 3. justus.*

[*In continuâ comparatione quasi gradatim ex primo termino ad secundum, & ex secundo ad tertium similiter proceditur: ita tamen ut secundus sustineat vicem duorum: Consequentis scilicet in Propositione: & Antecedentis in Redditione, hoc modo.* Sicut palma floret, ita floret & justus. *Vnde fit ut eadem sit ratio secundi ad tertium, quæ est primi ad secundum. Dicitur* continua, *quia extrema in medio fiunt unum.*]

12. Disjuncta est, quæ quatuor terminis disjunctè explicatur (*quorum duo sunt in propositione, duo in Redditione*, ut:

*Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,*
*Tempore sic duro est experiunda fides.*

Hîc termini sunt quatuor; Duo in propositione, *1. aurum; 2. ejusdem in igne probatio.* Duo item in Redditione, *1. fidi amici. 2. eorundem in rebus dubiis experimentum.*

13. *Affectio* II. Comparata ipsa comparationis naturâ sunt æquè inter se nota: non quidem ex rerum comparatarum naturâ, verùm è ratione Comparationis, in qua conferuntur; ut, *Si hominem cum bulla conferas in vanitate,*

*hominis par & æqualis notitia fuerit. non quidem ex hominis & bullæ naturâ, verum è vanitatis ratione, in quâ conferuntur, quæ utrobique æqualis est.*

[*Quia in comparatis instituitur collatio inter duo, quorum alterum notum vel notius, alterum ignotum vel ignotius eò ipso, ut utrumq; fiat æquè notum, aut saltem per naturam comparationis fieri debeat. Si enim non fit, non vitio comparationis, sed alterius alicuius impedimenti evenit, ut puta, cùm comparatio non legitimè fuerit adhibita & explicata. Semper ergo* Comparata sunt æquè nota, simpliciter & naturâ, *sive* quo ad intellectum: alterum *verò* altero notius *nobis*, *sive* quo ad sensum nostrum. *Et hoc vult Ramus dum addit*: tametsi alterum altero alicui esse possit notius. Nota *unum. In dissentaneis etiam est æqualis notitia, sed quæ existit ex rerum ipsarum naturâ. Æqualis autem notitia comparatorum non ex rebus ipsis, sed rerum saltem comparatione oritur.*]

14. *Affectio* III. Comparata ficta vi comparationis etiam arguunt & fidem faciunt (*hoc est, verorum comparatorum vim habent.*) sic; *fabulæ & apologi æquè arguunt, declarant & illustrant vi comparationis, ac vera.*

[*Dico* vi comparationis: non rerum ipsarum naturâ. *Extra enim comparationem mendacij*

*speciem*

*speciem habent. ut cùm dico: Superbia à Deo puniuntur: & illud probo exemplo ficto Icari, qui à Deo punitus est. Hîc licet factum Icari fictum sit, nihilominus tamen vi comparationis arguit. Propriè autem hæc affectio* solis comparatis *competit; in argumentis reliquis, ficta fidem nequaquam faciunt: cum ex falso verum probari non possit.*]

15. *Affectio* IV. Comparata convenire debent in uno tertio, quod ipsis commune est.

15. *Tertium* illud *Comparationis* est res illa, in qua duo comparantur sive conferuntur. ut, *Apostoli & Evangelistæ æquantur in pietate. Hîc duo sunt argumenta: Apostoli scilicet & Evangelistæ.* Tertium comparationis, in quo conferuntur, *est Pietas. Sic, Adamus & Abel æquè sunt Deo grati: Abrahamus & Lothus sunt æquales ætate: Justus instar palmæ florebit. &c.*

[*Dico* Duo: *Licet enim in comparationem res plures veniant, affectio tamen comparata simplex inter duos terminos arguentem & argutum comparatè manet. Nam* plurium similes rationes in unum coeunt & stant pro una. *Sic licet duo aut quatuor termini in comparationibus plenis collocentur, isti tamen non numerantur, sed ratio-*

*nes, quæ ex collatione terminorum in quantitate vel qualitate resultant.*]

## CAPVT XX.

### Tabella Comparatorum.

*Comparata sunt vel in*
- *Quantitate*
  - *Paria.*
  - *Imparia.*
    - *Majora.*
    - *Minora.*
- *Qualitate*
  - *Similia.*
  - *Dissimilia.*

1. COmparata sunt vel in Quantitate, vel Qualitate.

2. Comparata in Quantitate sunt, quæ ratione quantitatis comparantur.

Quantitas est, qua res comparatæ quantæ dicuntur; *id est*, tantæ & pares, vel non tantæ & impares.

[*De quantitate agit* Mathematicus, *sed quoad discretionem & continuitatem*: *etiam* Physicus, *sed quoad materiæ immersa*: *etiam* Logicus, *sed quoad omnis entis & non entis est*: *seu*; *quâ res comparatæ in qualibet re tantæ vel non tantæ dicuntur. Non igitur tantum est in magnitudine & numero, vel in rebus corporeis & materiatis, sed etiam in qualitatem ratione. Itaq; si etiam de factorum & adjunctarum qualitatum efficacia, præstantiâ, dignitate, ordine, tempore, loco, celeritate, &c. agatur, hîc ratio dignitatis, ordinis, temporis, &c. est illa comparata quantitas.*

Sic

*Sic cum dico: Aristoteles & Plato æquè docti, Hector & Achilles in fortitudine pares sunt. Hic Aristoteles & Plato conferuntur in doctrina: Hector & Achilles in fortitudinis adjunctâ qualitate, cujus dignitas in utroque par est.* Ista autem comparata quantitas non est physica, (*doctrina enim & fortitudo Physicè quanta non est, cùm sit incorporeum quid*:) neque Mathematica (*non enim est numerabilis,*) sed Logica.]

4. Estq; vel Parium vel Imparium.

5. Paria sunt argumenta comparata, quorum quantitas una (*æqualis sive eadem*) est: *Hoc est,* in quibus quantitas, quâ comparantur, neque intensior, neque remissior, sed quanta in uno, tanta etiam in altero est. ut, *Si stultus cum lunâ sit conferendus in inconstantiæ quantitate: si ea tanta est in stulto quanta in luna, argumenta paria fuerint.*

[*Quidam par & impar propriè dicunt esse numerorum: sed in Logicis generalem sensum obtinent. Interdum etiam significatione laxâ pro simili & dissimili usurpantur: Sed per catachresin & sensu saltem Grammatico. Strictè & Logicè Quantitas tantùm est parium & imparium: Qualitas tantùm similium & dissimilium.*]

6. Argumentum igitur paris est, cùm

cùm par arguitur à pari.

7. Notæ comparationis parium contractæ sunt, *par, pariter, æquale, æquare, æquus, æquè æqualiter*: Item negationes Imparium. ut, *non impar, haud dispar, non inæquale, nec majus, nec minus, non latius, necangustius, &c.*

Comparationis verò parium explicatæ sunt hæ: *Idem quod; tam quàm; tamdiu quamdiu; tantum quantum; tanti quanti; tantò quantò; tot quot; tantopere quantoperè; toties quoties; tam ac; æquè ac; non magis non minus, &c.*

## Exempla inventionis.

| Paria | Comparat. Tertium. | Paria. |
|---|---|---|
| *Vmbra Creusæ* | *levitas* | *ventus,* |
| *Abrahamus* | *peccatum* | *Lothus,* |
| *Petrus* | *Apostolatus* | *Paulus.* |
| *Ignis* | *elementum* | *aqua.* |
| *Homo* | *evanescentia* | *fumus* |
| *Plato* | *scientia* | *Aristoteles* |

Equibus axiomata conficiuntur ejusmodi. *Vmbra Creusæ* par *levibus ventis. Abrahamo & Lotho* pariter *peccatum inest. Apostolatus Petri* æquat *se Apostolatui Pauli. Ingnis* tam *elementum est* quàm *aqua. Homo* æquè ac *fumus evanescit. Platonis scientia* æqualis *est Aristotelis.*

Eadem

Eadem Syllogisticè argumento tertia à pari disputantur. *Thema: Umbra Creusæ apprehendi non potest. Quia par est levibus ventis. Nulla est inter Abrahamum & Lothum respectu primævæ originis differentia. Quia pariter eis peccatum inest. Petrus non est præferendus Paulo. Quia Pauli Apostolatus æquat se Apostolatui Petri. Paulo licet circumducere sororem in uxorem. Quia idem & Petro & reliquis Apostolis licet.*

Exempla alia. *Patris, Filij & Spiritus Sancti una est divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas.* Symb. Athanas. 1. Cor. 11. 5. *Existimo me non abfuisse ab Apostolis excellentibus, hoc est non inferiorem fuisse* (hic negatur minus.) Rom. 3. 9. *Nullo modo* præcellimus *gentes* (hic negatur majus.) *Et cantare* pares *& respondere parati*: Virgil. *Studia doctrinæ* pariter *cum ætate crescunt.* Cic. *Hebes* æquè ac *pecus.* Cic. *Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.* Virgil. *Semen tuum pulveri terræ* adæquabo, *ut id qui numerare possit, idem possit & pulverem numerare*, Genes. 13. *Fama* tam *ficti pravi, tenax*, quàm *nuntia veri* Virg. *Voluntatem municipum* tantidem, quanti *fidem suam fecit*, Cic. *Omne animi vitium* tantò *conspectius in se crimen habet*, quantò *major, qui peccat, habetur.* Iuvenal. *Tu ut occœpisti* tantum quantum *quis fuge*, Plaut. *Ego* tandiu *requiesco*, quandiu *ad te scribo*, Cic. Tot *mala sum passus*, quot *in æthere sidera lucent*, Ovid. *&c.*

Interdum tamen similiũ notæ pro parium

exprimuntur. *ut:* Sic *Deus dilexit mundum, id est,* tam *vel* tantoperè, *Sit tibi* velut *publicanus & Ethnicus,* Matth. 18. *ubi* velut *ponitur pro* pariter. Interdum notæ planè omittuntur: *ut, cessante officio cessat & beneficium. Quando ego non curo tuum, ne cura meum.*

Observa hoc loco. I. *Si bis bina contraria tractantur, comparatio parium fuerit. Bina* enim *contraria eandem rationem ad alia bina habent. ut,* Si licet inimicum accusare, licebit & amicum defendere. Si dives ubique honorabitur, pauper ubiq; despicietur.

[ *Illatio hæc à pari procedit. Quia* Contraria sunt Contrariorum consequentia. [

II. *Tractatio etiam parium fuerit, quando provocati & lacessiti par pari reponimus. Vulgò dicitur* Regestio, *quando quæstionem quæstione solvimus.* Sic Mat. 21. 23. dicunt Pharisæi ad Christum, quâ potestate ista facis? Christus par pari referens regerit. Interrogabo & ego vos vicissim; Baptismus Johannis erátne è cœlo, an ab hominibus? Respondent illi nescire se. Regerit Christus; at nec ego dicam, qua potestate ista faciam.

[ *Huc pertinet concertatio pastorum apud Virg. Eclog. 3. ubi Damœta ait.* Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo, Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas. *Regerit Menalcas.* Dic quibus in terris inscripti nomina regum nascantur flores, & Phyllida solus habeto.

beto. *In his & similibus non est syllogistica conclusio, sed axiomaticâ dispositione paria inter inter se aquali ratione & difficultate confligunt.*] Parium sunt hi CANONES.

I. Quicquid de uno parium affirmatur vel negatur, id similiter de altero affirmatur vel negatur:

Quicquid valet in re pari, valet etiam in re compari. *Nam*,

De paribus idem est judicium.

Parium eadem est ratio. *ut*:

*Israëlitæ propter idololatriam aliaq; peccata graviter à Deo puniti sunt. Ergo & nos pari ratione graviter puniemur. Tutor debet fidem pupillo. Ergo & curator.*

II. Cui convenit unum parium, eidem & alterum convenire probabile est: *& contra*, ut: *Mendacio ille delectatur. Ergo & furto. Viro sapienti convenit incessus tardus. Ergo & Oratio tarda.*

[*Dico* probaliter, *non necessariò. Quia interdum evenire potest.*]

IV. Paria paribus conveniunt. ut *Si Ludimagistri summam discipulorum curam gerunt, etiam Episcopi suarum ovium gerent. Si David esurienti in causâ necessitatis licuit vesci panibus propositionis.*

*Etiam*

*etiam discipulis Christi licuit die Sabbati vellere spicas ad sedendam famem.*

IV. Si duo conveniunt eidem paria sunt.

*Vel:*

Quæ conveniunt in aliquo tertio, inter se conveniunt; ut, *Martialis & Maximus captant æquè alienas cœnas & eunt salutatum. Ergo sunt pares.*

[*Intellige*; quà sunt paria, quatenus convenientia in rebus est. *Non igitur valet consequentia. Turcæ credunt mundum à Deo conditum & mortuos resurrecturos. Idem credunt Christiani. Ergo & Turcæ sunt Christiani.* Nam quæ in aliquo tertio conveniunt, non statim per omnia in reliquis convenire necesse est. Sed saltem, *si cætera sint paria*, & nihil, quod imparitatem afferat, intercedat.]

ELENCHVS

Parium committitur, quando ea pro paribus ponuntur, quæ tamen paria non sunt: ut, *Israëlitæ furati sunt Ægyptiis vasa aurea & argentea. Ergo & nobis furari licet. Abraham immolavit filium. Ergo & rectè fecerunt Iudæi immolantes filios suos in Moloch.*

[Dispar enim omninò ratio est. Israëlitæ de furto Ægyptiorum; itemq; Abrahamus de immolando filio, habuerunt peculiare mandatum Dei. Sic.

Sic; *Moses interfecit Ægyptium, Petrus Ananiam. Ergo & alii ministri Ecclesiæ impœnitentes interficere debent.*

[Dispar est ratio. Quia Moses & Petrus fecerunt in singulari impetu & motu Spiritus Sancti.]

## CAPUT XXII.

1. IMparia sunt argumenta comparata, quorum quantitas non est una (*æqualis sive eadem, nec tanta in uno, quanta in altero.*) ut *Si aurum cum argento conferas in bonitate, quantitas ejus inæqualis fuerit: major enim & elatior in auro, minor & remissior in argento est. Aurum igitur & argentum imparia sunt. Horum hic est Generalis* CANON.

Imparia non variant speciem; & multò minus genus, ut: *Calor intensus & remissus: Fides languida & firma, licet differant intentione graduum, specie tamen & genere conveniunt.*

2. Suntq; vel majora vel minora.

3. MAIORA sunt argumenta imparia, quorum quantitas (*in comparatione*) excedit (*major est.*)

4. Argumentum ergo majoris est, quando majus arguit minus.

5. No-

5. Notæ majorum sunt hæ. 1. *Non solùm, sed etiam: plus, quàm: malo hoc, quàm illud.* 2. Comparativi & Superlativi excessum significantes, ut: *doctior, illustrius, majus, dignius.* 3. Verba significantia comparationem, ut: *Vinco, supero, excello, præsto, antecello, supra, ultra, & similia.* 4. Negatio minoris, ut: *non inferior, non minus excellens, nulli secundus, non ultimo loco, & si quæ sunt formæ aliæ.*

Exempla inventionis.

| Majus | Tert. Comparat. | Minus. |
|---|---|---|
| *Anima* | *præstantia* | *corpus* |
| *Homo* | *ali & vestiri* | *volucres cœli, &c.* |
| *Christus* | *majoritas* | *discipuli.* |
| *Virtus* | *excellentia* | *divitiæ.* |
| *Orator bonus* / *Sapientia* | *Spretio* | *rabula loquax* / *simulatio prudētiæ* |

Ea axiomaticè sic enunciantur: *Anima est præstantior corpore. Christus major est discipulis suis. Si Deus volucres cœli & lilia campi alit & vestit, quantò magis homines? Virtus excellentior est divitiis. Spernitur non solùm verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam ipsa rerum domina sapientia. Nec rabula solùm loquax, sed & orator bonus.*

Sic & disputantur Quæstiones dubiæ, argumento tertio sumto à majori ad arguendum minus: *Deus corpori nostro necessaria dabit.*

Quid

*Quia dedit nobis & animam. Apostoli patienter ferre debent crucem & persecutionem. Quia Christus ipsorum Magister & Dominus eandem etiam patienter tulit. Non mirum est verbosam prudentiæ simulationem & rabulas sperni. Quia ipsa rerum Domina sapientia & Orator bonus spernuntur. Divitiæ solæ non sufficiunt ad beatè vivendū. Quia nec virtus seipsa contenta est ad beatè vivendum.*

Sic. *Si terrena vobis dixi & non creditis? quomodo si dicam cœlestia credetis?* Johan. 3. 12. *Si Deus naturalibus ramis non pepercit: vide ne tibi quoq; non parcat,* Rom. 11. 21. *Si justus vix servatur: impius & peccator ubi comparebit?* 1. Pet. 4. 18. Non solùm *gloriamur sub spe gloriæ Dei,* verùm etiam *afflictionibus,* Rom. 5. 3. *Si ipsum patrem Beelzebub nominarunt,* multò magis *domesticos,* Matth. 10. *Hector hic nihil effecerit.* Ergo multò minus *decrepitus senex. O passi graviora dabit Deus his quoq; finem,* Virg. *Satrapes sifiet animator, nunquam sufferre sumtus ejus queat. Ne dum tu possis,* Terent. *&c.* Majorū sunt hi Canones.

I. Si majus est, etiam minus est:

*Vel:*

Posito Majore: ponitur Minus: ut, *Christus pro nobis mortuus est, cùm adhuc inimici ejus essemus. Ergo sanguine ejus justificati multò magis servabimur.*

Itaque

II. Si

II. Si id ineſt, quod majus eſt, multò magis id inierit, quod minus eſt. ut, *poteſt portare bovem. Ergo multò magis infantem.* Seu:

Quod valet in re majori, valeb it etiam in minori. ut, *Chriſtum nominarunt Beelzebub. Ergo multò magis domeſticos.*

III. Si id non ineſt, quod magis ineſſe videtur, nec illud inerit, quod minus ineſſe videtur. ut, *Juſtus vix ſalvabitur. Ergo multò minùs impius.*

[*Valet hæc Regula* in his quæ gradibus diſtinguuntur in eodem ſubjecto, cui ineſſe naturâ vel certâ ordinatione debeant. *Sine calefacit quidem ignis, multò minus uret.* In voluntariis parvam vim habet, & in naturalibus mutatâ diſpoſitione & facultate; ut, *ne vermem quidem gignit ignea facultas. Ergo multò minus cinerem &c.*]

## ELENCHVS

*Majorum* committitur, cùm majora ponuntur. quæ tamen revera majora non ſunt. ut: *Si Alexander non benè potuit pingere. Ergo nec Apelles potuit. Ille enim Apelle major fuit.*

[Falſum eſt, quia Alexander tantùm major fuit potentiâ & opibus, non arte pingendi.]

Eccleſiæ

*Ecclesiæ (Pontif. Romano) jus est in spiritualia. Ergo & in temporalia, reges, dominia, imperia, &c.*

[Sumitur hîc majus secundùm quid, & non omninò. Spiritualia quidem Ecclesiæ primùm, sunt commissa, sed non secularia: quia Ecclesia non est de hoc mundo.]

*Deus Davidi condonavit adulterium & homicidium. Ergo multò magis furtum furi communi condonandum.*

[*Pœnitenti* Davidi remittit Deus majora: impœnitenti ne minima remittuntur. Valeret ergò à Majori illatio, *si cætera etiam se pariter haberent.*]

## CAPUT XXIII.

1. MINORA sunt argumenta imparia, quorum quantitas (*in comparatione*) exceditur (*minor & remissior est.*)

2. Argumentum ergò minoris est, quando minus arguit majus.

3. Notæ minorum sunt I. *Non solùm, sed ne: non hoc, sed illud: potiùs hoc, quàm illud: cùm, tùm: vix: vel satiùs.*

II. Comparatio Grammatica, quando positivus ponitur juxta comparativum: vel comparativus juxta superlativum. III. Voces imminuentes aliæ,

ut, *leviculus, levior, vilior.* IV. Negatio parium & majorum, iis enim negatis minus intelligitur.

[ *Interdum verbis Minora indicantur, ut Iob 28. Gemmas* præponderat *sapientia.* Præferre *salutem reipubl. suis commodis*, Cic. pro Pomp. *Interdum nulla nota exprimuntur, quæ tamen ipsorum tractatio magis syllogistico judicio conveniat, ut: Tantùm abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta quæ cogitas, nondum jeceris*, Cic. pro Marc. ]

## Exempla inventionis.

Minus arguit Tert. Comp. Majus arguitur.

*Corpus* ——— *præstantia* ——— *Anima.*
*Lilium* ——— *dignitas* ——— *Homo.*
*Alieni* ——— *amor* ——— *Fratres.*
*Tyranni crudeles* — *sævitia* ——— *Maledicus.*

Axiomaticè hæc enuntiantur ita: *Anima est corpore præstantior. Lilium multum cedit homini. Fratres sunt chariores alienis. Maledicus est sævior crudelissimis Tyrannis.*

Similiter disputantur argumento tertio ducto à Minori ad arguendum Majus. *Animam Deus servabit. Quia corpus servat. Homini Deus de victu & amictu prospiciet. Quia lilia vestit, & volucres cœli alit. Fratres in miseria constituti, non sunt deserendi. Quia alieni deserendi non sunt. Maledicus est omnium pessimus. Quia crudelissimis Tyrannis sævior.*

Sic

Sic. *Si terrena vobis dixi & non creditis, quomodo si dicam cœlestia credetis?* Johan. 3. 12. *Posside sapientiam, quia auro est* melior: *& acquire prudentiam, quia* pretiosior *argento*, Prov. 16. 16. *Nunquid mulier oblivisci potest infantem suum, ut non misereatur filii uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen* non *obliviscar tui*, Esa. 49. 14. Vilius *argentum est auro, virtutibus aurum.* Horat. Non *sunt* pares *afflictiones præsentis temporis gloriæ, quæ revelabitur nobis*, Rom. 8. *Omnes ICti Romani cum S. Sulpitio* non *sunt* conferendi, Cic. Phil. 9. *Nemo* non modò Romæ, sed ne *ullo Italiæ angulo oppressus ære alieno fuit, quem non ad incredibile sceleris fœdus ascivit*, Cic. Catil. 2. *Hæc virtutum genera non solùm in moribus nostris, sed* vix *jam in libris reperiuntur.* Idem. *nullius vestrûm* vel pilus *ex capite cadet*, Actor. 27. 34. *Eam plagam* potius *accipiam, quàm fato omnia fieri comprobem*, Cic. de fat. *Nonne fuit* satius *tristes Amaryllidis iras, Atq; superba pati fastidia? Otium* cùm *omnibus bonis utile est*, tùm *præcipue mihi*, Cicer. Phil. 8. *Iro* pauperior: *Cræso* ditior: *Algâ* vilior. *Facinus est vincire civem Romanum: scelus verberare; parricidium necare; quid dicam in crucem tollere*, Cicero Verr. 7. (Hic gradatio est Minorum, ) *&c.* Minorum sunt hi CANONES.

I. Si minus non sit, nec majus erit. ut, *Hominis Testamentum non licet violare. E. multò minus Dei Testamentum*

*violandum erit.* Itaq;

II. Si id non ineſt quod minus eſt, multò minus id inerit, quod majus eſt. ut, *Familiam non poteſt regere. Ergò multò minus Rempublicam.*

Quod valet in re minori, valet etiam in re maiori. ut, *Non decet adverſus parentes tontumacem eſſe. Ergo multò minus adverſus Deum.*

III. Si id ineſt, quod minus ineſſe videtur, & illud inerit, quod magis ineſſe videtur. ut, *Sabbato licet ſervare bovem. Ergo multò magis hominem. Pluris eſt teſtis oculatus unus, quam decem auriti,* Plaut.

## ELENCHVS

Minorum committitur, cùm non minora tanquam minora ſumuntur: ut, *Si avicolæ poſſunt volare, Ergò multò magis aſini. Si puer poteſt recitare Grammaticam. Ergò multò magis ſenex. Pueri & publicani accepti ſunt Deo. Ergò multò magis Phariſæi & Cardinales.*

[Elenchus Minorum eſt, Quia hic partim rerum ordo immutatur, partim collatio è diverſo ſubjectorum genere ſumitur.]

[*Obſerva obiter Imparia aliter ab Ariſtoteliciis, aliter à Ramæis proponi & tractari,* Ariſtotelici *in imparibus*

*imparibus ad majorem & minorem probabilitatem respiciunt, ex eademq; Majus vel minus eliciunt.* Majus *igitur ipsis illud est* I. Quod majorem suæ probalitatis rationem habet: *Seu, ut Philippus loquitur, quod magis ineße videtur, & tamen non inest.* II. Hujus notam in conclusione esse dicunt, *Multò minus.* III. A majori ad minus tantùm duci argumenta Negativa asserunt. Minus *ipsis est* I. quod minus videtur esse probabile *& credibile, minus certum, creditu difficilius, seu ut Philipp. dicit, quod minus ineße videtur, & tamen inest.* II. *Notam ejus esse dicunt,* Multò magis. III. A Minori ad majus tantùm affirmativè duci argumenta, *ut, Quæstio sit, an sciat homo novißimum diem? Neg. à Majori, Filius hominis nescit de die illo. Ergò multò minus homo alius. Sic; Pater vi Senatus Consulti Macedon. non tenetur solvere pecuniam mutuò datam filio sine mandato. Ergò multò minus eam quam alea perdidit.* Viciſſim: *Quæstio sit, An Deus curet homines & alat? Affirm. à Minori, Deus curat & alit boves, & alites, & lilia campi. Ergò multòmagis curat & alit homines. Passerculus non cadit absque voluntate Dei. Ergò multò magis homo non cadet absque voluntate Dei.* At Ramei *in Imparibus non rei probalitatem imparem, sed rem ipsam ejusdemq; veritatem, majorem præstantiam & dignitatem consideràt. Ideoq; ipsis* I. Majus est, cuius maior est dignitas, præstantia aut pondus. Minus verò

cuius

cujus est minor dignitas & præstantia. II. Notas istas *pro diversitate illationis* promiscuè cum in majoribus tum in Minoribus adhibent. III. A Majori ad minus affirmativa: *& viciſsim*, à Minori ad majus negativa duci argumenta volunt. *Sit Quæstio: An Deus nobis velit dare alimenta. Aff. Deus dedit nobis animam. Ergò dabit alimenta. Similiter: Deus naturalibus ramis non pepercit. Ergò multò minus insitit.is. Si patrem nominarunt Beelzebub. Ergò multò magis domesticos.* Hic argumentum est à Majori affirm. *Quia anima: naturales rami: pater: præstantiora sunt quàm corpus: rami insititii: domestici*: viciſsim contrà: *Filio familiàs non licet sine consensus parentis aliquid alienare de bonis. Ergò multò minus licebit abalienare seipsum per contractum matrimonii. Si terrestria non creditis. Ergò multò minus cœlestia. Si saxa & bestiæ tanta atrocitate moventur. Ergò multò magis homines.* Hic argumentum est à Minori & quidem partim negativ. *Quia minus est abalienare de bonis, quàm seipsum: terrestria credere, quàm cœlestia: bestias moveri, quàm homines. Atque sic Rami sententia veritati magis videtur consentanea. Quanquam in usu conferendi perinde sit, si vel Aristotelem, vel Ramum sequi maveli, cùm utriſque argumenti apud utrumque pro diverso respectu diversa sit accommodatio.*]

Sic fuerunt comparata in Quantitate; restant ea quæ sunt in Qalitate.

Caput

## CAPUT XXIV.

1 COmparata in *Qualitate* sunt, quæ qualitatis ratione comparantur.

2. Qualitas est, qua res comparatæ, quales dicuntur, *hoc est, eodem modo affectæ, vel non affectæ ad eandem rem.*

[Qualitas *accipitur hic* non physicè, *pro energia, quâ tanquam instrumento naturaliter res Physicæ agunt. Sic vis calefaciendi, facultas videndi in oculo, audiendi in aure, physica qualitas est, &c. neque* Prædicamentaliter, *quæ prælius quatuor saltem istis speciebus Habitui, potentiæ naturali, affectui & figuræ assignatur.* Sed generaliter *pro quavis affectione & facultate cujusvis rei, ex quâ collatione facta quævis res vel talis, vel non talis, similis vel dissimilis dici potest.* ]

3. Estq; vel similium vel Dissimilium.

4. SIMILIA sunt argumenta Comparata, quorum qualitas est eadem. (*similis qualitatis affectio.*

Sic *si justus cum palma sit conferendus in floreſcentiæ qualitate: quia ea talis est in justo, qualis in palma, argumenta similia sunt. Convenientia verò & affectio inter hæc duo* similitudo *dicitur. Alio*

*verò nomine etiam* proportio & Analogia: *Similia verò* Proportionalia & Analoga dicuntur.

[*Hinc alij distinguunt similitudinem in* similitudinem Proportionis, *quam nos* brevem & contractam *nominamus*: & similitudinem Analogicam, *quam nos* explicatam *dicimus; eamq; in* Continuam & Disjunctam *dividimus. Definitiones earundem desumi possunt ex affectione generali comparatorum prima, sup. cap. 29. proposita.*]

5. Notæ Similitudinis uno verbo *contractæ* sunt I. *Similis effigies (imago, similitudo, typus, character (icon) more (modo, in modum, ritu) instar, tanquam, quasi, velut, veluti, sic, sicuti, ut, uti, ceu, quemadmodum.* II. Negatio dissimilitudinis; *non dissimilis, haud secus, haud aliter.* III. Verba similitudinem indicantia; ut, *refero: repræsento: imitor: æmulor: speciem exhibeo: appareo, &c.*

Exempla inventionis Similitudinis contractæ.

| Similia | Tert. compar. | Similia. |
|---|---|---|
| *Iustus* | *Vigor* | *Palma.* |
| *Homo* | *Fragilitas* | *Bulla.* |
| *Stultus* | *mutabilitas* | *Luna.* |
| *Impius* | *dissipatio* | *gluma.* |

Hinc

Hinc axiomata uno verbo concluſa ſive ſimplicia. *Iuſtus inſtar palmæ vireſcit. Homo inſtar bullæ fragilis. Stultus, ut Luna mutatur. Impius non ſecus ac gluma diſſipatur.*

Sic; *Iuſtus* ſicut *Cedrus Libani creſcet*, Pſal. 92. *Diabolus circumit* tanquam *Leo rugiens*, 1. Pet. 5. *Os humeroſq; Deo* ſimilis. Virg. *Stulte quid est somnus gelidæ niſi mortis* imago. Ovid. *Cæteri umbrarum* modo *vagantur*: *Quidam pecorum* ritu *ad voluptatem omnia referunt*, Cic. *Omnes* tanquam *indumentum veteraſcunt; veſtis* in modum *te mutante, obſoleſcentes*, Pſal. 102. *ætas mea* quaſi *fumus evaneſcit*; *membraq; mea* veluti *torrens areſcunt*. ibid. *Ne ſim ſalvus, ſi* aliter *ſcribo ac ſentio*. Cic. *Aſſiduo labuntur tempora motu*. Non ſecus *ac flumen*, Ovid. Imitari *agros fertiles debemus, qui plus multo afferunt, quam acceperunt*, Cic. Interdum tamen nota omittitur & ſubintelligitur. ut, *Homo bulla. Lacteus candor, nivea lana, &c.*

6. Notæ Similitudinis partibus ſuis *explicatæ* ſunt: *Talis-qualis: ſicut-ita: quemadmodum-ita: ut-ſic: non aliter-quàm: non ſecus-ac: ad eum modum quo, &c.*

Exempla Similitudinis continuæ tribus terminis continuè cohærentis.

Similia Continua.

| Term. 1. | 2. | 3. |
|---|---|---|
| *Magister* | *lavare pedes* | *Discipuli.* |
| *Christus* | *obmutescere* | *agnus.* |
| *Deus* | *consolari* | *mater.* |
| *Arbor ad ripam* | *fructum ferre* | *Pius.* |

Hinc conficiuntur axiomata constantia terminis tribus, qui æqualiter se habent ad medium. *Sicut ego Dominus & Magister vester lavi pedes vestros: Ita & vos debetis alter alterius pedes lavare*, Iohan. 13. 14. *Quemadmodum agnus coram tondente obmutescit: Ita & Christus* Esa. 53. 7. 1. Per. 2. *Vt mater consolatur filios suos: Sic & ego consolabor vos, inquit Dominus.* Esa. 55.

[*In his & similibus sunt tres termini: & sicut se habet primus ad secundum, sic secundus ad tertium: ut, Quemadmodum se Christus habuit ad discipulos: ita & discipuli debent se habere ad condiscipulos, &c.*]

## Exempla similitudinis Disjunctæ terminis distinctis quatuor constantis.

### Similia Disjuncta.

| Term. 1. | 2. | 3. | 4. |
|---|---|---|---|
| *Aurum* | *ignis* | *Fortuna* | *Fides.* |
| *Gubernator* | *tempestas* | *Fortuna* | *Sapiens.* |
| *Auditor* | *carmen* | *sopor* | *Festi.* |
| *Ecclesia* | *Christus* | *mulieres* | *Viri.* |

E quibus axiomatta conficiuntur composita hujusmodi. *Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est inspicienda fides.*

Quemad-

*Quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis; Sic sapientissimi viri fortunæ impetum persæpè superare non possunt, Cic. Tale tuum carmen nobis divine Poëta, Quale sopor fessis in gramine. Virg. Sicut Ecclesia subjecta est Christo; Ita & mulieres viris suis in omnibus. Eph. 5. 24. Vt remiges sine gubernatore, ita milites sine Imperatore nihil valent.*

[*In similitudine disjunctâ termini sunt 4. & sicut prior se habet ad secundum, sic tertius se habet ad quartum: & reciprocè & alternè. Sicut se habet aurum ad ignem, sic se habet fortuna ad fidem amicorum. Vt se gerit Ecclesia erga Christum: ita uxoris erga maritos, &c.*]

Sic & quæstiones dubiæ disputantur argumento tertio à simili. *Anima est immortalis. Quia est imago Dei. Homo non debet respondere Deo. Quia figmentum non responsat figulo, Rom. 9. Pio semper benè erit. Quia instar palmæ florebit, & sicut Cedrus in Libano multiplicabitur. Psal. 92. Noli indignari malis, neq; irriteris Zelo erga iniquos. Quia tanquam gramen demetentur, & velut herba virens marcescent.*

[Similia non probant, sed illustrant, *hoc est, sua natura tantùm sunt illustratoria, seu declaratoria. Non enim gignunt argumenta demonstrativa ac necessaria, sed probabila. Interdum tamen, quia per ea innotescit aliquid, quod per se quoq; vim probandi habet, & ipsis nonnunquam accedit*

*affectio*

*affectio argumenti probantis, unà & ipsa probant, quasi ab accidenti & sic pro argumento tertio adhiberi possunt.*] Similium sunt hi CANONES.

I. De similibus idem est judicium.

*Vel:*

Similium eadem est ratio: ut, *Deus perdidit mundum primum diluvio propter peccata. Ergo & nostrum perdet propter peccata.*

II. Similium collatio facienda est in iis partibus, quæ congruunt, & non in quibus dissentiunt.

[Ubi *enim* non est convenientia qualitatum, ibi non est similitudo. *Et* si partes sint dissimiles, nihil cohæret. *Exemp. Bonus princeps non differt à bono patrefamiliâs, ait Xenophon. Differunt sanè. Quia princeps est caput status politici: Paterfamiliâs verò Oeconomici. At quatenus sunt similia, non differunt. Sic ergo à simili argumentor. Patrifamiliâs est curæ, ut filios commendet piis & doctis præceptoribus. Ergo & magistratui curæ erit, ut subditi pios pastores habeant.*]

III. Simile simili illustratur:
Simile simili amicum:
Simile gaudet simili:
Simile conservatur à simili.

IV. Omne simile est etiam dissimile: *vel*

Simile

Simile non est (*prorsus*) idem:
Omnis similitudo claudicat:
Simile non currit quatuor pedibus.

[Non *enim* necesse est similitudinis partes per omnia congruere, *quia sic dissimile non esset, neq; simile esset: Sed simpliciter idem*; semper *ergo* in similibus sunt circumstantiæ dissimiles. *Licet verò similia per se sint diversa, comparatione tamen circa eandem qualitatem fiunt unum: ut nix & lac unum fiunt comparatâ albedine. Itaq;* simile non est idem *nempe simplici affectione, tanquam* eadem sit causa, idem effectum, genus, species, numerus, eadem numero & subjecto qualitas, *&c.*]

V. Similitudinis membra latiùs extendenda non sunt, quàm fert ipsius rei proprietas.

[*Secus si fit, fallacia similium committitur. Hæc regula potissimùm in parabolis observanda.* Nihil *enim* periculosius est, *inquit Erasmus Sarcerius*, quàm ludere similitudinibus, præsertim in assertionibus dogmatum fidei. *Hic ergo attendendum dictum Chrysost.* Non in parabolis urgenda sunt singula verba & membra præter & extra institutum, ad quod in scripturis adhibentur: nec inde extruenda alia dogmata, quàm quæ scriptura inde sumenda demonstrat.]

Similium committitur I. Cùm similia ponuntur, quę tamen non sunt, ut, *Si Musa est generis fœminini, etiam Poeta est generis fœminini.*

II. Cùm in vero tertio non conferuntur, sed latiùs extenduntur, ut, *Sicut navis nova est melior veteri, ita & amicitia nova est melior veteri. Regnum cœlorum est simile grano sinapis. Ergo & regnum cœlorum est acre.*

[N. V. C. quia regnum cœlorum in scripturâ non comparatur in acrimonia, sed in diffusione & amplitudine, vide Matth. 13. v. 31.]

*Diogenes Cynicus est canis. Ergo est rabiosus, quadrupes, irrationalis.*

[Non V. C. quia comparationis tertium mutatur: Confertur enim cum cane in invidentia & imprudentia.]

*In resurrectione erunt pij, sicut angeli Dei. Ergò erunt incorporei.*

[Non V. C. Non enim conferuntur in corporeo, sed dispositione ad conjugatam vitam inepta, vide *Matth. 22. 30.*]

III. Cùm similitudo est obscura, inepta & longiùs petita, ut: Ps. 8. 7. *Omnia subjecisti sub pedes ejus: oves & boves universos: insuper & pecora campi: volucres cœli & pisces maris.* Unde Papistæ inferunt: *Homines in hoc seculo viventes sunt sicut pecora campi: animæ in purgatorio sunt sicut volucres cœli. Ergò Papæ data est potestas in homines mundanos, animas purgatorii, & beatos*

beatos in cœlo, ut posit eos Canonizare.

Hæc de Similibus: restant Dissimilia.

## CAPVT XXV.

1. Dissimilia sunt argumenta comparata, quorum qualitas est diversa (*dissimilis, non eadem, non una.*)

[*Vox* Diversa *hoc loco non est notio secunda, hoc est, non accipitur sicut supra c. 14. Vbi peculiarem Dissentaneorum categoriam denotat; sed ut notio prima, & denotat idem quod vox* alia, non una, non eadem. *Quia alia qualitas sive affectio in eo est quod arguit, alia in eo quod arguitur, Quomodo verò dissimilia & diversa differant, vid. allegat. loc.* Disparia *quoq; affinia sunt Dissimilibus, quia modus habitudinis unà consideratur. Differunt aliàs* quanto & quali. Disparata *etiam coincidunt, cum Similibus & Dissimilibus. Differunt autem* comparationis defectu. *Nam multa simul simpliciter considerata sunt disparata: Si addas comparationem* à Quali *Vel similibus, vel Dissimilibus accedunt.* Libav. fol 355.]

2. Notæ Dissimilitudinis *contractæ* sunt *I. Dissimilis: dispar: differens: diversum: aliud: secus: discrepans: aliter. II.* Negatio Similitudinis: ut, *non similis, non idem* (scilicet qualitate.) III. Verba dissimilitudinem significantia: ut, *differo:*

*fero: dicto: non congruo: non respondeo: non quadro.*

## Exempla inventionis Dissimilitudinis contractæ.

| Dissimilia | Tertium | Dissimilia. |
|---|---|---|
| *Christus* | *Ovium cura* | *Mercenarii.* |
| *Sapiens* | *mutabilitas* | *Luna.* |
| *Deus* | *mendacium* | *Homo* |
| *Reges gentium* | *Dominatio* | *Apostoli.* |

Enunciantur eadem axiomatice hunc in modum. *Dispar est cura ovium Christi & Mercenariorum. Dissimilis est Lunæ mutabilitas sapientiæ constantiæ. Non similis est Deus hominibus in mendacio, Reges gentium dominantur, vos autem non sic.*

Sic; *Deus quis* similis *sit tibi?* Psal. 71. 19. *Quis in nubibus* æquabitur *Domino?* Psal. 86. *Stella* differt *à stella in claritate,* 1. Cor. 15. 41. Dispares *mores* disparia *studia sequuntur*, Cic. Aliud *est maledicere*, aliud *accusare*, idem. Non eædem *meæ, quæ vestræ sunt cogitationns*, Esai. 55. Paulò secus *à me atq; ab illo partita sunt.*

3. Notæ dissimilitudinis *explicatæ* sunt: *Non ut-ita: non sicut hoc-ita illud: non quemadmodum-sic: non talis-qualis: non tam-quam, &c.*

## Exempla Dissimilium Explicatorum.

Dissi-

| Dissimilia | Tertium | Dissimilia. |
|---|---|---|
| *Equi* | *anteponere* | *amici.* |
| *Deus* | *misericordia* | *homo.* |
| *Abrahamus* | *Christum interficere* | *Iudæi* |
| *Peccare* | *facilitas* | *à peccatis emergere.* |

Eadem pleniùs axiomaticè sic enunciantur. *Non quemadmodum equis vetulis solemus anteponere teneros: Sic amici novi anteponendi veteribus. Non ut Deus misericors est, ita & homo. Non Iudæi quærebant Christum interficere, ita & Abrahamus. Non sicut peccare facilè est, ita facile est è peccatis emergere.*

Sic. Non sicut *delictum*, ita & *donum*: & non sicut *per unum peccatum*, ita & *donum*, Rom. 5. Non qualis *est solis occasus & ortus*, talis *etiam est hominum*. Non tam *bonus Poëta Catullus fuit*, quàm *Cicero Orator præclarus*. Interdum tamen ponuntur sine notis: ut, *Vulpes habent foveas suas & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet*, Matth. 8. 20. *Milvus in cœlo cognovit tempus suum: populus autem meus non cognovit judicium Domini.* Jerem. 8. 7. —— Facilis descensus Averni: Sed revocare gradum superasq; evadere ad auras, Hoc opus hic labor est.

Sic & quæstiones dubiæ è Dissimilibus Syllogisticè disputantur, ut: *Non quæ ratio est piorum, eadem etiam est impiorum. Quia hi tanquam à vento turbantur: illi verò tanquam palma virescunt. Christus non est Mercenarius. Quia Mer-*

*cenarius veniente Lupo fugit ac deserit oves Christus verò animam suam dat pro ovibus. Princeps non planè exhauriat subditos. Quia dissimilis est lupo. Præceptor non crudeliter tractet discipulos. Quia secus se habet ac Tyrannus.* Dissimilium sunt hi CANONES.

I. Dissimilium dissimilis est ratio,

II. De dissimilibus diversum est judicium. *Itaq;*

III. Si dissimilium unum sit, non erit alterum, ut, *Si bonus pastor non ut mercenarius oves deserit, certè nec ipse deserendus erit. At primum. Ergo. Conjux non est instar mancipij. in quo maritus habeat jus vitæ & necis. Ergò leniter est habenda.*

## ELENCHVS

Dissimilium committitur I. Cùm adhibentur ut Dissimilia, quæ tamen non sunt, ut: *Pontifex Romanus non agit ut lupus ovinâ vestitus. Ergò non est increpandus, sed ut pastor sincerus recipiendus.*

[*Imò* similimè agit. Ideò repellendus & fugiendus.]

II. Cùm comparationis tertium mutatur: ut, *Abrahamus est dissimilis Lotho. Abrahamus fuit pius. Ergo Loth non fuit pius.*

[Mutatur hic comparationis tertium, quia

quia dissimiliter conferuntur non in pietate sed in ætate, forma aliisq; bonis.]

III. Cùm attributio est incommoda & ineptas: ut, *Si bonus pastor animam pro ovibus dans rectè facit, Mercenarius sua commoda quærens non est homo.*

[Inepta est attributio, cùm sit dicendum; Mercenarius commoda sua quærens non rectè facit.]

Hactenus de argumentis primis; sequuntur ORTA à primis.

## CAPUT XXVI.

1. ORTA argumenta sunt, quæ perinde sunt ad id quod arguunt, sicut prima unde oriuntur.

Orta dicuntur, quia originem & arguendi affectionem à primis trahunt. Appellantur & *Derivata.*

[*Argumenta orta sive derivata naturam primorum ex quibus derivantur, retinent, & quæ vis, natura, emphasis & energeia est arguendi in primis, eadem etiam est in ortis. Quemadmodum igitur illa se mutuò arguunt vel consensione vel dissensione, vel comparatione; Ita & orta ex causis eâ vi arguunt, quâ causæ; orta ex subjectis & adjunctis, eâ quâ hæc ipsa; orta ex dissentaneis & comparatis, virtute dissentaneorum & comparatorum arguunt; ut justus est argumentum ortum ex justitia, quæ est causa justi formalis. Qua ergo vi causa for*

*malis effectum formatum arguit, ea justitia justum & vicissim, qua effectum formatum causam formalem, ea justus justitiam. Sic Flora (florum Dea) argumentum ortum est ex floribus, qui sunt subjectum occupans circa quos tutandos & conservandos Flora Dea occupata. Quæ ergò vis & energia est arguendi in subjecto occupante & adjuncto occupato, eadem etiam est in Flora & floribus; & vicissim contrà.* Perinde *ergo* se arguunt orta, ut prima à quibus oriuntur. Differunt *nihilominus orta, à primis. I. Prima sunt originis; Orta non sunt suæ originis. II. Orta arguunt ut prima, veruntamen non ex se, à se, & per se, sed secundariò, & symbolicè, III. Affectio primorum semper est simplex atq; distincta; Ortorum verò mixta est composita & conjuncta. IV. Licet similis arguendi vis eis insit, aliis tamen nominibus aliaq; inveniendi via in ortis proponitur, adeoq; forma & arguendi modus quasi per additamentum aliquod in istis immutatur.*]

2. Suntq; duplicia: Nominalia & Realia.

3. Nominalia sunt, in quibus nomina seu voces argumenta faciunt: quæq; ex uno tantum primo derivantur. *Vnde & simplicia dicuntur.*

4. Suntq; Conjugata & Notatio.

[*Nominalia dicuntur, quia nominum saltem sive vocabulorum ratio in illis investigatur, quæ nimirum*

rum sint ejusdem originis, ut, justitia, justus, justè: aut quæ cum ratione aliqua rebus sint imposita, ut homo, hominis nomen ex eo, quod ab humo desumtus, sortitus est. Dicuntur ab aliis Orta dictionis, λέξεως.]

## Tabella Ortorum.

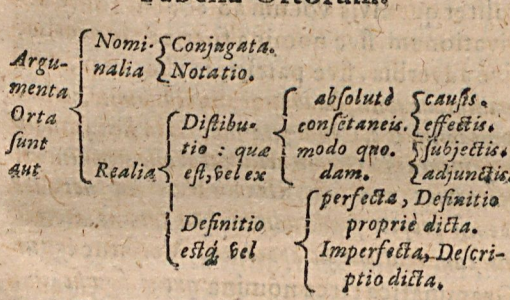


5. Conjugata sunt nomina (*argumenta orta nominalia*) ab eodem principio variè deducta.

[*Dicuntur* conjugata, *quòd sub uno quasi principio, stirpi, fontis & originis jugo sint. Quæcunq; ergò ab unâ aliqua origine, sive ab uno aliquo primitivo derivantur, ea conjugata sunt.* Sic à fortitudine *tanquam à primitiva stirpe & fonte deducuntur* fortis, fortiter; à Justitia justus, justè, *&c. Affectio verò inter conjugata dicitur* conjugatio, *quæ est ratio mutuaq; inter coniugata habitudo.* Oriuntur *autem* conjugata tantum ex argumentis consentaneis, sive

absolutè, sive modo quodam consentientibus. *Ideoq; & consentaneorum symbolum eis inest, & ceu consentanea se mutuò arguunt: unumq; ad alterum se habet, vel ut causa ad effectum, vel ut subjectum ad adjunctum, & contrà.* Quando verò nomina *dicuntur*, intellige per nomina generaliter quamvis vocum ab eodem fonte derivationem, sive nomina fuerint, sive verba, sive adverbia, sive participia: *Sic amor, amo, amatus, amabilis, amabiliter: amicus, amicè, amicū, amicabilis, &c, Conjugata sunt. Vbi* nota: *licet argumenta ista Grammatici vocabulis appellentur, res tamen non sunt Grammaticæ sed notiones mentis propter similitudinem quæ rationi intercedit cum oratione sic appellatæ.* Versatur *igitur* Grammatica circa nomina *quoad significationes, sive quoad Etymologiam & Syntaxin*: Logica *verò quod notiones conceptuum mentis, & quatenus facultatem aliquam complectuntur rem arguentem: & sic nihil aliud sunt quàm rerum notæ; seu ad differendum spectantes nominales significationum interpretationes. Aristoteles inter* Conjugata & Casus *distinguit. Iustitia, justus, justa, ei* conjugata *sunt; Iuste, justitiæ*, casus. *Sed tamen quia secundum eandem conjugationem dicuntur omnia, & eodem modo à primis suis derivantur, ad eandem classem referuntur. Est enim æqualis ratio derivandi in vocibus diversis; ut, sicut à justo derivatur adverbium juste; Sic à casto castè, à forti fortiter; ab Amo amavi, &c.*]

6. Con-

6. Conjugatorum quædam sunt abstracta, quædam sunt concreta.

*Alij distinguunt in* conjugata primum sic dicta, *quare & nomine conjugata sunt; ut doctrina, doctus, doctè, doctum, doctor. Vbi radix Logica sive formale principium est* doctrina; *& in* conjugata, quæ per similitudinem sunt, *& hæc appellantur* casus; *Vt crudeliter, fideliter; amicè verecundè. Illa dicuntur &* primaria, *hæc* secundaria ]

7. Abstracta sunt, quæ modum habent significandi simplicem: *seu:* quæ solam formam significant: ut, *justitia, fortitudo, amicitia, doctrina.*

8. Concreta sunt, quæ modum habent significandi compositum: *seu:* quæ formā cum formato vel subjecto cōnotant, *ut: Justus, fortis, amicus, doctus.*

[ Abstracta *dicuntur*, quòd ab omni compositione abstracta, sive ab omni composito significandi modo libera sint. *Sic doctrina abstractum est, quia significat nudam formam sive simplicem rationem per se consideratam* Concreta *verò* à concrescendo, quia forma simul cum subjecto quasi concrescit. ut, *Doctus concretum est, quia significat non solum formam (doctrinam) sed simul formatum sive subjectum, nempè hominem doctum, sive eum qui doctrina præditus est. Hic ergò observa duo.* I Abstracta sunt naturâ

priora, adeoque principia concretorum. *Sunt enim 1. simpliciora concretis. Sunt 2. forma concretorum. Sunt 3. id per quod, sive quo concreta sunt. Itaque* II. Abstracta sunt conjungationis fons & principium. *Sic justitia logicè est forma & causa justi, justorum, juste, justifico, &c. Sic logicè quantitas est forma quanti. Iustitia enim est id, unde justi: quantitas est id, unde quanti dicimur.* Alia *verò* est ratio derivationis Gramaticæ: Hîc *enim à Genitivo justi justitia: & à quando quantitas dicitur. Obiter* nota *& hoc, Philippus* Abstracta *ait* esse nomina Substãtiva. Concreta *verò* adjectiva: *Sed hoc simpliciter verum non est: Sunt enim & concreta quædam substantiva, ut nomina* officialia & generica: *homo, custos, princeps. Ideò Libavius distinguit inter* Concretum Adjectivum, *quod nomini subiecti sui adjectum, id declarat, ut, doctus, fortis, sapiens: hoc enim declaratur subjectum homo, vel simile: &* Genericum, *quod vi genericâ arguit id cujus est concretum, ut, pater, dux, custos, filius, Philosophus. Philosphus enim philosophiam tanquam inhærens sibi adjunctum habet, custos habet inhærentem custodiam, princeps principatum. Sic in Theologiâ concreta sunt,* homo Deus, Christus, pater, filius: *Abstracta,* divinitas, humanitas paternitas. *Alij distinguunt* inter Concretum Synonymicum, *quo significatur substantia, ut, Deus, homo, animal:* & Paronymicũ, *quo significatur aliquid accidentale, calidus, temperans, justus, &c.*]

Exem-

## Exempla inventionis.

| | Conjugata. Arguens | | Conjugata. argutum. | |
|---|---|---|---|---|
| causa | Iustitia | —— | Iustus | effect. |
| causa | Terra | —— | Terrenus | effect. |
| causa | Libertas | —— | Liber | effect. |
| effect. | Miles | —— | militia | caus. |
| effect. | Continens | —— | continenter | caus. |
| Subj. | Homo | —— | Humanus. | Adj. |
| Adj. | Regius honor | —— | Rex. | Subj. |

Ex his conficiuntur axiomata ejusmodi. *Qui justitia præditus est, justus est. Qui è terra est, terrenus est, & terrena loquitur. Libertate utentes liberi sunt. Si Baptista milites recipit manentes in officio, approbavit militiam. Qui continenter vivit, continens est. Homo sum, humani à me nihil alienum puto. Rex est honore regio dignus.*

Sic. *Iustitia justi non liberabit eum, in quacunq; die peccaverit, & impietas impii non nocebit ei quacunq; die conversus fuerit*, Ezech. 33. *Potentes potenter tormenta patientur*, Sap 6. *Primus homo de terra terrenus, secundus cœlestis Dominus de cœlo est*, 1. Cor. 15. *Optimum est rerum optimarum principium*, Timæ. Locrus..

Libertas quoniam nulli jam restat amanti,
Nullus liber erit, quisquis amare velit *Prop.*

Similiter disputantur quæstiones dubiæ, argumento tertio ducto à conjugatis: 1 à Conjugata causa. *Boni viri justi sunt. Quia justitia præditi sunt.* 2. à Conjugato effecto. *In*

*Deo, summa est benignitas. Quia benignissimè nobiscum agit.* 3. à Conjugato subjecto. *Abrahamus humanis casibus obnoxius est. Quia homo est.* 4. à Conjugato adjuncto. *Rex videtur iste. Quia regiis moribus ornatus est.* Conjugatorum sunt hi CANONES.

I. A Conjugatis ducuntur argumenta tum affirmativa tum negativa. ut, *Doctus est laudabilis. Ergo & doctrina est laudabilis. Injustus non est laudandus. Ergo nec injustitia laudanda erit.*

[Nota: Conjugata negata semper firma sunt & necessaria. Affirmantia verò tum demum necessaria sunt, si habitus est constans & longo usu confirmatus. *Non ergo V. C. Cambyses detraxit iniquo judici pellem. Ergo justus est.* una *enim* actio non parit habitum.]

Itaq;

II. Conjugatorum uno posito, ponitur & alterum: Et:

Quod uni conjugatorum convenit, convenit etiam (*suo modo*) cæteris: & *contrà*: ut, *Christianus es. Ergo Christianè tibi vivendum est. Architas in civitatem adscriptus est. Ergo civis est. Non justè agit. Ergo justus non est. Justus non est. Ergo nec justè agit.*

III. Cui

III. Cui tribuitur concretum (*res per concretum significata.*) ei etiam tribuendum abstractum (*res per abstractum significata*) & *contrà* : Cui tribuitur abstractum, eidem etiam tribuendum concretum. Dici *enim* de aliquo requirit ineſſe. ut, *Ariſtides eſt juſtus. Ergo juſtitia in eo ſit neceſſe eſt* : viciſſim : *Juſtitia præditus eſt. Ergo & juſtus eſt. Joſephus eſt caſtus. Ergo in eo eſt caſtitas* : &, *Caſtitate præditus eſt. Ergo caſtus eſt.*

*Rurſus*: De quo negatur concretum, de eodem negatur & abſtractum : & *contrà* : ut : *In nive non eſt calor. Ergo nix non eſt calida. Therſites non eſt formoſus. Ergo non ineſt ei formoſitas.*

[ *Attende tamen hic, ut id quod de aliquo dicitur ſive prædicatur*, revera inſit, nec concreta de ſe invicem prædicentur per accidens, aut alterum conjugatorũ referatur ad aliud. ut, *non V. C. Grammatica non eſt pietas. E. Grammaticus non eſt pius. Lac album eſt dulce. E. dulcedo eſt albedo. Formoſitas non eſt candor. E. Candidi non ſunt formoſi.* In his enim eſt prædicatio per accidens. ]

## ELENCHVS

Conjugatorum committitur I. Cùm ambigui-

biguitas est in conjugatis, ut cùm vel exposse, sive potentia infertur esse, sive actus, ut: *In Pontifice potest esse sanctitas Ergo rectè dicitur sanctissimus*: vel ex dispositione sive actione una, infertur habitus, ut. *David rapiens alienam conjugem, tyrannicè facit. Ergo Tyrannus est. Ille bibit. Ergo ebrius est. Somnum capit. Ergo somnolentus est. Iam dicit verum. Ergo verax est.*

[N. V. C. quia in antecedente significatur dispositio: In consequenti habitus.]

II. Cùm id quod concreto inest per accidens propter aliud, abstracto tribuitur simpliciter, ac per se, ut. *Oratores everterunt Respubl. Ergò Oratoria evertit. Iurisperitus est auri cupidus. Ergò & Iurisprudentia est auri cupida. Theologi sunt ambitiosi & contentiosi. E. & Theologia contentiosa est.*

N. V. Quia per accidens Rhetores Respubl, evertunt; JCti sunt auri cupidi; & Theologi contentiosi.]

III. Cùm diversa argumenta confunduntur. ut, *Peccatum est à Diabolo. Ergo & homo peccator est à Diabolo.*

[N. V. propter confusionẽ adjuncti, quod est peccatum, & subjecti, quod est homo.]

IV. Cùm conjugata paria non sunt, ut; *Ille me non tractavit ut consularem. Ergo nec ego tractabo eum ut consulem.*

[N. V. quia dispar est ratio. Est enim major ratio cõsulis, quam tractationis consularis.]

Hæc

Hæc de conjugatis, sequitur NOTATIO.

## CAPUT XXVII.

1. NOtatio est argumentum ortum quo nomina rebus imposita interpretamur. *Seu*:

Notatio est nominis interpretatio.

*Dicitur Aristot.* Symbolum, Etymolog. paraphrasis, phraseωs interpretatio.

*Nomen* est cujuslibet rei vocabulum; seu, vox qua res appellatur, ejusq; natura declaratur; sive sint Grammaticæ nominum voces, sive verba, sive *adsignificantia*, quæ vulgò partes indeclinabiles vocantur.

*Nomen interpretari* hîc idem est, quod inquirere nominis alicujus originem, & causam indagare, cur istiusmodi rei nomen impositum sit, & quomodo naturam ejus arguat. *Itaq; Differentia inter Grammaticam & Logicam notationem hæc est*; Grammatica notatio, *considerat tantùm accidentia & proprietates vocum, earundemq; interpretationem, quæ vocibus non ex rerum significatarum, sed ipsarum vocum natura accidunt; qualia sunt, Nomen, Casus, Declinatio, Figura, &c.* Logica verò notatio *nomina interpretatur, nominumq; rationem & causam investigat, cur scilicet rebus imposita sint. Exemp. gratiâ*; Grammaticus *interpretaturus vocem hominis dicit esse singularis numeri, figuræ simplicis, nominativi casus, generis masculini, declinationis*

*tertiæ*

*tertiæ, &c.* Logicus *verò rationem investigat, cur homini hoc nomen impositum sit, nempe ex causâ materiali, quia ex humo desumptus est. Terra autem ad hominem se habet, ut causa materialis ad effectum materiatum. Itaq; hæc notatio est à causâ materiali.* Breviter; *Gramatica notatio spectat vocem quà vox est; Logica quà rei symbolum est. Hîc* observa arguendi vim hic non esse interrem & notam rei *(ita pertinent ad adjuncta & subjecta) sed inter* nomen *(notam Libav. vocat)* & notationem *sive* nominis interpretationem *vel* expositionem; sive nomen sit unum vel plura, simplex vel constructum; *quo sensu* & integræ phrases *huc revocantur. Itaque ad hanc classem non tantùm refertur* 1. Etymologia, *qua significationem vocum simplicium explicamus. easq; ex origine declaramus. Sed &* 2. Paraphrasis, *phraseos expositio, nec non orationis vel vel partis alicujus interpretatio uberior.* 3. Ἔκφρασις enarratio sententiarum & orationum. 4. Περίφρασις circumscriptio, *(sive enunciatio verborum per ambages.* 5. Μετάφρασις translatio simplex, *sive interpretatio de verbo ad verbum, &c.*]

3. Notatio desumitur ex omnibus argumentis primis, tum consentaneis, tum dissentaneis, tum comparatis.

Exempla inventionis.

Nomen

| Nomen | Notatio. | (effic. |
|---|---|---|
| Senatusconsultum | quod Senatus constituit. | ex caus. |
| Homo | ab humo, | è Mater. |
| Ἄνθρωπος | q. ἀνῶ ἀθρῶν, vel ἄνω τρέπον ὄπα sursũ vides | è Form. |
| Focus | à fovendo | ex effect. |
| Iesus Salvator | à Salvãdo | |
| Flora | à floribus | ex Subj. occup. |
| Pomona | à Pomis | |
| Mellona | à melle | |
| Mulier | à mollitie | ex adjunct. |
| Bambalio | à balbutie | |
| Lucus | q. minimè lucens | é dissent. |
| Bellum | q. minimè bellum | |
| Ludus | quod longè absit à ludo | |
| Pyropus | q. ignis flammam imitans | ex com parat. |
| Chrysostomus | q. aureum Orationis flumen | |

Exempl. alia Ex caus. *Non ultrà vocabitur nomen tuum Abram, sed Abrabam. Quia patrem multarum gentium constitui te*, Gen. 17. *Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est*, Genes. 3: *Stat vi terrâ suâ, vi stando vesta vocatur*, Ovid. *Hujus erat Solemus Phrygiâ comes unus ab Idâ; A quo Sulmonis mœnia nomen habent*, Ovid. *Libare dicitur q. labiare, id est, primis labris attingere. Victima quæ dextrâ cecidit victrice vocatur. Hostibus à domitis hostia nomen habet.* Ovid. Ex Effect. *Iustè vocatum est nomen ejus Iacobi; Nam binâ me vice supplantavit*, Gen. 27. *A petendo petulantia, à precando, id est, poscendo procacitas nominata est*, Cic. *Fides nomen habere videtur cùm fit quod dicitur*, id. *Luna à lucendo nominata est*, id.

sal

*Sol dicitur, quia cùm exortus obscuratis cæteris syderibus solus apparet*, Idem. Ex subj. *Regiones dictæ, quod olim sub regibus essent. Prima dies tibi Carnæ datur; Dea cardinis hæc est*, Ovid. *Avarus, q. avidus aris. Vinum Rhenense, quia ad Rhenum crescit. Profanus quasi procul & longè à fano.* Ex adjunct. *Ioses cognominatus Barnabas, hoc est, filius consolationis*, Actor. 4. *Iacobus locum illum Phanuel vocavit, quod ibi Deum præsens præsentem vidisset*, Gen. 32. *Peculium, q. pusillum patrimonium. Iupiter Elicius dictus, quòd precibus eliciatur.* Ex dissent. *Dis quia minimè dives. Parcæ, q. minimè parcentes. Morus (arbor baccifera) stulta dicta, q. minimè stulta, quòd novissimè germinet, & cum postremùm folia amittat. Adulter & adultera q. ille ad alteram, & hæc ad alterum.* Ex comparat. *Frater q. ferè alter dictus*, Cicer. *Lapathum herba, quia folius linguam bovis refert*, Ochsenzung.

Hic observa ad Notationem ex Dissentaneis referri quæ vulgò dicuntur per ἀντίλεξιν & ἀντίφρασιν, & inter figuras Rhetoricas referuntur. Quanquam exempla notationis è dissentaneis ab aliis aliter explicentur & aliò referantur. Similiter ea quæ per *Onomatopœiam* facta dicuntur, referri ad Notationem ex comparatis. In his enim notatio est vocis à simili rei, cui imposita est, sono: ut, *susurrus, taratantara, bombarda*, &c.

Sed & disputantur Quæstiones dubiæ à notati-

notatione arguente nomen. *Christus rectè dicitur Salvator. Quia salvum fecit populum suum. Ille meritò dicitur Iacob. Quia binâ vice me supplantavit. Adam rectè dicitur homo. Quia ex humo desumptus est. Homo rectè dicitur ἄνθρωπος. Quia sursum faciem vertit. Ille Theologus rectè dicitur Chrysostomus. Quia aureum orationis flumen fundit.*

Vicissim à nomine ad arguendam sive disputandam notationem. *Christus populum suum salvum faciet. Quia est Salvator. Adam ex humo factus est. Quia dicitur homo. Homo sursum faciem fertit. Quia verè dicitur ἄνθρωπος. Aureum fundit orationis flumen; Est enim Chrysost. Iste est balbus. Quia appellatur Bambalio, &c.* Notationis sunt hi CANONES.

I. Cui competit notatio (*interpretatio*) eidem verè & nomen competit: *Et contrà.* Cui non competit notatio, eidem nec nomen competit. *Et contrà* ut, *Christus salvat populum à peccatis suis. E. rectè dicitur Jesus sive salvator. Christo tribuitur nomen Iesu. Ergo & salvator erit. Imperator Rudolphus imperium auget. Ergo rectè dicitur Augustus. Nero non auget imperium. E. non rectè dicitur Augustus.* Itaq;

II. Cùm notatio est adæquata no-

tato, valet consequentia affirmativè & negativè, ut: *Est propheta. E. prædicit futura. Non prædicit futura. E. non est propheta:*

[Omnis notatio debet constare verbis perspicuis & disertis, quibus ambiguitas tollatur, & obscuritas illustretur. *Non igitur quævis notationes probandæ & admittendæ, sed istæ;* quæ 1. *rem ipsam explicant, & cum reipsa conveniant.* 2. quæ *desumptæ sunt ex argumentis primis, scientificis, causis sc. effectis, itemq; subjectis, adjunctis, dissentaneis, comparatis, &c.* 3. quæ *probantur communi judicio, consuetudine publica, usu linguæ & experientia.* 4. quæ *curiosiùs originem vocum non inquirunt;* nec 5. *leviculæ sunt, jocosæ, fortuitæ, & à nomine dissentiunt,* nec *deniq; 6. in infinitum procedunt, sed in ultimo aliquo acquiescunt. Hæ firmæ sunt, & firma inde argumenta deduci possunt. Itaq; in omni notatione & interpretatione vocum & phrasium propria & genuina inspicienda est significatio, unde sumitur sensus literalis proprius, quem verba ipsa immediatè & per se referunt. Proprio cùm destituuntur, assumendus est figuratus, & quærenda concinna interpretatio, quæ sit analoga fidei, veritati & rectæ rationi. Quò pertinent hæ Regulæ.* Verba secundum materiam actus, de quo agitur, intelligi debent. 3. Verba si non possunt stare secundùm propriam significationem, intelliguntur secundùm

dùm improprjam. 4. Verba dubia ſecundùm præcedentia & ſequentia intelligi debent. 5. Pauciora debent intelligi ſecudum plura. 6. Quilibet eſt interpres ſuorum verborum. 7. Talia ſunt prædicata, qualia permittuntur eſſe à ſubjectis, &c.]

III. Cùm notatio latiùs patet notato, valet conſequentia tantum negativè: *ut, Cibus non eſt multis communis. E. non eſt cœna.* Cœna n. dicta quaſi κοινῆ veſcerētur, nō privato demēſo diurno

IV. Vnius nominis diverſæ poſſunt eſſe notationes, pro diverſa nimirum applicatione: *Sic Lethum* (mors) *aliis dicitur, quaſi minimè lætū: aliis lethum à leo quòd mors omnia deleat: aliis* λῃϑῃ *olbvio. Bellum q. non bellum: aliis q. duellum: aliis à beluis quod beluarum proprium ſit, dicitur. Lucus q. minimè lucens, aliis à lucendo quòd ſacrificiorum ignibus totus luceat. Ludus q. procul à luſu, aliis q. promixè ad luſum, qui puerorum proprius eſt, &c.*

## ELENCHVS

Notationis committitur I. Cùm falſa & ridicula nominis adducitur interpretatio, ut: *Cauſa dicitur, quaſi cauiſſa. Oratio quaſi oris ratio. Presbyter quaſi præ aliis bibens ter. Monaſterium q. Monachorum ſpacium.*

[Harum ridicularum notationum pleni sunt scholasticorum & barbarorum libri, quæ facilè à peritis exploduntur.]

II. Cùm notatio ponitur pro allusione, vel cum eàdem confunditur. ut, *Testamentum dicitur quasi testatio mentis. Aulicus quasi ἀυτὸς λύκος, ipsissimus lupus.*

III. Si notatio arbitrio hominum rebus & personis imponitur: ut, *Bonifacius dicitur à bonum & facio. Ergò est beneficus. Christophorus q. Christum ferens. Ergò Christum humeris portare debet.*

IV. Cùm nomen est angustius, aut generalius notatione. ut, *Grammatica à γράμμα id est, litera. Ergò tantùm docet rationem scribendi & literarum. Senatus dicitur à senibus. Ergò tantùm senes in senatum cooptandi sunt.*

V. Cùm attributio & accommodatio falsa est, ut: *Humus bruta est & sensu caret. Ergo & homo brutus est & sensu caret, &c.*

Sic fuerunt argumenta Orta Nominalia; sequuntur Realia.

## CAPUT XXVIII.

1. ORTA REALIA sunt, in quibus arguendi vis consistit in rebus ipsis: quæq; ex plurimis argumentis primis oriuntur: *Vnde, & dicuntur* composita.

[*Alij Notarei seu essentiæ nominant. Res enim hîc distribuuntur & definiuntur.*]

2. Suntq; Distributio & Definitiò.

3. Distributio est, cùm totum distribuitur in partes: *Seu*: est argumentum ortum Reale, quo totum in partes distribuitur.

[*Distributionis nomen hîc accipitur latiùs: Ita ut & divisionem & partitionem & distinctionem suo ambitu complectatur. Alij* Divisionem *assignant distributioni generis in species.* Partitionem, *distributioni integri in sua membra*: Distinctionem, *distributioni subjecti per adjuncta.* Præcedit *autem* distributio definitionem, *quia facit ad inveniendam definitionem. Definitio enim constat genere & formâ. Genus autem ad distributionem pertinet, sicut & species, cujus etiam in definiendo exigitur ratio. Aliàs si methodum respicias, definitio semper est prior. Aliud autem est tractare res ipsas, aliud methodum doctrinæ præscribere. Hæc ergò sic concilia. Doctrina distributionis* posterior est *definitione usu*: prior *autem est naturâ, intelligentiâ, atque institutione*: *seu, distingue inter definitionem ipsam, & doctrinam definitionis, &c. Distributionis verò relatum quod arguit, est* Distributum, quod est res quæ dividi & distribui potest. *Intelligitur autem Distributum de* potentia, *q. subjectum sit dividendum: Distributio verò magis* actum *distribuendi sive motum*

*istum resolutionis quâ partes fiunt, significat. Ex oppositio tamen notat etiam partes ipsas distributione factas, ut inter distributionem & distributum arguendi sit reciprocatio mutua.*]

4. Totum est, quòd continet partes, in quas distribui & distingui potest: *Sic Dialectica totum est, quia continet partes in quas dividitur, nempe inventionem & judicium. Homo totum est, quod complectitur partes, animam & corpus.*

[*Observa.* I. *Totum à Philosophis constituitur quadruplex.* 1. Totum perfectionis. 2. Totum potestativum. 3. Totum Mathematicum. 4. Totum Logicum. *Priora tria, ἀνύρως ita dicuntur, quia propriè & Logicè partes non habent, sed analogicè, quo sensu Deus dicitur totum & anima, &c.* II. *Pars & Totum* sunt simul relatione temporis. *Partes sunt priores toto.* 1. ratione constitutionis, *quia totum constituunt.* 2. ratione inductionis, *quia multæ partes invehuntur ad constituendum unum totum. Totum est prius partibus* ratione perfectionis & usus.]

5. Pars est quæ continetur à toto. *Sic elocutio & pronunciatio partes sunt Rhetoricæ, quia sub Rhetorica tanquam toto comprehenduntur. Anima & corpus partes sunt hominis. Homo & bestia animalis.*

Philipp.

[Philipp. *nomen Totius & partis accipit angustius; Totum enim tantùm assignat integro. Partes verò tantùm membris. At generaliter hic* totum *sub se comprehendit Genus & integrum.* Pars *verò Membra & species. Alij distinguunt inter* Totum proprium, quod habet partes verè sic dictas: *ut Genus & integrum:* & Improprium, quod non habet partes verè sic dictas: ut, *Causa respectu causatorum: Subjectum respectu adjunctorum, & contrà. Item inter* partem propriam, quæ refertur ad totum proprium: *ut species & membrum,* & impropriam, quæ refertur ad Totum improprium, ut, *cùm dividitur causa per causatum, subjectum per adjuncta, & contra.*] Distributionis generales hi sunt CANONES.

I. Inter Distributionem & Distributum, Totum & partes mutua est reciprocatio. *Itaq;* Distributum, (*totum quod distribuitur*) arguit Distributionem (*partes distributione factas,*) & viciſſim ab iisdem arguitur.

[*Ratio est, quia partes toti sunt adæquatæ, illudq; mensurant. Ideò nonnunquam etiam in ratione æquivalent, & penuria vocũ pro toto partes unitas ponere sæpè nos cogit, sæpè ita exigunt circumstantiæ; ut cùm in Logicis binas species loco generis nomen non habentis ponimus, quod Ramo familiare esse in Logicis constat.*]

II. In Distributione partes debent consentire cum toto (*debent esse* homo. geneæ *toti*) inter se verò dissentire, *Itaq;*

Quò partium cum toto consensio arctior, inter se verò dissensio capitalior, eò distributio est perfectior. *Sic, Homo rectè dividitur in animam & corpus. Partes enim* (anima & corpus) *consentiunt cum toto homine quem constituunt tanquam causæ cum suo effecto: Dissentiunt verò inter se tanquam contraria. Anima enim immortalis nunquam esse potest corpus mortale, neq; corpus anima.*

[*Ex hu constat* 1. perfectissimam esse distributionem, ubi totum & partes sunt causæ & effectum: *hæ enim consentiunt absolutè: partes autem in se sunt argumenta contraria adversa, in his enim inimicissima est dissensio.* Debilem esse ex diversis & relatis, *quia aliquem consensum habent.* Debilem ex contra dicentibus, *quia partes toti consentire debent. At id quod ne est, quomodo consentiet?* *Constat* 2. non esse distributionem, cùm partes consentiunt, ut, *Nix est frigida aut alba. Album enim & frigus consentiunt:* vel cùm à toto dissentiunt, ut, *aqua est humida vel sicca.*]

III. Distributio si subjectæ rei natura patiatur, debet esse διχότομος, bimembris. Dicho-

[Dichotomiæ *enim* omnium sunt optimæ: 1. quia *magis sunt naturales*: *nam natura semper agit secundum breviora*. 2. quia *magis logicæ, cùm major sit inter duo quàm quatuor dissensio*. Interdum *verò* si dichotomia haberi nequit, adhibetur & trichotomia: ut, *bona fortunæ alia sunt corporis, alia animi, alia fortunæ*. *Casus obliqui sunt quatuor. Genitivus, Dativus, Accusativus & Ablativus.*]

IV. Distributio (*perfecta*) debet esse adæquata toti distributo: *hoc est*, neq; latior, neq; angustior, sed reciproca, ita ut nihil desit, nihil redundet.

[*Dico* perfecta, *quia nonnunquam vel ex hypothesi divisiones instituuntur, vel ex communi docendi consuetudine, aliquibus interdum resectis, residuum saltem distribuimus. In perfectâ autem vel exactâ distributione omnia; quæ toti insunt, sunt comprehendenda, nihilq; extraneum inferendum.*]

V. Omnis distributio debet fieri in entia, non verò in NON ENTIA (*nisi fortè ex hypothesi.*) ut: *Status hominum post mortem aut est in cælo, aut in inferno, aut in purgatorio. Terræ partes quinq; sunt, Africa, Asia, Europa, America & Vtopia. Distributiones hæ vitiosæ sunt, quia neq; purgatorium, neq; Vtopia est.*

VI. Omnis distributio debet con-

ſtare verbis perſpicuis, & rem ipſam, ut in ſe eſt, declarantibus.

[*Itaq;* conſtans ambiguis vocibus eſt vitioſa: Nomina *enim* ambigua nihil ſignificant, & nil certi menti repræſentant, ut: *hominum alii ſunt oves (ſimplices) alii vulpes (callidi.)*]

VII. Diviſio fieri debet (*in methodicis diſtributionibus*) in membra proxima, prima & immediata.

[Diſtributio *enim* non debet facere ſaltum: & Diſtributio non adſcendit, ſed deſcendit. *Sic Logicus non ſtatim dividit argumentum in abſolutè conſentaneum & modo quodam: Sic enim membra proxima, prima & immediata tranſultoriâ levitate præteriret, ſed incipit ab artificiali progrediendo ad primum, à primo ingreditur ad ſimplex, à ſimplici ad conſentaneum, &c. Vbi* obſerva *in deſcendendo* 1. nullum membrum intermittendum. 2. in eodem genere diſtributionis permanendum.]

VIII. In diſtributione partes debent eſſe ejuſdem ordinis & naturæ cum toto.

[*Partes enim legitimæ diſtributionis menſurantur & ordinantur ad totum: quæ autem ad aliud tanquam menſuram referuntur & ordinantur, non poſſunt eſſe ejuſdem naturæ & ordinis. Proinde falſa eſt diſtributio Baptiſmi in interiorem & exteriorem ablutionem. Partes enim ejuſdem cum toto*

*naturæ*

*naturæ non sunt, nec inter se homogeneæ.*]

IX. In distributione partes non debent se dividere per seipsas.

[*Distributio enim fieri debet per noëma aliud, quod tertium disjungat, ita ut illud sit q. mensura totius.*] Totius & partis generales sunt hi CANONES.

I. Omne totum majus est qualibet sua parte: Impossibile est *enim* partem toto majorem esse.

II. Partes singulæ continent minus toto: Partes simul sumtæ & coordinatæ constituunt totum.

III. Quicquid concluditur de toto, id communiter partibus inest: *Et:* Quicquid concluditur de partibus, idem communiter convenit toti:

[*Libavius hæc ita declarat. Et totum & partes habent aliquid singulare, quo alterum ab altero differt. Totum enim non est partes, neq; partes totum. In his autem quæ toti insunt*, Communiter, *quia eadem etiam partibus oportet inesse, aliâs communiter toti non inessent, sed singulariter in relatione alterius ad alterum etiam hoc modo reciprocatio est, ut, si totum est substantia, communiter accipiendo id in quantum habet partes, necesse etiam est partes esse substantias. Si totum bonum est, communiter etiam partes bonæ sunt, & contrà. Sed non si*

*totum*

*totum est genus, vel subjectum, vel adjunctum, vel integrum, etiam partes sunt genera, subjecta, &c. quia hæc non communicantur in relatione ad partes, &c.*]

## ELENCHVS

Distributionis committitur in genere, quando generales distributionis regulæ violantur, ut, *Cùm Rhetorica dividitur in inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, & pronuntiationem.*

[Inventio *enim* Dispositio & memoria sunt in Rhetorica heterogenea.]

*Cum Ecclesia dividitur in militantem, dormientem & triumphantem.*

[Non *enim* est adæquata distributio toti, quia alterum membrũ, *dormiens*, redundat.]

*Cum Philosophia dividitur in differendi subtilitatem, in naturæ obscuritatem, in vitam atq; mores.*

[Hîc enim plures partes omittuntur.]

Hæc de Distributione in genere: sequuntur ejus partes.

## CAPVT XXIX.

1. DIstributio est vel primaria: vel secundaria.

2. Primaria est, quæ oritur ex argumentis absolutè consentaneis.

3. Estq; duplex: vel ex causis; vel ex effectis.

Philip-

[Philippus *quadruplicem constituit distributionem* 1. Divisionem nominis, *quam nos referimus ad distributionem adjuncti in sua subjecta. Nomen enim seu vox rebus adjungitur.* 2. Divisionem generis in species, *quam nos referimus ad distributionem ex effectis.* 3. Partitionem integri in membra, *quam nos referimus ad distributionem ex causis.* 4. Distributionem subjecti in adjuncta seu accidentia propria, *quam nos nominamus distributionem ex subjectis. Et addimus, quam ille omittit, distributionem ex adjunctis.*]

4. Distributio ex Causis est, cùm causæ sunt partes totius (*distributi*:) hoc est, cum totum, quod dividitur, est effectum: partes verò illud dividentes sunt causæ.

[*Qualis ergo est affectio arguendi inter causam & effectum, talis etiam hic est inter partes & totum, & vicissim contrà. Quando verò dicimus partes causas esse totius, non intelligimus unam aut alteram tantùm partem, neque etiam partes minùs principales. Sic enim dicere posses, pedes, brachia, manus, &c. constituere hominem: Sed* partes omnes & simul sumptas, ut etiam comprehendantur partes integrantes.]

## Exempla inventionis.

| Partes. Causæ | Totum effectum. |
|---|---|
| *Socrates, Plato, Aristoteles* | ——— *Philosophia.* |
| | *Pannus,* |

*Pannus, corium* ——— *Vestitus.*
*Rotunda, quadrata* ——— *Vasa.*
*Discere literas,* } ——— { *Proficisci in*
*Cognoscere hominum mores* } { *Academiam.*

Quæ sic enuntiantur: *Philosophia partim à Socrate, partim à Platone, partim ab Aristotele conscripta est. Vestitus alius fit ex panno, Alius ex corio. Vasa quædam sunt rotunda, quædam quadrata. Adolescentes ad Academias proficiscuntur, ut literas discant, & populorum mores cognoscant.*

[Ubi attende *Notas distributionis esse particulas*, alius, quidam, partim, aut, vel: *item q.* copulatum & conjunctum.]

5. Distributionis ex causis tot sunt modi, quot sunt causarum genera: Itaque & diversi ex iisdem distributionis modi existunt. *Sic effectum distribui potest per causam efficientem, materialem, formalem & finem. Vel, per materialem & finalem: vel per diversas efficientes unius vel plurium modorum.*

6. In illis autem distributio integri in sua membra excellit.

[*Desumitur enim ex causis essentialibus & internis, quæ integri essentiam constituunt.*]

7. Integrum est totum, cui partes suæ sunt essentiales, *hoc est*, quòd omnem suam essentiam à partibus (*membris*)

(membris) accipit, & ab illis simul junctis integratur. *Sic homo est integrum, quod omnem suam substantiam accipit, & constituitur ab anima & corpore*. Græcè dicitur σύνολον.

[*Integrum accipitur* 1. generaliter *& indiscretè, & sic idem est quod totum, in significatione Grammaticâ.* 2. specialiter *in significatione Logicâ, & sic idem non est quod totum, sed differt ab eo, ut species à suo genere.* Essentiale *accipitur dupliciter.* 1. Essentiale à priori, quod essentiam constituit. *Sic materia & forma nominantur causæ essentiales.* 2. Essentiale à posteriori, quod comitatur essentiam: *Sic adjuncta propria dicuntur essentialia. Priori modo dicuntur partes integro essentiales, non quidem ita ut unum membrum sit forma, alterum materia, sed quodlibet membrum materiæ simul & formæ partem complectatur.* Observa. *Partes dare integro essentiam* ratione constitutionis: *Integrum dare essentiam partibus,* ratione perfectionis & conservationis.]

8. Membrum est pars integri: *seu* Membrum est, quod integrum constituit. *Sic anima & corpus sunt membra hominis. Inventio & judicium Dialecticæ,* Græcè dicitur, μέρη κατ' ἕξοχήν.

[*Alii distinguunt integrum in* essentiale, quod constat partibus essentialibus, ut: *homo*

*respectu*

*respectu animæ & corporis*: & Materiale, quod constat partibus integralibus, ut: *Aqua, vinum aurum. Quælibet enim pars auri, aquæ, est aurum, aqua, &c.* vel dissimilare, quod constat partibus heterogeneis, ut: *corpus humanum, cujus partes sunt caput, brachium, pedes. Similiter &* membrum *distribuunt in* essentiale, quod constituit totum essentiale, ut *materia & forma*: & integrale, quod constituit totum integrale, ut *pes, manus, caput, venter, &c. corpus*: *estq; vel* principale, quod ad totius constitutionem est simpliciter necessarium, ut *cor, cerebrum, caput in homine, vel* Minus principale, quod à toto abesse potest citra ejus interitum, ut, *digitus, pollex, unguis, pili, &c.*]

7. Distributio integri est, cùm totum, quod distribuitur, est integrum, partes verò dividentes sunt membra.

*Ad hanc distributionem referuntur etiam*, orationes, declamationes, conciones, disputationes, historiæ, poëmata, *& similia, cùm in membra distribuuntur & deducuntur.*]

Exempla Inventionis, Distributionis integri in sua membra.

| Membra | | Integrum. |
|---|---|---|
| *Iudicium* } | ——— | *Dialectica.* |
| *Inventio* } | | |
| *Anima* } | ——— | *Homo.* |
| *Corpus* } | | |

*Cælum*

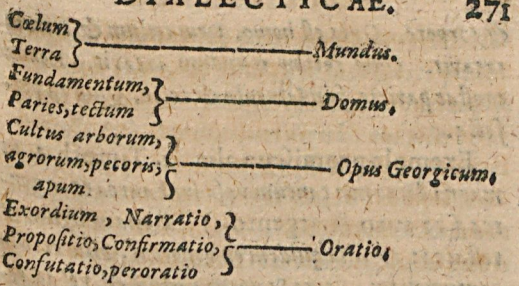


E quibus conficiuntur axiomata ex integro & membris disposita. *Dialecticæ partes sunt inventio & judicium. Mundus cœlo & terra perficitur. Domus fundamento, parietibus & tecto absolvitur. Opus Georgicum Virgilii Georgia de segetibus, Dendrographia de arboribus, Pecuaria de pecore, & Melliturgia de apibus absolvitur, &c.*

Eadem adhibentur etiam in Disputatione quæstionis dubiæ, argumento tertio ducto à membris totum integrantibus. *Philippus est Dialecticus. Quia tenet præcepta inveniendi & judicandi. Pygmæus est homo. Quia constat anima rationali & corpore humano. Deus totum mundum creavit. Quia cœlum & terram creavit. Domus est perfecta. Quia constat pariete fundamento & tecto.*

Vicissim disputantur eadem argumento tertio ducto à Toto sive Integro. *Philippus tenuit præcepta inveniendi & judicandi. Quia fuit Dialecticus. Pygmæus constat anima rationali*

*& corpore. Quia est homo. Deus cœlum & terram creavit. Quia totum mundum creavit. Domus constat pariete, fundamento & tecto. Quia est perfecta.*

Exempla promiscua alia. 2. Timoth. 2. *In magnâ domo non tantùm vasa sunt aurea & argentea* (ex auro & argento,) *sed etiam lignea & testacea: & alia quidem in honorem, alia verò in contumeliam. Sacra Scriptura utilis est ad redargutionem, vel correctionem, vel institutionem in justitia.* Natura fieret laudabile carmen an arte—quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena—nec rude quid possit video ingenium alterius hic—altera poscit opem res & conjurat amicè, *Horat. Omne jus aut consensus fecit, aut necessitas constituit, aut consuetudo firmavit. Astra aut sunt sphærica, aut plana. Aut ex fide justificamur, aut ex operibus, &c.* Integri & Membri sunt hi Canones.

I. Posito integro necesse est poni omnia membra, sive partes essentiales (*principales*) ut. *Tenet Dialecticam. Ergo & præcepta inveniendi & judicandi. Magistratus est custos integri Decalogi. Ergo & primæ tabulæ. Domus est. Ergo habet fundamentum. tectum, parietes.*

[*Dico* essentiales sive principales. *Quia alia est ratio partium non essentialium & minus principalium, seu* quantitativarum. *Sine hu namq; inte-*

integrum essentiale esse potest. Posito corpore humano ponitur caput, cor, epar, quæ sunt partes principales, & homo est integer essentialiter, etiamsi ei auricula desit, aut dens, aut digitus, aut pilus, quæ sunt partes quantitativæ, & quidē minus principales, quarum respectu integer non est. Accipitur ergò integrum latiùs, non cui nihil omninò desit aut deesse possit, sed quod vel maximè principales partes habeat, ut quæ maximè integritatem constituant. Cùm accuratè loquendo integrum non sit (numero & absolutione) quod vel curtum & mutilatum est, vel cui numerus deficit.] Et contrà:

II. Remoto (*negato, destructo*) intero (*toto integrali*) removentur (*negantur, destruuntur*) etiam omnia membra sive partes essentiales. ut, *Non tenet Dialecticam. Ergo nec Topicam, nec Criticam; Nescit Grammaticam. Ergò & Etymologiam & Syntaxin. Non est domus. E. nec fundamentum, tectum, parietes, &c. Canis non est homo. Ergò nec animam, nec corpus habet hominis.*

[Nota: *Toto integro* simpliciter *negato, non* potest *dari membrum ullum. Negato verò* secundùm quid. *nempe ratione unionis membrorum aut perfecti numeri, non est necesse negari membra negato integro; ut si seorsim sit tectum, seorsim parietes, seorsim fundamentum, nego esse domum, sed*

*non nego membra domus, quæ legitimè exstructa domum integram constituunt. Si autem simpliciter domus negetur, ita ut nec actu nec potentiâ poni possit, membra ejus simul negantur.*]

III. Nullum integrum potest affirmatè prædicari de membro: nec unum membrum de toto integro. *ut, manus parva dividitur in brachiale, post brachiale & digitos, & tamen non possum dicere, digiti sunt manus.*

[Ratio est, *quia* unum membrum non est totum integrum nec totum integrum est unum aliquod membrum. *Intellige autem de prædicatione propriâ, non Tropicâ.* Tropicè *nam* integrum de membro dicitur. *Nonnunquam autem integrum de membro prædicari potest, videlicet* si apponatur vox membri sive partis, ut: *Judicium est pars Dialecticæ. Corpus humanum est pars hominis. Verum hoc non fit simpliciter, sed quatenus membrum vel pars induit affectionem speciei vel generis.*]

IV. Pars integralis non potest prædicari de toto integrali heterogeneo. *Sic partes heterogeneæ in corpore humano respectu totius sunt oculus, cor: brachium. At non possum dicere: corpus est oculus, cor, brachium, &c.*

V. Collectis omnibus membris integrum

tegrum esse necesse est: ut, *Tenet praecepta elocutionis & pronunciationis. Ergo est Rhetor. Lesbia habet omnes partes formosas. Ergo tota formosa est.*

VI. Posito vel remoto uno tantùm membro, integrum esse necesse non est, ut, *Tyranni possunt occidere tantùm corpus. Ergo non totum hominem.* viciſſim: *Tyranni non possunt occidere animam. Ergo hominem occidere non possunt.*

*Huc pertinet & haec Regula:*

Destructa una parte principali, totum destruitur. *Ille non habet cor. Ergo homo non est. Aedificio huic deest tectum. Ergo domus non est. Item;* Remota una formæ parte removetur tota: ut, *Quintia non est venusta. Ergo nec est formosa.*

## ELENCHVS

Integri & membrorum committitur I. Cùm pro integro sumitur, quod integrum non est. ut, *habet animam. Ergo est homo.*

[Anima enim non est ipsum totũ, sed pars totius, altera nempe pars compositi, atq; ita homo non dici potest, quæ erronea fuit Platonis opinio.]

II. Cùm id, quod de toto prædicatur, trans-

fertur ad singulas partes, ut: *Homo est mortalis. Ergo & anima est mortalis.*

III. Cùm de uno aliquo membro prædicatur totum, ut *Paries est domus.*

IV. Cùm quod unius membri proprium est, tribuitur & alteri, ut: *Anima est spiritualis. Ergo & corpus.*

V. Cùm falsa membra ponuntur pro veris, ut, *in conjugio est arrha seu signum firmati contractus. Est actio seu ceremonia visibilis. Item promissio benedictionis. Ergo est sacramentum.*

[Non enim quodlibet signum, & quælibet actio est membrum Sacramenti, sed illud signum, quod ex institutione divina gratiam invisibilem obsignat, & illa actio, quæ certo Dei verbo instituta.]

*Sic Dialectica Rami non est divisa in tres libros aut partes. Ergo non est integra.*

VI. Cùm ex imperfecta membrorum inductione integrum concluditur, ut, *Ille bene pronuntiat, Ergo est bonus Rhetor. Benè scribit. Ergo est bonus Grammaticus. Habet parietes & fundamentum. Ergo est domus.*

VII. Cùm ex unâ aut alterâ parte procedimus ad affirmationem aut negationem totius. ut, *In Philosophia sunt multa inutilia. Ergo tota Philosophia inutilis est. Dicitur aliàs* Fallacia â dicto secundùm quid ad dictũ simpliciter.

Sic fuit prima Distributionis primariæ species, sequitur altera.

CAPVT

## CAPVT XXX.

1. DIstributio ex effectis est, cùm partes sunt effecta totius: *hoc est*, cùm totū quod distribuitur, est causa, partes verò distribuentes sunt effecta.

Exempla.

| | |
|---|---|
| Causæ totius | Effecta, partes. |
| *Literarum Studiosi alii* | *bene loquuntur.* |
| | *bene dicunt.* |
| | *bene differunt,* |
| | *scribunt,* |
| | *legunt.* |
| *Opificum alii* | *Consumunt calceos.* |
| | *sarciunt.* |
| | *stantes pinsunt.* |
| | *mercaturam exercent.* |
| *Natuarum alii* | *Malos scandunt.* |
| | *per foros cursitant.* |
| | *sentinam exhauriunt.* |

2 Distributio ex effectis fit vel in effecta efficientis; vel in materiata: vel formata: vel finita: vel omnia simul, aut aliqua.

[Ex effect. effic. *Conscientia mota vel absolvit vel condemnat*, Ex mater. *Statuarius vel metallicas statuas facit, vel lapideas, vel eburneas, vel ligneas.* Ex form. *Geometra aut circulum in plano format: aut triangulum, aut figuram ali-*

*am.* Exfinit. *Figulus vel pocula facit ad potandum, vel ollas ad coquendum, vel vasa alia ad usus alios.* Ex pluribus: *Colonus agrum colit, sulcos ducit, glebas contundit, ad familiam alendam curam convertit, &c. Verùm* hujusmodi distributiones sunt populares minusq; perfectæ, ideoq; ubi accuratius est definiendum, locum non habent, sed eæ, quæ sunt rerum æternarum, ut generis in suas species, &c.

3. In illis autem Distributio generis in suas species excellit.

4. Genus est totum partibus essentiale, *hoc est*, quod omnem suam essentiam & naturam subjectis speciebus communicat. *Dicitur Græcè ὅλον κατὰ μέρος.*

[ *Genus accipitur* 1. pro sexu, *ut, cum dico: genus masculinum* 2. pro familiâ, *ut: Illustri genere prognatus.* 3. Impropriè pro specie, *ut cùm dico: multa sunt viventium genera, id est, species.* 4. pro superiori seu communi analogo, *&c. Alias significationes vide apud Keckerm. l. 1. Syst. Log. Hîc accipitur* pro notione Logicâ, quæ symbolum est rei generalis, *seu, pro toto quod suam essentiam speciebus largitur: seu cujus partes sunt species.* Est itaq; symbolum causarum essentialium, materiæ scil. & formæ commune: ita ut se communicet speciebus, & species ipsas formis se communicando constituat, & ad eas se ut causa ad effectum habeat. Est autem Genus vel univocũ vel æquivocum

vocum. Genus univocum *est*, *quod speciebus & nomen & definitionem sive essentiam communicat. Dicitur aliàs &* Synonymum. ut, *Animal est genus univocum homini & bestiæ. Quia eis nomen suum confert ( vocatur enim utrumque animal ) & definitionem ( substantia sensus motusq; organici particeps ) communicat; adeoq; ratio essentiæ utrobiq; est eadem. Estq;* perfectum *vel* imperfectum *seu* Analogum. Genus univocum perfectum *est, quod æqualiter speciebus essentiam & nomen confert, ut, bestia æqualiter leoni, pardo, lupo, equo, avibus, piscibus, reptilibus, &c. communicat utrumque, ita ut non plus sit leo, bestia, quàm cancer, quàm musca: Estq; vel* summum *vel* subalternum. Summum *est, quod aliud suprà se genus non habet. Dicitur &* Generalissimum. Sublaternum *est, quod modò genus, modò species est. Genus quidem hujus: Species verò illius.* [*De his vide suprà in præcognitis fol. 6.*] Analogum *est, quod nomen & essentiam speciebus inæqualiter per analogiam ( secundùm prius & posterius ) communicat. ut, Bestia respectu brutorum perfectorum & imperfectorum est genus analogum, magis enim convenit perfectis quàm imperfectis: Leoni magis, equo, &c. quàm Zoophytis, quia sensus & motus organici magis in illis sunt.* Genus æquivocum *est, cujus nomen commune est speciebus, ratio verò substantiæ diversa. Dicitur &* Homonymum. ut, *Lupus æquivocè significat animal terrestre, quadrupes alulans, & piscem, & sidus cœleste. Hi (pi-*

*ci & sideri cœlesti*) *nomen quidem communicatur, sed non res & definitio.*]

5. Species est pars generis (*seu, pars generi subjecta, quæ omnem essentiam generis accipit & participat.*)

[*Sicut genus opponitur integro, ita species opponitur membro. Itaq; hic est differentia inter genus & integrum: membra & species.*

I. Genus de specie prædicari potest: Integrum de membro non potest. ut, *rectè dico: Homo est animal: Non verò; Corpus est homo.*

II. Posità specie ponitur genus: Non verò posito membro ponitur integrum. ut, *Valet cosequentia: Homo est. Ergo est animal. Non valet: Corpus habet. Ergo est homo.*

III. Genus omnem essentiam subjectis speciebus communicat: Integrum verò à membris essentiam accipit.

VI. Membra toti essentiam largiuntur; Species verò à genere essentiam accipiunt. *Est autem species vel* univoca *vel* æquivoca. *Species* univoca *est, quæ generi univoco subjicitur. Est q; perfecta vel* imperfecta *seu* Analoga. *Perfecta est, quæ subjicitur generi perfecto. Est q; vel* subalterna *vel* specialissima: Subalterna *est, quæ ita est species, ut interdum fiat genus.* Specialissima *est, quæ non est dividua in alias species.* Seu: *quæ nunquam fit genus.* Imperfecta *seu* analoga *est, quæ subjicitur generi Analogo.* Æquivoca *est, quæ subjicitur generi æquivoco. Species*

*enim*

enim sequuntur per se distributionem generis. Hæc ergo accommodanda exempla, quæ modò in distributione generis proposita.] Itaque

6. Distributio Generis in species est, cùm totum, quod distribuitur, est Genus, partes verò distribuentes sunt species.

## Exempla Inventionis.

| Genus generale. | | Species subalt. |
|---|---|---|
| *Argumentum est vel* | ——— | *Artificiale,* / *Inartificiale.* |
| *Essentia est vel* | ——— | *Corporea* / *Incorporea.* |

| Genus subalt. | | Species subalt. |
|---|---|---|
| *Animal est* | ——— | *Homo.* / *Bestia.* |
| *Elocutio est* | ——— | *Tropus* / *Figura.* |
| *Nomen est* | ——— | *Substantivum.* / *Adjectivum.* |
| *Virtus est* | ——— | *Prudentia fortitudo.* / *Temperantia, Iustitia.* |

| Genus subalt. | | Species subalt. |
|---|---|---|
| *Substantivum* | ——— | *Pater.* / *Filius.* |
| *Homo* | ——— | *Petrus.* / *Paulus.* |

Nonnunquã genus cum unà tantùm specie disponitur, & quidem simpliciter, ut, *Homo est ani-*

*est animal. Grammatica est ars. Aquila est avis. Subjectum est argumentum modo quodam consentaneum. Cerasus est arbor.* Si verò vocabula speciem propriè exprimentia desint, loco illorum formæ specierum adhiberi solent. Forma enim generi juncta speciem facit. ut, *Animal est vel rationale vel irrationale.*

Disputantur etiam quæstiones dubiæ argumento tertio ducto à Genere ad arguendam speciem. *Fortitudo, temperantia, prudentia, &c. est laudabilis. Quia virtus. Homo & bestia sunt motus & sensus capaces. Quia animalia. Tropus & Figura sunt exornatio orationis. Quia elocutio. Petrus & Paulus sunt rationales. Quia homines. Sacerdotibus est permissum conjugium. Quia omnibus hominibus.*

Vicissim à specie ad arguendum Genus. *Virtus in voluptatibus corporis mediocritatem observat. Quia temperantia. Aliqua virtus est propugnatrix justitiæ. Quia fortitudo. Aliquod animal est rationale. Quia homo. Justi affliguntur in hac vitâ. Quia Abel occisus est.*

Exempla alia. *Christus ministros dedit Ecclesiæ, alios Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores, Doctores, &c.* Eph. 4. *Deus est spiritus,* Joh. 4. *Christus est Propheta,* ibid. *Pharisæi sunt discipuli Moysis,* Ioh. 9.

Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset felix si Troja fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est.

*Ars*

Ars tua Typhi jacet, si non sit in æquore fluctus.

Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.
Ovid.

*Nec Abraham, nec Isaac, nec Iacob, nec cæteri Sancti quicquam de rebus Ecclesiæ in terris sciunt. Affectus sunt ira, odium, metus, cupido, livor, misericordia,* Arist. Generis sunt hi CANONES.

I. Genus prædicatur de qualibet specie, & de omnibus, de quibus species aliqua ejusdem generis prædicatur: & quidem συνωνύμως non παρωνύμως ut, *Rectè dicitur. Equus est animal, quia animal est genus equi. Non rectè; Homo est virtus; Quia virtus non est genus hominis, sed accidens.*

II. Genus necessariò latius est speciebus, & plures unâ, species complectitur, in quas dividitur, & ab omnibus simul junctis vicissim arguitur.

*Itaque*

III. Genus cum speciebus suis non convertitur seu reciprocatur.

IV. Posito vel affirmato genere universè, omnes etiam ponuntur & affirmantur species. ut, *Omnes artes sunt conjunctæ. Ergo etiam Poëtica & Oratoria*

*ria. Aristoteles omnes artes novit. Ergo & Dialecticam tenuit.*

V. Posito vel affirmato Genere simpliciter & indefinitè, non quælibet species affirmatur (*nisi contingenter*) ut, *Est animal. Ergo est Leo. Is qui accedit, est homo. Ergo est Petrus.*

VI. Negato vel remoto genere, negantur & removentur omnes species. ut, *Non est arbor. Ergo etiam non est ficus. Extrema unctio non est Sacramentum. Ergo multò minùs Novi Testamenti Sacramentum.* Nam

Cu adimitur genus, eidem & species adimitur.

VII. Quicquid de genere communiter dicitur, vel negatur, id etiã de qualibet ejus specie dici vel negari necesse est. ut, *Animal est substantia corporea, viva, sentiens. Ergo & homo & bestia. Virtus est habitus electivus, consistens in mediocritate. Ergo & Justitia, Temperantia, & Liberalitas, &c. est habitus electivus.*

[Ratio est, *quia genus omnem suam essentiam subjectis speciebus communicat. & nihil est in genere, quin*

quin idem sit in omnibus subjectis speciebus. Vbi tamen nota. Quædam de genere dici propriè: quæ non sunt communia speciebus: *ut*, *Genus est commune speciebus: non potest dici de speciebus. Animal est, quod constat ex homine & bestia: id non potest dici de Petro, Paulo, &c., Philippus Canonem sextum sic effert*: A superiori cum signo universali ad inferius semper valet conseq. affirmativè & negativè. *Huc pertinet etiam* translatio hypotheseos ad thesin, *quæ nihil aliud est, quàm argumentatio à genere ad speciem: ut, Omnis seditiosas civis jure à consule occiditur. Cajus Grachus fuit seditiosus civis. Ergò jure à Consule occisus est.* Aliàs Generis perfecti & imperfecti sunt hi Canones. I. Genus perfectum *habet essentiam à speciebus omnibus distinctam.* II. *Prius est speciebus, naturâ & cognitione: ideoq;* III. *omnium est notissimum.* IV. *Non tollitur sublata una specie: nec posito genere perfecto, necessariò hæc vel illa species ponitur. Tolle hominem, non statim sustulisti animal. Pone animal, nec nisi contingenter ponis hominem.* Genus imperfectum (*analogum*) I. *non habet naturam à specie distinctam* (*sed significat omnia analogata, unum principaliter, alia prout sunt ad illud affecta*) II. *Præcipuæ speciei convenit per se, reliquis in ordine ad illam.* III. *Tollitur præcipuâ specie sublatâ: & posito genere analogo, necessariò ponitur præcipua species. Tolle substantiam & sustulisti ipsam Ens. Pone ens, ponenda erit necessariò*

*substan-*

*substantia.* ] Speciei sunt hi CANONES.

I. Posita vel affirmatâ specie, ponitur & affirmatur Genus, ut: *Cicero est homo. Ergo est animal. Dialectica est ars. Ergo est habitus. Nam;* Cui tribuitur species, eidem genus tribui necesse est.

[ Ratio est, *quia species non partem ex genere accipit, sed totum genus: ideò totum de qualibet dicitur, & singulis speciebus essentiam communicat, & generis natura singulis inest.* ]

II. Negatis speciebus omnibus, negatur etiam genus totaliter. ut, *Lapis neque homo est, neque bestia. Ergo animal non est. Nam*

Cui adimuntur omnes species, eidem genus adimi necesse est. Negatâ verò una specie, non est necesse negari genus. ut, *Bestia ratione caret. E. & omne animal ratione caret.*

III. In specie plus est quàm in genere. *Sic rationalitas est in homine, quæ non est in animali tanquam genere.*

[ *Licet enim generis essentia sit in specie, species tamen præter hanc habet propriam essentiam à propriâ formâ, per quam à genere distinguitur.* ]

IV. A specie ad genus ducuntur tantùm argumenta affirmativa. ut, *Homo*

*est.*

est. *Ergo est animal. In eo est modestia.* Ergo *in eo est virtus moralis. Est adulter.* Ergo *est vitiosus.*

[*Nota. A specie nos argumentari tantùm affirmativè*: nisi omnes species negentur. ut, *Nec homo est, nec bestia. Ergo nec animal.*];

V. Species & genus debent esse in eodem prædicamento. ut, *Si genus est qualitas & adjunctum etiam species. Si genus est substantia, etiam species.*

VI. Quæcunq; attribuuntur speciebus, eadem etiam attribuuntur generi. ut. *Iustitia est laudabilis. Ergo & virtus est laudabilis.*

[*Attende*: si attributa sint communia, non si sint propria, uni alicui soli speciei convenientia. *Non igitur V. C. Homo est immortalis. Ergo & animal erit immortale. Homo enim non est omne animal: & attributum (immortale) commune non est; sed proprium.*]

*Alii addunt & hos Canones.* Species perfecta I. *est perfectior genere tam naturâ, quàm cognitione distincta.* II. *totam generis naturam in se habet.* III. *facilius cognoscitur quàm genus (notione scil. confusa sive complexa.)* IV. *Species perfectæ sunt simul (naturâ.)* V. *Nulla species alterius speciei pars esse potest. Quia species est pars generis. Sic homo non potest esse pars bestiæ, neq; bestia pars hominis.*

V.

*minis. VI. species est quasi forma generis. Est enim quid determinatum. Omne autem determinatum respectu rei indeterminatæ habet se instar formæ. Obiter* observa, *ad hanc classem referri posse* inductionem, *quando ex multis collectis speciebus genus concluditur. ut, Vinum Rhenanum calefacit, item Hungaricum, Francicum, Gallicum, &c. Ergo omne vinum calefacit. Iudæi sunt peccatores, & gentes sunt peccatores. Ergo omnes homines sunt peccatores, &c. Sed de Inductione plura dicemus infrà in Doctrinâ Syllogisticâ.* ]

## ELENCHVS

Generis committitur I. Cùm genus non dividitur in species proximas, sed remotas. ut, *Argumentum est vel absolutè consentaneum, vel modo quodam.*

*II.* Cùm genus dividitur in species, quod genus verum non est. ut, *Si hominem distinguis in virum & fœminam.*

III. Cùm à genere affirmato infertur affirmatio cujuslibet speciei. ut, *Est animal. Ergò homo est. Homo est. Ergò est vel* Petrus *vel* Paulus.

[ *Interdum procedit, sed tamen* contingenter, *non necessariò.* ]

## ELENCHVS

Speciei committitur *I* Cùm falsa species ponitur pro verâ. ut, *Si metallum dicas corpus animatum, cùm reverà sit species corporis inanimati perfectè mixti.*

*II.* Cùm affirmata una vel aliquibus speciebus

bus universum genus affirmamus. ut, *Habet pyrum vel pomum. Ergo omnes arbores habet,*

[Non valet. *Licet enim in specie affirmetur genus* indefinitè: *non tamen affirmatur* universè & definitè.]

III. Huc pertinet & vitiosa inductio: Cum una aut altera species falsa est. ut, *Athanasius fuit cœlebs, Chrysostomus item, Ambrosius, Augustinus. Ergò omnes Episcopi fuêre cœlibes.*

[*N. V. quia plures Episcopi alij fuerunt uxorati.*]

Hæc de Distributione primariâ: Restat secundaria.

## CAPVT XXXI.

1. DIstributio secundaria est, quæ oritur ex argumentis modo quodam consentaneis.

2. Estq; duplex: vel ex subjectis, vel ex adjunctis.

3. Distributio ex Subjectis est, cum partes sunt subjecta totum verò est adjunctum, *seu* cùm adjunctum per subjecta dividitur.

[*subjecta & Adjuncta hic totum & partes dicuntur non* verè & exactè, *sed* generatim, *quatenus qualicunq; modo, ratione seu notione aliquid ut totum & ut pars sumitur; seu, ut alij loquuntur*

*Subjecta & Adjuncta, totum & partes* non verè, *sed* similitudine, imitatione & enumerationis ratione *dicuntur. Cum aliàs totum sit essentiale partibus, & vicissim contrà: Quod de Subjecto & Adjuncto asseverari non potest.*]

## Exempla inventionis.

Subjecta, partes. Adjunctum, totum.

*Deus*
*Angeli*
*Homines* } ——— *Sapientia.*

*Anima*
*Corpus*
*Fortuna* } ——— *Bonum.*

*Vrbs*
*Pagus*
*Villæ* } ——— *Homines.*

*Lex*
*Euangelium* } ——— *Theologia.*

Ex quibus axiomata ex adjuncto diviso & subjectis dividentibus conficiuntur. *Sapientia est tum in Deo; tum in Angelis, tum in hominibus. Bonum aliud est animæ; aliud corporis; aliud fortunæ. Hominum alii vivunt in urbibus, alii in pagis, alii in villis. Theologia versatur in explicanda Lege & Evangelio.*

Similiter disputantur ex his quæstiones dubiæ argumento ducto ex distributione è subjectis. *Sapientia non est in omnibus eadem. Quia alia est in Deo, alia in hominibus, alia in angelis.*

gelis. *Non est eadem boni qualitas. Aliud enim est animæ, aliud corporis, aliud fortunæ. Ille est Theologus. Quia docet Legem & Evangelium. Deus est ubiq;. Quia est in cœlo, terra, mari, &c.*

Exempla alia. *Sunt corpora cœlestia, sunt terrestria, verùm alia cœlestium gloria, alia terrestrium: Alia gloria solis, alia lunæ, alia stellarum,* 1. Cor. 15. *Semen aliud cecidit in viam, aliud in petram, aliud sub spinas. aliud in terram bonam,* Luc. 8. *Animalia partim in aëre, partim in aqua, partim in terra degunt. Omne jus quo utimur vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones,* Inst. l. 1. tit. 3. *Virtutes aliæ sunt in intellectu, aliæ in voluntate.*

Virginitas non tota tua est: ex parte parentum est:
Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
Tertia sola tua est, noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cũ dote dederunt.
Ejus est hic generalis Can.

Affirmatis subjectis partibus affirmatur totum adjunctum: Negatis, negatur: *& contrà:* ut, *ille neq; Legem neq; Evangelium docere potest. Ergo Theologus non est. Ille tractat numeros atq; magnitudines. Ergo Mathematicus est.*

## ELENCHVS

Distributionis è subjectis committitur

I. Cùm adjunctum falsum dividitur in falsa subjecta, ut *cùm Rhetorica dividitur in Inventionem, Dispositionem, Elocutionem, Pronunciationem & Memoriam.*

[Inventio enim, Dispositio, & memoria pertinent ad Dialecticam.]

II. Cùm ex enumeratione partium subjectarum imperfecta, totum concluditur. ut, *Iste non est præditus bonis corporis & fortunæ. Ergo nullis bonis præditus est:*

[potest enim præditus esse bonis animæ.]

*Non venisti huc pedes, nec eques. Ergo arundine longa.*

[Quasi verò non potuisset carro, aut lecticà, aut rheda huc venire.]

Superest distributio ex Adjunctis.

## CAPUT XXXII.

1. DIstributio ex Adjunctis est, cùm partes sunt adjuncta, totum verò subjectum. *Seu:* cùm subjectum dividitur per adjuncta.

Exempla.

| Adjuncta, partes. | Subjectum, totum. |
|---|---|
| *Sanus.* *Aeger,* *Literatus,* *Dives.* *Pauper.* | *Homines.* |

*Salu-*

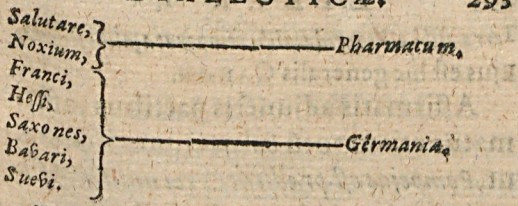


Hinc axiomata ex adjunctis distribuentibus & subjecto distributo. *Hominum alii sunt sani: alii ægri: alii literati: alii illiterati: alii divites, alij pauperes, &c. Pharmacorum aliud est salutare, aliud noxium. Germaniam incolunt Franci, Hessi, Saxones, Bavari, Suevi, &c.*

Ex iisdem disputantur quæstiones dubiæ argumento tertio ducto è distributione ex adjunctis partibus, ad arguendum subjectum totum. *Hominum non est idem status & conditio. Alii enim sunt sani, alii ægri, divites, pauperes, &c. Non quævis pharmaca homini conducunt. Quia quædam sunt salutaria, quædam verò noxia. Germani moribus, institutis, & linguæ idiotismis dissident. Sunt enim alii Suevi, alii Saxones, alii Catti, &c.*

Exempla alia. *Homines quidam in circumcisione vivunt, quidam in præputio; Quidam servi vocati sunt; quidam liberi,* 1. Cor. 7. *Christiani partim à carne sua, partim à Diabolo, partim à mundo infestantur. Bonorum quædam sunt interna, quædam externa,* 1. mag. moral. 3. *Hominum genus alterum est urbanum, alterum agreste,* Cic.

*Terra alibi est torrida, alibi temperata, alibi frigida.*
Ejus est hic generalis CANON.

Affirmatis adjunctis partibus, affirmatur etiam totū subjectum: *& contrà.* ut, *Pompejus est præditus & rei militaris, scientia & virtute, & autoritate, & felicitate. Ergo est bonus Imperator. Nero non est præditus rei militaris scientia & virtute & felicitate. Ergo non est bonus Imperator. Ille non est Francus, nec Saxo, nec Hessus, &c. Ergo non ex Germania oriundus est.*

## ELENCHVS

Distributionis ex Adjunctis committitur

I. Cùm falsum subjectum dividitur in adjuncta falsa. ut, *Res incorporeæ partim candidæ sunt, partim nigræ, partim medio colore affectæ.*

[N. V. quia hæc adjuncta non cadunt in rem incorpoream.]

II. Cùm insufficienti partium distributarum adjunctarum enumeratione, totum concluditur. ut *Caro Christi in cœna non gustatur, nec videtur, nec cernitur, nec auditur, nec olfactu percipitur, nec tangitur. E. non est in cœnâ.*

Quasi verò non adesset in mysterio, licet sensibus non occurrat. Sunt ista adjuncta corporis tantùm sensibilis, quod sentitur actu. Itaque conceditur non esse ibi *actu* sensibilem carnem. An verò propterea absit ex toto? absit.] Tantum

Tantum de Distributione, sequitur Definitio.

## CAPUT XXXIII.

1. DEfinitio est (argumentum ortum reale) explicans quid res (*definitum*) sit. *Græcè dicitur* ὁρισμὸς.

2. Definitum est res, quæ definitur, seu definitione explicatur. *Græcè dicitur* τὸ ὁριζομενον.

[*Dicitur Definitio ex notat. Græcâ* terminus, *metaphorâ ab agrorum terminis sumtâ. Sicut enim hi agros definiunt & claudunt: Sic definitiones rerum essentias describunt, & ab illis distinguunt. Definire enim est non solùm rem explicare, sed etiam certis & propriis suis finibus terminare. Aristoteli est* λόγος τῆς οὐσίας. Ratio ipsius quid est, *seu, ut barbari loquuntur* quidditatis: & notificatio essentiæ cujuslibet rei. *Alii* λόγον *per orationem hic exponunt, sed malè; quia 1. Logica non est ars orationis, sed rationis. 2. Definitio est notio per se una & conceptus simplex. Oratio est ex argumentis composita. Atq; sic definitio cum definito disposita & sermone enunciata potest dici Oratio.* Observa 1. *Etiam Genus & Causa explicat quid res sit, sed Genus imperfectè; Definitio perfectè & reciprocè. Causa* originaliter & primò; *Definitio* symbolicè, secundariò: & communicativè, *vel propter causas ex quibus constat.*

II. Definitio ultimo inter argumenta artificialia loco ponitur, *quia ex omnibus argumentis primis & à primis ortis præcedentibus existere potest. Vbi tamen attende, discrimen inter Definitionem ipsam, & inter doctrinam seu instrumenta definiendi. Illa meritò præcedit; Hæc verò sequitur. Ac proin alia est ratio, cùm definiendi artificium docetur, (quod hoc loco fit.) Vbi omnia illa priùs cognoscenda, quorum usus est in definiendo: alia cùm quippiam definitionibus est explicandum, ubi primo statim loco definitio est constituenda, ut intelligatur, quid sit id de quo disputatur. III. Pertinet pro diverso modo considerandi Definitio ad Metaphysicam, quatenus dicit essentiam quidditatem & substantiam rei: ad Logicam, quatenus est instrumentum cognitionis. IV. Quod verò non competit omni enti & non enti, non est causa ipsa definitio, sed res per se ipsæ indefinibiles.* ]

3. Definitio est vel Perfecta, vel Imperfecta. *Illa dicitur* accurata, propria, primaria, principalis, & κατ' ἐξοχὴν Definitio: *Hæc verò* secundaria, minus accurata, *& propriè*, Descriptio.

[ *Definitio cùm non tantùm sit argumentum ortum ex primis, verùm etiam ex aliis ortis, totupliciter dividi potest, quot sunt illa, exquibus sumitur, ita ut alia sit ex causis, ex effectis, alia ex subjectis; conjugatis, divisione: alia ex dissentaneis, &c. Philippus distinguit inter* Definitionem nominis,

quæ

*quæ vocis significationem explicat: & rei, quæ, quid res sit, explicat. Hanc3 facit* quadruplicem: 1. Essentialem, *quæ constat ex genere & differentiâ specificâ seu formâ, atque essentiam rei declarat.* 2. Causalem, *quæ constat ex genere & causis tam essentialibus sive internis, quàm externis omnibus, vel aliquibus.* 3. Partialem; *quæ constat ex membris, quæ possunt esse essentialia vel integralia.* 4. Accidentalem, *quæ generi jungit accidentia, vel propria vel communia, quæ simul posita rem ab aliis discernant. Alij alias distributiones Definitionum tradunt, quæ tamen commodè ad perfectam (ut essentialis) & imperfectam (ut reliquæ) referri possunt.*]

4. Definitio perfecta est, quæ constat ex solis causis essentiam rei constituentibus. *Dicitur aliàs* Essentialis.

5. Causæ essentiam rei constituentes sunt Materia & Forma.

[*Dicuntur* essentiales, *quia rei naturam constituunt & absolvunt: Constitutæ verò & absolutæ ita insunt, ut ab ea ne cogitatione quidem sejungi possint.*]

6. Perfecta igitur definitio est, quæ constat materiâ sive genere, & formâ sive differentiâ specificâ.

[Sic homo definitur animal rationale: *ubi* Definitum est homo. Definitio, *esse* animal rationale. *In qua* Animal *vicem generis obtinet,*

*quo*

*quo intelligimus esse essentiam corpoream vitæ & sensu præditam, quæ materia hominis est cum formâ generica: Rationale verò formam hominis specificam comprehendit, quâ est quod est, ab aliis etiam discernitur. Vnde & dicitur differentia specifica. Itaque perfecta definitio aliud nil est quàm universale symbolum causarum essentiam rei & naturam constituentium, adeoq; speciei per formam & genus proximum explicatio. Hîc tamen* Nota, *cùm formæ propriæ in naturalibus & divinis inprimis lateant, easdem per propria effecta, membra, proprietates & fines circumscribi, & definitionem ex his confectam in perfectæ locum substitui necesse esse. Exempla Definitionum harum tam sacra quàm profana contra rigidorum Logicorum censuram profert plura* Libav. lib. 1 fol. 452. & seqq. *Itaque alij distinguunt inter Definitionem* perfectam absolutam, *cujus unica & simplex est differentia ex definiti ipsius prædicamento desumpta, ita definiuntur Substantiæ, ut homo est animal rationale: hic nihil est quod non sit in ordine substantiarum:* Et perfectam per appositionem, *cujus differentia sumitur ex objecto & causis externis, Ita definiuntur accidentia: ut, Physica est scientia (genus) contemplandi (finis) corpus naturale mobile (objectum.)*]

## Exempla inventionis.

| Definitio | Definitum. |
|---|---|
| *Animal rationale.* | *Homo* |
| *Corpus animatum sentiens.* | *Animal* |
| *Ars bene ratione utendi.* | *Dialectica* |

*Ars*

*Ars bene loquendi——————Grammatica*

Hinc axiomata è definito & definitione. *Homo est animal rationale. Animal est corpus animatum, sentiens. Dialectica est ars bene ratione utendi. Grammatica est ars bene loquendi.*

Ex iisdem Syllogisticè disputantur quæstiones dubiæ argumento tertio â definitione ad arguendũ definitum. *Pigmæus est homo. Quia est animal rationale. Philippus tenet Dialecticam. Quia tenet artem bene ratione utendi. Animal motu est præditum. Quia est corpus animatum sentiens.*

Vicissim â definito ad arguendam definitionem: *Pigmæus est animal rationale. Quia est homo. Philippus tenet artem bene ratione utendi. Quia tenet Dialecticam. Est corpus animatum sentiens. Quia est animal.*

Huc pertinent artium aliarum definitones. Rhetorica *est ars bene dicendi.* Musica *est ars bene canendi.* Arithmetica *est ars numerandi.* Geometria *est ars bene mediendi.* Politica *est ars Rempubl. bene gubernandi.* Oeconomia *est ars familiam bene administrandi.* Ethica *est ars bene beateq; vivendi. Itemq; exactæ præceptorum artium definitiones aliæ.* Definitionis sunt hi Canones.

I. A definitione ad definitum, & vicissim à definito ad definitionẽ argumentamur affirmativè & negativè. *Itaq;*

Cui

II. Cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur vel adimitur definitum: *& contrà.* ut, *Petrus est animal rationale. Ergo est homo. Est homo. Ergo est animal rationale. Simia non est animal rationale. Ergo non est homo. Non est homo. Ergo non est animal rationale.* Item:

Quicquid convenit definitioni, id etiam convenit definito: *& contrà*: ut *Scientia justi & injusti est utilis. Ergo & jurisprudentia est utilis. &: Iurisprudentia est utilis. Ergo & scientia justi & injusti est utilis.* Iterum:

Quicquid negatur de definitione, id negatur etiam de definito: *& vicissim contrà. ut, Contrectatio rei alienæ, quæ fit invito Domino, non est licita. Ergo nec furtum est licitum. &: Furtum non est licitũ. Ergo nec contrectatio rei alienæ est licita.*

III. Definitum neque implicitè neque explicitè sit pars definitionis. ut, *Litera est minima pars vocis ex literis compositæ.* Vitiosa est definitio. *Litera enim definitum est, non igitur definitioni inserendum,* Ex literis compositæ.

*Ratio*

[*Ratio est, quia neq; materia est, neq; forma: definitio enim & definitum sunt re unum & idem, (differunt saltem mentis conceptione, ut notius & ignotius (nihil autem ingreditur seipsum.*]

IV. Definitum & genus definitionis sint in eodem prædicamento.

[*Definitum enim est species; genus autem & species sunt in eadem prædicamento.*]

V. Definitio perfecta sit adæquata suo definito. *Itaq;*

Definitio 1. non sit latior: *qualis est hæc: Homo est animal bipes, vel carens plumis* (competit n. illa etiã gallinis, hæc verò canibus, leonibus.)

Nec 2. Angustior. *Qualis est hæc: Argumentum est, quod ad aliquid demonstrandum efficax est* (non enim competit similibus.

Sed 3. reciproca sit, & cum definito æqualiter convertatur, ut, *Homo est animal rationale. & quod non est animal rationale, non est homo.*

II. In definitione nihil desit aut supersit, vel redundet.

[Vitiosa ergo est definitio: *Homo est animal semper vita & sensibus præditum & rationale: quia redundat*, semper vitâ & sensibus præditum. *Peccatum originis est justitiæ originalis carentia. Deest enim pars principalis. Quia non tantùm est privatio, sed etiam vitiosus habitus: non tantùm aversio à bono, sed etiam conversio ad malum.*

VI. De-

VI. Definitio perfecta constet verbis propriis, perspicuis & usitatis. *Itaq;* Ambigua, homonyma, tropica & obscura definitionem non ingrediantur.

[Definitio est essentiæ sive rei cognitio & declaratio. *At ambigua, tropica, &c. non declarant, sed obscurant intellectus cognitionem. Itaq; &* ambigua priùs sunt explicanda, quàm definiantur. *Tropi verò si sint triti & rei convenientes, ejusdemq; naturam aptiùs quàm propria declarantes, adhiberi nonnunquam possunt. Quo nomine verbum* differendi *in definitione Logicæ communiter defendunt.*]

VII. Definitio perfecta sit affirmativa. Negatione *enim* nihil est definiendum: & Definitones negativæ sunt vitiosæ.

Definitio *enim* dicit, quid res sit, non quid non sit aut quid esse possit. *Tolerari tamen posse volunt Definitiones Negativas.* 1. in perfectissimis & imperfectissimis. 2. In principiis. 3. *nonnunquam etiam* indescriptionibus, *modò non sint puræ negationes.*]

VIII. Definitio perfecta est specierum.

[*Excluduntur igitur* 1. Summa genera, *quæ supra*

*supra se non habent genus.* 2. Individua & singularia, *quæ sensu potius quam intellectu expediuntur.* 3. quæ sunt in nullo prædicamento. *ut.* 1. Syncategoremata: *omnis, nullus, quidam, aliquis, &c.* 2. Vocabula technica; *nomen, propositio, genus, subjectum.* 3. ambigua. 4. transcendentia. 5. non entia.]

IX. Vnius rei, una tantùm est definitio essentialis, non plures.

[*Dico* essentialis. *Quia ut una rei est essentia, una quidditas, una forma, ita & una definitio, quæ est essentiæ explicatio. Possunt tamen plures esse* accidentales. *Interdum & essentiales definitiones unius rei apud autores variant,* sed verbis non sensu.]

X. In definitione non adhibeatur genus remotum pro proximo,

[Genus *enim* propinquum excludit remotum. *Itaq; vitiosa est definitio*: Homo est substantia sentiens prædita ratione: *Substantia enim sentiens est genus remotum hominis; Animal verò est genus proximum.*]

## ELENCHVS

Definitionis committitur I. Cùm definitio nulla ponitur, ubi poni debebat.

(*Omnis n. tractatio à definitione proficisci debet.*)

II. Quùm definitio falsa ponitur pro vera. ut, *Cùm Metonymia definitur esse, quando res signata prædicatur de signo.*

[Non enim Metonymia est cùm vox de voce prædicatur, sed cùm nomen pro nomine ponitur.]

III. Cùm definitio obscura ponitur, quæ ænigma potiùs est, quàm Definitio; ut, *cùm cochlea definitur terrigena, domoporta, sanguine cassa.*

IV. Cùm in unam aut plures definitionis perfectæ regulas impingitur. *Quod exemplis Canonum patet.*

V. Cum affirmato definito negatur definitio. *& contrà*: affirmata definitione negatur definitum. ut, *Si quis in hujus vel illius hæretici doctrinam juret ac compromittat, & tamen hæretici istius sibi Nomen attribui nollet.*

Superest Definitio imperfecta seu descriptio.

## CAPVT XXXIV.

1. DEfinitio Imperfecta est, quæ ex aliis quibusvis argumentis rem describit. *Vnde &* DESCRIPTIO *appellatur.*

[*Definitio perfecta rem definit ex solis causis essentiam constituentibus. At Descriptio latiùs se extendit; Non enim ex causis essentialibus saltem; sed aliis quibusvis argumentis, utpote dissentaneis, comparatis, conjugatis, partibus, effectis, subjectis & potissimùm accidentibus, (unde* Philippo accidentalis Definitio *appellatur) rei naturam explicat.*

Vbi

*Vbi tamen essentialia non in solidum excluduntur, sed nonnunquam expresè adjiciuntur, nonnunquam omittuntur, nonnunquam genus, quod Symbolum est essentiale, expresè ponitur; nonnunquam subintelligitur. Dicitur autem Definitio imperfecta non absolutè, sed comparatè, respectu definitionis perfectæ.*]

2. Estq; vel succincta (*brevis, concisa;*) vel explicata (*copiosa, prolixa.*)

3. Succincta est, quæ ex uno atque altero argumento desumitur. ut, *Ira furor brevis est. Quæ descriptio est* è comparatis.

4. Explicata est, quæ ex pluribus ar argumentis variè desumitur. *Talis est descriptio famæ ex subjectis, adjunctis, effectis comparatis, &c.* Æneid. 4.

*Extemplò Lybiæ magnas it fama per urbes,*
*Fama malum, quo non aliud velocius ullum,*
*Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo.*
*Parva metu primo, mox sese attollit in auras,*
*Ingreditur q; solo, & caput inter nubila condit, &c.*

Exempla Inventionis promiscua.

| Res descripta. | | Descriptio. | |
|---|---|---|---|
| Homo | est | animal mortale | |
| | | capax disciplinæ | ex adjunct. |
| | | | Ebrietas |

| | | |
|---|---|---|
| *Ebrietas est* | *vitium arcana recludens, spes jubens esse ratas, ad prælia trudens inermes.* | *ex effect.* |
| *Somnus* | *est gelidæ mortis imago* | *ex comp.* |
| *Virtus* | *est vitium fugere. & sapientia prima* | *ex dissentan.* |
| *Argumentum* | *est quod ad aliquid arguendũ affectum est.* | *ex conjug.* |
| *Mundus* | *est compages è cælo terraq; constans & iis naturis, quæ his comprehenduntur.* | *ex partib.* |

Alia exempl. *Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis.* Exod. 34. *Iehova Deus est misericors, ad iram tardus, ad clementiam & auxilium propensus, qui clementiâ in mille usq; ætates utitur, vicia & peccata condonans, in pœnâ irrogandâ parentum culpam in natos & nepotes in tertiam & quartam stirpem prosequitur.* Esa. 56. *Domus mea domus orationis vocabitur, cunctis populis. Non spelunca latronum.* Tit. 3. *Baptismus est lavacrum regenerationis & renovationis in Spiritu Sancto.*

Similiter disputantur quæstiones dubiæ argumento tertio â Descriptione. *Ebrietas est fugienda. Quia est vitium arcana recludens, spes jubens esse ratas, ad prælia trudens inermes, &c. Gloria est amplectanda. Quia est solidaquædam res & expressa non adumbrata, & consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti*

cellenti virtute. *Historiæ studium est magnificatiendum. Est enim testis temporum, lux veritatis, &c.*

[*Huc ergo pertinet* Prosopographiæ, *personarum*; Topographiæ, *locorum*; Chorographiæ, *nationum*; Geographiæ, *terrarum*; Hydrographiæ, *aquarum*; Anemographiæ, *ventorum*; Dendographiæ *arborum*; Chronographiæ, *temporum*, *itemq; montium, plantarum, animalium, &c. descriptiones*: *Similiter Poëtarum & Oratorum* periphrases, hypotyposes, hypographæ, paraphrases, typi, allusiones, adumbrationes, allegoriæ, *plenæq; descriptiones aliæ.*] Descriptionis est hic generalis CANON.

Cui tribuitur vel adimitur descriptio, eidem etiam tribuitur vel adimitur descriptum: *& contra.* ut, *Hortensius dicendo animos audientium & docet & delectat & permovet. Ergo est optimus Orator.* Vicissim: *Balbus non est optimus Orator. Ergo dicendo animos audientium non & docet & delectat & permovet.*

## ELENCHVS

Descriptionis committitur, cùm descriptio falsa ridicula, sophistica, frivola, frigida, &c. ponitur pro vera. ut, *Eloquentia est fucus impostoreus & inutilis ornatus foris accersitus. Ergo est fugienda. Homo est animal gradiens, bipes, auritum, quadricubitum, &c.*

Hactenus de argumento Artificiali, ejusq; speciebus: supereſt Inartificiale, quod eſt Teſtimonium.

## CAPVT XXXV.

1. TEſtimonium eſt argumentum inartificiale, quod non ſua natura, ſed aſſumpta artificialis alicujus argumenti vi arguit.

*Dicitur aliàs* Autoritas: *Ejus verò correlatum* Res teſtata, *ſive* Teſtatum.

[Inartificiale *dicitur, quia quicquid arguendi facultatis & virtutis habet, idipſum non ex ſe, ſed ex alio aliquo argumento artificiali aſſumit. Unde etiam* aſſumptum & externum *ſive* extrinſecum *appellatur, quia tota ejus arguendi vis non eſt propria & inſita, ſed aſſumpticia & extra ipſum adſcita, nimirum ex argumentis artificialibus. Quantam ergo vim probandi & declarandi habet hæc, tantam etiam habet illud, ut: Plato dixit tum demum beatas fore Reſpubl. in quibus homines ſapientes regerent, aut qui regerent, omne ſtudium in ſapientia ponerent. Hoc teſtimonium Platonis argumentum inartificiale eſt, arguit enim non propriâ & inſitâ vi, ſed alienâ, vi ſcil. argumentorum artificialium deſumptorum ex cauſis, adjunctis, effectis, conſequentibus: quia non tantùm ſapientiæ ſtudium ſapientes efficit, ſed ipſa etiam experientia idem ſufficienter comprobavit. Ideoq;*

*verum*

*verum hoc est, non quia Plato dixit, sed quia id quod dixit ob certas rationes & demonstrationes veritati consentaneum est. Huc ergo spectant generales* CANONES. I. Omne Testimonium argumentis scientificis & demonstratione fultum firmum est, & tantam vim probandi habet, quantam ex demonstrativis defert: accessu verò sui evidentiorē veritatem reddit II. Autoritas, quæ veris & certis rationibus ac demonstrationibus non fulcitur, nulla est. *Obiter hic* observa, Inartificiale certâ ratione etiam esse Artificiale 1. *ratione participationis.* 2. *quia ab artifice invenitur.* 3. *quia non minus artis ad illud investigandum requiritur quàm ad argumentum artificiale.* 4. *quia in arte de eodem pracipitur, pari ratione, qua de definitione imperfecta, syllogismū impefectu, &c.*]

2. Estq; duplex, Divinum & humanum.

[*Non est hæc per formas oppositas distributio, sed exemplorum tantùm ex causis efficientibus distinctio. Quia hæ naturæ solæ de rebus testantur.*]

3. Testimonium divinum est, quod Deum auctorem habet.

4. Estq; vel immediatum, vel mediatum.

5. Immediatum est, quod nullo mediante Deum autorem habet (*à Deo profertur*) ut: *Vox patris de cælo clamat:*

*Hic est filius meus dilectus, in quo complacuit mihi, hunc audite*, Matth. 3.

6. Mediatum est, quod mediantibus aliis Deum autorem habet, *seu:* ad quod perhibendum Deus aliorum ministerio usus est. ut, *Multis modis Deus olim loquens patribus, novissimè nobis locutus est per filium*, Hebr. 1. *Paulus dicit nos justificari fide non operibus*, Rom. 3.

[*Mediatè à Deo instructi sunt vel angeli, vel homines: & hi vel generatim, ut est Ecclesia sanctorum: vel sigillatim Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Discipuli & sancti alii, quorum ministerio Deus in revelandâ & perficiendâ sua voluntate usus est.*]

## Exempla Inventionis.

| Testimonium. | Res Testata. |
|---|---|
| *Deus Pater* | *Hic est filius meus dilectus, &c.* |
| *Christus* | *Mortui resurgent.* |
| *Esaias* | *Messias nascendus è Virgine.* |
| *Moses* | *Adulteros capite plectendos.* |
| *Moses.* | *Mundus in principio creatus est.* |

Hæc enunciantur è testimonio & testato axiomaticè hoc modo: *Ipse Deus cœlestis pater de cœlo clamavit; Hic est meus filius cœlestis, &c. Christus ipse testatur mortuos resurrecturos esse. Esaias vaticinatus est Messiam ex virgine nasciturum esse. Moses adulteros capite plectendos*

esse

esse sancivit. *Idem mundum in principio à Deo creatum esse asserit.*

Eadem Syllogisticè disputantur argumento tertio ducto à Testimonio divino: *Christus est filius Dei unicè dilectus. Quia pater ipse eum filium suum de cœlo proclamavit. Mortui resurgent. Quia ipse Christus dixit. Messias virgine nasci debuit. Quia id Esaias vaticinatus est. Mundus ab æterno non est, sed in tempore factus. Quia Moses illud asserit.*

[*Huc referenda sunt omnia* exempla, oracula, miracula & testimonia divina, *quæ è sacrâ Scriptura Canonicâ proferuntur, quibus vel fidei dogmata comprobantur, vel vitæ Christianæ Regulæ informantur. Logici his addunt Oracula Deastrorum gentilium, utpote, Apollinis, Iovis Dodonæi, &c. responsa vatum, fatidicorum, divinatorum, aruspicum, &c. quæ quidem Diabolica vaticinia eatenus, quatenus Logicæ usum ostendunt, admitti possunt: non quòd verè divina sint, sed quòd ab Ethnicis pro divinis habita fuerint.*] Testimonii Divini sunt hi CANONES.

I. Autoritas divina est infallibiliter & irrefragabiliter vera, & loco principii immoti. *Et:*

Sola Testimonia divina non fallunt. *Et:*

Quod Deus fatur & testatur, verum esse necesse est.

[*Est enim ipsa veritas: mentiri nescit, est immutabilis, omnipotens, omniscius, ideoq; & summè authentícus: & Deo testanti simpliciter credendum, & mandanti absq; hæsitatione obediendum. Hic enim valet,* αὐτὸς ἔφα. Itaq;

II. Ab auctoritate vel testimonio divino ducuntur argumenta affirmativè & negativè, ut, *Christus dixit non morituru quenquam, qui in ipsum credit. Ergo indubitatò illud verum est. Sacra scriptura asserit Christum pro omnibus hominibus mortuum esse. Ergo verum est. Paulus dicit nos justificari fide. Ergo non justificamur operibus. Sacra Scriptura nusquam dicit Sanctos esse invocandos. Ergo invocandi non sunt.*

III. Quicquid Scriptura Canonica testatur, id indubitata fide amplectendum & pro principio Theologico habendum.

Per scripturas *enim* Deus nobis loquitur; & testimonium hodie divinum nullum est præter scripturas Canonicas, *Itaq;*

Quicquid è scripturis Canonicis non habet autoritatem, eadem facilitate rejicitur, qua asseritur.

[*Ergo*

[*Ergò è libris non Canonicis sive Apocryphis nullum fidei dogma probari potest; multò minus ex oraculis Sibyllinis & similibus. Etsi enim verì quid habent, non tamen ideò valet, quia in illis libris proponitur, sed quia ex alio principio dependet. Ergo nec Evangelium Petri, Andreæ, & aliorum scripta apocrypha, imò & Angelorum testimonia cum scripturâ Canonicâ pugnantia rejicienda. Si enim vel angelus è cœlo aliud Evangelium prædicaverit, Anathema sit, Gal. 1. De Scripturæ verò autoritate, perfectione, perspicuitate & interpretatione plura tradunt Theologi.*]

IV. Autoritas Prophetarum, Apostolorum, aliorumq; Doctorum Canonicorum per quos Spiritus S. locutus est, infallibilis & authentica est.

Auctoritas verò Synodorum & Doctorum Ecclesiæ certa est & infallibilis, quatenus cum norma Scripturæ Canonicæ consentit: Sin minùs erronea, & rejicienda est. *Non ergò V. C. Synodus Constantiensis decrevit communionem sub una specie. Ergo vera est. | Hieronymus approbavit cœlibatum. Ergo est licitus.*

## ELENCHVS

Testimonii divini committitur I. Cùm autori-

autoritas divina falsa ponitur pro verâ. ut, *Cùm vel ex spectrorum apparitionibus, vel Enthusiasticis somniantium visionibus, vel incantatorum simulachris, falsa fidei dogmata probantur & explicantur.*

II. Cùm Testimonium impertinens, quod nihil ad rhombum facit, extra scopum adducitur. ut, *cùm 1. Cor. 3. dicitur, Vniuscujusq; opus probabit ignis. Inde concluditur, Ergò erit ignis purgatorius.*

[Loquitur enim de igne tribulationis.]

III. Cùm Testimonium truncatè & mutilatè citatur. *Ita Diabolus citans illud Psal. 91. Angelis suis mandavit de te, &c. omisit illas voces, In viis tuis: quæ nervum argumenti Diaboli prorsus incidebant.*

IV. Cùm testimonium malitiosè corrumpitur & interpretando pervertitur: *ut cùm quis ex verbis Christi Marc. 9. Si te manus aut pes offenderit, abscinde illa, &c. colligeret. E. Origenes rectè fecit, quòd se castravit propter regnum cœlorum.*

[Christus enim non de mutilando corpore, sed reprimendis malis affectibus & mortificando vetere Adamo illic concionatur.]

V. Cùm denique in genere contra Canones Testimonii Divini peccatur.

Restat Testimonium Humanum.

CAPVT

## CAPVT XXXVI.

1. TEstimonium humanũ est, quod hominem autorem habet.

2. Estque vel commune (*publicum,*) vel proprium.

3. Commune est, quod plurium est, deque pluribus testatur.

*Ad hoc Testimonium commune referuntur* 1. Leges non scriptæ, *quales sunt leges naturæ, & consuetudines.* 2. Leges scriptæ, *utpote jus civile, leges Romanæ, juris allegationes.* 3. Rescripta, placita, Senatusconsulta; plebiscita, responsa, edicta, intimationes, constitutiones, &c. 4. Illustres sententiæ; proverbia; adagia, dicta sapientum. ut, *Nosce teipsum: Pares paribus congregantur, &c* 5. Sensus communis, cùm experientia, & notoria rei gestæ fama; rumor item communis, &c.

4. Proprium est, quod certi alicujus hominis singulare est, inq; unâ aliqua re testificandâ occupatur.

*Ad hoc pertinent.* Singulorum autorum peculiares γνῶμαι, *quales sunt Ciceronis, Menandri, Senecæ, Aristotelis, Platonis &c.* 2. Testimonia certarum personarum; sive præsentium sive absentium; sive mortuorum, sive vivorum. 3. Confessiones: eæque vel liberæ, vel vi expressæ, vel astu elicitæ. 4. Obligationes, sponsi-

sponsiones & stipulationes. 5. Juramenta. 6. Pignora, monumenta, libelli, vades, arrhæ, præsides, obsides, & *quæcunq; aliquam indicii vim habent, qualia sunt*, arma, cruentatio cadaverum, mutatio vultus & affectuum, variatio pulsus, immutatio coloris, excitatio sudoris. *& innumera alia.*

## Exempla inventionis.

| Res testata. | Testimonium commune. |
|---|---|
| *Cuiq; sua defensio permissa est.* | *Lex naturæ.* |
| *Licita cædes furis* | *Lex XII. tabularum.* |
| *Superbia invisum vitium.* | *Nosce teipsum.* |

| Res testata. | Testimonium proprium. |
|---|---|
| *Rempub. contineri præmio & pœnâ* | *Solon dixit.* |
| *Iustitiam colendam* | *Virgilius.* |
| *Artium radices amaras, fructus verò dulces* | *Aristot.* |
| *Præstare damnum* | *Obligatio, &c.* |
| *Rem ita esse vel non* | *Confessio, juramentũ, &c.* |

Hinc axiomata: *Lex naturæ defensionem sui permittit. Lege XII. tabularum nocturnum furem quoquo modo interficere, impune permittitur. Proverbium Nosce teipsum superbiam invisum vitium esse monet. Rempublicam contineri præmio & pœnâ rectè Solon asseruit. Virgilius justitiam colendam esse monuit. Artium radices amaras, fructus verò dulces rectè Aristoteles censuit. Illæ mecum de damno præstando pactus est. Confessus est liberè se furtum commisisse. Iuravit se hoc non feciisse, &c.*

Ex iisdem disputantur etiam quæstiones dubiæ

dubiæ argumento tertio à Testimonio humano ducto. *Non omnis cædes est nefaria. Quia lex non scripta ad sui defensionem latronem; lex scripta verò furem nocturnum occidere permittit. Non supercilioſè alii despiciendi. Quia Sapientes olim, ut quisquis seipsum noscat, monuerunt. Respublica conservatur præmio & pœna. Quia Solon dixit. Arrium radices amaræ, fructus dulces. Quia Aristoteles affirmavit, &c.*

[Observa *reciprocationem à re testata ad testem esse obscuriorem & infirmiorem. Nam qui verax est, is quidem verum testimonium dicit, Sed non qui verum testimonium fortè dicit, is etiam omninò verax est. Non enim valet, Qui verum testimonium dixit, verax est. Ille dixit verum testimonium. Ergo est verax.* Propositio enim est contingens, *quia mendaces, imò ipse Diabolus, quandoq; verum dicunt. Quòd si ita informarem. Qui verax est, testimonium verum dicit, ratione quidem veracitatis connexionem necessitatis haberet: sed quia homo mutabilis, etiam contingens est, certior tamen superiori.*] Testimonii humani sunt hi CANONES.

I. Auctoritati humanæ credendum est, quatenus firmis utitur rationibus & demonstrationibus.

In Testimoniis *enim* humanis non videndum, quis dixerit, sed quid & quàm verè dixerit.

[Hîc

[*Hic namque valet illud*: Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas; *non verò τὸ αὐτὸς ἔφα Omnibus siquidem auctoritatibus antiquior habenda veritas*, 1. Ethic. c. 6.]

Itaque

II. Ab autoritate humana ducuntur tantùm argumenta affirmativa (*quatenus assensio legitima ratione probatur*) non verò negativa.

*Non ergo valet; Aristoteles non dixit mundum esse corruptibilem. Ergo non est corruptibilis. Galenus nil scripsit de morbo venereo. Ergo morbus venereus non est.*

[Neque enim Aristoteles, neque Galenus omnia voluêre aut potuêre definire & conscribere.]

III. Autoritas & consuetudo humana cedunt rationi & naturæ. Hæc verò cedunt autoritati divinæ. Lex *enim* inferior cedit superiori.

IV. Testimonium prudentis, gravis, constantis, cordati, rerum peritiin dignitate constituti, amantis pietatis & veritatis, sobrii & integris sēsibus præditi, præferendum est testimonio imprudentis, leviculi, imperiti, prostituti, obscuri, ebrii, sēsu & ratione destituti

tuti, &c. *Et*: Artifici de artis suæ operibus, *sobriè, seriò, & attentè* testanti credendum est. *Et*: Oculati testes potiores sunt auritis.

V. Testimonium humanum certos habet gradus, ideoque alterum habetur altero firmius.

[Sicut *enim* homo varius est, ita & testimonij humani fides variat. *Est enim Theologus, ICtus, Medicus, Philosophus, Politicus, Oeconomicus, Mechanicus, &c. est persona publica, privata; est peritus, imperitus; moribus probatus, vitiosus; illustris, obscurus; Seriò loquitur cum prudentia & constantia, vel joco, obiter aut minus attentè. Est testis oculatus, auritus, &c. D. Libav.*]

VI. Quæ per communem experientiam & notoriam famam ab omnibus promiscuè comprobantur, anteferenda sunt iis, quæ ab uno atque altero privato proferuntur.

[*Intellige*, si principiis divinis, demonstrationibus artium, & expressæ veritati non adversentur.]

*Huc pertinet & hic Canon*: Quod major pars definit, prævalet.

[*Si nimirum* cætera sint paria. *Si enim Testimoniũ unius fultum sit firmioribus rationibus, præferendum erit plurimùm testimonio fundamentis*

*carioſis innitenti: Ita ſolus Paphnutius partes concilij Niceni ſacerdotibus conjugium interdicentes autoritate Pauli convicit. Hic enim valet trita regula*: Multitudo errantium errori non parit patrocinium.]

VII. Decreta Imperii, Reſcripta Principum. Senatus conſulta, aliaque á magiſtratu propoſita valent, ſi nil contra pietatem, leges univerſales, obligationesque reciprocas præcipiant.

IIX. Teſtimonia Academica, & publica alia, itemq; opificum in qualibet tribu ſigillis & ſubſcriptionibus confirmata, ac legitimè impetrata firma ſunt.

## ELENCHVS

Teſtimonij humani committitur eodem modo, quo in Divino, ut cùm I. Teſtimonium falſum ponitur pro vero.

II. Cùm impertinenter allegatur.

III. Cùm truncatè citatur.

IV. Cùm maliciosè corrumpitur & interpretando invertitur. ut *cùm ex verbis Catechiſmi Lutheri*: verbum PRO VOBIS requirit omninò corda credentia: *Idem* QUI FIDEM *habet* his verbis, &c. *quidam inferunt*

Ergò

*Ergo tantùm fide corpus Christi manducatur.*

[Lutherus enim quod loquitur de fine & salutari fructu cœnæ, isti ad substantiam referunt.]

V. Cum testimonia humana adducuntur ad destruendum Divinum, ut, *cùm auctoritates patrum præferuntur autoritati Canonicæ.*

VI. Cùm ex vulgi rumore inconstanti certissimum esse aliquid asserimus. *Talis enim rumor fallacissimus.*

VII. Cùm testimonium profertur ab hoste alicujus. ut, *cùm Pontificii probant ex Cochleo Lutherum subitaneâ morte interiisse & cadaver ejus ante sepulturam intolerabilem fœtorem spirasse vel ex Surio, Calvinum in confirmationem suæ doctrinæ virum quendam, qui fucatâ specie se mortuum simulâsset, à mortuis excitare voluisse, qui præter omnem expectationem in pheretro mortuus inventus, fraudem ejus omnibus conspiciendam dederit.* Cochleus enim & Surius jurati eorundem hostes fuerunt.

IIX. Cùm deniq; contra enumeratos Canones quoquo modo delinquitur.

Sic fuit liber I. de Inventione: Sequitur II. de Judicio sive dispositione.

# Tabella Axiomatum,

*In Axiomate consideranda*

- 1. Partes
  - Subjectum.
  - Copula.
  - Prædicatum.
- 2. Divisio quæ fit secundum
  - 1. Qualitatem cujus respectu est
    - 1. Affirmatum. / Negatum. — utrumq; Purum. / Modale.
    - 2. Verum / Falsum — Necessarium / Contingens
      - 1. κ^τ παντὸς.
      - 2. καθ' αὑτὸ.
      - 3. καθόλου πρῶτον.
  - 2. Quantitatem, cujus respectu est
    - Universale / Speciale
      - Particulare.
      - Proprium.
  - 3. Species.
    - Simplex
    - Compositum
      - Congregativum. — Copulatum / Connexum
      - Segregativum. — Discretum. / Disjunctum.
- 3. Affectio quæ est vel in
  - Consensu
    - æquipollentia.
    - Conversio
      - simplex
      - per accidens.
      - per contrapositionem.
  - Dissensu / Oppositio
    - Contraria
    - Contradictoria.

DIALECTICÆ

# LIBER SECUNDUS CRITICE.

## CAPUT I.

### *Judicii & Axiomàtis Definitio.*

1. Judicium est altera Dialecticæ pars de disponendis argumentis ad benè judicandum: *Vnde &* DISPOSITIO *dicitur.*

[ *Definitio hæc constat genere & formâ.* Genus *est altera Dialecticæ pars.* Forma *subjecto occupante & fine explicatur. Occupata enim tota hæc pars est in disponendis argumentis, idq; eum in finem, ut rectum de rebus dispositis judicium feratur. In quem finem promiscuè à* Ramo *modò* Judicium, *modò* Dispositio *appellatur.* Dispositio quidem à formâ: *unde &* Compositio, Positio, Collocatio, θέσις, διάθεσις, τάξις, σύνταξις, *ab ordinando, cojungendo, collocando, disponendo dicitur, quia res inventas componit, collocat, disponit.* Res

*autem* inventæ & disponendæ sunt argumenta, *sive conceptus & notiones simplices, è quibus per compositionem fiunt propositiones, enuntiationes, sive axiomata legitimè secundùm nativam argumentorum inter sese affectionem disposita: ex axiomatibus verò Syllogismi, &c.* Judicium *verò* dicitur à fine *quia omnia, quæ disponuntur, eum in finem disponuntur, ut rectum de illis feratur judicium, veráne sint an falsa, &c. Aliás* κρίσις κριτικὴ Critice, pars Critica; pars judicatrix, *nominatur Iudicium: Idq; per Metonym. effecti ex sententia Rameorum: Quia judicium ex dispositione existit; seu, quia dispositio est judicii causa. Ex Aristotele hæc pars etiam dicitur* Analytice, *quasi orationum & sententiarum resolutoriam in syllogismos, axiomata, & terminos nomines. Ex istis enim confecta est Oratio Logica.* Observa duo. I. ordine naturæ inventio præcedit Dispositionem. *Est enim simplicior, quia simplices terminos tradit. Simpliciora autem sunt naturâ priora compositis. Ars verò naturam imitatur. At Dispositio agit de enunciationibus, quæ ex simplicibus terminis fiunt, & methodo deinceps disponuntur.* II. Judicium *etiam* in parte inventrice locum habet, *sed saltem ratione* τάξεως *sive usus non ratione præceptorum & essentiæ. Adde ex Libav. Iudicium non habere locum in Inventione,* nisi quatenus ex axiomatibus est constituta, quorum est judicium. ]

2. Judi-

2. Judicium duplex est, Axiomaticum & Dianoëticum.

[*Dispositionem sive Iudicium alii tribus partibus dividendum pugnant; nempe* terminis, axiomatibus, & discursu, *sub quo Syllogismum & Methodum comprehendunt, sed malè: Quia doctrina Terminorum pertinet ad Topicam, neq; tautologicè aut otiosè hîc reiteranda.*]

3. Judicium axiomaticum est legitima axiomatum dispositio & dijudicatio. *Dicitur aliâs* judicium propositionum, & doctrina prædicationum.

4. AXIOMA est dispositio argumenti cum argumento, quâ esse aliquid aut non esse judicatur.

*Dicitur aliâs Aristotelicis* Propositio, enunciatio, prædicatio, interpretatio, pronunciatio, pronunciatum, effatum, enunciatum, oratio enunciativa, proloquiũ, sentẽtia, &c.

[Axioma *derivant alii ab* ἀξιῶ, *id est*, dignus, *quòd sit pronunciatum honorarium, cui propter manifestam rerum veritatem fides meritò sit habenda. Aristoteli est principium demonstrationis in scientiis, ut sit idem quod axioma necessariæ veritatis, seu* Thorema, *quod Cicero* præceptum scientificum *interpretatur.* Propositio *verò Aristoteli in specie dicitur* contingens enunciatio, *Libav. f. 484.* Alii Axioma derivant ἀπὸ τοῦ ἀξιοῦν, *quod significat* sentire *seu* existimare, *ut idea*

*notatio competat non tantùm sententiis scientificis seu indubitatæ veritatis, sed promiscuè quibusvis. Ideoq; Ramus retinere maluit vocem Axioma, quod ipsam internam mentis dispositionem & animo conceptam sententiam suâ luce manifestet, sive illa externo sermone explicetur & proferatur, sive intus in mente concipiatur & absolvatur. Reliqua verò Synonyma propterea à Ramo rejecta, quod magis sint exterioris sermonis & oris, quàm interioris rationis & mentis Symbola: Sed tamen, usum parum vocum pro discentium captus promiscuum, adeoq; ejusdem periculi esse judicamus sive Axiomatis sive Propositionis vocabulum retineamus.* Definitio *porrò* Axiomatis *constat.* 1. Materia: *quæ* sunt duo argumenta inter se affecta, *utpote causa & effectum. vel subjectum & adjunctum, vel genus & species, &c.* 2. Forma: quæ est dispositio duorum argumentorum (*quæ Aristoteles modò vocat* Categoremata, *modò* terminos,) per vinculum facta dispositio. 3. Fine: *in quem dispositio illa argumentorum instituitur nempe, ut* esse aliquid vel non esse judicetur, *hoc est, ut intelligatur, quid res sit, vel non sit. Ab Aristotele definitur* propositio oratio, in quâ prædicatum ita de subjecto dicitur, ut verum aut falsum aliquid esse intelligatur; ut, *Homo est animal. Nix est alba. Deus est Spiritus.*]

5. In axiomate consideranda. 1. Partes. 2. Divisio. 3. Affectio.

6. Par-

6. Partes Axiomatis duæ sunt, Subjectum & Prædicatum: *illud dicitur* Antecedens: *hoc verò* Consequens.

7. Subjectum est, de quo aliquid dicitur sive enunciatur. *Græcè* ὄρος ἡγούμενος: *à Scholasticis* Suppositum *nominatur.*

[*Subjectum hic non accipitur, ut suprà in doctrina Topica pro eo cui aliquid adjungitur*: Sed pro Axiomatis parte priore sive antecedente, *unde &* Antecedens *dicitur. Ab aliquibus vox Subjecti hoc loco repudiatur, quò tantùm competat axiomati simplici & affirmato, non negato & compositio. Verùm sic & Antecedentis vocabulum rejiciendum esset, quod in Simplici axiomate idem est quod Subjectum, in compositio verò non est. Nos Synecdochicè appellationem ab una tantùm parte ei tribui dicimus, quæ tamen ad omnes & totas referri debebat.*]

8. Prædicatum est, quod de aliquo (subjecto) dicitur sive enunciatur.

*Ab Aristotele etiam appellatur* attributum, *quia Subjecto attribuitur & inest*, ἐπόμενον Consequens, ὄρος ἐπόμενος terminus consequens, *quia in axiomatica argumentorum compositione secundo loco sequitur*: τὸ κατὰ ἑτέρου λεγόμενον, id quod de alio enunciatur: *Scholastici vocant* appositum.

9. Id quo subjectum & prædicatum

colligantur ac continentur, dicitur Vinculum.

10. Vinculum est vis argumenta inter sese certo modo affecta connectens, ut ex iis fiat integra sententia: *Unde etiam dicitur* copula.

Exempli gratiâ, *Cùm dico*: Homo est animal. *Hic duo sunt argumenta (termini, categoremata)* Homo. Animal: *Inter quæ est affectio Logica*, Speciei & Generis. *Alterum verò* (Homo) *antecedit, ideò dicitur* Antecedens: *& Subjectum; quia de eo quid dicitur, nempe* animal esse, *Alterum (animal) sequitur: Ideò dicitur* Consequens *sive* Prædicatum, *quia de homine enunciatur*: *Verbum* EST *vocatur* vinculum *sive* copula. *Duo vero ista categoremata*, Homo-animal, *axioma non sunt, sed nudi termini. Dum verò connectuntur per verbum* EST *tanquam copulam sive vinculum axioma constituunt.* Homo est animal: *unde iudicium quis facere potest de aliquo* Esse *hominis, quid nimirum sit, nempe* animal. *Sic examinentur & hæc exempla.* Nix est alba. Deus est Spiritus. Fortes creantur fortibus & bonis. *E dictis eliciuntur hi* CANONES.

I. In omni axiomate tantùm duo argumenta componuntur inter se affecta, non plura.

Est

Est *enim* dispositio argumenti cum argumento, *non plurium. Tria enim si argumenta disponuntur, dispositio fit Syllogistica. Argumenta autem illa duo vulgò dicuntur* Categoremata.]

II. Vnius axiomatis est unum tantùm subjectum & unum prædicatum, non plura.

III. Subjectum verò & Prædicatum non uno semper vocabulo dũtaxat exprimitur, sed interdum vel utriq; vel alteri descriptiones sive determinationes quædam adduntur, quæ vulgò dicuntur *Syncategoremata*: ut,

Didicisse fideliter artes emollit mores, nec sinit esse feros. *Hic anteceẽds sive subjectum declaratur tribus vocibus*, didicisse fideliter artes, *quibus tamen denotatur noéma unum, habens affectionem causæ* (artes:) *Consequens verò sive prædicatum duabus, quibus iterum categorema unum denotatur nempe effectum* (mores emollire) *reliqua quæ hu declarãdi gratiâ adjiciuntur dicuntur* Syncategoremata. *Aristotelici autem non tantùm distinguunt inter categoremata, sed & syncategoremata, & inter* signa categorematica. Signum categorematicum *definiunt*, quod certum prædicatum & subjectum denotat, *ut Nomen & verbum*: Nomen est vox significans aliquid ex instituto absq; temporis consignificatione, cujus nulla pars separatim aliquid

*signi-*

significat: *ut Sanitas.* *Estq; vel* Finitum, quod unam certam rem definitè significat. ut, *homo*: *vel* Infinitum, quod non unam certam aliquam rem, sed diversam indefinitè significat: *ut non homo. Utrumque est vel* Rectum, quod recto: *vel* Obliquum, quod obliquo casu exprimitur & ab illo deflexum est, *ut homo, hominis, homini.* Verbum est vox cum actione vel passione quadam tempus consignificans, cujus nulla pars separatim aliquid significat, *ut, sanat, sanatur. Estq; vel* Finitum, quod certam energeian definitè exprimit: *ut currit, scribit*: *vel* Infinitum, quod additâ negatione ad verbum finitum exprimitur, *ut, non currit, non scribit.* Vel rectum, quod præsens tempus simpliciter significat. ut, *scribo, ambulo, sano.* Obliquum, quod significat tempus præteritum aut futurum. *ut, scribam scripsi.* Signa Syncategorematica sunt, quæ præter rei modum in propositione prorsus nihil significant. *Qualia sunt ista:* Omnis, nullus, quilibet, nemo non, semper, ubique, nusquam, nunquam, quidam, aliquid, tam, tantum, duntaxat, non nisi; *item vox* præter, *quæ particula exceptionis*; qua *vel* quatenus, quoad, *quæ particulæ exclusionis nominantur. Quibus denotatur nonnunquam* Determinatio Exclusiva. ut, *Solus Deus est invocandus. Tantùm electi salvantur*: *nonnunquam* limitativa, *quæ fit signo restrictionis. ut, homo* quâ *homo est risibilis. Ignis*

quate-

quatenus *calidus urit*: *Homo* quo ad *corpus moritur*. Interdum tamen hæc signa omittuntur. ut, *Qui perseveraverit usque ad finem, salvus erit, &c. Quæ propositio Melanchthoni dicitur* indefinita. *Sive autem addantur sive omittantur, propositioni nihil decedit. Si enim est universalis, manet talis, si specialis similiter. Clarius saltem judicium signorum appositione eluceſcit.*

IV. Subjectum ipsa rerum natura prædicatum antecedit.

[*Si enim in propositione subjiciatur prædicatum, prædicatio fiet inordinata, & contra naturam. ut, præditum facultate ridendi est canis. Album est lignum.* Accidens enim secundum naturam de subjecto prædicatur; *non contrà. Excipe autem hic crypses axiomatum apud auctores occurrentes.*]

V. Prædicatum á suo Subjecto est distinctum & diversum.

[*Saltem* nominetenus *vel* quoad nomen: *aliàs enim gigneretur* propositio identica, *hoc est*, idem prædicaretur de seipso. *Vbi* nota *loqui nos de illo* quod prorsus & simpliciter est idem. ut, *Cerberus est Cerberus: pomum est pomum. At cùm dico, malum est pomum*, alterum sumitur ut notius, alterum ut ignotius &c.]

VI. Verbum EST, quod prædicatum cum subjecto suo copulat & conjungit præter istam terminorum compo-

posi-

positionem nihil significat: nec ullius certi noëmatis symbolum est.

[*Ideò eicitur ab Aristot.* πρὸς κατηγορούμενον *ad prædicatum, quod nihil per se significet, sed adsignificet: non quidem, ut unum ex argumentis declarat, sed sua vi utrumq; comprehendat, & cum voce sequenti unius tantùm argumenti locum supplet.* Interdum in propositione elliptica denotat duo: *vel* existentiam, *ut homo est: vel* tempus, *ut dies est.*]

VII. Copula nec pars axiomatis nec argumentum est, sed vinculum saltem quo prædicatum subjecto alligatur; Et plerunque ad prædicatum pertinet.

[Ratio est: Quia 1. *Axioma non resolvitur in vinculum, sed tantùm in subjectum & prædicatum. Ex quibus verò aliquid constituitur tanquam ex partibus, in ea etiam resolvitur*, Quia 2. *non est argumentum Logicæ inventionis.* Quia 3. *nullum vinculum potest esse pars partium, ut Spiritus vinculum dicitur in homine, nec tamen est pars partium, hoc est, neq; corporis neq; animæ.*]

IIX. Copula non semper *explicitè* ponitur, sed nonnunquam *implicitè*: Semper tamen subintelligatur, ut, *Homo est mortalis.* (Hic vinculum expressè ponitur.) *Terra movetur. Abiit, excessit, erupit, evasit,* (hîc ponitur implicitè.)

Quæ

*Quæ propositio dicitur* implicita, elliptica *sive* cryptica *propter occultatã copulã.*

IX. Vinculum est modò verbum, modò conjunctio vel æquipollens particula, ut, *Deus est justus. Cælum movetur. Si Deus pro nobis, quis contra nos.*

[*Nota 1. Aristotelici etiam quædam accidentia Axiomatum tradunt: quorum alia sunt partium axiomatis, alia totius axiomatis. Ex illis. 1. dicitur* Ellipsis, defectus, cùm aliquid axiomati deest ut, *aut bestia est, aut homo* Deest: si animal est, *Hic defectus potissimum est in copula*, vid. Can. 8. II. Redundantia, cum argumentum vel repetitur, vel parti alicui descriptio, conditio, limitatio, amplificatio additur. *Vnde* & congeries verborum, exegesis, epexegesis dicitur: *quia aliis verbis axioma declaratur & amplificatur*; *Item* prothesis, appositio *dicitur, quæ ad syncategoremata referimus*, ex Canon. 3. III. *Est* Metathesis seu transpositio, quæ est partium trajectio, *ut, cùm subjectum loco prædicati ponitur*, vid. Canon. 4. *De reliquis accidentibus infrà 11.* axioma non exprimitur semper indicativo & sermone proprio; sed aliis etiam modis, itemq; verbis modificatis sive tropicis. *Logicus enim sensum spectat; non verba. Proinde orationes imperativæ, invocativæ, deprecativæ, &c. commodissimè ad propositiones revocari possunt; ut, Orationem impera-*

*imperativam*, lege, scribe: &c. *Non sunt autem propositiones sive axiomata* per se & absolutè, *sed* secundum quid, per analogiam *sive* reductionem.

Hæc de partibus axiomatis: sequitur divisio.

## CAPVT II.

### *Axiomatis Divisio; Affirmatum & Negatum, &c.*

1. Dividitur Axioma 1. secundùm qualitatem. 2 secundùm quantitatem. 3. secundùm species.

[*Si dichotomiæ studiosus esse velis, ita dividere possis. Dividitur axioma vel secundùm affectiones, vel secundùm species. Affectio vel est qualitatis, vel quantitatis. Qualitatis, vel absolutæ, vel secundùm quid. Secundùm qualitatem absolutam axioma vel est affirmatum, vel negatum. Ratione qualitatis secundùm quid (quæ ei propter affirmationem & negationem accidit) est vel verum vel falsum, &c. Vnum hic* observa: *In scholis Peripateticis ad exercenda Scholasticorum ingenia; & faciliorem propositionum dijudicationem proposito axiomate sive enunciatione aliqua quæri solet*: Quæ, qualis, Quanta: *Vbi, interrogatio* Quæ, *quærit de specie enunciationis*; An sit simplex (*categorica*,) *an* composita (*hypothetica*:) Qualis; *sitne* affirmata, *an* negata, vera, an falsa: quanta; *sitne* universalis,

versalis; *aut* particularis: indefinita *vel* propria.]

2. Secundùm qualitatem I. Axioma est vel affirmatum, vel negatum.

[*Huc pertinet Divisio Philip. Propositio alia est affirmativa, alia negativa.*]

3. Axioma Affirmatum est, cujus vinculum affirmatur;

*Seu*, in quo prædicatum de subjecto affirmatur.

Vinculum affirmatur, cùm consequens (*prædicatum*) antecedenti (*subjecto*) inesse, adesse vel quovis modo consentire absque negatione indicatur. ut, *Paries est albus. Iustitia est virtus. Cœlum movetur. Anima est immortalis.*

[*Hinc Philip.* Affirmativa propositio est, quæ asseverat aliquid adesse vel inesse subjecto. *Observa autem 1. aliter accipi Affirmationem in Topicis, ubi positionem quandam significat*, vid. sup. lib. 1. c. 16. fol. 154. 2. Affirmare *est ponere consequens inesse vel convenire antecedenti*, Affirmationem Criticam *esse judicium axiomaticum, quo vinculum affirmatur seu positivè enunciatur, propter partium consensum*, Libav. l. 2. fol. 490.]

4. Negatum est, cujus vinculum negatur.

In quo prædicatum negatur de subjecto.

Vinculum negatur, cùm negatio vinculum præcedit, hoc est, particula negativa ante vinculum expressè ponitur: vel ad id dirigitur, ut, *Prodigalitas non est virtus. Leo non est asinus. Terra non movetur.* (Hic negativa particula expressè ad vinculum ponitur.) *Nullus avarus est justus. Nullus bonus est malus.* (Hic negatio ad vinculum dirigitur.)

[*Philipp.* Negativa propositio est, quæ asseverat aliquid abesse subjecto per particulam negativam conveniente loco positam. *Vbi tamen notabis. 1. Subjectum & prædicatum accipi latiùs quatenus & compositis axiomatibus per Synecdochen attribui possunt. 2. Axioma negatum quidem dici vinculo negato, sive* expressè *adverbio negandi ejusdemq; Symbolo & signo fiat sive* sensu. *Quando verò negandum sit, id ex affectione argumentorum dissentanea sumi. 3. Negationem Criticam aliam esse à Topicâ,* Vid. lib. 1. c. 18. fol. 165.] Horum sunt hi CANONES.

I. Affirmatum prius est negato.

[I. Ratione commensurationis. *Affirmatio enim est negationis mensura.* 2. ratione dependentiæ. *Negatio enim dependet ab affirmatione.*

3. ratio-

3 ratione cognitionis. *Prius enim cognoscitur affirmatio.* 4. ratione simplicitatis. *Affirmatio enim est simplicior negatione.* 5. ratione excellentiæ. *Affirmatio enim dicit aliquid de re positivè: negatio tantùm privativè.* 6. ratione Entitatis. *Affirmatio est Ens. Negatio est non Ens.*]

II. Virum negatum dependet à verò affirmato. ut, *verum est animam hominis non esse κρᾶσιν quia est ἐντελέχεια seu. Spiritus.*

III. In negato particula negativa conveniēti loco reponenda est, nempe, vel in principio, *ut nullus homo est Leo* vel immediatè ante vinculum, *ut, homo non est Leo.* Itaq;

IV. Si negatio vinculum sequitur, vel ad descriptionem subjecti aut prædicati pertinet, axioma affirmatum est non negatum ut, *Catilina est non----bonus.* Est affirmatum axioma, quia negatio est Topica, non Critica, sed subsequitur vinculum. (Sic : *qui non est bonus est malus. Omnis qui non credit condemnabitur. Omnis plantatio quam non plantavit Pater cœlestis eradicabitur.* (Axiomata sunt affirmata : Quia negatio non pertinet ad vinculū, sed ad descriptionē subjecti

5. Vtrumq; tum affirmatum tùm negatum, est vel purum, vel modale.

6. Purum est, cujus prædicatum Subjecto convenit (*de subjecto enunciatur*) simpliciter absque modo.

*Dicitur Aristotelicis* simplex, *vel* de inesse, ἁπλῶς ὑπάρχειν: ut: *Omnis qui credit in Christum salvatur. Fide justificatur homo.*

[*Simplex dicitur, non absolutè, sed comparatè, nempe respectu Modalis. Nullo enim modo determinatur.*]

7. Modale est, quod determinatur modo quodam: cuiusmodi sunt, *Necesse, possibile, impossibile, contingens*, ut, *Necesse est Deum esse justum* (necessitate absoluta:) *Necesse est cras solem oriri* (necessitate physica: *Necesse est instare pœnas temporales* (necessitate consequentiæ: *Necesse est Platonem ambulare dum ambulat*, (necessitate positionis:) *impossibile est peccata Deo placere. Possibile est juvenem in florenti ætate mori. Contingens est hominem esse doctum.*

[*Adsignantur hi modi etiam adverbialiter. ut*, possibiliter, contingenter, impossibiliter, necessariò. *Vocantur autem* Interni *sive* Intrinseci, *quia rebus adscribuntur, non causa alicujus prædicamenti, sed quatenus simpliciter sunt res.* Omne *enim* quod est aut possibile, aut impossi-

possibile, aut necessarium, aut contingens esse dicitur, *Scheck. Anal. tract. 3. c. 18. Cæterùm doctrina Modalium cùm sit intricatior, nobis definitiones nudas adposuisse sufficiat. Vide plura apud* Arist. in lib. de interpret. Titel. l. 3. Dialect. cap. 21. Fonsec. lib. 3. cap. 10. & alios.]

Sic fuit Divisio 1. axiomatum secundùm qualitatem absolutam; sequitur altera secundùm qualitatem, quæ ipsis propter affirmationem & negationem inest.

## CAPUT III.

### *Axioma verum, Necessarium, Contingens, Falsum.*

1. SEcundum qualitatem II. Axioma est vel verum vel falsum. (*Philippo propositio est aut vera aut falsa.*)

[*Est & hæc divisio ex axiomatis qualitate, non simpliciter, sed propter affirmationem & negationem,* Arist. lib. de interpr. c. 6. Ex affirmatione namque & negatione nascitur propositionis veritas & falsitas, Arist. ibid. c. 1. *Eo enim quod res est, aut non est, etiam oratio vera & falsa est. Arist. categ. c. 1. Cùm enim ea componuntur (affirmantur) quæ componenda (affirmanda) sunt, & dividuntur (negantur) quæ dividenda (neganda) sunt, axiomata vera: & contra, si componenda dividantur, & dividenda componantur,*

*falsa judicantur. Unde* veritas & falsitas posterior est affirmatione & negatione. *Dependens enim naturâ posterius est independente & compositum simplici.* Observa hic I. *Verum intelligi tam in rebus, quàm verbis.* Sermones *enim* eodem modo veri sunt, quo res ipsæ, *Arist. categ.* 10. *Cùm aliàs Plato* verum in rebus *appellet* Ens; verum in verbis veritatem. II. Veritas Ethica *dicitur, quæ congruit cum mente aut mentis notionibus sive conceptibus; ut, cùm quis secundum animi sui scientiam & conscientiam aliquid pronunciat, quod aliter se habere nescit.* Veritas Logica *est adæquatio orationis cum rebus ipsis. Sic verum dicit Logicè, qui ita pronunciat, ut res in suâ naturâ est.* Veritas in Theologiâ *accipitur aliquando pro substantiali verbo, ut cùm Christus dicit: Ego sum veritas Ioh. 14. aliquando pro verbo annunciato, ut 3. Iohan. 17. Sermo tuus veritas est.*]

2. Axioma verum est, quod pronunciat uti res est. ut, *Lapis est gravis. Homo est mortalis. Homo non est lapis.*

Hæc axiomata vera sunt, quia asseveratio hic cum re consentit; & quia dispositio argumentorum naturæ rei consentanea est. Prædicatur enim in prioribus adjunctum de suo subjecto affirmatè, in posteriori disparatum de disparato negatè.

[Pronunciare uti res est, est argumenta juxta

juxta mutuas affectiones disponere & enunciare. *Consentanea nimirum affirmatè. Dissentanea negatè; Causam & effectum causaliter & effectivè, definitum & definitionem definitivè, &c. & sic sit axioma verum, si verò dissentientia naturâ & affectionibus suis enuncientur affirmatè & consentientia negatè; Itemq; combinationes argumentorum violentur; ut puta, si causaliter affecta enunciares definitivè, vel subjectivè, &c. sit axioma falsum.* Confer cap. 2. lib. 1. can. 9. *E quibus patet,* Axiomata negata etiam vera esse posse ut, *aqua non est sicca. Axioma hoc pronunciat ut res est, removet enim siccitatem ab aquâ, quæ per naturam ei nunquam inest. Aristotelici propositionem veram definiunt.* Quando quod est esse, quod non est non esse significamus. *Philippo* est assevaratio cum re consentiens.]

3. Axioma verum est vel Necessarium vel Contingens.

[*Philippo propositionum aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ impossibiles (necessariò falsæ)*]

4. Necessarium est, quod immutabiliter verum est, nec aliter se habere potest.

Græcè dicitur ἀποδεικτικὸν, πρότασις, ἀποδεικτικὴ αἰδιον. Necessitas hæc oritur ex omnib. argumentis necessariâ & immutabilē affectionē inter se habētibus. Qualis est ubi causæ essētiales enūciantur de essentialibus

effectis: vel propria adjuncta de ſubjectis: Vel oppoſita negantur de oppoſitis; diſtributio de ſuo diſtributo, definitio de ſuo definito; conjugata eſſentialia de ſe invicem: notationes propriæ de nomine, &c. enunciantur. ut, *Homo eſt rationalis: ridet: non eſt beſtia: conſtat corpore & anima: eſt animal rationale, &c. Inventio eſt pars Dialecticæ. Virtus non eſt vitium. Muſica eſt ars benè canendi, &c. Non ergò tantùm propoſitiones neceſſariæ ſunt, in quibus ſpecies, genus, differentia aut proprium de ſubjecto prædicatur.*

5. Ejus ſunt tres gradus ſive conditiones. 1. κατὰ παντὸς de omni. 2. καθ' αὐτὸν per ſe. 3. καθόλου πρῶτον Catholicum primum ſeu vniverſale reciprocum.

6. Neceſſarium κατὰ παντὸς eſt, cùm conſequens (*prædicatum*) omni antecedenti (*ſubjecto*) ſemper ineſt. ut, *homo eſt rationalis.*

Hîc rationalem eſſe (*Conſequens*) omni homini (*antecedenti ſubjecto* (& quidem ſemper ineſt. Non enim homo eſt, qui ratione præditus non ſit, & quidem ſemper: (*niſi quid ex accidenti evenerit.*) *Requirit ergo.* 1. Subjecti univerſitatem, *ita ut nihil ſub antecedente concipiatur, de quo non dicatur conſequens.* 2. Temporis perpetuitatem, *ita ut conſequens de antecedenti*

cedente semper & ubique prædicetur. Vide Zabar lib. 1. post. analyt. cont. 29.]

7. Necessarium καθ' αὐτὸ per se est, cujus partes inter se sunt essentiales.

8. Estq; vel primi, vel secundi modi.

[*Sunt enim partes essentiales 1.* absolutè, *ut causæ essentiales & Symbola earum in argumentis à primis ortis*: Sic essentialis est *forma formato*: *genus specie*, *membra integro*, *definitio definito*. 2. Modo quodam, *ut cùm Subjectum est essentiale adjuncto proprio*, *quod à posteriori essentiale dicitur*, Arist. l. 1. post. anal.]

9. Καθ' αὐτὸ primi modi est, cujus prædicatum est in definitione (*est de essentiâ*) subjecti. ut *Homo est ratione præditus Justitia est habitus*, *Petrus est homo* Arist. lib. 1. post. c. 4.

10. Καθ' αὐτὸ secundi modi est cujus subjectū est in definitione (*est de essentiâ*) prædicati. ut, *Homo est capax disciplinæ*, *potest ridere*. *Corpus est mobile*. Quo pertinent propria quarti modi, sive reciproca sint, sive non.

[*Vulgò* quatuor *faciunt* modos discendi per se: *ad enumeratos enim additur 3. Qui est* eorum, quæ nec insunt, nec prædicantur, sed seipsis sunt & intelliguntur: *Seu*, cum aliquid per essentiam suam dicitur, quod non affirmatur

alteri inesse. *Sic quodlibet singulare est vi suæ naturæ per se & non per aliud proximè & primum.* & 4. Cùm propria causa cum proprio effecto extra essentiam disponitur, *ut medicus medetur, cantor canit. At hi duo posteriores modi vel nullam habent necessitatem, vel quartus saltem rarissimè admodum,* Vid. Zabar. l. 1. de propos. necess. c. 11.]

11. Necessarium καθ' ὅλου πρώτου, catholicum primum est, cùm prædicatum cum subjecto disponitur reciprocè. ut, *Omnis homo est rationalis, Omne animal sentit.* Sunt axiomata catholica & convertibilia sive reciproca. *Quidquid est rationale est homo. Quidquid sentit est animal.*

[*Catholicum in se continet etiam gradus priores, ideoq; gradum necessitatis summum constituit. Quod verò converti non potest, catholicum non est. Dicitur aliàs universaliter universale: & 1. Lex veritatis. 2. Iustitiæ. 3. Sapientiæ.* Axiomatis veri & Necessarij sunt hi CANONES.

I. Verum vero consonat.

[Nihil *enim* sibi ipsi est contrarium. *Sed* contrarietas omnis est inter duo, eaq; distincta. *Cùm igitur verum unum sit, & sibi prorsus simile, non potest non vero consonare.*)

II. Quæ in rebus ipsis est veritas,

ea est

ea est affirmatio in oratione sive præcatione.

[*Quia ab eo, quod est vel non est, oratio vel vera vel falsa est.*]

III. Judicium axiomatis necessarii est scientia, quâ res per causas immediatas & proximas certò demonstrantur.

IV. Axiomata necessariò vera & affirmata vim habent principiorum scientificorum. *Itag.*

V. Ex coordinatione eorundem artes & scientiæ constituuntur.

[*Cave tamen, ne superstitiose nimis & rigidè omnia artium & scientiarum præcepta ad tres has leges cum Rameis adstringere præsumas. Est enim illud ob mentis & judicij nostri hebetudinem in omnibus impossibile.*

12. Contingens est, quod sic verum est, ut aliquando possit esse falsum, hoc est, quod mutabiliter verum est. ut, *Socrates ambulat. Aqua calida est. Fortes creantur fortibus. Germani milites expulerunt Turcam ex Vngaria.*

Axiomata vera sunt contingenter: licet n. de hoc vel illo hoc tempore vera sint: de alio tamen alio tempore falsa esse possunt.

Con-

Contingentia oritur ex argumentorum inter se affectorum mutabilitate & inconstantia; quia in contingentibus accidentia communia dicuntur de subjectis. ut, *Lapis est albus. Socrates est æger.* Ejus sunt hi CANONES.

I. Judicium axiomatis contingentis est opinio; quâ certò nil demonstrare, sed probabiliter saltem asseverare possumus.

II. Futurorum contingentium non est determinata veritas. *Essent enim sic necessaria & non contingentia.*

[Nota. Opinio est languida rerum mutabilium assensio. *Est* vel certa *vel* incerta Certa *est præteritorum & præsentium. Vel est de veritate rei jam cognitâ & certè exploratâ in rebus præteritis & præsentibus. ut, Paris rapuit Helenam, cujus veritatis contingentis opinio certa est, quia raptus ille post factum mutari non potest juxta regulam.* Quod factum est, infectum fieri non potest: *& nihilominus tamen axioma contingens est. quia, ut loquitur Philippus, præditatum est extra substantiam seu extra substantialem definitionem subjecti. Sic: Dies hæc est serena. Præceptor jam docet in schola. Hîc opinio præsentium est certa:* Sensus *enim* integri in proprio objecto non fallunt, *&*: Quodlibet dum est, eo ipso quod est, necesse est esse, Opinio incerta *est de rebus futuris. ut, Cras pluet: Petrus fiet Doctor. Huc*

*pertinet*

pertinet Canon II. de Contingentibus. Obiter observa I. esse & contingentiæ gradus. 1. Quædam sunt æqualiter contingentia, *quæ æquè sunt apta fieri & non fieri: ut animal ambulat.* 2. Quædam sæpiùs contingentia; *ut homo in senectute senescit.* 3. Quædam rarò contingentia, *ut fodiens in agro reperit thesaurum. Dicuntur Græcè* ἐνδεχόμενα ἐπ' ἴσης: ὡς ὅτι τὸ πολύ: ἀποτύχης. Observa II. *alios distinguere hic inter* Verum Regulare, *quod communem enunciandi modum sequitur*: & *inter* Irregulare, *quod à communi enunciandi modo recedit. Hoc 3 faciunt* 1. *Vel* inusitatum, *quo disparatum de disparato propter utriusq; unionem affirmatè sine tropo prædicatur, ut, Homo est Deus. Deus est homo. quod* personale *dicunt, quia propter unionem personalem humanum quid de Christo-Deo; & vicissim quid Divinum de homine. Christo enunciatur; Item, Panis est corpus Christi, quod nominant* Axioma inusitatum Sacramentale, *quia disparatum de disparato propriè & affirmatè enunciatur propter unionem Sacramentalem; vel* 2. Figuratum seu Tropicum,. *Cujus Subjectum vel prædicatum tropo est affectum* (Copula *enim* cùm argumentum non sit, tropum sustinere nequit.) *ut, Herodes est vulpes, Tyrannus est lupus.* ] Restat Axioma falsum.

13. Falsum est, quod non pronunciat uti res est. ut, *Cœlum non movetur. Homo est arbor. Lapis est animal.*

*Falsa*

Falsa sunt axiomata, quia aliter uti res se habet pronunciant.

[*Sicut axioma verum est necessarium & contingens; ita & falsum est quidem necessariò & contingenter falsum; sed illud (necessariò falsum) dicitur alio nomine* Impossibile; Impossibile axioma est, quod ita falsum est, ut nunquam possit esse verum; *Seu*, cùm prædicatum nullo modo subjecto convenit; ut, *Deus est mendax. Homo est lapis.*]

Hæc de Divisione secundùm qualitatem: Sequitur ea, quæ est secundùm quantitatem.

## CAPVT IV.

### *Axioma universale ac speciale.*

1. SEcundùm quantitatem axioma vel est universale vel speciale.

[*Huc referenda divisio propositionis in Vniversalem, particularem, indefinitam & singularem.*]

2. Vniversale est, cuius consequens (*prædicatum* universaliter tribuitur antecedenti (*subjecto*) universali.

*hoc est*, cuius subjectum est universale. ut, *Omnis homo est rationalis. Nullus homo est bestia.*

Consequens universale est, quod non uni tantùm rei competit, sed pluribus, adeoque de

de universali sive communi antecedente dici potest. *Sic, Homo est universale seu commune antecedens, quia de multis singularibus sive individuis dici potest, quales sunt singuli homines*; Rationalis, *est universale se commune consequens, quia toti hominum generi convenit & de singulis dici potest,*

3. Est; vel definitum vel indefinitum.

4. Definitum est, cuius subjectum signo universali est determinatum. *Seu* quod signum universalitatis expresse habet additum.

*Qualia signa sunt*, Omnis, Nullus; *& his æquipollentia*, Nullus non, *id est*, omnis; nemo, ne unus quidem, *id est*, nullus; *Item* universi, cuncti, quilibet, quisquis, quicunque, unusquisque, quotquot, &c. ut, *Omnis homo est animal. Nullus lapis est animatus*, Quicunque *baptisati sunt Christum induerunt.* Gal. 3. *Non est qui faciat bonum*, ne unus, *Psal. 5.*

5. Axioma Indefinitum est, cuius subiectum universale nullo signo est determinatum. ut, *Animal est substantia. Homo est rationalis.*

[*Vbi nota signa hæc neque de essentia axiomatis, neque ejus partem, neque argumenta, sed syncategoremata esse, quæ terminis sive argumentis addita,*

*quan-*

*quantitatem attributionis illustrius & evidentius indicant. Dicitur aliás axioma* Indefinitum æquipollens universali, ut, Qui crediderit & baptisatus fuerit, salvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur. *Subintelligitur signum*, Omnis. *Ergo* etiam sine appositione signorum universale est & manet. *Quia ratio universalitatis dependet ab effectione consequentis ad antecedens. Si itaq; nihil sub antecedente comprehensum sit, cui consequens non conveniat, universale axioma est, etiamsi nulla generalitatis nota sit apposita.* Horum sunt hi CANONES.

I. Signum universalitatis nunquam addatur immediatè prædicato: Reddit enim axioma falsum & ineptum. ut, *Omnis homo est omne animal.* (*Sic* enim *etiam foret bestia, equus, asinus, &c.*)

[Signum *enim* ostendit non quomodo sumatur prædicatum, sed quomodo sumatur subjectum respectu prædicati. *Dico autem* immediatè *nempe tum, cùm prædicatum mediante copula distinguitur cum subjecto. ut*, Homo est animal. *At cùm prædicatum est verbum adjectivum, signum hoc prædicati partibus seu descriptionibus additur. ut*: Christus omnes homines redemit. Deus omnes homines servat.]

II. Signum universalitatis locum non habet, ubi per naturam res tantùm unica, sive subjectum unum est: *ut non*

*ut non rectè dicis. Omnis cœna Dominica constat duabus rebus, terrenâ & cœlesti.* Quia Baptismus tantùm unus, & Cœna Dominica tautùm una est.

[*At potes dicere, omne Sacramentum constat duabus rebus, &c. quia hic est pluralitas, in quam nota universalitatis cadere potest.*]

III. Axiomata indefinita potissimum locum habent in definitionibus & artium præceptionibus.

[*Licet enim definitiones & præcepta artium sint universalia. Signo tamen opus non habent, cùm per se constent & nota sint.*]

6. Speciale axioma est, cujus consequens (*prædicatum*) tribuitur antecedenti (*subjecto*) specialiter. ut, *Quædam virtus est propugnatrix justitiæ.* Hîc consequeus (*propugnatricem esse justitiæ*) tribuitur antecedenti (*virtuti*) at non omni, sed tantùm specialiter uni alicui, nempe *fortitudini.*

7. Estq; vel Particulare, vel Singulare seu proprium.

8. Particulare est, cujus consequens (*prædicatum*) rribuitur antecedenti (*subjecto*) particulariter.

*Particulariter attribui*, est non omnibus sub

antecedente comprehensis, sed aliquot tantùm ejus partibus, vel uni saltem sive definitæ, tribui, ut, *Quidam homines sunt docti. Quidam adolescentes sunt pietatis studiosi. Aliqui homines timent Deum. Nonnulli Poëtæ carminibus suis perierunt.* Hic *doctrina, pietas, timor Dei, &c.* sunt consequens commune & tribuuntur antecedenti (*hominibus, adolescentibus,*) at non omnibus promiscuè, sed aliquibus.

Particulare axioma interdum signis exprimitur, qualia sunt; *Quidam, aliquis, multi, plerique, plerunque, reliqui, cæteri*: interdum, *non omnis, nonnullus, pars, partim. &c.* ut 1. Cor. 10. *Omnes patres pertransiêre per mare: Sed plures eorum non placuêre Deo*: quidam *ex ipsis fuêre idololatræ*: quidam *sunt fornicati*: quidam *Christum tentavêre, &c.*

Interdum signa omittuntur, & tum dicitur axioma *Indefinitum, æquipollens particulari. ut, homines sunt docti*: *Christiani Turcam devicerunt.* Hæc enim axiomata propter attributionem particularem licet signo careant, nihilominus tamen particularia sunt.

[*Observa unum*: *Axioma particulare etiam* indefinitum *appellari* sive signa apponantur, sive subintelligantur. *Nulla enim determinata res per signa illa* aliquis, quidam, multi, nonnulli, &c. denotatur.]

9. Proprium sive *Singulare* est, cujus conse-

consequens (*prædicatum*) commune vel proprium, tribuitur antecedenti (*subjecto*) proprio sive singulari. ut, *Plato est Philosophus.* (Hîc commune consequens tribuitur antecedenti proprio.) *Christus est Messias*, hîc proprium consequens tribuitur antecedenti proprio.) *Cicero est orator. Cæsar oppressit Rempubl. Abrahamus fide justificatus est.*

[Proprium antecedens *hîc intelligitur de proprio nomine Grammatico, vel eo quod vicem ejus sustinet, quale est* individuum, res singularis, species specialissima *certò designata vel suo nomine proprio, vel descriptione certa, vel pronomine demonstrativo. ut, Virgilius est Poëta: Belli Trojani scriptor est Poëta. Ille qui belli Trojani historiam descripsit est Poëta.*] Ejus sunt hi CANONES.

I. Axioma proprium non recipit signa quantitatis expressa. *Ineptum* enim *est dicere: Omnis Cicero est Orator Quidam Cicero est eloquens.*

[*Dico* expressa, *quia variatio esse potest in circumstantiis aliis, ut cùm dico:* Antonius aliquando fuit sobrius. Antonius ut plurimùm non fuit sobrius, id est, *ebrius.*] Itaque

II. Cùm signum universalitatis additur subjecto proprio sive singulari,

nihil præter collectionem individuorum significat. ut, *Omnes Herodes fuerunt crudeles. omnes Antiochi fuerunt persecutores populi Dei.*

[ *Quæ Catechresis est signi universalis.*]

Hactenus de divisione axiomatum secundùm affectionem Qualitatis & Quantitatis: Sequitur Divisio in species.

## CAPUT V.

### *Axioma simplex.*

1. SEcundùm species Axioma est vel simplex, vel compositum. Illud dicitur *categoricum*: Hoc *hypotheticum*.

[ *Philippo dicitur propositio categorica & hypothetica.*]

2. Simplex est, quod verbi vinculo continetur. ut. *Homo est animal. Ignis urit. Deus creavit mundum. Iustus virtute præditus est.*

Simplex dicitur, quia simplicissima hîc duorum saltem argumentorum fit compositio sive dispositio, ad unicam & simplicem sententiam efficiendam.

Per *verbum* intellige non Grammaticum, sed logicum, non ore saltem prolatam vocem, sed mente etiam conceptam. *Est enim hîc aliud*

*aliud nihil quàm res quæ verbo significatur, & vis sive potestas verbi Symbolo inclusa.*

*Verbi vinculo continetur*, cujus antecedens & consequens verbi alicujus vi connectuntur.

[*Aristotelicis* propositio Categorica est, quæ constans ex subjecto & prædicato absolutè & simpliciter aliquid affirmat vel negat. *Categorica dicitur Synecdochicè à prædicato, hoc enim* κατηγορεῖται *prædicatur de subjecto.*] Ejus sunt hi Canones.

I. Axioma simplex omni genere modorum grammaticè enunciari potest: in iis tamen *indicativa enunciatio* excellit.

[*Ideò Philippo* Categorica propositio est unica, simplex, indicativa oratio, quæ perspicua asseveratione unum quiddam affirmat vel negat. *ut, Sol est major terrâ: Luna non est major. De orationibus verò imperativis, deprecativis, interrogativis, &c. vid. sup. c. 1.*]

II. In axiomate simplici duo tantùm argumenta, alterum in subjecto, alterum in prædicato, per vinculum verbi disponuntur. ut, *Homo est rationalis.*

III. Eadem verò non semper separatim & explicitè enunciantur, sed vinculum nonnunquam toti prædica-

to includitur: ut *Petrus ambulat: Ignis urit:* nonnunquam plura Syncategoremata vel subjecto, vel prædicato adjiciuntur. ut, *Deus pater Domini nostri Jesu Christi sit benedictus in secula. Sol qui est planetarum medius cursu & lumine suo diei effector est.*

[*Hoc ut plenius declaretur distinctio propositionum respectu verbi* Est, *quæ ab Aristot. de inter. l. 2. c. 10. traditur, attendenda.* 1. Propositio de Est primo adjacente est, in quâ verbū est apponitur prædicato propositionis; ut, *Est animal: Est Poëta.* 2. Propositio de Est secundo adjacente est, in quâ verbum Est solitariè apponitur subjecto propositionis. ut, *Homo est. Homerus est, id est, existit.* 3. Propositio de Est tertio adjacente est, in quâ subjectum & prædicatum per verbum Est copulantur. ut, *Homerus est Poëta. Homo est animal.* Huic (Est *tertii adjecti*) *annumerantur etiam illæ propositiones, in quibus verbum prædicatur de nomine,* ut, *Homo currit; Socrates docet. In quibus particulam* Est *implicitè contineri volunt, cùm resolvi possint ita: Homo est currens. Socrates est docens. At non satis accuratè:* Cùm verbi vis, qua actio currendi, docendi significatur (*non substantivum Est*) pro vinculo agnoscenda sit.]

IV. Axioma simplex affirmatur & nega-

negatur, verbo affirmato & negato (*sive sit primi, sive secundi & tertij adjecti.*) ut, *Est Poëta. Non est Poëta. Petrus est. Petrus non est. Lupus ululat. Lupus non ululat. Fortes creantur fortibus. Fortes non creantur fortibus.*

V. Simplici axiomate omnia argumenta cum suis correlatis enunciari possunt: idq; hoc modo, ut consentanea enuncientur affirmando, dissentanea negando. *ut*, in consentaneis. *Deus facit mundum. Homo factus est ex terrâ Deus est misericors. Anima est sapiens.* In dissentaneis. *Lapis non est panis. Filius non est pater. Virtus non est vitium. Pauper non est dives.* In comparatis. *Deus omnium est justissimus. Hector non fuit par Achilli.* In ortis. *Deus est divinus. Homo est humanus. Homo est ex humo sumptus. Homo est animal rationale.* In testimonio *Quasi flos agri ita omnis gloria hominis Esaias inquit.*

[*Excipe plenas comparationes & distributiones. Illæ enim quia constant duabus partibus propositione & redditione, quarum singulæ singula axiomata constituunt, simplici propositione disponi nequeunt. De distributionibus disputantem vide Dounam hoc loco.*]

Hæc de Simplici: sequitur Compositum.

## CAPUT VI.

I. COmpositum axioma est, quod vinculo conjunctionis continetur. *Dicitur aliás* Hypotheticum *seu* conditionale.

Compositum dicitur, quia ex duobus vel pluribus simplicibus vi conjunctionis componitur, & in ea vicissim resolvi potest.

[*Sic dictum κατ' ἐξοχὴν Synecdoch. quia inter axiomata composita conditionale est excellentissimum & usitatissimum. Græci vocant axioma Syntheton, ut, Si Christus resurrexit, & nos resurgemus. Hic duo sunt axiomata simplicia, unum in antecedente,* (Christus resurrexit) *alterum in consequente,* (nos resurgemus) *quæ vinculo conjunctionis* SI *componuntur.*]

Conjunctionis vinculum hîc non est tantùm Grammatica conjunctio, sed Logica etiam, vis nimirum mentis vel sententiæ simplices sententias conjungens, sæpiùs etiam sine voce. Ejus sunt hi generales Canones.

I. Axioma compositum fit è compositione argumentorum, vel in antecedente solo: ut, *Sol & homo generant hominem*: vel in consequente solo. ut, *Ignis urit & lucet*: vel utrinq;. ut, *Si as habet partes duodecim, semissem sex habere necesse est.* Libav. fol. 525.

II. Vinculo conjunctionis affirmato vel

to vel negato, ipsum etiam axioma affirmatur vel negatur.

Negatum est autem, cùm negatio præcedit. ut. *Si homo est lupus, homo ululat. Non si homo est lupus, homo ululat.*

III. In axiomatibus compositis etiam est necessitas & contingentia. ut, *Si Socrates est homo, est animal. Si est sol ortus, dies est.* (axiomata composita necessaria sunt.) *Si pallet, amat. Si ædes adsunt, possunt etiam adesse lapides* (contingentia sunt.)

## CAPVT VII.

### *Compositio Divisio, & Copulatum.*

1. AXioma compositum est vel congregativum, vel segregativum.

[*Divisio sumitur à natura conjunctionis, quæ constituit axioma compositum. Hæc cùm sit vel congregativa vel segregativa, fit ut axioma etiam juxta eandem sic distribuatur.*]

2. Congregativum est, cujus conjunctio est congregativa.

*Tales sunt* si, cùm, &, atq;, *quæ argumenta congregando jungunt.*

*Ab aliis definitur*, cujus partes tanquam si-

simul veræ congreganturnon quidem hoc sensu quasi perpetuò simul veræ sint, sed quoniam ab illo, qui enunciat, significatur simul veræ esse.] E jus hic est CANON.

Congregativum enunciat omnia argumenta consentanea affirmando, dissentanea negando, quocunq; modo consentiant vel dissentiant.

[Affirmatio autem hæc & negatio non est ipsius vinculi, sed partium compositi, ut, *Si Petrus homo est, Leo non est. Axioma affirmatum est, quia vinculum affirmatum est: Sed dissentaneæ in partibus negative sunt propositæ. Vno oppositorum affirmato, alterum negatur. Et tamen nihilominus hic vera est partium congregatio, consequens enim negatum cum antecedente affirmato suaviter cohæret, & cum eo ut simul verum ponitur*, Buschen. lib. 2 cap. 5.]

3. Estque vel copulatum, vel connexum.

[*Subdivisio hæc iterum conjunctionis ratione dependet: aliàs enim partes tanquam simul veræ absolutè sine hypothesi & conditione congregantur, ut in copulato: ut, Et doctus est & diligens. Hic conjunctio* ET *absolutè doctum & diligentem esse conjungit: aliàs verò ex conditione sive hypothesi consequens ex antecedente pendet, ut in Connexo, ut. Si doctus est, etiam diligens est: hic conjunctio* SI *consequentem partem*, diligentem esse, *congregat quidem*

*quidem cum antecedente*, doctum esse, *sed tamen non nisi ex conditione & hypothesi.*]

4. Copulatum axioma est, cujus conjunctio est copulativa.

[*Dicitur Philipp. Propositio copulativa.*

5. Conjunctiones copulativæ sunt, *&, ac, etiam:* item, *nec, quoq;, que.* Item compositæ, *atq;, itemq;, neq;.* ut, *Bona & mala. vita & mors, paupertas & divitiæ à Domino proficiscuntur. Virg. Æneid. 1.*

Unà Eurusq; Notusq; ruunt creberque procellis.

Africus, & vastos jactant ad sidera fluctus.

*Christus & mortuus est & resurrexit.* Ejus sunt hi Canones.

I. Axioma copulatum verum est si omnes partes veræ & rectè copulatæ sunt: Falsum verò si vel altera saltem pars, vel utraque falsa fuerit. ut, *Deus & natura nihil faciunt temerè*: hoc verum est. *Christus adscendit in cœlum, & in eo ita conclusus continetur, ut non possit adesse in cœna.* Falsum est, quia pars consequens falsa est.

II. In copulato conjunctio sæpiùs exprimitur, nonnunquam etiam dissi-

dissimulatur: ut, *cæteros agerem, raperem, truderem, prosternerem.*

[*Grammaticè dicitur Asyntheton.*]

III. Ad copulatum referuntur etiam enunciata, quæ per relativas voces conjunguntur, quorum conjunctio est ipsa relatio. Qualia sunt relata qualitate, tempore, loco, quantitate.

(*Intellige autem relationis vocabulo plenas illas comparationes, quarum hæ sunt notæ*: talis quàlis; quemadmodum-ita; tantus-quantus; tot-quot; cum tum; ubi-ibi; eò-quò, &c.

*Qualitatis*, ut, *Tale* tuum carmen nobis divine Poëta, *Quale* sopor fessis in gramine; *Quantitatis*; *Tantò* pessimus omnium Poëta, *quantò* tu optimus omnium patronus. *Temporis*; *Tum* credo, *cùm* me arbustum videre Myconis, atq; mala vites incidere falce novellas, *Loci*; *ubi* opes, *ibi* amici; *ubi* novus fructus, *ibi* novus luctus; *ubi* multum crucis, *ibi* multum lucis. *Bernhard.* Observa *unum*. Interdum addita conjuuctio copulata non facit axioma copulatum, sed vel ad syncategoremata pertinet. ut; *Cicero vir doctus & sapiens, sed non semper prudens, est eloquens.* (*Hic axioma simplex est*, Cicero est eloquens; *Reliqua ad subjecti descriptionem pertinent.*) vel est conjunctio declarativa. ut, *Ne decipiamini per Philosophiam & omnem deceptionem.* Posterius enim explicat prius.

Sequi-

Sequitur axioma connexum.

## CAPVT IIX.

1. CONnexum axioma est, cujus conjunctio est connexiva.

2. Conjunctiones connexivæ sunt, *si, sin, ni, nisi. ut, Si Abraham est justificatus operibus, tum habet quod glorietur, sed non apud Deum. Si secundùm carnem vixeritis, moriemini. Si Deus pro nobis, quis contra nos. Nisi conversi fueritis sicut pueruli, non potestis introire regnum cœlorum.*

[*Dicitur aliás* propositio conditionalis *sive* hypothetica *à particula conditionali* SI; *quæ quia connectit, connexiva conjunctio dicitur.*] Ejus sunt hi Canones.

I. Conditionalis nihil ponit inesse.

*Itaq.*

II. Nihil asseverat consequens propositionis, nisi ponatur conditio, quam habet pars ejus antecedens.

[Ex hypothetica *enim* non licet inferre categoricam, *hoc est, quod certis conditionibus dictum est simpliciter & absolutè affirmandum non est, ut Apostolus dicit, 1. Cor. 13. Si fidem habeam, ut & montes transferam, &c. Hinc simpliciter non inferendum; Ergo fides potest montes transferre; quia Apostolus loquitur* conditionaliter, *& de fide miracu-*

*miraculorum. Huc pertinet & hic Canon.* Hypotheticum impossibile æquipollet simplici negato.]

II. Conditionalis SI non semper exprimitur, sed nonnunquam dissimulatur: ut, *Non opus est exercitio in levioribus artibus, & non opus est in difficilioribus*, pro *Si non opus est, &c.*

IV. Nonnunquam loco Conditionalis SI usurpantur notæ aliæ: quales sunt, *cùm, tùm, donec, siquidem, quandoquidem, quia* & qui *ablativi consequentiæ* dicuntur.

[*Vt.* Cùm *videritis ista omnia fieri, scitote tempus propè esse*, Matth 24. Donec *eris felix, multos numerabis amicos.* Dum *spectant oculi læsos, læduntur & ipsi. Carmina* tum *melius* cùm *venerit ipse canemus.* Quia *paruisti uxori, ideò terra maledicta erit.* Siquidem *tu dederis pecuniam, paratus ero*, Quandoquidem *ille abiit, me expectare amplius non convenit. Imperante Augusto Christus natus est, pro*, cùm imperaret. *Die illucescente veniam, pro* si vel cùm dies illuxerit.]

V. Connexum judicatur verum esse, si posito antecedente, est consequens. ut, *Si solâ fide justificamur non justificamur operibus.* Falsum judicatur, si posito antecedente, consequens non est.

est. ut, *Si corpus Christi in cœnâ est, necesse est illud videri & palpari.*

[*Hic antecedens verum est, consequens verò falsum, Quia corpus Christi verè adest etiamsi non videatur & palpetur. Ideoq; totum connexum falsum est.*]

VI. Connexum necessarium est, si partes necessariâ connexione cohærent. ut, *Si homo est rationalis, naturâ est Dialecticus.*

[Necessarium *etiam* connexum est, etiamsi omnes partes vel simpliciter vel contingenter falsæ sint. *ut. Si homo est asinus, est etiam animal quadrupes, rudens, stupidum. Hoc axioma necessarium. Consequens enim necessariò dependet ab antecedente, licèt omnes ejus partes falsæ sint.* Falsum igitur est respectu partium: necessarium respectu connexionis, in qua una & sola hujus axiomatis essentia consistit.]

VII. Connexum contingens est, cum partes non necessaria connexione dependent, sed probabiliter & contingenter, hinc fieri potest, ut antecedens esse possit, etiamsi non sit consequens, vel contrà. ut, *Pamphile, si id facis, hodie postremum me vides. Si est Ramista, est etiam Calvinista. Si Brutus reges Romanos non expulisset, liberis suis privatus non esset.*

Tan-

Tantùm de Congregativo: Sequitur Segregativum.

## CAPVT X.

### *Segregativum, Discretum.*

1. SEgregativum axioma est, cujus conjunctio est segregativa.

*Segregativum* dicitur, quia partes tanquam non simul veras disjungit ac segregat: & alteram alteri inesse sive competere negat.

*Itaq;*

2. Argumenta Dissentanea enunciantur tantùm axiomate segregativo.

[*Hæc enim sola, quia non cum re consentiunt, quam arguunt, ab invicem separantur.*]

3. Estq; vel discretum, vel disjunctum.

[*Desumta est divisio è Topicis, in quibus est dissensio rei & rationis, ex hac Diversa & Opposita oriuntur. Itaq; pro ratione conjunctionis segregantur aliàs separantur partes solâ ratione dissentientes, quod fit in discreto; aliàs ratione & re, quod fit in axiomate Disjuncto.*]

4. Discretum est, cujus conjunctio est discretiva.

[Discretiva conjunctio hîc est, quâ partes solâ ratione (*non re*) separantur. Ratione separantur,

parantur, quæ cùm non simul sint in hoc, simul tamen esse possint in aliquo: *ut quia forma & eloquentia non fuerunt in Vlysse, conjungi tamen potuerunt in alio, dicuntur ratione separari. A Grammaticis conjunctio Discretiva dicitur* Adversativa. ]

5. Conjunctiones Discretivæ sunt: *Quanquam, quamvis; etsi, licet-Tamen-at: Non hoc, quidem-verum, sed*, & æquipollentes aliæ. ut, Non *formosus erat Vlysses*, sed *facundus*. Quamvis *ego digna sim, quæ patiar injuriam*, at *tu indignus qui faceres*. Quanquam *Petrus non est doctus*, tamen *est dives. Non auro & argento redemti sumus*, sed *pretioso sanguine Christi: Noli maleficio vinci*, sed *beneficio vince maleficium*. Ejus sunt hi CANONES,

I. Diversa enunciantur axiomate Discreto.

[ *Differunt enim hac ratione, non re. vid. sup. l. 1. c. 14.* ]

II. Notæ Discretorrm interdum dissimulantur, & vel antecedentiū (*quanquam, etsi, licet,*) vel consequentium (*tamen, sed,*) aliqua omittitur, ut: *Nævus est corporis macula: illi* tamen *hoc lumen videbatur.* pro, *Quanquam nævus est ma-*

*cula. Etsi non optimam,* at *aliquam Rempublicam haberemus.*

[*At ponitur pro* tamen, *vel* attamen.

III. Axioma Discretum verum est & legitimum, si partes non solum veræ, sed & discretæ sunt. Falsum est, vel ex una parte falsum. Ridiculum, si partibus discretis non constet.

[*Vt.* Quanquam Petrus non est doctus, tamen est dives: *hoc legitimum est*: Quamvis Petrus est homo, tamen non est animal: *falsum est, quia consequens falsum.* Quanquam Petrus est doctus, tamen est homo: *Ridiculum est*: Licet enim singulæ partes sint veræ, non tamen sunt discretæ, sed consentaneæ: Homo enim & doctrina consentiunt.]

Restat Disjunctum.

## CAPVT XI.

1. DIsjunctum axioma est, cujus conjunctio est disjunctiva.

2. Conjunctiones disiunctivæ sunt *Aut, an, ve, sive, vel, secus.* Aut *fide justificamur,* aut *operibus.* Aut *Deo serviendum* aut *Mammonæ. Animal est* aut *bestia,* aut *homo.* Aut *dies est,* aut *nox est.*

Ejus sunt hi CANONES.

I. Oppo-

I. Oppoſita enunciantur axiomate Disjuncto: ut, *Conjux eſt maritus, aut uxor. Aut bonus eſt, aut malus. Omnia ſunt aut non ſunt. Aut videt, aut cœcus eſt.*

II. In Disjuncto una tantùm pars vera eſſe poteſt, non plures, ut, *Petrus aut eſt in Aſiâ, aut in Africa, aut Europâ. Aut fide juſtificamur aut operibus.* Hic unum tantùm verum eſt, reliqua falſa.

[*Ratio dependet ex Oppoſitorum regula.* Oppoſitorum affirmato uno, negatur alterum ]

Itaq;

III, Disjunctum, cujus nulla pars vera eſt, falſum eſt. ut, *Fractio panis aut per ſe eſt pia, aut impia.* (Datur enim tertium, quod ſit media, indifferens, & adiaphora) *viciſſim*: Diſiunctum, cujus omnes partes veræ ſunt, falſum eſt: ut, *Chriſtus aut Deus eſt, aut homo* (utrumque verum eſt, eſt enim & Deus & homo.

[Ratio: *quia* in diſiuncto tria requiruntur, 1. ut, *Partes omnes inter ſe diſſentiant*: 2. ut *una pars cum Subiecto conſentiat*: 3. ut *reliqua à ſubjecto diſſentiat.* Fonſec. l. 3. c. 17.]

IV. Diſiunctū nunquā extrui debet exiis, quæ ſunt neceſſariò connexa

ut, *Socrates aut est homo, aut rationis particeps.*

V. Disjunctum verum est, si partes dissentaneas disjunctè enunciat: Falsum, quod consentanea simpliciter & absolutè disjungit, ut: *Absolon aut bonus est, aut malus.* (disjunctum verum est) *Salomon aut sapiens est, aut doctus,* (disjunctum falsum est, quia sapientem & doctum esse sunt adjuncta communia, quæ eidem subjecto simul inesse possunt.

VI. Absolutè consentanea, itemq; affectiones cum propriis subjectis enunciantur etiam disjunctivè: Ita tamen, ut alterum negando enuncietur, ut, *Aut dies est, aut sol ortus non est. Aut videt, aut homo non est.*

[*Intellige hoc* de legitimis & absolutis, non de fortuitis & ineptis disjunctionibus, *quales sunt: aut homo est, aut avis: aut asinus est, aut lapis: aut stella est, aut canis. Hic neutra pars potest esse vera. Ineptа igitur est Disjunctio.*]

VII. Disjunctum necessarium est, cujus partes omnes necessariò per opposita immediata disjungũtur, non verò in necessaria partium veritate, ut,

*Animal*

*Animal aut est homo, aut bestia. Omnis enunciatio aut est vera, aut falsa. Aut pax est, aut bellum. Homo aut est doctus, sanus: aut non est doctus, non sanus.*

[*Diiuncta hæc sunt necessaria, tria quidem priora: quia constant ex adversis immediatis*: posteriora *verò* non necessaria partium veritate, sed tantùm è necessaria disjunctione, *cùm nec altera disjuncti pars, homo est doctus, sanus, sit necessaria; nec hæc, homo non est doctus, non sanus: sed contingens.*]

IIX. Disjunctum contingens est, cuius partes contingenter per opposita mediata disiunguntur, ideoq; vel utrumq; vel neutrum esse potest. ut, *Vestis aut est alba aut nigra. Aut doctus est aut probus. Aut potiar amore aut moriar.*

[*Contingentia hæc sunt diiuncta, quia in 1. disponuntur adversa mediata. in 2. adiuncta communia. in 3. fortuita, ideoq; vel neutrum, vel utrumq; esse potest.* Observa *quòd Aristotelici tradunt plures axiomatum divisiones.* 1. Propositio alia est finita, quæ ex nominibus & verbis finitis constat, *ut, homo est justus*: alia infinita, quæ ex nominibus aut verbis infinitis constat, *ut non homo, est non justus.* 2. Alia est simpliciter una, in qua simpliciter affirmatur vel negatur aliquid per verbum Est, *ut, homo, homo non est*: alia una συνδέσμῳ sive conjunctione,

ctione, in qua verbum EST subjectum cum prædicato conjungit, *ut*, *homo est albus*, *homo non est albus*. *Alia* συνθετ. quæ ex pluribus propositionibus est coacervata, eaque constituitur. 1. Si unum prædicatum de pluribus dicatur subjectis: ut, *Avari*, *scortatores*, *fures*, *non possidebunt regnum Dei*. 2. Si plura prædicata dicantur de uno subjecto. ut, *Omnes credentes in Christum sunt à peccatis abluti*, *sanctificati*, *justificati*. 3. Si de pluribus subjectis plura enuncientur prædicata, ut. *Quicunq; credunt in Christum*, *& in eum baptisati sunt*, *atq; in fide perseverant*, *illi sunt veri Christiani*, *filii Dei*, *salutis & vitæ æternæ participes*. 3. *Alia est* apodictica seu demonstrativa, quæ absolutè, & ex necessitate vera. *Quæ eadem est cum necessariâ*. *Alia* Dialectica, quæ non simpliciter, sed consensu respondentis habetur pro vera 4. *Alia est* de tempore præsenti & præterito, quæ aliquid esse aut fuisse respectu temporis enunciat, ut, *Hâc ipsâ horâ docetur in Schola*. *Præterito anno exigua fuit vindemia*. *Alia* de tempore futuro, quæ aliquid futurum enunciat. ut, *Cras pluet*. *Petrus morietur in Italia*. *Quæ tamen vel adeò exactæ non sunt*, *vel reliquis accommodari queunt*.]

Hactenus de axiomatis distributione, sequuntur ejusdem Affectiones.

CAPVT

## CAPVT XII.

1. AFfectio axiomatis est unius cum altero collatio.

2. Collatio ea vel respicit consensum, cujus ratione axiomata consentiunt: vel dissensum; cujus ratione dissentiunt.

3. Consensum respicit Æquipollentia & Conversio,

4. Æquipollentia est axiomatum verbis discrepantium in sensu convenientia. *Græcè dicitur* ἰσοδωναμία.

[*Signa æquipollentiæ axiomatum comprehenduntur his versiculis*:

Non omnis, quidam: non omnis non, quasi nullus:

Non nullus, quidam: sed nullus non, valet omnis,

Non aliquis, nullus: non quidam non, valet omnis.

Non alter, neuter: neuter non, præstat uterque.

*ut Axioma*, Non omnis homo est electus, *æquipollet huic, seu idem significat quod hoc*, Quidam homo non est electus: Nonnulli homines sunt docti; &, Quidam sunt docti. Nullus non homo est peccator; &, Omnis homo pec

cator est: Non aliquis homo est lapis; & Nullus homo est lapis.]

Ejus sunt hi CANONES.

I. Diversitas verborum non tollit æquipollentiam sensus.

[*Puta* cùm res verbis significatæ ex sensu & intentione dicentis sunt eædem. *Æquipollent ergo. Panis est corpus Christi; & ; Panis est communicatio corporis Christi; quæ exegetica est Pauli*, 1. Cor. 10.]

II. Duæ negationes æquipollent affirmativæ: *ut, homo non potest non mori*; æquivalet huic: *Homo necessariò moritur.*

III. Vniversalis limitatione restricta æquipollet particulari. ut, *Omnes homines qui credunt salvantur*, æquivalet huic: *Quidam homines salvantur.*

IV. Exclusivæ (*tantùm solùm*) æquipollent universali. ut: *Tantùm octo homines fuerunt in arcâ Noah, id est, Omnes homines in ea fuerunt numero octo.*

[*Sed attende hoc non esse universale. ut*, inter animalia tantùm homines sunt literati: *Si immutes*, omnes homines esse literatos, *falsum est.* Solùm fides justificat, *Si immutes*; omnis fides justificat, *falsum est.*]

V. Affir-

V. Affirmatio privationis & negatio habitus in subjecto habili æquipollent. *Est injustus: Non est justus: Mopsus est indoctus, Mopsus non est doctus.*

[*Dico* in subjecto habili. *Non enim valet: Infans non est justus. Ergò est injustus: Lapis non videt. Ergò est cæcus* Subjectum *enim* non est habile.]

VI. Attributio finita, & negatio infinita æquipollent. ut: *David est justus: David non est non justus. Virgilius est Poëta. Virgilius non est non Poëta*

VII. Indefinitæ propositiones in materiâ necessariâ æquipollent universalibus: in contingenti verò particularibus. ut, *Homo est animal irrationale. Homines sunt docti. Quidam homines sunt docti*

VIII. Propositiones de possibili & impossibili æquipollent ἐναντίως ἀντεσταμμένως. *Impossibile est esse. Necesse est non esse. Impossibile est nō esse. Necesse est esse.*

IX. Hypotheticum sive connexum Impossibile æquipollet simplici negato. ut, *Si æthiops mutabit colorem & Pardalus maculas, damnati pœnitentiam*

*agent; & Damnati non agent pœnitentiam*

Hæc de æquipollentia: sequitur Conversio Axiomatum.

## CAPVT XIII.

1. CONversio est mutua terminorum in axiomate transpositio, quâ ex subjecto (*antecedente*) fit prædicatum (*consequens*:) & ex prædicato (*consequente*) subjectum (*antecedens.*) salvâ axiomatis veritate.

*Aristoteli dicitur* ἀντιστροφή. *ut*, *Homo est animal rationale: Animal rationale est homo.*

[Nota. *Propositio ante conversionem vocatur à Logicis* convertenda: *postquam autem conversa est, dicitur* convertens *vel etiam* Conversa.]

2. Ejusmodi sunt tres: 1. Conversio simplex, ἁπλὴ ἀντιστροφή. 2. per accidens, κατὰ μέρος. 3. per contrapositionē κατ' ἀντίθεσιν.

3. Simplex est, qua, manente qualitate & quantitate eadem, universale affirmatum reciprocum & negatum, itemq; particulare affirmatum convertitur, ut, *Omne bonum justum. Omne justum bonum. Omnis homo est risibilis. Omne risi-*

*risibile est homo* (est conversio axiom. univers. affirm. recip.) *Nullus avarus est justus. Nullus justus est avarus* (univers. negat.) *Quidam canis est niger. Quoddam nigrum est canis.* (part. affirm.)

[Hæc conversio etiam locum habet in propriis, Catholicis, reciprocis, correspondentibus, ut, *Christus non est Iohannes. Iohannes non est Christus.*]

4. Conversio per accidens est, qua manente qualitate eadem convertitur universale in particulare. ut, *Omnis prodigus est injustus: Quidam injustus est prodigus. Omne argentum vilius est auro. Quoddam vilius auro est argentum. Omne animal vivit: Quoddam vivens est animal.*

5. Conversio per cõtrapositionem est, qua manente quantitate eadem affirmatum convertitur in negatum. ut, *Omnis virtus est pulchrum. Quod non pulchrum non est virtus. Omnis Leo est animal. Quicquid non est animal non est Leo. Quidam odor est gratus. Quoddam gratum non est odor.*

[*Vsus conversionis permagnus est.* 1. *Illustrat affectiones argumentorum & partium axiomatis inter*

se

*ſc. 2. inprimis facit ad ſyllogiſmorum reductionem, itemq; illationes & conſequentias in connexis & enthymematibus. 3. juvat quaſtionis alicujus probationem, quandoquidem interdum fit, ut probatio converſæ ſit facilior convertendæ. Veteres converſionis tres ſpecies hoc diſtichо efferre voluerunt:*

FECI ſimpliciter convertitur: EVA per acci:
ASTO per contra: ſic fit converſio tota.

*Vbi in tribus iſtis vocibus* Feci, Eva, Aſto, A. *ſignificat univerſ. affirmatam.* E. *univerſ. negantem:* I. *particularem affirmatam:* O. *particular. negat.* ]

Ejus ſunt hi generales CANONES.

I. In converſione propoſitionum eadem qualitas maneat in converſa propoſitione, quæ fuit in convertenda, ut. *Si convertenda ſit affirmativa vel negativa, etiam converſa ſit affirmativa vel negativa.*

II. Eadem ſit utriſque conditio, quo ad modum habet vel non habet, *hoc eſt*, Propoſitio ſimplex convertatur in ſimplicem: Modalis in modalem: Neceſſaria in neceſſariam, &c. *Plan. part. 2. p. 23.*

III. Totum ſubjectum convertendæ fiat prædicatum convertentis, non mutilatum, neque truncatum.

IV. Caſus obliqui inter convertendum

dum rectificientur, ut, *aliqua arbor est in agro*: non convertitur sic. *E. aliquis ager est in arbore*: sed ita: *Ergo aliquid existens in agro est arbor.*

V. Tempus præteritum aut futurum sensu exigente rectificetur per præsens, ut, *Omnis senex fuit puer*: non convertitur per hanc. *Quidam puer fuit senex*: Sed *quidam qui fuit puer est senex.*

Sic fuit Axiomatis collatio in consensu, restat ea, qua est in dissensu, & dicitur *Oppositio.*

## CAPVT XIV.

1. OPpositio axiomatum est, cùm in eodem axiomate vinculum affirmatur & negatur. *Græcè ἀντίθεσις dicitur.*

[*Vinculum quomodo negetur & affirmetur, vid.* cap. 2. can. 3. & 4. Simplex, proprium, & indefinitum, negantur negato verbo, & vinculo. ut, *Fortes creantur fortibus & bonis. Bonus non est malus. Nullus bonus est malus.* Universale & particulare negatis signis: *Omnis credit. Nullus credit. Quidam sunt docti. Quidam non sunt docti*: Copulatum negatâ conjunctione copulativâ: Connexum, negatâ connexivâ. Discretum, negata discretivâ. Disjunctum, negata disjunctiva, *præponendo scil. particulam negan-*

*negandi* NON, *&c. exempla habet can. 3. de contradictio.*]

*Idem axioma* dicitur, cujus eædem sunt partes, eadem argumenta, eadem *(non æquivoca)* terminorum significatio. ut, *Petrus est eruditus. Petrus non est eruditus. Homo est rationalis. Homo non est rationalis.*

[*Dicitur Ramaïs* contradictio. *Aristotelicis* oppositio propositionum. *Differentia interim inter contradictionem Topicam & Criticam sive axiomaticam attendenda.* Topica contradicentia negant ubique. ut, *Homo non homo: Illud affirmat, hoc negat ubique, hoc est, omnia illa quæ non sunt homo.* Contradictio *verò* axiomatica negat de certo aliquo subjecto, quod affirmatum erat. ut, *Homo est bestia: homo non est bestia. Hîc* NON bestia, *negatur tantùm de homine, de quo illic affirmabatur.* 2. Topica argumentorum contradictio esse potest, ut maximè non sit axiomatica. ut, *Homo est bestia: Homo non est bestia. Hic Topica est Contradictio,* bestia non bestia. Axiomatica verò non est. *Utrumq; enim affirmat, affirmato utrobique vinculo.*] Ejus sunt hi generales CANONES.

I. Omnis oppositio axiomatum habeat. 1. idem subjectum & prædicatum sine ambiguitate intellectum. 2. secun-

secundùm idem (*eandem subjecti partem*) 3. ad idem (*eundem respectum*) & 4. eodem tempore.

[*Canonis hujus explicationem cum exemplis*, vide l. 1. de Oppositis c. 15. can. 1.]

*Huc pertinet & hæc regula*: In omni oppositione una duntaxat propositio uni opponitur: *Arist. c. 7. 8. de interp.*

II. Axiomata opposita nunquam possunt esse simul vera.

[*Vide lib. 1. c. 15. can. gener. 2.*]

III. Judicium contradictionum criticarum illustrat veritatem & falsitatem.

[Contraria *enim* juxta se posita magis elucescunt: *Licet enim judicium de vero & falso ex argumentorum affectione inter se dependeat, contradictione tamen illustratur. ut, Homo est rationalis. Hoc per se verum est, quia ratio hominis est formaliter. Homo non est rationalis: est falsum: Hoc ipso etiam alterius absurditas magis manifestatur.*]

2. Oppositio est vel contraria, vel contradictoria.

[*Aristotelici addunt & 3. nempe* oppositionem subcontrariam, quæ est duarum particulariū qualitate pugnantiū. *hoc est*, quarum altera

altera est affirmativa, altera negativa. ut, *Quidam adolescentes sunt diligentes, quidam non sunt diligentes. At vera hæc oppositio non est: Quia diversum subjectum est. Ideoq; nec absolutè verum à falso dividunt, & in materia contingenti simul veræ esse possunt.*]

3. Contraria est, qua universali affirmato opponitur universale negatum, & contrà. ut, *Omnis homo est doctus: Nullus homo est doctus. Omnes credentes sunt filij Dei Nulli credentes sunt filij Dei* (hîc univers. affir. opponitur univers. negat.) *Nullus dives introibit in regnum cælorum. Omnis dives introibit in regnum cælorum.* (Hîc nniverſ. negat. opponitur univers. affirmat.) *Aristoteli dicuntur* ἐναντίως opponi, ἐναντιώσις contrarietas ἐναντία contraria sunt.

Ejus sunt hi CANONES.

I. Propositiones contrariæ verum & falsum non semper nec necessariò dividunt.

[Verum & falsum dividere, *est, alteram partem esse veram, alteram falsam.*] Itaq;

II. In materiâ necessariâ altera vera, altera falsa est, ut *Omnis homo est animal. Nullus homo est animal.*

In

In materia verò contingenti simul falsæ nunquam simul veræ esse possunt. ut, *Omnis homo credit. Nullus homo credit. Omnia poma flava sunt: Nulla poma flava sunt.* Similiter in materia impossibili. ut, *Omne animal est rationale. Nullum animal est rationale.*

4. Contradictoria oppositio est, quâ opponitur 1. universali affirmato particulare negatum. ut, *Nullus homo est pius. Quidam homo est pius.* 2. aut universali negato particulare affirmatum. ut, *Omnis homo est pius. Quidam homo non est pius.* 3. aut singulari (*proprio*) affirmato singulare negatum. ut, *Petrus est pius. Petrus non est pius.*

*Aristoteli dicitur* ἀντίφασις, Ἀντιφατικὰ Contradicentia.

Ejus sunt hi CANONES.

I. Contradictoria in omni materia ex necessitate dividunt verum & falsum, *Itaq;*

II. Impossibile est duas Contradictorias esse simul veras, aut simul falsas. *Aristot. de interp. c. 7.*

III. Oppositio Compositi axiomatis semper est Contradictoria: dividit enim semper verum a falso. ut, *Christus & mortuus est & resurrexit. Christus non & mortuus est & resurrexit. Si Christus adscendit ad cœlos, abest suo corpore à cœna. Non si Christus adscendit in cœlum abest suo corpore à cœnâ. Quanquam Petrus est doctus, tamen non est dives. Non quanquam Petrus est doctus, tamen non est dives. Aut bonæ artes discendæ sunt, aut res ludicræ sectandæ. Non aut bonæ artes discendæ, aut res ludicræ sectandæ.*

[ *Ad Æquipollentiam Conversionem & Oppositionem addunt Aristotelici affectiones duas alias. Quarum I. est* Consecutio ἀκολουθία quæ est consensio enunciando vero & falso duarum propositionum, quarum una ad alteram consequitur. ut, *cùm dico Homo est non justus: homo non est justus. Hæ duæ propositiones simul veræ sunt, licet una sit affirmans, altera negans, & hæc ad illam consequitur, tanquam consequens ad antecedens.* II. Compositio & Divisio, quæ nil aliud est, quàm processus à divisis ad composita, *& vicissim* à compositis ad divisa. Processus à divisis ad conjuncta fit duobus modis. 1. cùm *duo vel plura prædicata de subjecto enunciantur Synonymicè: tamen & separatim & com-*

*& compositè verè prædicantur: sic de homine separatim verè dicitur quòd sit animal, & quòd sit Rationalis: & compositè verè de eodem dicitur quòd sit animal rationale.* 2. cum *alterum prædicatorum est synonymum, alterum paronymum, & ita una efficitur propositio. ut, ea quæ separatim de subjecto prædicari possunt, eadem quoq; de eodem prædicari possunt conjunctim. Sic de Socrate verè dicitur separatim; quòd sit homo, & quòd sit albus: utrunq; etiam conjunctim potest enunciari, quòd sit homo albus.* Vicissim â conjunctis ad divisa, *si in prædicato non contineatur contradictio in adjecto, quod vulgò dicitur ab* EST *tertij adjecti ad* EST *secundi adjecti, ut, Socrates est doctus. Ergo Socrates est. Verum in his & aliis, quæ ad æquipollentiam, conversionem & oppositionem propositionum spectant, quia sunt intricatiora, adeoq; subtilioris indaginis, quàm necessariæ utilitatis, remittimus Aristotelicæ utilitatis sectatores ad Magistrum* Aristotelem lib. de interpret. Keckerman. System. lib. 2. Hauber. Erotem. Dial. lib. 2. è quibus hæc pro captu nostratium desumpsimus.]

Hucusque de Iudicio Axiomatico,
sequitur Dianoëticum.

## Tabella Doctrinæ Syllogisticæ.

*In Syllogismo considerandæ.*

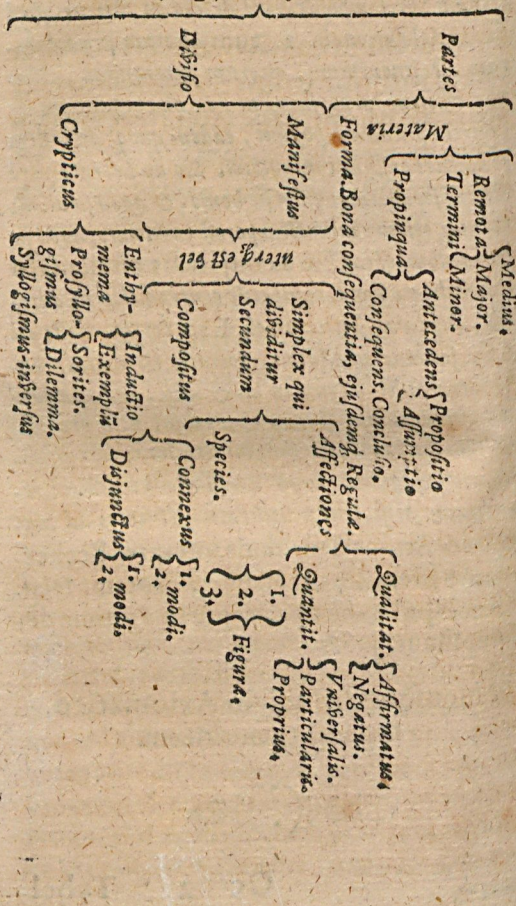

## CAPUT XV.

### *Syllogismi definitio, & partes.*

1. JVdicium Dianoëticum est legitima variorum axiomatum ex se deductorum dispositio ac dijudicatio.

[Differt à Judicio Axiomatico: *In axiomatico res per se claræ & manifestæ enunciantur, vel argumentum de argumento enunciatur: In Dianoëtico verò res dubiæ dijudicantur, variaq; axiomata homogenea certa lege deducuntur.*]

2. Estq; vel Syllogisticum, quo Syllogismus; vel Methodicum, quo Methodus dijudicantur.

3. Syllogismus est dianoia, quâ quæstio cum argumento (*tertio*) ita disponitur, ut posito antecedente necessariò concludatur.

[*Dicitur* Syllogismus *vel à* συλλογίζεσθαι *ab Arithmeticis calculatoribus deducto vocabulo, qui numerum numero addendo vel subtrahendo dicuntur* συλλογίζεσθαι, *ratiocinari, unde* συλλογισμὸς ratiocinatio: *vel à* σὺν & λογισμὸς, *qui est discursus & commentatio mentis, non externa oratio, vel à* συλλογὴ & λόγος *rationis collectione, quia legitimè Ratio in Syllogismo colligitur. Atq; sic* syllogismus, argumentatio & ratiocinatio *Synonyma fuerint. Rameis Genus est* dianoia,

quæ est mentis agitatio, commentatio, discursus, seu rationis energia, operatio, movens se ab uno ad aliud, alterum ex altero deducendo. Λόγος enim declarat motus tractum & transmissionem ipsius νῶ. Aristotelicis verò genus est λόγος, quo non denotatur exterior sermo sive oratio, sed ratio sive mentis discursus, ideoq; syllogismo utergj tum mentis tum vocis λόγος accommodari potest.

Forma consistit in legitima argumenti cum quæstione dispositione, *ut antecedente posito necessariò concludatur.* Quæstio est thema, de quo differitur: seu est axioma dubium, de cujus veritate quæritur, an sit verum, an falsum. *Dicitur aliàs* ἐρώτημα, ἐρώτησις, πρόβλημα πρᾶγμα τὸ ἐξ ἀρχῆς. Interrogatio, propositum, problema, res, quod erat ex principio. *Quæ differunt non re, sed* λόγῳ, *tantùm* κέσει καὶ θέσει. Propositio *dicitur quatenus affirmatur vel negatur aliquod de aliquo.* Problema, interrogatio & quæstio *dicitur, quatenus id quod enunciatur in propositione in controversia ponitur, dum inquiritur an sit, nec ne. Vt, si dico:* Omnis homo est substantia. *Propositio dicitur. Si verò quæram.* Estne omnis homo substantia? *tum Quæstio, interrogatio, problema appellatur. Vbi* nota *Syllogismi usum tantùm esse in contingentibus & dubiis. Nam quæ certa, manifesta, clara & perspicua sunt, ad ea non requiritur judicium Syllogisticum, sed noëticum sive axiomaticum.*

Quæ-

Quæstio *autem* dubia est, *vel in se simpliciter respectu materiæ existentis, vel respectu personæ dubitantis. Vel, si mavis: Dubia est, vel verè, vel fictione, vel ex hypothesi & concessione.*

Argumentum *hîc nihil aliud est, quàm dubiæ quæstionis probatio, è quo judicium sumitur, verane an falsa sit enuntiatio. Dicitur aliàs* argumentum TERTIUM. *Quia in omni quæstione duo sunt argumenta: unum in antecedente: alterum in consequente: ad quorum dispositionem probandã vel refutandam tertium hoc argumentum assumitur. Aristotelicis verò est* medius terminus. *De varia autem argumenti acceptione vide suprà* lib. 1. cap. 2. post arg. definit.

Argumentum *verò* & argumentatio ita differunt: *Argumentum est materia argumentationis ex qua fit: Argumentatio verò est forma in materia. Argumentum est pars: Argumentatio est totum. Argumentum est medium: Argumentatio verò est trium argumentorum seu terminorum dispositio. Argumentum Ethymologiæ Grammaticæ: Argumentatio verò Syntaxeos constructioni respondet.*

Antecedens *est nihil aliud quàm duæ Præmissæ, quæ vulgò dicuntur propositio (major) & assumptio (propositio minor) Hoc igitur posito necessario concluditur, hoc est,* necesse est, *ut Philipp. inquit*, conclusionem sequi, idq; necessitate Syllogistica: *Vbi observabis.* Necessitatem Syllogisticam esse duplicem. *aliam esse* materiæ,

*aliam* formæ. Necessitas materiæ *est, qua vi solius materiæ necessariò concluditur. Vi solius materiæ concluditur, quando propositiones sive termini necessariò cohærent* ( de his vide in axiomate necessario. ) *Dicitur aliâs* necessitas materialis *sive* consequentis: *Ita Syllogismus demonstrativus dicitur necessarius, quia in illo omnes propositiones sunt necessariæ.* Necessitas formæ *est, qua non propter materiam, & propositiones, sed vi solius dispositionis argumentorum Syllogisticè concluditur. Dicitur aliâs* necessitas formalis, necessitas consequentiæ, & ex hypothesi *Sic Syllogismus Topicus qui constat materia tantùm probabili dicitur necessarius. Atqui hæc necessitas formalis à Ramo in definitione Syllogismi per vocabulum* necessariò *intelligitur. Fieri enim non potest, si præmissæ rectè sint dispositæ & datæ, quin hoc ipsum quod in conclusione est, consequatur.* Declarabimus quæ dicta sunt exemplo. *Quæstio sit*; An anima sit immortalis. *Ad quæstionem hanc dubiam probandam adduco argumentum tertium sive probationem, qua affirmativam demonstro*; Quia est imago Dei. *Dicitur hoc argumentum tertium, respectu reliquorum duorum argumentorum in quæstione propositorum, quæ sunt.* 1. anima, 2. immortalis. *Hoc argumento tertio cum quæstione dispositio conficitur Antecedens*; 1. *Propositio*; Imago Dei est immortalis. 2. *Assumptio*; Anima est immago Dei. *Quo antecedente posito: Necessariò inde concluditur*;

Ergo

Ergo anima est immortalis.]

4. In Syllogismo considerandæ 1. Partes: 2. Divisio.

5. Partes Syllogismi essentiales duæ sunt, Materia & Forma.

6. Materia est, ex quo Syllogismus constituitur.

7. Estq; vel remota, vel propinqua.

8. Remota est, ex qua propositiones conficiuntur, ut, *quæstio & argumentum tertium*: *Metaphoricè vulgò tres Termini dicti*, Major Minor, Medius.

9. Quæstio constat terminis duobus Majori & Minori: Argumentum verò tertium est Medius.

10. Major terminus est prædicatum (*consequens*) quæstionis dubiæ & disponitur cum medio sive argumento tertio in propositione.

[Major dictus, *quia si non plura comprehendit, quàm conclusionis subjectum, ab illius saltem universitate non deficit*, Mocen. contempl. 2. part. 3. c. 1.]

11. Minor Terminus est subjectum (*antecedens*) quæstionis, & disponitur

cum medio sive argumento tertio in assumptione.

[Minor dictus, *quia ipsi essentialiter convenit à prædicati universalitate deficere posse: eam verò nunquam excedere*, Monc. all. loc.]

12. *Medius terminus* est quæstionis dubiæ extrinsecus assumpta probatio, quâ mediante Major & Minor disponuntur. *Itaq;*

Bis ponitur ante conclusionem: semel in propositione junctus Majori: & semel in assumptione junctus Minori.

[Medius dictus 1. Ratione dispositionis, *quia intra duos extremos (Majorem & Minorem) medius ponitur.* 2. Ratione officii, *quia causa est cur majus extremùm jungatur minori, adeoq; honorarius arbiter ac sequester, cur major de minori affirmetur aut negetur. Dicitur* extrinsecus assumi: *quia in quæstione duo sunt argumenta, ad quæ arguenda assumitur è locis inventionis argumentum tertium, sive medius terminus.*]

Exempli gratia. *Quæstio est*, an avarus sit dives: *Negatur argumẽto tertio, quia* Eget. *Prædicatũ sive consequens est* dives: *Est igitur major terminus: dispone hunc cum argumento tertio*, Eget; *& habebis propositionem*: Quicunque eget, non est dives. *Subiectum quæstionis est* avarus; *Minor*

nor igitur terminus erit; *Dispone cum argumento tertio, & habebis assumptionem*; Avarus eget. *quia* τὸ eget *bis ponitur, semel cum Maiori in propositione, semel cum minori in assumptione, adeoq; causa est cur Maior* (dives) *negetur de minori* (avarus) *Medius terminus est*; *Cuius beneficio conclusio infertur*. Ergo avarus non est dives. *Sic examina & hæc exempla*; Corvus non est lepus. *Quia* non est quadrupes. Plato est homo. *Quia* est ratione præditus. Mortui resurgent. *Quia* Christus prædixit. Christus est Messias. *Quia* opera Messiæ efficit, &c.

[*Vbi* observabis 1. *Sicut maior terminus est prædicatum, Minor subiectum quæstionis: Ita vicissim Maior sit prædicatum, Minor subiectum conclusionis. Quia conclusio & quæstio non differunt realiter, ut dicetur infrà.* Observabis 2. *Quæ de dispositione terminorũ hîc dicuntur locum tantùm habere in Syllogismo simplici, eiusdemq; figuris tribus. Non verò in composito. Ibi enim tota quæstio cum argumento tertio in propositione disponitur. Vt, si Dii sunt, divinatio est. At Dii sunt. E. divinatio est*: Vbi quæstio est: *an sit divinatio*: Aff. argumento tertio: *quia Dii sunt. Quæ quæstio tota argumento tertio in propositione disponitur.*]

13. Materia propinqua est, ex qua ultimo Syllogismus constituitur.

[*Dicitur* materia propinqua, *respectu remotæ, quia*

*quia argumentationem constituit primò: & ob id remotam sequitur: quia antecedens & consequens è terminis conficiuntur. Composita autem simplicibus sunt posteriora.*]

14. Estq; antecedens & consequens.

[Antecedens & consequens non eodem modo considerantur in axiomate & Syllogismo. In axiomate *tantùm sunt nudi termini, vel notiones simplices. ut*, Deus est *justus*: *Hic subjectum*, Deus, *est antecedens, prædicatum*, justus *est consequens.* In Syllogismo *verò sunt integræ enunciationes: pars enim antecedens in Syllogismo continet enunciationes duas: propositionem scilicet & assumptionem. Consequens verò continet integram conclusionem.*]

15. Antecedens est, quæ adhibetur ad quæstionem arguendam.

16. Ejus partes sunt duæ: Propositio & Assumptio. Vulgò dictæ *Præmissæ* quia conclusioni præmittuntur.

[*Hic ergo nota* Antecedens, propositionem & assumptionem, *itemq;* præmissas esse Synonyma. *Aliàs etiam vocantur*, Sumptiones, Propositiones, Major, & Minor: *quoniam ante conclusionem sumuntur & ponuntur.*]

17. Propositio est prior pars antecedentis, quâ argumentum (tertium) vel cum consequente quæstionis parte tan-

tantùm, vel cum tota quæstione disponitur.

[Vocabulum propositionis est polysimon. 1. *accipitur pro altera comparationis parte quæ dicitur* protasis, *& sic est terminus simplex.* 2. *pro axiomate & enunciato.* 3. *In Rhetoricis pro themate.* 4. *Pro quæstione Syllogismi dubia.* 5. *de Antecedente Syllogismi parte; majori scilicet & minori propositione, quæ rectè dicuntur protaseis à* προτείνειν, *quod instar scuti cujusdam conclusioni objiciantur. Denig.* 6. *pro prima tantùm Antecedentis parte in Syllogismo, cujus pars secunda dicitur non propositio, sed assumptio. Appellatur autem aliàs* propositio Major; Major præmissa, *quia constat termino majori. Vbi* observa 1. *Crypticam esse locutionem si quando in Scholis dicunt*, probetur Major, probetur Minor: *Subintelligendum enim*; Propositio. *Observa* 2. *Non esse hanc definitionem propositionis accuratam, sed qualemcunq; descriptionem, quæ tam competat propositioni Syllogismi compositi, in qua tota quæstio cum argumento disponitur, quàm simplicis, in qua alqua saltem pars quæstionis cum argumento disponitur.*]

18. Assumptio est posterior antecedentis pars, quæ è propositione conficitur. *Dicitur Græcè* πρόσληψις, *item* μετάληψις *transsumptio; assumptum; subsumptum; sumptum minus; propositio minor:*

quia

quia minori termino constat. Item *Minor præmissa.*

19. Consequens est, quæ sub se partes quæstionis complectitur, eamq; per legitimam consequentiam concludit: unde & *Conclusio* dicitur.

[Conclusio consideratur dupliciter. I. *Ante dispositionem medii, & tum vocatur* 1. quæstio. 2. problema. 3. status. 4. intentio. 5. thema. II. *Intra vel post dispositionem Syllogismi, & tum appellatur* 1. Consequens Syllogismi, *quia ex præmissis consequitur.* 2. Complexio, *quia partes quæstionis complectitur.* 3. Conclusio; *quia quæstionem vi dispositionis & consequentiæ concludit.* 4. Illatio ἀπόφορὰ *quia infertur ex præmissis,* 5. συμπέρασμα collectio *sive* terminus, *quia finis est dianoiæ.* 6. συναγωγὴ, *quia ex antecedente colligitur. Vbi observabis,* quæstionem & conclusionem differre 1. non re, sed ratione, 2. voculis, AN & ERGO. *Quæstio illata sive Syllogisticè concluſa dicitur Conclusio, antequam verò inferatur & colligatur, dicitur quæstio. Muta igitur particulam interrogativam* An, *in illativam* Ergo. Igitur, *vel similem, & habebis conclusionem. Exempli gratia. Quæstio est.* An homo sit animal. *Aff. ab Effectu,* quia vivit & sentit. *Syllogisticè hæc ita disponitur & colligitur.* Quicquid vivit & sentit, est animal. Homo vivit & sentit.

sentit. Ergo homo est animal. *Vbi in conclusione eadem quæstio mutata saltem particula* An *in* Ergo *recurrit. Vbi verò thema absq; particula interrogativa* An *proponitur, adde themati in illatione* Ergo, *& conclusionem habebis.*]

Hæc de materia Syllogismi supereſt forma.

20. Forma Syllogismi est legitima materiæ seu quæstionis cum argumento tertio juxta leges Syllogisticas dispositio, ut necessariâ consequentia conclusio inferatur.

*Exempli gratia; Thema sit*; Estnè Cometa stella? *Negatur argumento tertio ab adiunct.* quia est caducus. *Hîc rudem habes Syllogismi materiam; Huius legitima in ordinem Syllogisticum reductio dicitur* Forma. *ut*, Stella non est caduca, Cometa est caducus. Ergo Cometa non est stella.

21. Formam consequitur *Bona consequentia*, quæ est virtus ex legitima partium Syllogismi dispositione existens.

[Forma non est bona consequentia, *sed* ejus comes & virtus, *ut loquitur Dn. Libavius. Illam Syllogismus primùm & per se iudicat, verum & falsum consequenter; quia ex vero per se nil nisi verum, & ex falso nil nisi falsum.*

Hîc

*Hic* observa vitium Syllogismi vel esse in materiâ, vel in forma; In materia est, *quando alterutra præmissarum sive propositio sive assumptio falsa est, vel ambigua.* In forma est, *quando dispositio Syllogistica violatur*; seu, *quando Regulæ Syllogismorum non observantur. ut cùm dicis gratiâ in I. Figura minor est negativa; in 2. fig. conclusio est affirmativa; in 3. conclusio universalis, &c.* Dicitur vulgò ἀσυλλογισία id est, mala consequentia, ἀνακόλουθον, Φαινόμενος λόγος ἢ παραλογισμὸς, inconsequens, apparens Syllogismus, scopæ dissolutæ, *&c.*]

Porrò generales de Bona consequentia Syllogistica sunt hi CANONES

I. Syllogismi dispositio debet informari ad normam *Dici de Omni* & *Dici de Nullo.*

*Dictum de Omni* est, quando nihil sumi potest sub subjecto, cui non tribuatur prædicatum: ut, *Omne vinum calefacit. Omnis homo est animal.*

[*Hic nihil sumi potest sub vino tanquam sub genere, de quo non dicatur quod calefaciat. Quadrat ergo ad dictum de omni. Alij sic efferunt*: Dici de omni est, cùm nihil potest dici de genere, quod non etiam dicatur de specie sub genere comprehensa. *Usus hujus canonis est potissimum in* 1. *Fig. ubi proceditur à genere ad speciem.*]

Dictum

*Dictum de nullo* est, quando sub subjecto nihil potest sumi, de quo non removeatur prædicatum ut: *Nullum animal est lapis. Nulla stella consumitur.*

*Quadrant hæc ad dictum de nullo, quia subanimali & stella tanquam subjecto nihil potest subsumi, à quo prædicatum* (lapis, consumi) *non removeatur; Sive sumas hominem, sive leonem, sive anserem, &c. sive Lunam, Martem, Venerem, vel aliam cujuscunque magnitudinis stellam. Alij sic efferunt;* Dici de nullo est, quando negato genere, negatur etiam species ejusdem generis.]

II. Quæcunque in uno tertio *(termino)* conveniunt, inter se conveniunt. Quæ verò in uno tertio dissentiunt, inter se dissentiunt.

[*Principium hoc Mathematicum insitum est humanæ menti de syllogistica. Medius terminus est extremorum conclusionis norma, quorum utriq; si congruat, sive insit, concluditur etiam, extrema sibi inesse mutuò; si verò uni extremorum insit, alteri verò non congruat, judicatur, nec extremum extremo inesse.*]

III. Ex veris *per se* non nisi verum colligi potest: Ex falsis nil nisi falsum.

[*Hoc est, si præmissæ fuerint veræ, ex iis non nisi verum concludi potest,* Verum *enim* vero consonat, *Sin falsæ non nisi falsum.*]

Interdum ex vero falsum colligitur sed mala consequentia. ut: *Omnis asinus est animal. Tu non es asinus. Ergo non es animal.*

[*Ambæ præmissæ hic veræ sunt, & tamen falsum inde colligitur: propter violatam dispositionem syllogisticam. Assumptio enim debebat esse affirmata.*]

2, Ex falsa interdum verum, sed ex accidenti, ut, *Omnis Lapis est animal. Omnis homo est lapis. Ergo omnis homo est animal.*

[*Ambæ præmissæ falsæ sunt, & tamen verum concluditur.* per accidens; *seu* ratione formæ, non ratione materiæ]

IV. Ex necessario non nisi necessarium; ex contingenti non nisi contingens sequitur. E necessario: *Omne animal est substantia. Homo est animal. Ergo homo est substantia.* E contingenti: *Omnis Dialecticus est Grammaticus. Homo est Dialecticus. Ergo homo est Grammaticus.*

[Ratio prioris *est, quia necessarium semper verum & sibi simile est. Interdum tamen* ex contingenti sequitur necessarium, sed contingenter.]

V. In syllogismo positis præmissis necessariò sequitur conclusio.

(præ-

[*Præmissæ enim sunt causæ; Conclusio est effectum. Positâ autem causâ sufficiente, necessariò sequitur effectus.* Confer explicat. definit. syllogismi.]

VI. In syllogismo non sint plures neque pauciores termini quàm tres: neque secundùm vocem (*explicitè*) neque secundùm sententiam (*implicitè.*)

[Alias turbatur connexio.]

*Explicite:* ut, *calceus tuus est coriaceus. Pes tuus est indutus calceo. Ergo pes tuus est coriaceus. Omnes studiosi fiunt docti. Petrus est ignavus. Ergo fiet doctus. Omnes credentes salvantur. Iulius Cæsar gerit bellum cum Pompejo. Ergo Iulius Cæsar salvatur.*

[*Nota.* Nonnunquam medius terminus leviter saltem inflectitur, vel etiã syllogismus integer non est, sed Enthymematicus, & tum apparent quatuor termini, cùm tamen sint tres. Ut, *Logos est illocalis. Humanitas Christi est assumpta in logon. Ergo Humanitas Christi est illocalis. Qui dicunt hic esse quatuor terminos*, 1. logos. 2. illocalis. 3 Christi humanitas 4. in logon; *falluntur. Medius enim terminus leviter saltem inflectitur* (logos, in logon) *& sumitur ita in Majori sicut in Minori propositione, si synecdoche ponatur in Majori; ut sensus sit*, Logos est illocalis, *hoc est*, Assumptũ in logõ est illocale

*Planè ac si diceres.* Arx Darmstatina est extra Saxoniam. Ludovicus Princeps est in arce Darmstatina. Ergo Ludovicus Princeps est extra Saxoniam. *Propositionem sic informabis*, Quicunque est in arce Darmstatina, est extra Saxoniam, *ac sic est legitima. Deinde syllogismi hujusmodi sunt Cryptici sive Enthymematici, in quibus prosyllogismus loco propositionis omissæ ponitur. Propositio talis esse debebat*; Quicquid assumitur in logon, est illocale. *Prosyllogismus hujus propositionis*, Quia logos est illocalis.]

Implicitè ponuntur quatuor termini quando homonymia sive ambiguitas est in voce medium terminum designante, & aliter accipitur in Majori, aliter in Minori propositione, ut, *Vulpes est quadrupes. Herodes est Vulpes. E. Herodes est quadrupes.* Vbi in Majori accipitur vocabulum vulpes propriè: in Minori Metaphoricè.

*Unde hi Canones.*

1. A terminis absit ambiguitas:
2. Termini non sint ambigui:
3. Ambiguitas parit quatuor terminos.
4. Ambiguitas multiplicat terminos præter rationem.

[*Est autem* ambiguitas *vel* Grammatica, *vel* Rhetorica. Grammatica *oritur ex præceptis Gram. non rectè usurpatis & intellectis. Est q. aut in* Etymologia *aut in* Syntaxi. *Ad Etymologiam pertinet* 1. Fallacia Etymologias, quæ est, cum pars ponitur pro parte, *ut amare est dulcis animi actio. Petrus flet amarè. Ergo flere Petro est dulcis actio.* Hic amare in propositione est *Verbum.* In Assumptione *Adverbium.*

2. Fallacia Orthographiæ, quæ est, cùm vitium latet in Orthographia: *ut*, Equus *est animal quadrupes. David est* æquus. *Ergo David est animal quadrupes.* Feritas *humano generi adversatur.* Veritas *est virtus. Ergo virtus humano generi adversatur.*

3. Fallacia Prosodiæ, quæ est, cùm vox una quantitate variam habet, unde diversus sensus oritur: *ut*, Mala *proveniunt ex arboribus. Vitia sunt* mala. *Ergo vitia proveniunt ex arboribus. In majori significat* malum *idem quod* pomum, *& habet primam longam*: *In minori idem quod* pravum, *& habet* 1. *brevem.*

4. Fallacia Accentus, quæ est, cùm ex accentu & pronunciatione vitium oritur, ut. *Quod conditur benè sapit. Vrbs* conditur. *E. Vrbs benè sapit. Qui* vincitur, *est facinorosus. Imp. Rodolphus* vincitur *à Turcâ. Ergò est facinorosus.*

5. Fallacia dictionis, quæ est, cùm vocis

nativa significatio cum artificiali; *Seu*; cùm nomen primæ intentionis cum nomine secundæ intentionis confunditur. ut, *Columba volat. Columba est generis fœminini. E. genus fœminum volat. Animal est generis neutri. Casparus est animal. E. Casparus est generis neutri. Resp.* Animal *in propositione*, & columba *in assumptione, considerantur ut* nomina secundæ intentionis: *In assumptione verò* animal & columba *in propositione accipiuntur ut nomina* primæ impositionis. *In his & similibus ambiguitas parit quatuor terminos.*

Ambiguitas Syntaxeos est, cùm constructio vocum non rectè adhibita fallit. ut, *Ajo te Æjacida Romanos vincere posse. Nunc Romanos invadam. Ergo vincam.* Dubium est illud oraculum, quod tum ad Romanos, tum ad Æjacida referri potest.

*Huc pertinet* Fallacia compositionis & divisionis, cùm ea, quæ conjungēda vel disjungenda, disjunguntur vel componuntur. ut, *Angeli gaudebunt super unoⁿ. necessariò conjungenda*: agente pœnitentiam. Ambiguitas Rhetorica est, quando vox Metaphorica sumitur pro propria: *dicitur aliàs* fallacia æquivocationis, ut; *Luscinia volat. Musicus est Luscinia. Ergo volat. Vitis est planta terrestris. Christus est vitis. Ergo Christus est planta terrestris. In his & similibus in Majori subjecto accipiuntur propriè: in Minori Metaphoricè, unde quatuor resultant termini. Sed de his plura aliàs.* ] VII.

VII. Medius terminus nunquam ingrediatur conclusionem, neque ex toto, neque ex parte, *Nam* Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Ex toto, ut; *Omne animal est substantia. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo animal est substantia Omnis virtus est laudanda. Modestia est virtus. Ergo Modestia virtus est laudanda.*

Ex parte: ut, *Omnes per se boni affectus per vitium originale contaminantur. Amor sponsi & sponsæ est per se bonus affectus. Ergo amor sponsi & sponsæ per se contaminatur per vitium originale. Hic per se, est pars medii termini, quæ non debebat immiscери conclusioni.*

[Ratio *est, quia nihil potest esse simul causa & effectus ejusdem. At medius terminus est causa conclusionis, quia copulat majorem & minorem, ut inde conclusio inferatur. 2. Medium non est quod concluditur, neque de quo aliquid concluditur, sed quo mediante concluditur. Sicut norma non est id quod mensuratur, sed quo mensuramus. Ita & Medius terminus, &c.*]

VIII. Si tertium argumentum consentit cum parte utraque quæstionis, affirmativè etiam disponatur cum partibus quæstionis.

[*Ratio, quia* consentanea affirmando enunciantur. *Unde propositio & assumptio erunt affir-*

*mativæ, & ex iisdem affirmativa deducta conclusio. Quæstio sit:* An virtus moralis laudanda? *Affir. argumento tertio, ab adjuncto,* quia est honesta. *Hic medius terminus* (honesta) *quia consentit cum utraque quæstionis parte, nempe cum virtute* (antecedente, subjecto) *& laudanda* (conseq. prædicato;) *illius enim est adjunctum, hujus verò subjectum; hinc si disponatur cum prædicato, propositio erit affirmata.* Omne honestum est laudandum. *Vicissim si disponatur cum subjecto, proveniet assumptio affirmata.* Virtus moralis est honesta. *E quibus affirmatis, affirmata etiam resultabit conclusio.* Ergo virtus moralis est laudãda ]

IX. Si tertium argumentũ cum altera tantùm quæstionis parte consentit, ab altera verò dissentit, disponetur in præmissis semel affirmatè semel negatè.

[ *Vt; Quæstio est,* An Ignis fatuus sit stella. *Neg. argumento* 3. Quia non est corpus perpetuum. *Hic* corpus perpetuum *esse consentit cum prædicato quæstionis* (stella) *unde affirmativa erit propositio.* Stella est corpus perpetuum. *Idem verò dissentit à subjecto* (Ignis fatuus) *unde negata assumptio;* Ignis fatuus non est corpus perpetuum. *Ex hũ infertur conclusio, ut quæ partem debiliorem sequitur negata.* E. Ignis fatuus non est stella. ]

X. Si prædicatum quæstionis cum argumento tertio (*medio termino*) assum-

assumptionem: Subjectum verò cum eodem propositionem constituit, syllogismus simplex vitiosus est: ut. *Omnis homo est mortalis. Omnis fœmina est homo. E. Omne mortale est fœmina.*

[*Ratio dependet è terminorum definitione. Violata igitur hic est dispositio syllogistica. Quia prædicatum (fœmina) debebat disponi cum medio termino in propositione majori. Subjectum (mortale) in Assumptione*; *Similiter*, Dialectica non est Grammatica, Dialectica est ars, Ergo Grammatica non est ars. *Violata & hic est dispositio; Ita enim disponi debebant termini.* Dialectica est ars, Grammatica non est Dialectica. Ergo Grammatica non est ars, *Hic termini rectè sunt dispositi.* Vitium *autem* est in forma, quia assumptio est negativa.]

XI. Præmissæ in syllogismo habeant idem prædicationis genus. *Nam*

Mutato genere prædicationis usitato, non val. Conseq. ut: *Caro est creatura. Λόγος est caro, Ergo Λόγος est creatura.*

[*Non V. C. quia non est idem genus prædicationis*: *Propositio est* prædicatio regularis. *Assumtio* irregularis & inusitata.]

*Mutatur verò genus prædicationis 1. quando* fit transitus ex uno prædicamento in aliud: *2. quando* termini aliter accipiuntur in unâ,

aliter in præmissa altera. 3. quando confunduntur termini abstracti, cum concretivis. Casus obliqui cum rectis. Recti cum obliquis. 4. *Cùm* committitur fallacia dictionis. *Vide Canon. 6.*

XII. Præmissarum altera semper esto universalis. *Nam*

Ex puris particularibus nihil sequitur, ut: *Petrus est Apostolus. Petrus est homo. Ergo omnes homines sunt Apostoli. Quidam Christiani non damnantur. Iudas fuit Christianus. E. non fuit damnatus.*

[Ratio *Canonis est*, quia particulares non congruunt ad dictum de omni, & dictum de nullo. *Ideoq; in omni Syllogismo necesse est aliquam esse universalem, ut omnes species seu omnia singularia possint sumi sub uno genere.*]

*Nota* 1. Interdum ex puris particularibus vera infertur conclusio, *sed per accidens*: ut, *Quidam Reges fuerunt justi. David fuit Rex. E. David fuit justus.*

*11.* Ex meris singularibus seu propriis etiam aliquid concluditur, quatenus sunt & manent singulares. ut, *Abrahamus fuit justificatus sine operibus. Abrahamus fuit peccator. E. Peccatores sine operibus justificantur.*

*Huc pertinet & hæc Regula*: A non distributo ad distributum, non valet cònsequentia: *Seu, quæ eadem est*: A particulari ad universale, non valet consequentia. XIII.

XIII. Præmissarum altera semper esto affirmativa. *Nam*

Ex puris negativis nihil sequitur. *Hinc versus.* Partibus ex puris sequitur nil atq; negatis. ut: *Nullus angelus moritur. Nullus homo est angelus. E. Nullus homo moritur. Nullus homo est occidendus. Nullus taurus est homo. E. nullus taurus est occidendus.*

[Ratio *canonis. Medius debet quæstionis partes Majorem & Minorem connectere. Negatio autem cum nihil copulet, sed distrahat, nulla consequentia bona è puris negativis existere poterit.*]

*Nota*: Interdum ex puris negativis verum concluditur; Sed 1. contingenter, fortuitò & per accidens, ut; *Nullus asinus est lapis. Nullus homo est asinus. Ergo nullus homo est lapis.*

2. Vi solius materiæ. *Qui non audiunt verbum Dei damnantur. Iudæi non audiunt verbum Dei. Ergo Iudæi damnantur.*

[Quanquam assumptio ex sententiâ aliorũ hîc sit affirmata, *de quo plura infra in figuris.*

3. Cùm omnes termini sunt species disparatæ. ut; *Nulla linea est scientia. Nulla unitas est linea. Ergo Nulla unitas est scientia.*

4. Cùm propositio major habet geminam negationem, æquipollentem affirmativæ. ut; *Quod non est animal non est homo. Planta non est animal. E. Planta non est homo.*

Gemi-

[Gemina hæc majoris negatio concludit propter æquipollentiam convertentis & conversæ. Nam æquipollet huic affirmativæ; *Omnis homo est animal.*

XIV. Præmisse inferentes conversam inferunt convertentem, & contrà: *Itaq;*

A conversa ad convertentem valet consequentia, & contrà. ut: *Nullus electus manet in peccatis ad vitæ finem. Omnis credens est electus. E. Nullus credens manet in peccatis ad finem vitæ.* & vicissim: per contrapositionem retento eodem medio infert hanc. *E. quicunq; manet in peccatis ad finem vitæ non est credens.* Sic; *omnes electi sunt vocati. E. qui non sunt vocati, non sunt electi.*

XV. Non sit plus vel minus in conclusione, quàm fuit in præmissis cum argumento tertio dispositum, ut: *Omne depositum est reddendum. Arma sunt depositum. Ergo arma sunt reddenda furioso. Caro Christi vivificat tantùm credentes. Hypocritæ indigni non credunt. E. indigni non accipiunt corpus Christi in cœna.*

[Plus hîc est in conclusione quàm in præmissis, nam *το accipere corpus Christi & furiosus*

non

non fuère disposita cum argumento tertio in præmissis.]

Sic: *Peccatores pœnitentiam agentes recipiuntur in gratiam. Sed omnes homines non recipiuntur in gratiam. Ergo omnes homines non sunt peccatores.*

[Hîc minus est in conclusione, quàm in præmissis; Sic enim inferri debebat. *Ergo omnes homines non sunt peccatores, pœnitentiam agentes.*]

*Huc pertinent & hi Canones.*

1. Major & minor terminus ita inferantur in conclusionem, ut erant dispositi in præmissis, non mutati, nec mutilati, ut: *Equus est aliud ab homine. E. Socrates non est aliud ab equo.*

[Major terminus in propositione majori ponitur in casu recto (*equus*) in conclusione verò mutatûr in obliquum (*ab equo.*)]

2. Determinato subjecti & prædicati in antecedente, quæ non est principale membrum, non immisceatur conclusioni, ut: *Res suo genere bona non est damnanda. Jurisprudentia est res suo genere bona. E. Jurisprudentia suo genere damnanda non est:*

[*Hic tò suo genere est determinatio sive descriptio subjecti & prædicati, quæ conclusioni non inferenda,*

*renda, sicut alia syncategoremata partium antecedentis suo loco relinquenda; & quæstio problematicè concludenda.*]

XVI. Conclusio imitetur partem debiliorem & ignobiliorem. *Itaq;*

Semper particularem præmissam sequitur conclusio particularis.

Negativam præmissam sequitur conclusio negativa.

[Ratio *est, quia debilior & ignobilior pars est negativa, quia dissolvit, quàm affirmativa, quæ copulat: & particularis debilior est universali; Specialis generali; Illa enim est pars, hæc verò totum. Totum autem fortius est sua parte.*]

Itaq; non V. C. *Omnes officium facientes placent Deo. Quidam Scholastici faciunt officium. Ergo omnes Scholastici placent Deo. Quidam fideles salvantur. Omnis fidelis est vocatus, E. omnis vocatus salvatur. Quia.*

Si qua negata præit, sequitur conclusio negans.

Si qua præit partic. sequitur coucluſio partic.

[Observa idem valere de hypotheticis. *Hypothetica enim est debilior categorica. Non igitur valet. Omnis peccator si convertitur, recipitur in gratiam, Iudas fuit peccator, E. Iudas receptus est in gra-*

*in gratiam.* Hypothetica nihil ponit in esse.]

XVII. Nunquam hypothetica (conditionalis) ponatur loco conclusionis, sed tantùm categorica, ut: *Omnis electus credit in Christum. Quidam homines non credunt in Christum. E. Si quidam homines non sunt electi.*

[*Vana est illatio, quia conclusio non est determinativè posita.*]

XIIX. Conclusio falsa præsupponit unam saltem præmissam falsam.

[Vero *enim* omnia consonant. *Confer Canon. 3.*]

XIX. Conclusio in Syllogismo nunquam neganda est.

Error *enim* vel in propositione, vel in assumptione: nunquam in conclusione. *ut: Omnis asinus est animal. Tu non es asinus. E. non es animal.*

[*Conclusio etsi hic falsa est, negari tamen non potest. At cum antecedens verum sit ratione materiæ, vitium hic in forma latet. Quia in assumptione violatur dispositiv Syllogistica. Cùm in I. figura semper esse debeat affirmativa. Tale est & hoc;* Scrutator cordiũ est adorandus. Angeli sunt scrutatores cordium. E. sunt adorandi. *Iterum non negabis conclusionem. At cùm dispositio*

Antece-

*Antecedentis hic sit legitima, vitium in materia latet, quia assumtio est falsa: Solus enim Deus est scrutator cordium.*]

XX. Consequentia bona nunquam negari debet.

[Bona consequentia est, quando dispositio Syllogistica legitima est. Mala est, quando lex aliqua dispositionis syllogisticæ violata est. *Quando ergo forma Syllogismi bona est, consequentia negari non debet, ut maximè vitiosa sit materia. Si verò forma mala est; neganda est consequentia: ut cùm infero*: Grammatica est ars, Dialectica est ars. E. Grammatica est Dialectica, *Hic respondebis*, nego consequentiam, *quia in secunda figura debent fieri Syllogismi negativi, non affirmativi.* Si verò vitium est in materia, consequentia non est neganda, sed obscura explicanda, ambigua distinguenda, falsa neganda, ut: *Omnis asinus est animal irrationale. Petrus est asinus.* E. *Est animal irrationale. Hic non negabis consequentiam, sed assumptionem cujus ambiguitas parit quatuor terminos, itaq; distinguenda. Vnum* nota, *cùm vitium est in forma & materia simul, vel in forma tantùm, non est Syllogismus, sed* ἀσυλλογισία, *non Syllogismus.*]

XXI. Nonnunquam Syllogismus concluditur, non vi formæ, sed necessitate materiæ, aut per accidens: ut. *Messias promissus restituit cæcis visum, surdis au-*

dis auditum. *Jesus Nazarenus restituit cæcis visum, surdis auditum. Ergo Jesus Nazarenus est Messias.*

[*Falsus hic Syllogismus est ratione formæ, est enim affirmatus in secunda figura. Bonus autem est ratione materiæ propter reciprocationem Propositionis, cujus respectu, vi primæ fig. concludit.*]

Hactenus de Syllogismi partibus, sequitur ejusdem divisio.

## CAPVT XVI.

### *Syllogismi Distributio ejusdemq; affectiones.*

1. SYllogismus est vel Manifestus, vel Crypticus.

[*Distributio hæc non est accurata generis in species: Sed ex adjunctâ Syllogismi perfectione & imperfectione, manifestatione & occultatione, quæ ei præter essentiam accedit: Interim tamen doctrinæ gratiâ utilis & commoda est.*]

2. Manifestus est, cujus dispositio manifestè cum naturali mentis collectione congruit.

Necesse *igitur* est, ut in omni Syllogismo manifesto sint duæ præmissæ & conclusio: *Harum si vel una desideratur, vel plures adduntur, vel invertuntur, naturalis dispositio occultatur. Quæ occultatio* crypsis: *Syllogismi verò quibus ista am-*

*plificatio aut imperfectio attribuitur*, Cryptici *dicuntur*.]

3. Vterq; vel simplex est, vel compositus. Ille dicitur *categoricus*: Hic verò *hypotheticus*.

[*Correspondet hæc distributio divisioni axiomatum. Competit autem non tantùm manifesto, sed & cryptico Syllogismo. Quia enthymemata, prosyllogismi, sorita, &c. tam simplicis quàm compositi Syllogismi occurrunt.*]

4. Simplex syllogismus est, in quo quæstionis pars consequens *(prædicatum, major terminus)* disponitur cum argumento tertio in propositione: pars antecedens *(subjectum, minor terminus)* in assumptione.

*Simplex dicitur* 1. à forma, simplici nimirum partium quæstionis cum medio termino dispositione. 2. Respectu cõpositi, in quo integra quæstio in propositione cum argumento disponitur. *Exempl. Thema*, Anima est immortalis, *Probo argumento* 3. Quia est imago Dei. *Sume quæstionis consequens* (immortalis) *& dispone cum argumento tertio* (imago Dei) *habebis propositionem*: Imago Dei est immortalis: *Assume iterum quæstionis antecedens* (anima) *& dispone cum argumento tertio, & habebis assumptionem*: Ergo Anima est imago Dei

Hinc

*Hinc sequitur conclusio*: Ergo anima est immortalis. *Ita dispone & hæc exempla*. Avarus non est liber, quia timidus. Quidam divites sunt servi, quia sunt stulti. Lælius non est saltator quia non est luxuriosus.

[Præcedit Compositum ordine naturæ, *Simpliciora enim sunt natura priora, quia mensura compositorum* Observa *hic unum*: Non semper necesse esse Syllogismum simplicem constare enunciationibus simplicibus. Habet enim nonnunquam compositas; ut, *Omne animal aut est mutum, aut loquens. Homo est animal. E. aut mutus est, aut loquens. Hic propositio est axioma compositum, & tamen forma syllogismi simplex est. Quia medius terminus simpliciter disponitur, semel in propositione cum prædicato, semel in assumptione cum quæstionis subjecto.*]

5. Dividitur syllogismus simplex vel secundùm affectiones qualitatis & quantitatis, vel secundùm species.

6. *Secundum qualitatem* est vel affirmatus vel negatus.

[*Competit quidem hæc divisio omni syllogismorum generi: illustrior tamen &* evidentior est in simplici, *Libav. hoc loco.*

7 Affirmatus est, cujus omnes partes sunt affirmatæ. ut *Omnis creatura est subjecta vanitati. Omnis homo est creatura*

*Ergo omnis homo est subjectus vanitati. Socrates est philosophus. Socrates est homo. Ergo quidam homo est philosophus.*

8. Negatus est, cujus altera præmissarum (*vel propositio, vel assumptio*) est negata cum conclusione, ut. *Imago Dei non est mortalis. Anima est imago Dei. Ergo anima non est mortalis. Thersites non est Philosophus. Thersites est homo. Ergo quidam homo non est Philosophus.*

[*Dico* altera. *Non enim utramq; præmissam negativam esse convenit. Quia ex puris negativis nihil sequitur.*]

9. *Secundum quantitatem* syllogismus est vel universalis, vel particularis, cui subjungitur singularis sive proprius.

10. Vniversalis est, cujus vel præmissæ, vel omnes partes sunt universales, ut. *Omne animal est substantia. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est substantia.*

[Observa duo. I. Rameis *universalis est, cujus præmissæ propositio & assumptio sunt universales, Ita Syllogismus in* Darapti, Felapton, *cujus conclusio est particularis, nihilominus etiam universalis est*: Alii *universalitatem ex quantitate conclusionis metiuntur, qua universali existente*

Sillo-

*Syllogismum universalem esse asserunt.* II. *Syllogismi universalitas non tantùm ex appositis notis* Omnis *vel* Nullus, *sed ex reipsa potius æstimatur: vel, universalis est etiam absq; notis. ut,* Fortitudo pro justitia fortiter pugnat. Fortitudo est virtus. E. Quædam virtus pro justitia fortiter pugnat. Qui suis diffidit, non est beatus. Avarus suis diffidit. Ergo non est beatus: *pro;* omnis *qui suis diffidit, &c.*]

11. Particularis est, cujus altera tantùm præmissarum, vel propositio, vel assumptio, est particularis cum conclusione. ut, *Spiritus carnem & ossa non habet. Christus carnem & ossa habet. Ergo Christus non est Spiritus. Omne corruptibile est compositum ex elementis. Anima non est composita ex elementis. Ergo anima non est corruptibilis.*

[*Dico iterum* altera. *Non enim utramq; præmissam necesse est esse particularem. Quia ex puris Particularibus nihil sequitur.*]

12. Singularis sive *Proprius* est, cujus utraq; præmissa est singularis sive propria (*axioma proprium*) ut, *Socrates est doctus. Socrates est homo. Quidam igitur homo est doctus. Catilina fuit seditiosus. Catilina fuit civis Romanus. E. quidam Romanus est seditiosus.*

## De Syllogismo Expositorio.

[ *Ad proprium refertur Syllogismus expositorius quia ita Philippo definitur.* Syllogismus expositorius est, in quo medium est singulare, *hoc est* proprium. *Eum verò seorsim tradit, & Figuræ tertiæ immediatè subnectit. Dicitur* Expositorius, *quia propositio communis exponitur per singulares, non ambiguas.* Singulares *autem vocant, non tantùm ubi antecedens seu subjectum est nomen proprium, verum etiam demonstrativa vox*: Hæc res, ista res, &c. *Alii dicitur* Syllogismus expositionis, *quia nil aliud est, quàm provocatio quædam ad testimonium sensus, ideoq; &* demonstratio sensibilis *à Zabarella dicitur. Ejus sunt hæc exempla*: Hæc res urit. Hæc res est ignis. Ergo ignis urit. Medea non amavit liberos suos. Medea fuit mater. Ergo quædam matres non amant liberos suos. Musa est generis fœminini. Musa desinit in A. Ergo quædam in A. sunt generis fœminini. Sed malè Syllogismus expositorius seorsim traditur 1. *Quia nil aliud est quàm proprius, cùm argumentum tertium in eodem desumptum sit ab individuo singulari seu proprio.* 2. *Nec tantùm congruit tertiæ figuræ, sed pro diversa dispositione medii modò primæ, modò secundæ, modò tertiæ.* 3. *Quia etiam compositus proprius.* & 4. *Quia omnia quæ de Expositorij regulis traduntur, communia sunt etiam aliis, & ex affectione argumentorum topicâ nec*

non

*non attributione axiomatica dependent, è quibus Syllogismi hi judicantur materialiter. Consequentia verò communibus Syllogismorum legibus dijudicanda. Unum tamen* observa, & Expositorios in tertia figura esse & frequentiores & usitatiores & evidentiores. *Quia in tertia figura omnes conclusiones sunt particulares, quæ rectè conficiuntur per expositorium.*

## De Syllogismo Apodictico & Dialectico.

*Dividitur etiam Syllogismus ab Aristotelicis in Demonstrativum sive Apodicticum & Dialecticum sive probabilem* Demonstrativus est qui ex meris necessariis & reciprocis constat. *Εἰλῆ, vel διόλου*, in quo argumentum sumitur ex efficiente & fine. *Dicitur aliàs* Demonstratio à priori. Ex efficiente. ut, *Quidquid est rationis particeps, est risibile. Homo est rationis particeps. Ergo homo est risibilis.* Ex fine. *Quos Deus sibi proposuit glorificandos æternâ gloriâ, illis omnia cedunt in bonum. Deus proposuit sibi omnes amantes se gloriâ æternâ glorificare. E. omnibus amantibus Deum omnia cedunt in bonum. Vel ὅτι ὅλου* in quo argumentum sumitur ex effectis. *Dicitur aliàs* Demonstratio à posteriori. *ut*, Quod potest generari, in eo est materia. Corpus naturale potest generari. E. in corpore naturali est materia. *Quæ demonstrationes omnes in Philosophia sunt usitatissimæ, quarum medio ad demonstrationes à priori per* Regressum *pervenimus*

[Regressus *autem* dicitur illa demonstrandi ratio, qua prius causam ex effectu notiori colligimus, posteâ regredientes ex eadem causa eundem effectum demonstramus. *Sic probatur Lunam esse globosam, quia per vices crescit ac decrescit: deinde regrediendo demonstramus Lunam crescere & decrescere, quia sit globosa.*] Syllogismus Dialecticus *sive* probabilis est, qui constat enunciationibus contingentibus, & probabiliter ex quibusvis argumentis concludit. Ex materia; *In Hasia est copia frumenti Ergo & copia panis.* Ex Subjecto, *Lucretia est mulier. E. est garrula.* Ex Adjuncto; *Petrus pallet. Ergo studet.* Ex oppositis, *Est Leo. E. non asinus.* Ex comparatis *Nauta non ex natura, sed ex electionis judicio sumitur. E. & princeps.* Sed de hac distributione plura docent Aristotelici.]

Hæc de Syllogismi simplicis secundùm affectiones distinctione: sequuntur ejusdem species sive Figuræ.

## CAPVT XVII.

### *PRIMA FIGURA.*

FIGURA Syllogismi simplicis est apta dispositio argumēti tertii (*medii termini*) cum partibus quæstionis.

2. Figuræ Syllogismi simplicis pro triplici argumenti tertii dispositione sunt tres: quarum singulæ plures conclu-

cludendi modos admittunt.

[*Figuræ vocabulum Metaphoricum est, ex Mathematicis translatum ad Logicam: Vsu verò vulgata Logicorum consuetudine nunc adeò tritum, ut pro tropico non amplius, sed proprio habeatur.* Species *Ramei vocant, quanquam & hoc ambiguò: Distinguentes Syllogismum simplicem* in Contractum, *quam primo loco ponunt: nos verò tertiæ figuræ assignamus:* & Explicatum; *quem duorum modorum faciunt. 1. Modi, in quo argumentum in Antecedente sequatur, quem nos secundæ figuræ: 2. Modi in quo argumentum in propositione antecedat, in assumtione sequatur quē nos primæ figuræ attribuimus. Ordinis rationem isti in terminis collocatione constituunt, sed absq; ratione. Cùm constet integrum & perfectum prius esse in usu rationis licet in naturâ generationum ex imperfecto fiat mutatio, inquit Dn.* Libav. fol. 551. *Cæterùm observa hic versiculum, quo dispositio Medii trium figurarum vulgò exprimitur.*

Sub, præ, Prima: Secunda bis est præ: Tertia bis sub.]

3. Modus est dispositio propositionum Syllogismi in debitâ quantitate & qualitate.

*Quantitate* denotatur propositio universalis vel particularis: *Qualitate* affirmativa vel negativa.

[*Itaq;* Modi non discernunt Figuras: *hoc*

*enim est terminorum*, sed syllogismorum saltem propositiones juxta figuras dispositas, innuunt vel esse universales vel particulares; vel affirmativas vel negativas. *Quæ ut facilius inculcarentur, excogitarunt veteres certa quæpiam vocabula numero 14. quibus modos figurarum (Propriis exceptis) exprimerent, his cõprehensa versiculi:*

Barbara, Celarent, *Primæ* Darii, Ferioq; :
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, *Secundæ*:
*Tertia grande sonans edit* Darapti, Felapton,
*Adjungens* Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison,

*Quæ quidem vocabula barbara nihil significant σημαντικῶς sive Grammatice: At significant λογικῶς sive τεχνικῶς.* Prima *enim vocalis significat Propositionem*: Secunda *Assumptionem*: Tertia *Conclusionem*, *Vocales verò*, A, E, I, O, *denotant qualitatem & quantitatem propositionum*: A *significat* universalem affirmativam: E universalem negativam. I Particularem affirmativam. O particularem negativam: *juxta hos versiculos*:

Asserit A, negat E, verùm generaliter ambo.
Asserit I, negat O, verùm specialiter ambo.]

4. Prima Figura est, in qua argumentum tertium est pars antecedens (*subjectũ*) in propositione: pars consequens (*prædicatum*) in assumptione affirmata.

[Prima Figura rectè primo loco ponitur.

1. Quia

1. Quia habet necessitatem non solùm illationis (*est enim omnium figurarum communis*) sed etiam evidentiæ (*habet enim dictum de Omni & Nullo, unde evidentiam omnes Syllogismi sortiuntur.*) 2. Quia est generalior. *Omnis enim generis quæstiones tam universales quàm particulares, tam affirmativas quàm negativas concludit: Quod in reliquis Figuris non fit.* 3 Quia est magis naturalis & perfectior. *Reliquæ enim ad eam reduci possunt. Non contrà hæc ad istas.* Habent *quidem* & istæ necessitatem, non tamen apparentiam necessitatis, *hoc est, non tam perspicua est & evidens in illis illatio, quàm in prima, ad quam ubi reducuntur necessitas fit manifestior.*]

5. Modi primæ figuræ communes sunt Quatuor. Duo universales; *Barbara, Celarent.* Duo particulares; *Darii, Ferio.* Quibus adjiciuntur duo Singulares sive Proprii.

6. Primus modus *universalis affirmatus* est BARBARA; qui habet omnes propositiones universales affirmativas, *ut:*

Bar *Omne* vitium *est fugiendum.*
ba *Avaritia est* vitium. E.
ra *Avaritia fugienda.*

Virtus est expetenda, quia est *bona.* Virtus est bona, Quia *possessorem meliorem reddit.*

Avarus

Avarus est servus, Quia *cupit & metuit.* Honestum est utile, Quia *est justum.*

7. Secundus modus *universalis negatus* est CELARENT; qui habet propositionem & conclusionem universales negatas. Assumptionem universaliter affirmatam, *ut:*

Ce *Nullus* rerum imperitus *est idoneus ad Rempubl. gubernandam.*

la *Omnes adolescentes sunt* imperiti rerum. E.

rent. *Nullus adolescens est idoneus ad Rempubl. gubernandam.*

Nulla Tyrannis est perpetua, Quia est *violenta.* Nullus lapis respirat, Quia est *inanimatus.* Mors non est mala. Quia *beatos nos efficit.* Nullæ divitiæ sunt bonæ, Quia *nullum quod omitti potest, est bonum.*

8. Tertius modus *Particularis affirmatus* est DARII; cujus propositio est affirmata universalis: assumptio & conclusio affirmatæ particulares, *ut:*

Da *Omnis* dicendi peritus *est Orator.*

ri *Cicero est* dicendi peritus. *E.*

i. *Cicero est Orator.*

Clodius jure occisus est, Quia est *insidiator.* Quidam homines sunt beati; Quia *Deo fruuntur.*

*untur.* Christianus fortunam fortiter ferre debet; Quia *est sibi benè conscius.* Animus hominis est incorporeus. Quia *ad imaginem Dei factus est.*

Ad hunc modum referuntur etiam Syllogismi, quorum assumptio & Conclusio sunt affirmatæ singulares. *ut*:

*Omnis* homo *est mendax.*
*Petrus est* homo. E.
*Petrus est mendax.*

9. Quartus modus *Particularis negatus* est FERIO; cujus propositio est universalis negativa, assumptio particularis affirmativa. Conclusio particularis negativa. *ut*:

Fe *Nullus* deceptor puellæ *est laudandus.*
ri *Demophoon est* deceptor puellæ. E
o *Demophoon non est laudandus.*

Cato non afficitur ægritudine. Quia est *sapiens.* Saul non est hæres vitæ æternæ, Quia *sibipsi intulit violentas manus.* Crassus non est dives. Quia *plura cupit.*

10. Quintus modus sive Proprius I. est singularis affirmatus, qui habet omnes propositiones affirmatas & proprias. *ut*,

Messias promissus *est verus Deus & verus homo.*

*Christus*

*Christus est* Messias promissus. E.
Est verus Deus & verus homo.

Christus est sacerdos æternus. Quia est *Messias*. Christus secundùm humanam naturam est exaltatus ad gloriam. Quia *secundùm eandem se exinanivit ad mortem crucis*. Augustus est hæres Cæsaris. Quia est *Octavius*.

II. Sextus modus sive Proprius II. est singularis negatus, qui omnes partes quidem habet proprias: propositionem verò & conclusionem negatas: assumptionem affirmatam. *ut*,

*Vox clamantis in deserto* non est Christus.
Johannes est *vox clamantis in deserto*. E.
*Iohannes non est Christus.*

Marcus Tullius non est Antonius. *Quia est Cicero*. Christus non venit è Galilæa. *Quia venit è Bethlehem*.

PRIMÆ FIGURÆ sunt hi CANONES.

I. Prima figura est omnium generalissima, perfectissima & evidentissima.

[*Vide theorem. 4. huius cap.*]

II. In prima figura medius terminus est subjectum in majori, & prædicatum in minori.

[*Huc pertinent omnia exempla sex modorum modò enumeratorum.*]

III. In

II. In prima figura processus fit ab universali ad particulare; sive à genere ad speciem. *Itaq;*

In prima figura propositio major semper sit universalis, aut propria. *ut:*

*Omne* conflatum ex elementis *est corruptibile*.

*Corpus humanum est* conflatum ex elementis. E.

*Corpus humanum est corruptibile*.

[*Hæc propositio est universalis & complectitur sub se (tanquam genus suam speciem)* corpus humanum. *Rectè igitur de corpore humano dicitur id quod dicitur de genere*, conflatum *scil.* esse ex elementis. *Valet igitur in primâ figurâ consequentia à genere ad speciem affirmate & negate juxta Canonem*: Quicquid universaliter dicitur de genere, dicitur etiam de specie, *& contrà*: Quicquid universaliter removetur de genere, removetur etiam de specie.]

IV. In prima figura assumptio semper sit affirmativa, nunquam negativa.

[Ratio *Canonis est, quia* in prima figura subjectum minoris includitur in subjecto majoris: *quam inclusionem necesse est fieri per affirmationem.* Omnis *enim* copulatio fit per affirmationem: distractio per negationem.]

Interdum ex assumptione negata

vera

vera infertur conclusio, verùm non per se, sed propter aliud, nempe I. Cùm propositio est exclusiva seu reciproca. ut, *Qui ex* Deo est, *verbum Dei audit. Judæi* non sunt ex Deo. *Ergo verbum Dei non audiunt.*

II. Valet, quia hujusmodi Syllogismi potestate sunt in secundâ figura, propter conversionem propositionis. ut, *Omne animal* rationis particeps *est homo. Asinus non est rationis particeps. Ergo Asinus non est homo.*

[*Propositio si invertatur, concluditur in secundâ figura.* Omnis homo est animal *rationis particeps.* Asinus non est *rationis particeps.* Ergo asinus non est homo. Tantùm *in cœtu vocatorum sunt* electi: Turcæ *non sunt in cœtu vocatorum.* Ergo Turcæ non sunt electi. *Converte propositionem & erit in secundâ figurâ:* Omnes electi *sunt in cœtu vocatorum.* Turcæ *non sunt in cœtu vocatorum.* Ergo Turcæ non sunt electi.]

Vel deniq; III. valet, quia assumptio verbis quidem est negata, sensu autem affirmata, quæ sic in prioribus exemplis exponi potest: *Judæi sunt ex numero eorum, qui non credunt, Turcæ sunt ex numero eorum, qui non vocantur.*

[*Observandum hic est cautè judicium de negatione*

*tione & affirmatione assumptionis pendere ex consideratione argumenti tertii.* Affirmatum argumentum est, cùm ita assumitur è propositione, sicut ibidem erat propositum *Negatum*, cùm contradicendo enunciatur in assumptione, *ut; Quicquid* non plantat pater cœlestis, *eradicatur*, *Reprobos* non plantat. *Ergò reprobi eradicantur.* Propositio hîc est affirmans, & non negans Negatio *enim* pertinet ad subjectum. *Subjectum autem per se negationem non facit: idcircò nec assumptio per se negans est: Quia negatio illa subjecti, non verò totius propositionis in minorem transfertur.* Sic. *Quicunq;* non sunt ex Deo, *verbum Dei non audiunt. Reprobi* non sunt ex Deo. *Ergo verbum Dei non audiunt. Hic* assumptio non est negans, *quia sub sumitur rectè è subjecto propositionis, quod per se quatenus subjectum est propositionem negativam non efficit*, cùm negatio sit pars prædicati. *Par esto judicium de hoc. Qui* non congregatur mecum, *dispergunt. Hypocritæ* non congregant mecum. *Ergò hypocritæ dispergunt.* Certissima *igitur* nota negationis vitiosæ in 1. figura est, quando subjectum minoris non includitur in subjecto Majoris. *Quod si autem includitur. Negatio non est vitiosa.*]

ELENCHUS I. FIGURAE.

Committitur I. quando propositio non est universalis, sed indefinita æquipollens particulari. ut:

*Bonum est, à quo dicimur boni. A sole nemo dicitur bonus. Ergo sol non est bonus.*

[*Propositio æquipollet huic.* Quoddam bonum est à quo dicimur boni *Nempe*, bonum morale. *Sol autem est bonum naturale.*]

II. Quando assumptio est negativa, ut. *Omnis* homicida *est puniendus. Nullus fur est* homicida. *Ergo nullus fur est puniendus.* Ridere *est hominis. Loqui non est* ridere. *Ergo loqui non est hominis. Omne* animal *est substantia. Nulla arbor est* animal. *Ergo nulla arbor est substantia.*

Hæc de prima Figura. Sequitur secunda.

## CAPVT XVIII.

1. SEcunda figura simplicis syllogismi est, in qua argumentum tertium (*medius terminus*) est consequens pars (*prædicatum*) in utraq; præmissa, cum conclusione semper negatâ.

2. Modi hujus figuræ communes sunt Quatuor: Duo universales; *Cesare, Camestres.* Duo particulares; *Festino, Baroco.* Quibus adduntur duo Singulares seu proprii.

3. Primus modus universalis vocatur *Cesare*, qui propositionem & conclusionem habet universales negativas:

vas: assumptionem verò universalem affirmativam, *ut*,

Ce *Nullus avarus est* vir bonus.

sa *Omnis Philosophus verè Christianus est* vir bonus. E.

re *Nullus Philosophus verè Christianus est avarus.*

Nullus avarus est dives, Quia *eget*. Sapiens non est turbatus, quia *benè utitur ratione*. Timidus non est fortis, quia *pericula detrectat*. Cometa non est stella, quia *consumitur*.

4. Secundus modus universalis est *Camestres*: qui propositionem habet universalem affirmativam, assumptionem & conclusionem universales negativas, *ut*:

Ca *Omnia bona* faciunt possessores meliores.

me *Nullæ voluptates corporis* faciunt possessores meliores. E. (*næ.*

stres. *Nullæ voluptates corporis sunt bo-*

Amor consilio regi non potest: Quia *nullum consilium in se habet*. Inductio non est argumentatio, quia non est *dispositio*. Audacia non est fortitudo, Quia non est *virtus*.

5. Tertius modus Particularis primus est *Festino*; qui propositionem ha-

bet universalem negativam: assumptionem particularem affirmativam: Conclusionem particularem negativam. *ut,*

Fe *Nullus dives* plura cupit.
sti *Euclio* plura cupit. E.
no *Euclio non est dives.*

Cælius non est voluptarius, Quia est *studiosus literarum.* Æneas non est natus ab hominibus, Quia est *durus.* Maximus non est lividus, Quia est *magnanimus.*

6. Quartus modus Particularis secundus est *Baroco*, qui propositionem habet universalem affirmativam: assumptionem & conclusionem particularem negativam. *ut,*

Ba *Omnis qui peccat in Sp. S.* desperat.
ro *Petrus abnegando Christum* non desperat. E.
co *Petrus non peccat in Spiritum S.*

Saul non est electus. Quia non *verâ fide Deo adhæsit.* Æneas non est degener: Quia non *metuit.* Quoddam animal non est homo: Quia non est *capax disciplinæ.*

7. Quintus modus specialis seu proprius primus est, qui utramq; præmissam habet propriam: propositionem verò

verò & conclusionem negatas, assumptionem affirmatam. *ut*,

*Agesilaus non est* pictus ab Apelle.
*Alexander est* pictus ab Apelle. E.
*Alexander non est Agesilaus.*

Judas autor Epistolæ Canonicæ non est Ischariotes. Quia *Evangelium post Christi resurrectionem docuit*. Johannes Baptista non est Christus. Quia est *vox clamantis in deserto*. Hic non est Messias. Quia *novimus unde sit*.

8. Sextus & ultimus modus, seu proprius secundus est, qui propositionem habet affirmatam, assumptionem vero & conclusionem negatas. *ut*

*Messias debuit* baptizare Spiritu S. & igne.
*Johannes non* baptizavit Spiritu S. & igne.
*Johannes igitur non est Messias.*

Simon Magus non fuit Christus. *Quia* non fuit *Nazarenus*. Petrus non est Paulus. *Quia* non est *Apostolus gentium*. Cicero non fuit Cæsar. *Quia* non *oppressit patriam*.

[*Hic* Nota, *quando argumentum tertium Syllogismi proprii secundæ figuræ affirmatum est, dispo*nitur *juxta modum* 1. *proprium. Quando negatum est juxta modum secundum proprium.*]

Secundæ Figuræ sunt hi CANONES.

I. In secunda figura argumentum tertium fit consequens sive prædicatum in utraq; præmissa, *hoc est*, in propositione & in assumptione.

[*Exempla proposita sunt in singulis modis.*]

II. In secunda figura propositio semper sit universalis; aut propria; nunquam particularis, ut: *Quædam delicta* puniuntur à Magistratu. *Nulla ebrietas* punitur. *Ergo nulla ebrietas est peccatum.*

[N.V.C. *quia propositio est particularis. At valet Socrates fuit* deformis. *Plato non fuit* deformis. *Ergo Plato non fuit Socrates.* Quia propositio est singularis sive propria.]

III. In secunda figura tantùm fiunt Syllogismi negativi.

In secunda figura conclusio semper sit negativa.

In secunda figura ne sint meræ affirmantes.

In secunda figura ex puris affirmativis nihil sequitur.

In secunda figura præmissarum altera est negativa. ut, *V. C. Dialectica est ars. Sophistica non est* ars. *Ergo Sophistica non est Dialectica.* At non valet: *Omnes scelera-*

*scelerati* affliguntur. *Paulus* affligitur. *Ergo est sceleratus. Quicquid justificat,* Deo placet. *Bona opera* Deo placent. *Ergo bona opera justificant.* Quia præmissæ sunt meræ affirmantes.

[Nota. Cùm termini sunt reciproci in propositione, conclusio affirmata in secundâ figurâ esse potest: non quidem ratione formæ syllogisticæ, sed per accidens, quia isti Syllogismi potestate sunt in primâ figurâ ut, *Omne animal* sentit. *Omnis homo* sentit. *Ergo omnis homo est animal.* Inverte propositionem & Syllogismus erit in prima figura, ut, *Omne quod sentit, est animal. Omnis homo sentit, Ergo omnis homo est animal.*

IV. Secunda figura ad refutandum est accommodatissima.

[Ratio *est, quia in hoc figurarum schemate fit distractio oppositorum, & separantur ea, quæ non conveniunt in uno tertio.* ]

ELENCHUS II. FIGURÆ.

Committitur I. quando propositio est particularis. ut, *Quoddam animal est* homo. *Nullus asinus est* homo. E. *Nullus asinus est animal.*

II. Quando Syllogismi affirmati sunt in secunda figura, ut, *Asinus habet* aures. *Tu habes* aures. *Ergo tu es asinus. Caper habet* barbam. *Sartor habet* barbam. *Ergo Sartor est*

caper. Omnis homo est bipes. Omnis gallina est bipes. E. Omnis gallina est homo.

Sic fuit & secunda figura, superest Tertia.

## CAPVT XIX.

1. TERTIA Figura Syllogismi simplicis est, in qua argumentum tertium (*medius terminus*) est pars antecedens (*subjectum*) in utraque præmissa, *hoc est*, in propositione & in assumptione, cum conclusione semper particulari.

2. Modi sunt octo: Duo universales. *Darapti*, *Felapton*: Quatuor particulares, *Disamis*, *Datisi*, *Bocardo*, *Ferison* Quibus adduntur duo singulares sive Proprij.

3. Primus modus universalis affirmatus est *Darapti*; qui habet universalem propositionem & assumptionem, conclusionem particularem affirmatas. ut,

Da *Omnis* fides in Christum *beat.*

ra *Omnis* fides in Christum *est donum Spiritus sancti.*

pti, *Ergo quoddam donum Spiritus sancti beat.*

Homi-

Hominem aliquando occidere licet. Quia *furem nocturnum.* Quædam confidentia est virtus, Quia *constantia.* Quasdam artes multa fallunt, Quia *Medicinam.*

4. Secundus modus Negatus universalis est *Felapton*, qui propositionem habet universalem negativam, assumptionem universalem affirmativam, conclusionem particularem negativam; ut,

Fe *Nullum* opprobrium in Spiritum sanctum *remittitur.*

la *Omne* opprobrium in Spiritum sanctum *est peccatum.*

pton. *Quoddam ergo peccatum non remittitur.*

Quædam confidentia non est virtus, ut *audacia.* Quidam locuples non est probus, ut *tyrannus.* Quædam ingeniosa inventa non sunt artes. Quia *præstigiæ circulatorum.*

[Observa *hos duos modos priores dici à Ramo universales, quia præmissas habent universales. Alij respiciunt conclusionem, ex eademq; particulares æstimant: Quia nullum Syllogismum universaliter concludentem per se in tertiâ figura fieri contendunt.*]

5. Tertius modus affirmatus particularis primus est *Disamis*; qui propo-

sitionem & conclusionem habet particulares affirmatas, assumptionem universalem affirmatam. *ut*,

*Di* Quædam *charitas* est sempiterna.
*sa* Omnis *charitas* est affectio. E.
*mis* Quædam affectio est sempiterna

Quoddam malum appetitur, ut *voluptas*. Quidam honorandi sunt pauperes, ut *docti*. Quædam voluptas congruit senibus. Quia *delectatio eis* congruit.

6. Quartus modus affirmatus particularis secundus est *Datisi* : qui propositionem habet universalem, assumptionem & conclusionem particulares affirmatas. ut,

*Da* Omnis *sapiens* est laudabilis.
*ti* Quidam *sapiens* est pauper. E.
*si.* Quidam pauper est laudabilis.

Quidam divites sunt servi, ut *stulti*. Philosophia Oratori est necessaria, quia est *cognitio virtutum*. Quædam incerta sunt perceptibilia. Quia *visum* est perceptibile.

7. Quintus modus negatus particularis primus est *Bocardo* ; qui habet propositionem & conclusionem particulares negativas, assumptionem universalem affirmativam. ut,

*Bo* Quidam *esus carnium*, si scandalum affert, non est liber.

*car* Omnis *esus carnium* est res indifferens. Ergo

*do.* Quædam res indifferens non est libera.

Quædam calamitosa non sunt fugienda, ut *bella*. Quidam justificati apud Deum non sunt fortunati, ut *pij*. Quidam salvandi non sunt divites, ut sancti.

8. Sextus modus Negatus particularis secundus est *Ferison*; qui propositionem habet universalem negativam assumptionem particularem affirmatam, conclusionem particularem negativam, ut,

*Fe* Nullus *Pharisaismus* est dignus cœlesti vitâ.

*ri* Quidam *Pharisaismus* est justitia. E.

*son.* Quædam justitia vitâ cœlesti non est digna.

Quidam avari non sunt divites. Quia *egent*. Quidam affectus non est vitiosus. Quia *natura conservat*. Barbari Philosophi aliquando non rectè dicunt latinè. Quia *causare* dicunt.

9. Septimus modus seu specialis pri-

primus est proprius affirmatus, qui cōstat omnibus partibus affirmatis. ut,

*Abel* est pressus cruce.

*Abel* est sanctus. E.

Quidam sancti sunt pressi cruce.

Quidam Græcus est philosophus, ut *Socrates*. Aliquibus homicidium confessis concessa est vita, ut *Marco Horatio* interficienti sororem.

10. Octavus modus seu singularis secūdus est proprius negatus, qui constat propositione & conclusione, negatis, assumptione affirmata. ut,

*Paulus* non fuit rejectus à Deo.

*Paulus* fuit Israëlita. Ergo.

Quidam Israëlitæ non sunt rejecti à DEO.

Quidam senes non amiserunt vocem canoram. Quia *Cato* senex non amisit. Quidam Græcus non est Philosophus. Quia *Therſites Græcus* non est Philosophus.

TERTIÆ FIGURÆ sunt hi CANONES.

I. In tertia figura argumentum tertium sit pars antecedens in utraq; præmissa.

II. In tertia figura assumptio semper sit affirmata.

Inter-

[Interdum assumptio est negata, propter reciprocationem non vi formæ, sed materiæ. ut, *Omnis homo est animal. Nullus homo est inanimatum. Ergo quoddam inanimatum non est animal.*]

III. In tertia figura semper fit processus à specie ad genus.

[Ratio *est*: *quia* posità specie necesse est poni genus (sed particulariter) *& viciſsim*: Quicquid dicitur de specie, dicitur etiam de genere, (sed particulariter) ut, *Vendit Malvaticum. Ergo vendit vinum. Et contrà.* Remota una specie, non statim removetur totum genus. ut, *Homo non est asinus. Ergo non est animal. Sic non sequitur: Iste vendit vinum. Ergo vendit Malvaticum.* Genere *enim* affirmato non statim singulæ species affirmantur: *Sed sequitur. Omnis ruta tollit venenum. Omnis ruta est herba.* (Hinc sequitur conclusio, in qua de herba quoq; (*genere*) dicitur id quod de ruta (*specie*) dictum est, sed particulariter.) *Ergo quædam herba tollit venenum.*] Itaq;

IV. In tertia figura conclusio debet semper esse particularis aut propria, nunquam universalis.

[*Nota.* Interdum conclusio est universalis, si propositio & assumptio sint reciprocæ, & tum Syllogismi sunt potestate in prima figura: vel infertur non vi formæ, sed materiæ, ut,

*Omnis*

*Omnis homo est animal. Omnis homo est ratione præditus. E quicquid ratione præditum est, est animal.* Hîc assumptio est reciproca Converte igitur & Syllogismus erit in prima figura. *Omnis homo est animal. Quicquid ratione præditum est, est homo. Ergo quicquid ratione præditum est, est animal.*]

### Elenchus III. Figuræ.

Committitur I. quando minor est negativa. ut, *Omnis homo est animal. Nullus homo est asinus. Ergo quidam asinus non est animal.*

II. Si conclusio est universalis. ut, *Omnis homo est animal. Omnis homo est substantia. Ergo omnis substantia est animal.*

### De Quarta Figura.

[*Tribus his vulgatis figuris Galenus ejusq; sectatores adjiciunt quartam,* in qua medius terminus prædicatur de Majori & subjicitur Minori. *Verùm absq; ulla manifesta necessitate. 1. enim ei non competit definitio Syllogismi legitimaq; medij cum quæstione dispositio. Minor enim terminus præponitur majori. 2. Eadem est cum prima figura cùm sit ejus quasi crypsis. Licet enim subjectum in propositione & prædicatum in assumptione disponi videatur, revera tamen partes sunt per crypsin inversæ, & ad primam Figuram reducendæ. Id quod per singulos ejus modos facilè ostendi poterit. Sunt autem* modi quinq;, *quos alii aliter, nos* Baramlip, Caremmes, Diamptis, Fesapo, Fresiso, appel-

appellamus. *Inquibus observatis literis initialibus*, B. C. D. F. *& mediis*, S. P. M. *reductio facilè animadverti potest*: Initiales *enim ostendunt modos primæ figuræ directos, ad quos reducendendi*: Mediæ *significant conversionē*. S. *indicat axioma quod significatur vocali proximè præcedente esse convertendum simplici conversione, universum in universum, particulare in paticulare*. P. *significat conversionem ex parte, universum sc. in particulare*. M. *significat transmutandas esse propositiones*: *Assumptionem scilicet in propositionem, & contrà, ut.*

I.

Ba. *Omnis homo est animal.*
ram *Omne animal est substantia.* E.
lip. *Quædam substantia est homo.*

Reducitur ad 1. modum primæ.

Bar *Omne animal est substantia.*
ba *Omnis homo est animal.* E.
ra. *Omnis homo est substantia.*

II.

Ca *Omnis homo est animal.*
rem *Nullum animal est lapis.* E.
mes. *Nullus lapis est homo.*

Reducitur ad 2. modum.

Ce *Nullum animal est lapis.*
sa *Omnis homo est animal.* E.
re. *Nullus homo est lapis.*

III.

III.

Di Quidam homo est albus.
am Omne album est mixtum. E
ptis Quoddam mixtum est homo.

Reducitur ad 3 modum.

Da Omne album est mixtum.
ri Quidam homo est albus. E.
i Quidam homo est mixtus.

IV.

Fe Nulla stella est corruptibilis.
sa Omne corruptibile est elementare. E.
po. Quoddam elementare non est stella.

Reducitur ad 4. modum.

Fe Nullum corruptibile est stella.
ri Quoddam elementare est corruptibile. E
o. Quoddam elementare non est stella.

V.

Fre Nulla stella est meteoron.
si Quoddam meteoron est Cometa. E
so. Quidam Cometa non est stella.

Reducitur similiter ad 4.

Fe Nullum meteoron est stella.
ri Quidam Cometa est Meteoron. E.
o. Quidam Cometa non est stella.

*Cùm itaq; nulla sit hujus figuræ necessitas, consequentia ejusdem obscura, naturæ contraria, in disputando exigua, meritò ad primam reducitur & supervacanea judicatur.*

Adhuc de Syllogismo Simplici sive Categorico, sequitur compositus sive hypotheticus.

CAPVT

## CAPUT XX.

1. SYllogismus compositus est, in quo tota quæstio est pars altera propositionis compositæ: argumentum (*tertium*) est pars reliqua, quæ semper assumitur.

*Compositus* dicitur, non quod ex pluribus Syllogismis sit compositus, aut quod omnes ejus partes sint compositæ (reliquæ enim, propositione excepta, sunt simplices) sed à composita seu conjuncta propositæ quæstionis cum argumento tertio dispositione. Tota enim quæstio conjunctim componitur cum argumento tertio.

Hæc est ergo differentia inter Syllogismum compositum & simplicem. *Quod in Syllogismo composito tota quæstio in propositione cum argumento tertio disponitur; In Syllogismo verò simplici consequens tantùm quæstionis pars. ut, Quæstio.* An Petrus salvetur? *affirmatur*: quia credit in Christum. *Dispone totam quæstionem cum argumento tertio & habebis Syllogismum compositum: ut*, Si Petrus salvatur, in Christum credit. *Assume argumentum tertium & habebis assumptionem* Sed Petrus credit in Christum. *Hinc quæstio concluditur*: Ergo Petrus salvatur. *Phi-*

*lippo* Syllogismus hypotheticus est, qui constat propositione hypothetica, ex qua una pars assumitur, altera concluditur.

2. *Assumere* hîc est, ita repetere in assumptione alteram propositionis partem, sicut erat in ipsa propositione majori disposita, affirmantem sc. affirmatè, negantem verò negatè.

3. *Tollere* verò est specialiter contradicere, *hoc est*, quod in propositionis parte aliqua affirmatur negare: vel quod negatur affirmare: ut, *Aut fide justificamur, aut operibus. At non justificamur operibus. E. fide.* Hîc in assumptione tollitur sive negatur consequens, quod in majori fuit affirmatum.

[Idem ferè est concludere propositionis partem. Ea enim si fuerit affirmata affirmatè; sin negata negatè in conclusione repetitur, *ut Quæstio sit*, An justificemur operibus. *Negatur*, quia justificamur fide. *Hic argumentum tertium est affirmatum. Ergo & affirmatè assumitur. Quæstio est negata. Ergo & negatè concluditur hoc modo.* Si fide justificamur, non justificamur operibus. At fide justificamur. E. non operibus. *Vicissim thema sit affirmatum.* Justificamur fide: *argumentum tertium negatum*: quia non operibus. E. *& negatè assumitur*

*tur & thema affirmatè concluditur.* Si non justificamur operibus, justificamur fide, Sed non operibus, E. fide.]

Ejus sunt hi generales CANONES.

I. In Syllogismo composito semper necesse est totam quæstionem esse alteram propositionis partem: argumentum verò tertium alteram: ut,

*Si anima est mortalis, composita est ex elementis.*

*Sed non est composita ex elementis, E.*

*Non est mortalis.*

[*Observa* non tamen statim compositum esse Syllogismum, ubi propositio est composita. *Possunt enim in Syllogismo simplici etiam enunciationes esse compositæ, ut:* quod aut homo est, aut bestia, animal est. Leo aut homo est, aut bestia. *E.* animal est. *Sed Dispositio argumenti tertii hic respicienda est.* vide explicat. definit. compos.

II. In Syllogismo composito propositio semper sit affirmativa, nunquam negativa: ut, *N. V. C. Non si Sol ortus est, dies est. Sed Sol ortus non est. Ergo dies est.* Falsum hîc concluditur, quia propositio est negativa.

[*Nota.* Propositio Syllogismi compositi affirmata est, si vinculum sit affirmatum, licet membra sive partes sint negatæ. Nam duo simplicia argumenta negata conjunctione affirmatè conjungi possunt, & connexio vel disjunctio affirmata est, licet in mẽbris sit negatio ut, *Si Christus non resurrexit, nos quoq; nõ resurgemus. In exemplo hoc duo sunt axiomata simplicia: 1. Christus non resurrexit. 2. Nos non resurgemus. Hæc negata sunt ambo in sese: At negata non sunt copulativè, sed connexionis vinculo affirmata sunt. Quia hoc affirmatur, quòd neq; nos resurrecturi simus, ni Christus resurrexerit.*]

III. Nonnunquam argumentum tertium unà cum antecedente quæstionis assumitur, nonnunquam solum assumitur.

Cum antecedente quæstionis assumitur, si singularis quæpiam est notio ut, *Si anima est imago Dei, est immortalis. At anima est imago Dei. E. Anima est immortalis.*

[*Hic* Imago Dei *est argumentum tertium, & est notio aliqua singularis, (non enim est enunciatum, quod duabus notionibus singularibus ad minimum constat, siquidem nil neq; negat neq; affirmat,) & hoc argumentum est dispositum cum quæstione antecedente* (anima) *quod antecedens etiam intelligitur in consequente* (immortalis

sc.

sc. anima) *tanquam esset expressum.* Si anima est imago Dei, anima est immortalis. *Assumitur itaq; argumentum tertium cum quæstionis antecedente ita:* At anima est imago Dei: *Vnde pars propositionis reliqua concluditur.* E. anima est immortalis. *Par esto judicium de his exemplis:* Si Petrus credit, Petrus, salvabitur: Si justificamur fide, non operibus.]

Solum repetitur, si argumentum tertium est integra enunciatio, per se alteram propositionis partem constituens. ut: *Si bonum est appetendum, malum est fugiendum. Sed bonum est appetendum. Ergo Malum est fugiendum.*

[*Thema hic est*, malum esse fugiendum, *argument. 3. Quia* bonum est appetendum. *Hic quæstionis antecedens in propositione non bis ponitur sed argumentum tertium totum in assumptione repetitur, quia per se axioma integrum est, & alteram propositionis partem constituit.*]

VI Tertium argumentum seu medius terminus semper est assumptio, & altera pars propositionis ex qua sumitur.

## ELENCHVS SYLLOGISMI Compositi.

Committitur in genere, si connexionis aut disiunctionis ratio antecedentis & conse-

quentis partis in propositione Syllogismi compositi dari firma non potest.

[*Ratio enim consequentiæ in Syllogismo composito consistit in illa coniunctione aut disjunctione.*]

ut: Si bona opera non possunt abesse à fide, bonis operibus justificamur. Sed prius est verum. Ergo & posterius.

*Syllogismus compositus vitiosus est, quia nulla potest dari ratio connexionis.* Non *enim* omnia quæ conjuncta sunt, etiam conjunctim agunt. *Sine apertione valvarum lux in conclave non potest spargi. At propterea apertio valvarum est causa lucis.*]

Sic non sequitur, *Hæc res aut est alba, aut cærulea. Sed non est alba. Ergo cærulea.*

[*Ratio enim disjunctionis est insufficiens, quia potest esse nigra, viridis, &c. Ideò & conclusio firma esse nequit.*]

4. Syllogismus compositus est vel Connexus vel Disjunctus.

5. Syllogismus connexus est Syllogismus compositus, cujus propositio est connexa. Connexa autem propositio est, quæ habet appositam conjunctionem *Si: que &* Conditio *dicitur: Unde à Philippo* Conditionalis *appellatur.*

Ejus sunt hi generales CANONES.

I. In Syllogismi connexo evidentius

tius signum est particula connexiva SI: Sed tamen Syllogismus connexus est etiam absq; conditionali illa: ut, *Orto sole necesse est in hæmisphærio etiam diem esse. Sed jam ortus est. Ergo.* pro eo, *Si sol ortus est.* Postquam *homo privatus est imagine Dei, non amplius eam habet,* id est, Si *homo.*

II. Interdum propositio in connexis constat relatione temporis sine conjunctione illa Grammatica. *ut,* Quando *homo currit movetur. Sed currit. E.* id est, Si *homo currit.*

III. Quidam connexi possunt etiam simpliciter concludi, quidam non: ut. *Si discipulus Christi es, amare debes fratres. Sed es discipulus, &c.* Simpliciter ita: *Discipulus Christi debet amare fratres. Tu es discipulus Christi. E.*

IV. Interdum nec antecedens, nec consequens connexi assumitur, sed contrarium, & concluditur contrarium: ut, *Si nox lucet, lumine est perfusa. At tenebris scatet. E. lumine perfusa non est.*

V. Nonnunquam dispositio Syl-

logismi connexi est cryptica & contracta: ut, *Si Deus est animus, ut certè est, nobis colendus est.* Hìc propositio est. *Si Deus est animus, nobis colendus est.* Assumptio latet in his verbis: *ut certè est,* pro: *At Deus est animus. E.*

VI. In connexo aliquando non idem, sed majus assumitur, quàm erat in antecedente parte propositionis propositum: Sed in tali amplificatione majus continet in se vim minoris: ut.

*Si princeps scortationem prohiberet, fugienda esset. At Deus ipse prohibet. Ergo multò magis fugienda est.*

[*Est Syllogismus connexus, quia sub se continet majora & minora. Quasi dicas.* Si, cùm princeps scortationem prohibet, fugienda est, quantò magis si Deus prohibet, fugienda erit. Sed prius est Ergo & posterius.]

6. Estq; duorum modorum primi vel secundi.

[*Intellige esse modos* constantiores & evidentiores. *Possunt interim dari plures connexi modi.* Si partes propositionis inter se reciprocantur: vel si propositio est discretiva: *Ita connexio est* A positione consequentis ad positionem antecedentis. ut, *Si homo est, etiam ratione præ*

ne præditus est. Sed ratione præditus est. E. Vicissim: A destructione antecedentis ad destructionem consequentis. ut, *Si ex mundo esses, mundus vos amaret. At ex mundo non estis E vos non amat.* Qui tamen concludunt non vi formæ, sed materiæ, per reciprocationem.]

7. Primus Modus Syllogismi connexi est, qui assumit antecedens & concludit consequens. ut, *Si Petrus credit, salvabitur.* Assume & (affirmatè) repete hic partem hujus propositionis antecedentem, & habebis assumptionem. *Sed Petrus credit*: Ex his conclude reliquum *Ergo Petrus salvabitur.* Exempla alia.

Sumus hæredes regni cœlorum: Quia filij. Muræna non est saltator: Quia non est luxuriosus. Dii sunt: Quia divinatio est. Sapiens suis rebus est contentus. Quia dives.

*Esse nihil dicis, quicquid petis, improbe Cynna,*
*Si nil Cynna petis, nil tibi, Cynna, nego.*

Compendium sive λογότροπ& concludendi in hoc modo per certas formulas adhiberi potest. ut, *Sed illud: igitur hoc. Sed prius est verum. Ergo & posterius. Verum antecedens. Ergo & consequens.*

Connexi primi modi est hic CANON.

In Syllogismo connexo primo A positione (*assumptione, repetitione in assumptione*) antecedentis ad positionem (*conclusionem*) consequentis valet consequentia, sed non contrà. ut, *Si mors extinguit animam, negligenda est: Si æternam relinquit, optanda. Atqui vel extinguit, vel æternam relinquit. Ergo aut negligenda aut optanda est.*

*At non contrà:* à positione seu assumptione consequentis ad positionem antecedentis valet consequentia, ut. *Si Mopsus est doctus est homo. Atqui est homo. Ergo est doctus.*

[*Fieret enim merè affirmans in secunda figura si reduceretur ad Categoricum. At* si propositio est reciproca, potest etiam assumi consequens, & concludi antecedens, ut, *Si homo est, loqui potest. At loqui potest.* E. Propositio enim est convertibilis.]

ELENCHVS

igitur Syllogismi connexi primi est, cùm consequens assumitur ad concludēdum antecedens. ut, *Si est homo, est animal. Sed est animal.* E. *est homo.*

8. Secūdus modus Syllogismi connexi

nexi est, qui tollit consequens, ut tollat antecedens. *Dicitur aliâs* Conditionalis à Consequenti.

Tollere hic consequens, est specialiter negare consequentem propositionis partem.

Tollere Antecedens est negare alteram propositionis partem antecedentem.

Quæstio est, *An per legem justificemur?* negatur. Quia *sic Christus frustrà mortuus esset.* Cõjunge quæstionem cum argumento proposita particula Si, & habebis propositionem. ut, *Si per legem justificaremur, tum Christus frustrà mortuus esset.* Tolle in assumptione partem posteriorem propositionis, hoc est, contradic seu nega illam hoc modo: *Sed Christus frustrà mortuus non est.* Sublata jam antecedente. tollitur etiam consequens. *Ergo per legem non justificabimur.*

*Ita disponantur & hæc exempla*: Lucretia non est adultera; quia non consensit Tarquinio. Mulier non debet velari; quia non tondetur. Sol non ortus est: Quia dies non est. Infantes sunt fidei capaces. Quia & salutis sunt participes.

[ *Differt hic modus à primo.* 1. Collocatione argumenti tertii. *Illic est in antecedente*

*hic*

*hic in consequente: Illic quæstio est in consequente: hic in antecedente. Illic assumitur pars antecedens ut erat proposita; hic consequens assumitur negatè, & antecedens concluditur negatè.* II. Modo assumendi. *Illic assumitur pars prior & concluditur posterior; hic tollitur posterior ut tollatur prior.* Alii & hujus formæ faciunt modos quatuor. 1. Cùm utraq; affirmat; ut, *Si sol ortus est, dies est. Sed dies non est.* E. 2. Cùm utraq; negat: ut, *Si sol non est ortus, dies non est. Sed dies est.* E. 3. Cùm prior affirmat, posterior negat. ut, *Si sol est ortus. non est nox: Sed est nox.* E. 4. Cùm prior negat, posterior affirmat. ut, *Si sol non est ortus, nox est. Sed nox non est.* E. *Sol ortus est.*]

Ἀσύντροφον seu compendium concludendi hic est. *Non hoc: ergo illud. Secundum falsum: Ergo & primum. Consequens falsum: Ergo & antecedens.*

Connexi Secundi est hic CANON.

A remotione (*destructione*) consequentis ad remotionem (*destructionem*) antecedentis valet consequentia. ut, *Si Lucretia est adultera, etiam Tarquinio consensit. Sed Tarquinio non consensit.* E. *nec adultera est.*

*At non contrà.* A destructione antecedentis ad destructionem consequentis. v. c. ut, *Si est homo, est animal. Sed non est homo. Ergo non est animal.*

[Hieret

[*Fieret enim minor negans in prima figura, si reduceretur* Si *tamen* propositio est reciproca v. c. à destructione antecedentis ad destructionem consequentis. ut, *Si homo est rationalis est. At homo non est. E. nec rationalis est.*]

## ELENCHVS

Syllogismi connexi secundi committitur I. Cùm antecedens tollitur ad tollendum consequens. II. Cùm in assumptione non est contradictio specialis partis consequentis propositionis. ut, *Si omne animal est irrationale, omnis homo est irrationalis. Sed nullus homo est irrationalis. Ergo nullum animal est irrationale.*

[*Hic assumptionis contradictio est universalis, non specialis, falsum igitur concluditur.*]

Hactenus connexus, sequitur Disjunctus

## CAPVT XXI.

1. SYllogismus Disjunctus est Syllogismus compositus, cujus propositio est disjunctiva.

Disjunctiva est, quæ habet præpositam particulam disjunctivam *aut, sive, vel*, his q; æquipollentiam aliam.

[At non propterea quilibet Syllogismus est disjunctus, cujus propositiones sunt disjunctivæ: sed is demum, qui habet compositam propositionem (*ex argumento tertio & quæstione*) disjunctivam. *Differunt verò disjunctio & distributio.* In disjunctione *plus uno verum*

*rum esse non potest*: in distributione *utrumq; verum esse potest*.]

Ejus sunt hi generales CANONES.

I. In Syllogismo disjuncto propositio sit partibus omnibus affirmata. ut, *Aut ex lege justificamur, aut ex fide. Sed non ex lege. Ergo ex fide.*

[In compositis reliquis requiritur quidem affirmatio propositionis, sed non partium propositionis. *Potest enim propositio tota esse affirmata ex omnibus partibus negatis. Hic verò non propositionis solummodò totius, sed & singularum partium affirmatio requiritur. Hic* NOTA, *cum propter vocabulorum inopiam sæpenumero partes disjunctæ propositionis affirmativis vocabulis exprimi non possint, cave etiam atq; etiam, ne tollendo decipiaris.*]

II. In Disjuncto generalis consequentiæ ratio est, quia plus uno in eodem verum esse non potest.

[*Fundamentum ex Disjunctorum axiomatum naturâ pendet. Ideò dicit Melancht.* Ad veritatem disjunctivæ satis est alteram partem esse veram.] *Itaq;*

III. In Disjuncto membra sint necessaria & immediata. ut, *Aut ex lege justitia est; aut ex fide. Sed ex fide. E.*

IV. In

IV. In Disjuncto membra non sint subordinata.

V. In disjuncto omnia membra perfectè & plenè enumerentur.

2. Syllogismi Disjuncti modi sunt duo: Generalis unus, specialis alter.

[Dicitur *alter* generalis 1. quia *quælibet contradictio hic valet, sive generalis, sive specialis.* 2. quia *assumit, quocunq; modo partes disjunctionis afficiantur, sive affirmatæ sint omnes, sive negatæ, sive mixtæ.* Specialis *verò dicitur alter comparatè, quia non tam generalis est sicut prior, sed specialibus legibus adstringitur.*]

3. Generalis sive *primus modus* Syllogismi disjuncti est, qui tollit unum, & reliquum concludit, hoc est, qui sive prius sive posterius negat tanquam falsum: alterum verò in conclusione tanquam verum concludit.

*Quæstio sit.* An justificamur fide? *affirmatur argumento tertio, quia* aliâs operibus justificaremur. Ex his simul sumtis adhibitâ disjunctivâ talis efficitur propositio. *Aut fide justificamur, aut operibus;* ut verò habeas Syllogismum disjunctū primi modi tolle ex his unum:

At

*At non operibus*, Reliquum affirmatè conclude. *Ergo fide*.

Exemplum Contradictionis. *Aut omnis homo est rationalis, aut nulla bestia est irrationalis. Sed omnis bestia est irrationalis. Ergo omnis homo est rationalis.*

Exemplum Contradictionis specialis. *Aut omnis homo est rationalis, aut nullum animal est irrationale. At aliquod animal est rationale, Ergo omnis homo est rationalis.*

[*Nota.* 1. Si disjunctæ partes propositionis plures fuerint duabus, una tantùm in conclusione affirmatur, reliquæ negando tolluntur, vel una negabitur, reliquæ tamdiu disjunctivè repetantur, donec unicum tandem concludatur. ut, *Animal illud aut est canis, aut asinus, aut equus, aut cervus. Sed neq; est canis, neq; asinus, neq; equus. Ergo est cervus.* Vel sic. *Atqui non est Canis. Ergo vel asinus, vel equus, vel cervus est.* Et iterum: *Est vel equus vel cervus. At equus non est. E. cervus est.* 2. Pro disjunctione ponitur aliquando Propositio copulata negata. ut, *Non & bestia est Leo & homo. Non autem est homo. Bestia E.* Copulatum *enim* negatum est simile Disjuncto, quia innuit unam tantùm partem esse veram.]

Disjuncti primi modi sunt hi CANONES.

I. In

I. In Disjuncto primi modi Assumptio semper esto negata: Conclusio autem affirmata. ut, *Aut dies est, aut nox est. Sed nox non est. Ergo dies est. Aut homo est, aut bestia. Sed non est bestia. E. homo est.*

II. A remotione (*negatione seu destructione*) unius (*partis, aut plurium*) ad positionem (*asseverationem vel affirmationem*) reliquæ partis (*quæ supereſt*) V. C.

*Stuprum afferens virgini aut ducat, aut dotet.*

*Non ducet. Ergo dotabit.*

4. Specialis sive secundus modus Syllogismi Disjuncti est, qui assumit unum & reliquum tollit: *hoc est*, qui è membris propositionis unū in assumptione affirmat, sive prius, sive posterius, reliqua in conclusione negat. ut,

*Aut fide justificamur, aut operibus, aut utroq;*

*Sed solâ fide justificamur.* Hîc in assumptione unum membrum propositionis affirmatè assumitur. Ergo reliqua duo negatè concluduntur. *Ergo non*

*operibus, nec utroq; simul justificamur.*

*Aut mammonæ serviendum est aut Deo. Sed Deo. Ergo non Mammonæ.* Hîc unum assumitur & tollitur alterum. *Ex lege non accepistis Spiritum, quia ex concione Evangelii. Prudentia non est vitium, quia est virtus.*

Ejus sunt hi CANONES.

I. In Syllogismo disjuncto secundi modi assumptio semper esto affirmata: Conclusio sit negata. ut, *Aut Deus vult omnes homines salvos fieri, aut Christus pro paucis tantùm mortuus est. Atqui Deus vult omnes homines salvos fieri. E. Christus non pro paucis mortuus est.*

II. A positione unius ad destructionem aliarum partium valet consequentia.

[*Ratio, quia plus uno verum esse non potest.*] ut, *Aut dies est, aut nox, aut crepusculum est. Sed dies est. Ergo non nox, nec crepusculum est.*

ELENCHVS SYLLOGISMORVM disjunctorum.

Fit I. in genere, quando propositio non est omnibus partibus affirmata. ut, *imagines aut non*

non sunt adorandæ, aut adorandæ. Atqui non sunt adorandæ. Ergo sunt adorandæ.

II. Quando membra non sunt necessaria & immediata. ut, *Aut potiar, aut non patiar. At potiar. Ergo non patiar.*

[*Membra non sunt necessaria, quia datur medium, potest enim neutrum contingere.*]

III. Quando membra disjunctionis sunt subalterna vel subordinata. ut, *Socrates aut est homo, aut est animal. Sed est homo. Ergo non est animal. Aut à Deo habemus eruditionem, aut a præceptoribus. Sed à præceptoribus. Ergo non à Deo.*]

[*Hic disjunguntur subordinata, quæ tamen conjungi ac subordinari debebant.*]

IV. Si tertium aut quartum membrum in disjunctione possit dari, quod omissum est, Syllogismus vitiosus est. ut, *Bona opera aut sunt facienda, ut iis mereamur vitam æternam, aut omittenda. Atqui non sunt facienda, ut iis mereamur vitam æternam. E. omittenda.*

[*N. V. C. ob insufficientem in disjuncto finium enumerationem. Facienda enim bona opera tum propter mandatum, tum gloriam Dei, tum ut proximum juvemus & fidem nostram demonstremus, &c.*

## APPENDIX DE REDUCTIONE.

I. Syllogismis tum simplicibus tum

compositis accidit ἀναγωγὴ sive Reductio.

2. *Reductio* est Syllogismorum secundæ & tertiæ figuræ per primam, & compositorum (*Syllogismorum*) per Simplicem (*Syllogismum*) demonstratio.

[*Omnes quidem Syllogismi simplices habent necessitatem illationis, sed tamen non æquè conspicuam. In prima figura omnium est evidentissima, quia congruit ad* Dictum de omni, & nullo. *At quia dictum de omni & nullo secundæ & tertiæ figuræ non adaptatur, fit, ut in iisdem judicium de consequentia aliquando sit ambiguum, aut obscurum. Ideoq; propter majorem evidentiam disponuntur Syllogismi primæ & secundæ figuræ juxta formam primæ*, non ut necessitatem suscipiant, *ut inquit Zabarella*; sed ut earum necessitas conspicua fiat. *Sit Syllogismus exempli gratiâ tertiæ figuræ*: Omnis stultus insanit. Omnis stultus est servus. Quidam ergo servi insaniunt. *In hoc quidem est necessitatis illatio: fit tamen illa, si ad primam reducatur figuram, evidentior hoc modo*: Omnis stultus insanit. quidam servi sunt stulti. E. quidam servi insaniunt.]

3. Estq; vel Directa, *quæ & ostensiva dicitur*, vel Indirecta.

4. *Directa* est, quæ fit conversione & transpositione simul.

[*Conversio, transpositio ista & reductio, ut faciliùs perspiciatur Consonantes in vocabulis Modorum sunt observandæ. Initiales B. C. D. F. indicant,*

ad quem

*ad quem modum primæ figuræ quis secundæ vel tertiæ sit reducendus, illum scilicet, cum quo initialem communem habet. Ita ad* Barbara *reducentur* Baroco *&* Bocardo: *ad* Celarent, Cesare *&* Camestres, *ad* Darii, Darapti, Datisi, Disamis: *ad* Ferio, Festino, Felapton, Ferison. *Consonantes mediæ & finales S. P. M. C. qua ratione seu instrumento Reductio sit instituenda, nempe juxta versiculum,*

S. vult simpliciter verti. P. verò per acci:
M. vult transponi. C. per impossibile duci.
*Vid. suprà de 4. figura.*

## EXEMPLA.

### I.

Ce *N. lapis est* animal.
sa *O. homo est* animal. E.
re. *N. homo est lapis.*

Reducitur ad modum 1. Figuræ.

Ce *N.* animal *est lapis,*
la *N. homo est* animal. E.
rent. *N. homo est lapis.*

### II.

Ca *O. homo est* animal.
me *O. lignum est* animal. E.
stres. *N. lignum est homo,*

Reducitur ad modum 1. Figuræ.

Ce *N.* animal *est lignum.*
la *O. homo est* animal. E
rent. *N. homo est lignum.*

III.

Fe N. *lapis est* animal.
sti Q. *corpus est* animal. E
no. Q. *corpus non est lapis.*
Reducitur ad modum 1. Figuræ.
Fe N. animal *est lapis.*
ri Q. *Corpus est* animal. E
o. Q. *corpus non est lapis.*

IV.

Da O. homo *est mortalis.*
ra O. homo *est animal.* E.
pti. Q. *animal est mortale.*
Reducitur ad modum 1. Figuræ.
Da O. homo *est mortalis.*
ri Q. *animal est* homo E
i. Q. *animal est mortale.*

V.

Fe N. planta *sentit.*
la Q. *vivens est* planta. E.
pton. Q. *vivens non sentit.*
Redncitur ad modum 1. Figuræ.
Fe N. planta *sentit.*
ri Q. *vivens est* planta. E.
o. Q. *vivens non sentit.*

VI.

Dis Q. animal *est homo.*
am O. animal *est substantia.* E.
is. Q. *substantia est homo.*
Reducitur ad modum 1. figuræ.
Da O. animal *est substantia.*

ri Q.

ri *Q. homo est animal.* E.
i. *Q. homo est substantia.*

VII.

Da O. animal *est substantia.*
tis *Q.* animal *est homo.* E.
i *Q. homo est substantia.*

Reducitur ad modum 1. figuræ.

Da O. animal *est substantia.*
ri *Q. homo est* animal. E.
i. *Q. homo est substantia.*

VIII.

Fe N. animal *est lapis.*
ris *Q.* animal *est album.* E.
on. *Q. album non est lapis.*

Reducitur ad modum 1. figuræ.

Fe N. animal *est lapis.*
ri *Q. album est* animal. E.
o. *Q. album non est lapis.*

5. *Reductio indirecta* est, quâ evidentiam modorum *Baroco* & *Bocardo* absurditate contradictionis admittendæ demonstramus.

[Reductio ista fit hoc modo. *Sume conclusionis ab adversario negatæ contradictoriam, & in assumptione, si sit* Baroco, *vel propositione, si sit* Bocardo, *repone: Inde emerget conclusio alteri præmissarum, quas adversarius concesserat, contradicens: adeoq; cogitur adversarius, ut neget præmissam prius concessam, vel in reducendo rectè conclusum fuisse, fateatur, ut,*

Ba O. *honestum est* licitum.

ro *Q. voluptas non est* licita E.

co. *Q. voluptas non est honesta.*

*Concessis præmissis neget quis conclusionem. Tu contradictoriam ejus pone loco assumptionis, eiusdemq; (assumpt.) contradictoriam in* Barbara *conclude hoc modo.*

Bar *O.* honestum *est licitum.*

ba *O. voluptas est* honesta.

ra. *O. voluptas est licita.*

*Hæc conclusio cùm contradicat Assumpt. prius concessæ, necessum est, ut adversarius fateatur Syllogismi prioris conclusionem fuisse bonam, aut se illius assumptionem malè concessisse.*]

Bo *Q.* bella *non sunt fugienda.*

car *O. bella sunt misera.* E.

do. *Q. misera non sunt fugienda.*

*Loco majoris pone contradictoriam conclusionis & ejusdem (propositi.) contradictoriam conclude in* Barbara *sic:*

Bar *O.* miserum *est fugiendum.*

ba *O. bella sunt* misera. E.

ra *O. bella sunt fugienda.*

*6. Reductio compositorum* est, qua Syllogismi compositi ad simplices reducuntur. Sic connexus I. modi reducitur ad primam figuram. ut,

*Si ignis est elementum, est corpus simplex.*

*Atqui est elementum.* E.

Bar Elementum *est corpus simplex.*

ba *Ignis est* elementum. E.

ra.

ra. *Ignis est corpus simplex.*

Connexus II. modi reducitur ad secundam figuram hoc modo:

*Si Sancti demortui sunt invocandi, res nostras sciunt.*

*Atqui res nostras non sciunt.* E.

Cam *Invocandi* res nostras sciunt.

es *Sancti* res nostras non sciunt. E.

tres. *Sancti non sunt invocandi.*

Disjuncti Syllogismi possunt reduci ad primam, hoc modo:

*Aut dies est, aut nox est.*

*Sed dies est.*

*Ergo nox non est.*

Fe Dies *non est nox.*

ri *Nunc est* dies. E.

o. *Nunc non est nox.*

[*Verùm cùm reductio aliud nil quàm erratorum correctio videatur, ut loquitur Libavius, qui argumentorum naturam perfectè cognitam habent, eâdem non usq; indigent. Nos ne ignoretur ὡς ἐν τύπῳ adiicere voluimus.*]

Hucusq; de Syllogismo Manifesto, ejusq; speciebus, supereſt crypticus.

## CAPVT XXII.

1. SYllogismus Crypticus est, cujus naturalis dispositio certis crypsibus occultatur vel immutatur.

[Naturalis dispositio hæc est, *ut singuli Syllogismi constent partibus duabus, antecedente (sive propositione & assumptione,) & consequente (conclusione:) Quandocunq; igitur partium harum aliqua omittitur, vel occultatur, vel invertitur ac immutatur, vel deniq; amplificatur & augetur. ista amplificatio, occultatio, & inversio dicitur crypsis, seu Syllogismus crypticus: dicitur aliàs* occultatus, *vel* nec manifestus. *Aristotelicis Synecdochicè* Imperfectus, *cum imperfectio Enthymemati propriè competat.* Crypsis *verò illa communis Syllog.* affectio, *vel* passio, *vel* accidens *est.*]

2. Estq; triplex, Enthymema, Prosyllogismus, & Syllogismus inversus.

[*Divisio à Crypseως proprietate sumitur. Ea enim est vel* in defectu; *vel* in redundantia, *vel* partium inversione. *Quando ergo una pars deest, dicitur* Enthymema, *cui annumeramus* Inductionem & Exemplum. *Quando partes redundant, dicitur* Prosyllogismus, *cui annumeramus* Soriten & Dilemma. *Quando invertuntur, dicitur* inversio *sive* Syllogismus inversus.]

3. Enthymema est Syllogismus imperfectus, cui pars aliqua deest, sive sit propositio, sive assūtio, sive cōclusio.

[Nota. *Dico* aliqua, *sive* una. *Nam si duæ partes deessent, & una tantùm residua, nec Syllogismus nec Enthymema esset.*] Itaq;

Omne Enthymema habet duas partes, qua-

quarum prior *Antecedens*, posterior *Consequens* dicitur.

[*Dicitur autem* Enthymema *ab* ἐνθυμέω, *id est*, cogito, delibero. *quoniam reservatur una præmissarum cogitanda in mente. Definitur autem Syllogismus imperfectus*, non essentialiter, sed accidentaliter. Aristoteles *autem alioqui* perfectum nominat. 1 *non ratione formæ, sed materiæ* .2 *quia facilè ad perfectum revocari potest*.. 3. *ratione mentis. In mente enim ejus qui profert, perfectus est.*]

4. Enthymema est vel syllogismi simplicis, vel compositi.

5. Enthymema syllogismi simplicis est, cùm vel antecedens, vel consequēs pars conclusionis repetitur in antecedente Enthymematis: ut, *Tyrannis* est violenta. Ergo *Tyrannis* non est perpetua. *Avarus* timet. Ergo *avarus* non est liber. Bona sunt *expetenda*. Ergo & virtus *expetenda* est. Omnis insidiator jure *occiditur*. Ergo Clodius jure *occisus est*.

[*Hîc in duobus prioribus exemplis subjectū* (Tyrannis, Avarus:) *in posterioribus prædicatum conclusionis* (expetenda, occisus) *in antecedente repetitur.*]

Quod si subjectum conclusionis non apparet in antecedente, deest Assum-

sumptio, sive propositio Minor: Si prædicatum non apparet, deest propositio Major. ut, *Omnis tyrrannis est violenta. Ergo nulla tyrrannis est diuturna.* Deest propositio major, quia prædicatum conclusionis (*diuturna*) non est in antecedente. *Animal sentit. Ergo & homo sentit.* Deest minor, quia subjectum (*homo*) non apparet in antecedente.

[*Ratio est*; Quia semper subjectum quæstionis sive conclusionis disponitur cum argumento tertio in assumptione. Prædicatum verò cum argumento tertio in propositione. *Observa hic duo* I. hæc tantùm esse intelligenda de Enthymemate Syllogismi simplicis. (*Nam in Enthymemate Syllogismi compositi semper propositio maior deest.*) II. Interdum in Enthymemate simplici deesse conclusionem. ut, *Verus luctus est occultus. Fletus Galliæ non est occultus.* Hic adde conclusionem & Syllogismus integer erit, *Ergo fletus Galliæ non est verus.*]

6. Enthymema Syllogismi compositi est, cùm neutra pars conclusionis reperitur in antecedente Enthymematis, & fit solùm ex assumptione & conclusione. ut, *Virtus est appetenda. Ergo vitium est fugiendum.*

Hic

Hic quæstio est, *an vitium sit fugiendum* Hujus quæstionis neutra pars neq; antecedens (*vitium*) neq; consequens (*fugiendum*) repetitur seu ponitur in antecedente Enthymematis. Ergo concludes esse Syllogismi compositi Enthymema. Idem judica de his. *Pax est bona. Ergo bellum est malum. Iustificamur fide. E. non operibus.* Itaq;

Discrimen Enthymematis simplicis & cōpositi hoc est. *Simplicis fit* 1. vel ex assumptione & conclusione, vel ex propositione & assumptione. 2. Conclusionis pars altera semper in antecedente repetitur. *Compositi fit* 1. tantūm ex assumptione & conclusione. 2. Nunquam pars conclusionis in antecedente repetitur.

[ Aliquando tamen etiam in composito deest Assumptio, & ponitur propositio, sed rarissimè. ut, *Si scis te hominem esse, memineris casus humanos æqua mente ferendos esse. Itaque boni consule fortunam præsentem.* Deest Assumptio: *Atqui scis te hominem esse.* Conclusio verò, *E. casus humanos ferendos æqua mente memineris, æquivalentibus exprimitur ad evitandam tautologiam*: Itaque boni consule, &c. *quo notavit* Dn. Libav. Dial. lib. 2. f. 582. ]

7. Enthymemati subjicitur inductio & exemplum.

[ Inductio & exemplum considerantur dupli-

dupliciter, 1. *ut sunt argumenta simplicia, & sic pertinent ad Topicam. 2. ut sunt argumentationes Enthymematicæ, & sic pertinent ad Criticam.*]

3. Inductio est Syllogismus imperfectus, in quo ex collectione singularium infertur universale; ut, *Grammatica usu comparatur, Rhetorica usu comparatur: Item Dialectica, Arithmetica* (hactenus antecedens.) *Ergo omnes artes usu comparantur. Vinum Rhenanum calefacit. Item Hungaricum, Francicum, Gallicum, &c. Ergo omne vinum calefacit.*

Inductionis sunt hi CANONES.

I. Inductio debet colligere omnia singularia.

[Si enim quædam omittantur, vitiosa est.]

II. Cùm singularia sint infinita, sufficit induxisse præcipua, addita formulâ hac, *Nec potest dissimile exemplum inveniri*, qua brevitatis gratia reliqua implicitè denotantur; *Petrus est bipes. Antonius est bipes. Nicolaus est bipes*: Nec potest dissimile exemplū dari: *Ergo omnes homines sūt bipedes. Glyceriza profuit Julio, Sēpronio, Ioanni & aliis quā plurimis tussientibus. Ergo Glyceriza medetur tussi.*

Licet

[*Licet per accidens homo quis bipes non sit, aut glycerizæ alicui remedium non attulerit, inductio tamen non tollitur. Similiter quando exemplum insolens, rarum, novum & prorsus inusitatum objicitur.*]

III. Inductio debet vacare æquivocatione.

IV. In inductione si addatur assumptio, Syllogismus inductivus perfectus est. ut,

*Petrus, Paulus, Antonius, Nicolaus sunt bipedes. Petrus, Paulus, Antonius, Nicolaus sunt homines, Ergo omnes homines sunt bipedes.*

[*Vbi in tertiâ figurâ concluditur universaliter*, vi materiæ, non vi formæ.]

V. Fundamentum Consequentiæ in inductione est 1. Quod individuorum collectio nihil aliud est, quam generalis enunciatio. 2. Quod partes simul sumptæ sunt realiter idem cum toto.

ELENCHVS INDUCTIONIS

Committitur 1. quando non omnes partes seu singulæ species inducuntur. ut, *Petrus fuit electus, Item Andreas, Iacobus, Philippus, &c. Ergo omnes Apostoli fuerunt electi.*

[Inductio vitiosa est, quia Judas Ischarioth non fuit electus.]

Sic

*Sic Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, &c. fuerunt cœlibes. Ergo omnes Episcopi sunt cœlibes.*

[Inductio vitiosa est, quia Nazianzenus, Paphnutius & alij Episcopi non fuêre cœlibes.]

II. Cùm æquivocatio est in Inductione: *Sic argumentabantur Iudæi*, Johan. 8. *contra Christum: Abraham est mortuus, & Prophetæ sunt mortui. E. falsum est, neminem gustaturum mortem in æternum, qui sermonem tuum servaverit.*

[Homonymia est in voce *mori*: Judæi de morte temporali, Christus de morte æterna intelligebant.]

9. Exemplum est Syllogismus imperfectus, quo singulare unum per aliud ejusdem generis singulare propter similem rationem confirmatur: *Seu*: qua quæstionis singularis medium (*argumentum tertiũ*) sumitur ab exemplo singulari. ut, *Israëlitæ puniti sunt, propter idololatriam & scortationem. Ergo & nos puniemur.*

[*Hic similis est ratio*, quia similia peccata puniuntur similibus pœnis.]

*Abrahamus fuit fide justificatus. Ergo etiam credentes alij.*

[Quia semper fuit, & erit ûna & eadem justificationis ratio.]

Bellum

*Bellum Thebanorum contra Phocenses fuit malum. Ergo & bellum Athenienſium contra Thebanos fuit malum.*

[Hîc ratio eadem eſt, quia utrumq; bellum contra vicinos fuit, qualia ſolent eſſe mala. *Nota.* Si argumentum ipſum ſpectatur, exemplum pertinet ad inventionem, ſc. ad locum Parium, vel Similium, vel Speciei. Sin verò ipſa argumentatio ſpectatur pertinet ad ſpecies Enthymematum.]

Ejus ſunt hi CANONES.

I. De exemplis paribus & ſimilibus idem eſt judicium. ut, *Abraham fuit fide juſtificatus. Ergo & alii fideles juſtificantur fide. Abſolon filius inobediens graviſſimè punitus eſt. Ergo & alii inobedientes filii graviter punientur.*

[Tota vis inferendi ab exemplo pendet à Paribus & Similibus. Quæ itaq; ratio conſequentiæ eſt in iſtis, eadem etiam in hoc.]

II. In exemplis neceſſe eſt, ut individua ſint ejuſdem generis, *hoc eſt*, contineantur ſub aliquo ſimili & univerſali. *Itaq;*

III. Cùm diſſimilis eſt factorum, perſonarum & circumſtantiarum ra-

tio, non v. c. *ut: Paulus persecutor Ecclesiæ fuit receptus in gratiam. E. & Julianus Apostata.*

[*Dissimilis est circumstantia*, Quia Paulus singulariter à Deo conversus pœnitentiam agens receptus est: Julianus verò non.]

IV. Non exemplis, sed legibus judicandum est, *ut, n. v. c. Absolon persecutus est patrem. Ergo idem licebit alius. Loth consuevit cum propriis filiabus. Ergo & alius licebit. Helias quadraginta dies & noctes jejunavit, item Moyses, item Christus. Ergo & nos.* Dissimilis est ratio facti & personarum: Duo cùm faciunt idem non est idem. *Israëlitæ surripuerunt Ægyptiis aurea vasa, Ergo & nobis licebit.*

ELENCHUS EXEMPLI.

Committitur, cùm dispar exemplorum ratio pro pari adducitur, vide Canon 3.

Hæc de Enthymemate, sequitur Prosyllogismus.

## CAPVT XXIII.

1. PRosyllogismus est crypsis syllogismi, cùm præter propositionem, assumptionem & conclusionem Syllogismi

logismi principalis aliquid accedit. *Dicitur* Prosyllogismus, *quasi* ad syllogismus; *seu* accessio syllogismi, *vel* aggressio *rei probandæ*. *Differunt tamen Prosyllogismus & prossyllogismus.* Prosyllogismus *est ratio præposita.* Prossyllogismus *est ratio postpositа*: Seu Prosyllogismus *est Syllogismi principalis probatio.* Prossyllogismus *est prosyllogismi probatio.*

2. Estq; vel amplificans saltem, vel approbans.

[*Divisio hæc ab officio Prosyllogismi desumta est.*]

3. Prosyllogismus amplificans est, quo vel propositio, vel assumptio, vel conclusio amplificatur, ad occultandam artificiosam dispositionem. ut, *Turbatus non benè utitur ratione. Sicut enim oculus turbatus & reliquæ partes corporis totumq; corpus à statu motum deest officio suo.*

[Hic propositus Syllogismi principalis amplificatur similitudine sumpta à partibus corporis perturbatis

*Sapiens autem optimè utitur ratione. Sicut animi munus est, ratione rectè uti.*

[Assumptio similiter ex animi proprio munere & fine illustratur.]

*Nunquam igitur perturbatus est.*

4. Prosyllogismus approbans est a-

licujus præmissæ in principali Syllogismo, quæ in dubium vocatur, vel vocari possit, approbatio. ut, *Imago Dei est immortalis.* Nam mortale non potest esse imago immortalis. *Anima est imago* Dei, quia Moyses hominem ad imaginem Dei creatum esse ait, *Anima igitur est immortalis.*

[*Hic Prosyllogismi duo sunt: Syllogismi principales*: alter propositionis: *ut*, *Si mortale non potest esse imago immortalis*, *certè anima quoque mortalis non erit: Sed prius est. Ergo & posterius*: alter assumptionis: *Si Moyses hominem ad imaginem Dei creatum ait, anima est imago Dei. Sed prius est. Ergo & posterius.*]

5. Ad Prosyllogismum pertinet Sorites & Dilemma.

6. Sorites est Syllogismus imperfectus, in quo per enthymematicã progressionem præmissæ plures coacervantur, ita, ut ex parte primæ & ultimæ fiat conclusio.

*Dicitur Sorites a Græco* σωρός, *id est*, acervus. *Unde* σωρίτης coacervator, & σωρεία coacervatio. *Cicero* Syllogismum acervalem: *alii* gradationem Soriticam: *alii* coagmentationem *Scholastici* argumentationem âprimo ad ultimum nominant.

*Quod*

*Quod bonum est, id est optabile:*
*Quod optabile est, id est expetendum:*
*Quod expetendum est, id est laudabile:*
*Quod laudabile est, id est honestum.* E.
*Quod bonum est, est honestum.*

In Soritæ dispositione observanda duo.

I. Semper prædicatum primæ propositionis subjectum esse debet secundæ, & hujus prædicatum tertiæ, & hujus quartæ, &c.

II. Omnium autem extremum prædicatū primæ propositionis subjecto conjungi debet in conclusione.

[*Sic* optabile *in allato exemplo, est prædicatum propositionis primæ. Hoc ergo sit subjectum propositionis secundæ.* Expetendum *est prædicatum propositionis secundæ. Fit ergo subjectum tertiæ, & ita deinceps.* Prædicatum *denique quartæ & ultimæ propositionis* (honestum) *conjungitur cum subjecto primæ propositionis* (bonum) *& inde efficitur conclusio.* Sorites & Climax Rhetorica differunt. 1. quia *Climax non repetit in conclusione principium, neq; subjectum primæ propositionis cum prædicato ultimæ conjungit.* 2. *Climax Rhetor. respicit tantùm ornatum orationis. Sorites verò illationem dubiæ quæstionis. Sic* Afflictio parit patientiam. Patientia experientiam. Experientia

spem. Spes non confundit. *Hactenus est Climax sive gradatio Rhetorica. Conjunge postremæ hujus propositionis prædicatum* (confundit) *cum subjecto primæ* (afflictio) Ergo Afflictio non confundit, *Sorites Logicus erit.*]

In Sorite hæ sunt Consequentiæ Regulæ.

I. Ex quo sequitur antecedens, sequitur consequens: &: quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente.

[*Exemplo Soritæ prolato hæc regula declarari potest.*]

II. Quicquid de altero ut subjectâ specie dicitur, & quicquid deinde de eo dicitur, quod de altero prædicatur, necesse est etiam de subjecta specie dici seu prædicari: ut, *Quia de homine prædicatur animal: de animali corpus vivens: de corpore vivente mixtum: De mixto substantia. Substantia quoq; de homine dicetur.*

[*Hic igitur est catena subordinatorum in eodem genere substantia.*]

III. Quicquid est causa causæ, est etiam causa causati.

[Vide hunc Canonem sup. l. 1. fol. 54.]

ut. *In urbe regnat luxuries: Ex luxurie avaritia:*

Ex

*Ex avaritia audacia, ex audacia omnia scelera oriuntur: Ergo ex Luxurie omnia scelera oriuntur.* Huc pertinet & ista Apostoli gradatio, Rom. 8. *Quos præscivit, hos & prædestinavit. Quos prædestinavit, hos & vocavit. Quos vocavit, hos & justificavit. Quos justificavit, hos & glorificavit. Ergo Quos præscivit, hos & glorificavit.*

Soritæ sunt hi CANONES.

I. Sorites ad minimum constabit enunciationibus quatuor.

[*Si enim* tribus *tantùm constaret, nihil differret â Syllogismo manifesto. Non igitur Sorites est. Iste homo est Deus. Deus est creator cœli & terræ. Ergo & iste homo est creator cœli & terræ.*]

II. Omnes Soritæ debent esse affirmati. *Itaq;*

Soritæ negativi sunt vitiosi, ut, *Socrates est homo. Homo non est Leo. Leo est animal. Animal est substantia. Ergo Socrates est substantia.*

[*Excipe.* I. Si reliquæ præmissæ affirmantes sunt, & ultima saltem negans est. Sorites legitimus est. *ut*, Rom. 8. *Afflictio parit patientiam. Patientia experientiam. Experientia spem. Spes non confundit. Ergo afflictio non confundit. Socrates est homo. Homo est animal. Animal non est lapis. E. Socrates non est lapis.* II. Si negatio

negationi connectitur in connexis, Sorites etiam legitimus est. ut, *Si non est Deus, non est homo. Si non est homo, neq; brutum erit. Si non erit brutum neq; terra, neq; elementa erunt. Ergo si non est Deus neq; terra, neq; elementa erunt.*]

III. Si una Soritis propositio sophistica, fortuita, vel falsa est, totus Sorites negatur. ut, *Qui benè bibit, benè dormit, Qui benè dormit non peccat. Qui non peccat, est beatus. Ergo Qui benè bibit, est beatus.*

[Hîc propositio prima & secunda contingentes sunt: *cùm & dormiens in somno peccare possit, & benè bibentes non omnes benè dormiant, sed quidam admodum turbulenti sint. Sorites igitur integer Sophisticus est. Est enim ex multis enunciationibus non aliter ac catena ex multis annulis connexus: uno igitur catenæ annulo rupto, catena tota labefactatur*, & Soritæ parte una falsa, totus refutatur.]

## ELENCHVS SORITÆ.

Committitur. I. Cùm partes non necessariò cohærent: ut, *cum confunduntur termini non subordinati. ut, Homo est animal. Animal est genus. Genus est prædicabile. Prædicabile est notio secunda. Ergo & homo est notio secunda.*

[*Hîc confunduntur termini notionis primæ & secundæ.*]

II. Cùm

11. Cùm ex causis remotis & impropriis effectus colliguntur: *seu* : cùm causæ per se commiscentur cum causis per accidens. *Ex malis moribus ortæ bonæ leges. Bonæ leges sunt dignæ laude. Dignum laude est omnibus appetendum. Ergo & mali mores sunt appetendi.*

[Hic confunduntur causæ per se & per accidens. Mali enim mores sunt causa *per accidens* bonarum legum. Bonæ verò leges sunt expetendæ *per se.*]

*Quisquis laborat, fit dives. Qui dives, splendidè vivit. Qui splendidè vivit, fit libidinosus. Ergo qui laborat, fit libidinosus.*

[Hic nulla est necessaria connexio propositionis, sed contingens.]

7. Dilemma est Syllogismus imperfectus, quo quæstio duobus argumentis immediatè contrariis, quorum alterum adversarius concedere necesse habet, concluditur: utrumvis autem adversarius concesserit, contra eum concluditur.

*Dicitur Dilemma à δὶς & λαμβάνω, quia est δὶς λαμβανόμενον, hoc est*, bis sumptum; & undiquaque adversarium capiens: *aliàs verò* cornutus *dicitur, quasi duobus cornibus utrinq; ferions. Item Syllogismus* Crocodilinus.

8. Ejus modi sunt duo-

9. *Primus modus* est, cùm in principali Syllogismo utrumq; argumentum contrarium cum quæstione ita disponitur, ut utroq; negato quæstio negetur, & altera præmissarum dubia prosyllogismo, quo utrumq; argumētum concluditur, approbetur. ut, *Si homines possunt legem Dei implere, aut electi eam implebunt, aut reprobi. Sed nec reprobi implent eam, alioqui non damnarentur: nec electi, alioqui non opus esset iis morte Christi. Ergo nulli homines implent eam.*

[*Quæstio hic est*: an homines possint legem Dei implere. *Negat* quia neque electi neque reprobi implere possunt. *Syllogismus igitur principalis est.* Si homines possunt implere legem Dei, aut electi eam implebunt, aut reprobi. Sed neq; electi, neq; reprobi. *Ergo nemo hominum implebit. Assumptionis pars prior probatur hoc prosyllogismo*: Si reprobi implere possunt legem Dei, non damnarentur. At qui damnantur. E. *Posterior pars probatur Prosyllgismo isto*: Si electi possent implere legem Dei, non opus eis esset morte Christi. At opus illis morte Christi. E. non possunt implere legem Dei.]

10. *Secundus modus* est, cùm in principiali Syllogismo alterum tantùm argumen-

gumentum contrarium concluditur. Prosyllogismo autem præoccupatur & refutatur illud argumentum, quod adversarius contra assumptionem tanquam contrarium objicere poterat, ut, *Si Titius improbus est, cur eo tam familiariter uteris? sin probus, cur eum accusas tam graviter?*

[*Syllogismus hic principalis est.* Si Titus est probus, non debes accusare eum. Atqui probus est. Ergo non debes accusare eum. *Prosyllogismo anticipatur & confutatur objectio adversarij contra assumptionem* (atqui est improbus) *& ita concluditur.* Si Titius esset improbus, non eo utereris familiariter. Atqui uteris familiariter. Ergo non est improbus.]

## Canon de DILEMMATE.

Si contraria, quæ disjunguntur in Dilemmate sunt immediata, & utrũq; est verum & utrumq; non facit pro adversario, Dilemma firmum est. ut, *Si Papa est caput Ecclesiæ, aut erit jure divino, aut humano. Non divino: Quia de eo non extat testimonium in scriptura. Non humano: Quia nullus homo habet potestatem aliquam caput Ecclesiæ constituere. Ergo caput Ecclesiæ non est.*

Sic

Sic. *Si Evangelistæ & Apostoli non omnia scripserunt ad salutem sufficientia, factum est illud, vel quia non potuerunt, vel quia non voluerunt: Virumvis autem dicas blasphemum est*: Potuerunt *enim quia ad id vocati & instructi*: Voluerunt: *quia non invidi in electos Dei fuerunt.*

## ELENCHVS DILEMMATIS.

Committitur, I. Si contraria non fuerint immediata, sed tertium, aut quartum membrum dari possit. *Ita argumentabatur* Bias. *Si uxor ducenda erit, aut erit ducenda formosa, aut deformis. Non formosa*: *Sic enim habebis κοινὴν* (communem) *Non deformis*: *Sic enim habebis ποινὴν* (pœnam) *Ergo nulla ducenda erit.*

[*Sophisticum Dilemma est, quia disjunctum non est immediatum. Potest enim dari quæ sit mediocris, quæ vulgò* stata, *vel* forma uxoria *appellatur, item quæ sit proba.*]

II. Si Dilemma in ipsum adversarium retorqueri potest, dilemma est inefficax. ut, *Si prius exemplum ita invertas. Imò si deformem duxero, non habeo communem*: *Si formosam, non habeo pœnam.*

III. Si utrumq; membrum conceditur, tanquam nihil contra nos faciens, dilemma est inefficax. *Ita argumentantur contra Christum* Pharisæi, *Aut Deo aut Cæsari dandus est census. Si Deo, non Cæsari*: *& ita reus eris. Cæsareæ majestatis. Si Cæsari, non Deo*: *& ita reus eris majestatis*

jestatis divinæ. *Respondet Christus per concessionem utriusq;. Et Deo & Cæsari dandus est census.* Deo, *quia lex iubet*: Cæsari, *quia jus belli jubet.*

[*Cùm vis consequentiæ in Dilemmate pendeat ex membrorum disjunctorum completa enumeratione, & vera utriusque sublatione: In confutando dilemmate medium inter duo contraria est afferendum, vel id quod falsum est, est demonstrandum, vel aliquid ex prolatis stare à nobis contra adversarium est ostendendum, idq; in illum retorquendum, &c.*

Restat inversio seu partium trajectio.

## CAPVT XXIV.

1. INversus Syllogismus est Syllogismus crypticus, in quo ordo naturalis partium invertitur & transponitur.

[*Dicitur hæc species Syllogismi cryptici* inversio & trajectio partium, *quia naturalem ordinem partium Syllogismi invertit & transponit.* Naturalis ordo hic est, ut primo loco ponatur propositio, deinde assumptio, denique sequatur conclusio. *Quando igitur vel assumptio præcedit propositionem, vel sequitur conclusionem, vel conclusio præcedit propositionem & assumptionem, vel medio loco ponitur, vel propositio ultimo loco vel aliter ponitur & transfertur, hæc transpositio,*

*tio, inversio & trajectio partium dicitur Syllogismus inversus.*]

Exempl. *Quicquid est Spiritus, in spiritu etiam colendum. Ergo & Deus est colendus. Quia Deus est Spiritus.* Hîc assumptio ponitur post conclusionem. *Homo est ratione præditus. Ergo est animal rationale. Nam quicquid ratione præditum est, illud est animal rationale.* Hic propositio ponitur loco conclusionis.

Ejus est hic CANON.

Ut singula ordine judicentur in Syllogismo in hujusmodi partium trajectione pars quælibet in naturalem artis locum redigenda est. propositio scil. in primum, assumptio in secundum, conclusio in tertium. ut,

*Quicquid est Spiritus, in spiritu est colendum. Deus est spiritus. Ergo in spiritu colendus est. Quicquid ratione præditum est, rationale est. Homo est ratione præditus. Ergo homo est rationalis.*

Tantum de Syllogismis, eorundemq; affectionibus, superest Methodus.

Tabella Methodi.

*Methodus est vel*
- *Universalis* { *Synthetica.* / *Analytica.* }
- *Particularis, est thematis* { *Simplicis.* / *Conjuncti.* }

CAPVT

## CAPVT XXV.

I. METhodus est dianoia variorum axiomatum homogeneorum à generalibus ad specialia procedens.

[ Μέθοδος *aliàs rectam & compendiariam viam: Hic verò ordinem & dispositionem variorum præceptorum, enunciationum & axiomatum in arte sive oratione aliquâ legitimam significat. Est verò* Dianoia, *deductio scil. unius axiomatis ex alia. Ejus proinde* materia *sunt Axiomata, sive illa per se judicio suo axiomatico clara, sive Syllogistica consequentia jam antè dijudicata sint. Ipse porrò ordo & dispositio axiomatum horum variorum homogeneorum, quæ pro naturæ suæ claritate vel præponuntur vel postponuntur, Methodi forma est. Finis verò collocationis hujus methodicæ à Ramo duplex innuitur. 1. ut feliciùs res ex eadem intelligantur. 2. ut memoriâ faciliùs comprehendantur Vbi* observa duo. *I. Methodi doctrinam rectè in Logicis postponi. cùm constet ex axiomatibus & Syllogismis. II. Sicut* in axiomate spectatur veritas & falsitas. In Syllogismo consequentia, & inconsequentia, sic in methodo ordo & confusio. ]

Ejus sunt hi generales CANONES.

I. Processus Methodi ordinem rerum naturalem imitetur. Naturâ *enim*

in

in ordinando sequimur, *Arist. l. 1. Phys. text. 56.*

[*Interdum tamen neglecto ordine naturæ, sequimur ordinem doctrinæ sive facilioris cognitionis*, Zab. lib. 2. de method. c. 7. *Ideoq; in doctrinis non semper à primis rei principiis inchoandum, sed unde quis facilius discat*, Perer. l. 3. cap. 11.]

II. In Methodo præcedant, 1. naturâ priora. 2. simpliciora. 3. notiora, manifestiora, clariora. 4. generaliora, universaliora. communiora: sequantur naturâ posteriora, composita, obscuriora, specialiora.

[*Hic ergo canon unicus & perpetuus est Methodi naturalis unicæ*, ut per se clarius præcedat, obscurius sequatur, quod absoluta notione primum est, primo loco disponatur, quod secundum secundo, quod tertium tertio, & sic deinceps, *quæ verba sunt Rami* l. 2. Dial. c. 17. Id *verò* naturâ notius, prius, illustrius est, quod 1. *per se esse, intelligi & explicari potest sine aliis, alia autem sine hoc non*, 2. quod *pluribus inest*, 3. quod *causam subjectumve aliorum continet. Ita simplex prius est composito; litera prior syllabâ; Syllaba voce; vox oratione. Argumenti doctrina, doctrinâ axiomatis. Axiomatis prior, notior, clarior est doctrinâ Syllogismi & Methodi. Sic universaliora communiora sunt, ideoq; notiora: Specialiora sive singularia angustiora sunt, ideoq; notæ minùs,*

*minùs & clara, cùm lucem ab universalibus accipiant: meritò ergò illa antecedunt: hæc consequuntur. Ex hoc Canone artium Methodus informatur. In illis enim.* 1. Regula generalissima loco & ordine prima erit (*quia lumine & notitiâ prima & per se absque sequentibus intelligi potest.*) 2. Subalternæ (*quæ lucem accipiunt à superioribus & impertiunt inferioribus*) sequentur. 3. Ex his naturâ notiores præponentur, minùs notæ substituentur. 4. Specialissimæ è superioribus deductæ tandem subjicientur (*hæc enim alia quibus lucem suam impertiant, non habent. Qualia sunt singularum Regularum exempla.*) Sic ergo. 1. Definitio omnium generalissima erit prima. 2. Distributio sequetur 3. Hæc si multiplex fuerit præcedet partitio integri in sua membra. Sequetur distributio generis in suas species (*Illa enim ex causis existit, hæc ex effectis,*) 4. Partes ipsæ & species eodem ordine rursus sunt tractandæ ac definiendæ, quo distributæ fuerunt, Ram. l. 2. Dial. c. 16. Pars nimirum prima pro lucis suæ claritate facta in distributione primo loco rursus est definienda, distribuenda, subdividenda, si fert rei natura, & partes factæ simili modo tractandæ, & exemplis illustrandæ. Atque sic una parte absoluta ad secũdam & tertiam, &c. est progrediendũ. *E. g. In Grammaticâ primo loco Definitio ponitur: Secundo partitio: tum definitio adhibetur primæ partis Etymolo-*

*giæ, in quâ doctrinâ literarum (ut quæ naturâ prior & universalior) prior erit doctrinâ syllabarum. Syllaba prior dictione: Dictio prior Syntaxi. Sic in Dialectica doctrina argumentorum, ut quæ universalior, antecedit doctrinam axiomatum: axiomata, ut quæ universaliora & natura priora, sequuntur Syllogismi; Syllogismum, Methodus, &c. Sic Oratores quoties rem aliquam perspicuè docere volunt, summam causæ proponunt, propositam, si multiplex ea sit, in partes dividunt, ac deinceps ordine singulas partes persequuntur. Quò pertinent partes Orationis Rhetoricæ; Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio. Quarum quandoq; quædam omittuntur, quandoq; omnes simul ponuntur, de quibus plura in Rhetoricis. Sic ergo primariò à rerum ordine, ordo doctrinæ ducitur.* Ars *enim* naturam imitatur, 2. *Phys. c.* 1. & sicut se habent res in esse, ita etiam in cognosci. 2. *Metaph. c.* 3. & sunt scientiæ mensuræ non mensurantes, sed à rebus mensuratæ, 3. *de anim. cont.* 38. *Ita* qualis est rerũ ordo, talis est & doctrinarum ab universalibus ad particularia, à primis ad posteriora, à causis ad effecta, 2. *Metaph. c. Secundario vero Methodus etiam conformatur ad nostram cognitionem, quatenus rerum ordini respondet: quod enim primum est secundùm naturam, id etiam primum est secundùm distinctam & perfectam naturarum cognitionem, sicut quod bene habentibus salubre est, id secundùm*

dùm naturam salubre est, Vid. Keckerm. System. Log. p. 3. c. 1.]

III. Membra Methodi sint varia, sed tamen finita & determinata.

[Varia: *alia nimirum generalia, alia specialia, alia subalterna; atq; sic claritatis luce differentia, resq; varias & diversas comprehendentia. Hæc enim sola dispositionem Methodicam agnoscunt, cùm* in eo, quod per omnia unum est, & idem ordo non agnosatur Finita & determinata. *Quæ enim in infinitum excurrunt, in ordinem redigi nequeunt.* Omne infinitum confusum. Omnis ordo est proportio, infinita *vero* proportionem non habent.]

IV. Methodi membra omnia sint homogenea.

[Homogenea axiomata hîc illa sunt, non quorum partes inter se sunt essentiales, sed quæ tota inter se homogenea sunt, *hoc est, quæ tanquam nativa corporis unius & ejusdem membra ad idem subjectum sive materiam & thema eundemq; finem spectant. Nihil ergo sit heterogeneum in Methodo. Ita sc. quod ad bene numerare non confert in Arithmeticis, quod non ad benè dicendum in Rhetoricis, non ad benè differendum in Logicis, &c. est heterogeneum. Ne ergo quid in Logicis physicum, in Mathematicis Ethicum, in Ethicis Physicum tradatur, sed omnia in singulis sint syngenea & homogenea.*]

V. Membra methodi transitionum forma seu vinculo (*siquidem prolixior fuerit tractatio*) legitimè connectantur.

[Transitio *enim* methodi vinculum est, quo partes propositæ consequentes cum antecedentibus inter se colligantur, & connectuntur. *Eaq; vel* perfecta est, quæ constat epilogo & propositione sequentium, *hoc est, repetit dicta, & attingit dicenda.* vel imperfecta, quæ alterius saltem partis antecedentis vel consequentis mentionem facit. *De modis verò Transitionum variis videatur Erasmus de verb. cop. Ista verò transitio mirè auditorem recreat, & magnoperè intellectum ac memoriam juvat, cùm aliquandiu partis unius explicatione detentus, admonetur breviter quid hactenus audierit, & quid porrò audiendum restet. Sicut contrà ubi tractationis partes instar arenæ sine calce dissolutæ non cohærent, tædio afficitur, & intellectus ac memoria turbatur.*]

VI. In Methodo nulla pars desit, nulla supersit.

[*Intellige* in Methodo, *de quâ loquimur*, perfecta: *aliàs & Methodo suæ sunt cryptses, de quibus infrà. In perfecta rejicitur inanis redundantia & nocifera mutilatio ac decurtatio, quibus doctrinæ obscurantur & ingenia discentium implicantur: juxta tritum illud*, Obscurus fio, dum brevis esse volo.]

VII. In

VII. In Methodo non immiſceantur declarationes ex aliis; neque axiomata negata, atque attributa communia ponantur.

[*Intellige* de methodo ſcientificâ & exactiſſimâ *At quia ſic, quod rectè monet Dn.* Libavius, *non ſatis accommodata ad docendum, repetuntur aliquando quædam ex communibus, quæ tunc ſingulari accommodatione fiunt veluti propria. 2. Præterea etiam effecta & adjuncta apponimus. In quâ enim arte ſubjectum eſt, in eadem adjuncta ejus exponere non abſurdum eſt. 3. Quia contrarium contrario appoſitum lucem accipit & contrariorum eadem diſciplina eſt, mentionem etiam facimus oppoſitorum. 4. Cùm item non ſemper pateant affirmata; imò aliquando maior lux & vis ſit negatorum non aſpernamur etiam negativa axiomata.* Libav. Dial. Phil. Ram. fol. 608.]

2. Methodus naturaliter eſt unica tantùm, modi verò ejuſdem diſtincti ſunt varij.

[Unica dicitur, *quia unicus tantùm eſt proceſſus à prioribus & notioribus naturâ ad poſteriora. Hæc verò unitas nequaquam obſtat, quo minus, cùm ratione termini à quo, tum ratione objecti, unica hæc Methodus diſtingui poſſit.*] Itaq;

3. Eſt vel Vniverſalis, vel Particularis.

4. Vniversalis est, quâ integrum disciplinæ) *scientiæ, artis*) alcujus Systema legitimè disponitur.

5. Eaq; vel est Synthetica, vel Analytica.

[*Distinctio hæc sumitur* à termino à quo, *sive diversitate rerum variarum, quæ in variis disciplinis proponuntur, & proinde etiam diversum ordinem requirunt. Galenus distinguit Methodum in* ὁριστικὴν constitutivam, ἀναλυτικὴν Resolutivâ, & συνθετικὴν Definitivam. *Quæ tamen distinctio merito à Zabarellâ rejicitur de* Methodo l. 3. c. 5. usque ad 15.]

6. Methodus Synthetica est, quæ ab universali ad Particularia, & à simplicibus procedit ad composita.

*Talis est in scientiis Theoricis, utpote* Physica, Methaphysica, Mathematica.

[*Sic in Physica primùm traditur de corpore naturali in genere, deq; affectionibus eius & principiis, postea descenditur ad species corporis naturalis, videlicet corpus simplex, cœlum, elementum: quod sequitur mixtum, idq; imperfectè mixtum*, meteora; *perfectè mixtum inanimatum*, metalla *animatum vegetans*, plantæ; *sentiens*, bruta; *rationale*, homo, *atq; sic à summo genere ad species infimas devenitur.*]

7. Me-

7. Methodus Analytica est, quæ procedit à fine ad principia, à compositis ad simplicia.

*Talis est in disciplinis practicis*, utpote Ethica, Medicina, Architectonica, aliisq; artibus operatricibus.

[*Finis enim primum est operationis principium & mensura omnium mediorum, quæ in tali disciplina docenda sunt. Intellectus enim* operationis incipit à fine. *Sic in Ethicis incipit Aristoteles a fine nempe felicitate seu summo bono. 2. Subjectum ponit, in quod finis introducitur, nempe appetitum hominis seu voluntatem & intellectum. 3. media tradit, per quæ ad finem illum pervenimus, nempe virtutes Intellectivas & morales, quæ ordine suo proponuntur & explicantur. Cæterùm de proprietatibus Methodi Syntheticæ & Analyticæ pluribus differentem vide Zabarellam* l. de trib. præcogn. c. 1. 2. 3. &c.]

Hæc de Methodo Universali, restat Particularis.

## CAPUT XXVI.

1. PArticularis Methodus est, quâ certum aliquod & speciale thema disponitur.

2. Estq; vel thematis Simplicis, vel Compositi.

3. Methodus thematis Simplicis est, quâ thema simplex legitimè tractatur.

*Ejus hic sit ordo.* I. Definitio proponitur. II. Eadem secundùm membra resolvitur hoc modo, ut. *1. Definitio nominis explicetur, & si vox ambigua sit distinguatur. 2. Genus investigetur. 3. Causæ respectu quidem essentiæ, materia & forma: respectu existentiæ, efficiens & finis. 4. Subjectum & objectum.* III. Dividitur in partes, 1. integrantes. 2. species. IV. Effecta, Adjuncta, accidentia, cognata, antecedentia, consequentia, aliæq; circumstantiæ considerantur. V. Diversa & oppositа adduntur. VI. Comparata quandoq; interspersuntur. VII. Deniq; Testimonia varia subjiciuntur.

[*Philippus hunc ordinem observandum præcipit, ut dicatur.* 1. Quid vocabulum significet. 2. An res sit. 3. Quid sit. 4. Quæ sint ejus partes. 5. Quæ species. 6. Quæ causæ. 7. Qui effectus. 8. Quæ adjacentia. 9. Quæ cognata. 10. Quæ pugnantia. *Vbi* observa quatuor. I. Nonnunquam esse supervacaneum, de voce quærere, *cùm ejus significationem manifestet definitio, aut ipsa per se sit aperta.* II. Quæstionem An Sit esse supervacaneam, *cùm enim rei definitio, causæ, partes, accidentia, &c. ostenduntur, necesse est eam esse. Et quid opus est quærere an sit, cùm res omnium oculis præstò sit.* III. Non-

Nonnunquam membra deesse aut species. *Vbi aliis divisionibus, si quidem dividendum sit, utimur.* IV. Nec semper cognata & pugnantia itemq; comparata ac Testimonia proferenda. *Sed cujuslibet prudentiæ eadem vel eligere, vel rejicere utrolibet modo relinquitur.*]

4. Methodus thematis Conjuncti est, quo thema conjunctum legitimè pertractatur.

In eodem attendatur I. recta thematis sive status controversiæ constitutio. II. Thesεos confirmatio. Quæ sumitur ex causis, effectis, subjectis, adjunctis, dissentaneis, comparatis, ortis, testimonio, pro diversa thematis qualitate & affectione, nec non eligentis discretione. III. Thesεos adversarii positio. IV. Rationum ejusdem refutatio & solutio. V. Thematis repetitio & προσιμάτων collectio.

*Sed tamen & in his Methodus arbitraria pro docentis vel dicentis discretione adhibetur. Exempla utriusq; occurrunt apud alios.*

[*Observa hîc ad calcem docendi causa Methodum & ordinem variè à Peripateticis distingui. I. namq; est* ordo temporis, *qui ad Historicos & Chronologicos pertinet. II.* Ordo generationis, *qui progreditur ab imperfectioribus ad perfecti-*

*ora. III.* Ordo compositionis, *qui progreditur à partibus integrantibus ad totum. IV.* Ordo divisionis, *qui descendit à superioribus ad inferiora. Unde Canon Logicus:* Methodus descendit, non ascendit. *V.* Ordo perfectionis *qui progreditur â perfectioribus ad imperfectiora. VI.* Ordo resolutionis, *qui à toto integro ad partes integrales procedit. VII.* Ordo collectionis, *qui ab inferioribus ad superiora adscendit. IIX.* Ordo dignitatis *qui à digniori ad indigniora procedit.* IX. Ordo doctrinæ, *qui à facilioribus incipit.* X. Ordo arbitrarius, *quo promiscua quævis scribuntur, utpote theses & alia. XI.* Ordo sive methodus prudentiæ, *quæ accõmodatur ad circumstantias in praxi seu usu docendi, aut aliter materias tractandi. Ideoq; passiones quasdam habet, quas vulgò* crypses methodi *vocant. Nam quandoq;* 1. Homogenea quædam rejiciuntur, ut definitionum, partitionum, transitionum lumina; *quæ est* crypsis ellypseos sive defectus. 2. Heterogenea quædam assumuntur, veluti digressiones à re, & longiores in re commorationes,

*quæ*

*quæ est* crypsis pleonasmi, *& vocatur* Digressio. 3. Ordo rerum vel invertitur, vel inflectitur, & quod consequens & posterius est, tractatur prius, *quæ est* crypsis Inversionis, *& dicitur* Methodus Inversa, *itemq;* Synthesis. Sunt autem ea arte tractandæ, ut non videantur vim attulisse Methodo & confusionem peperisse, sed veluti precariò ob aliquam necessitatem aut circumstantiam admissæ, *quod monet Dn.* Libav. fol. 610.]

*FINIS.*

Lipsiæ,



*Valentin am Ende Excudebat.*

Anno M. DC. XII.

AB: 67 10 d, 12

ULB Halle 3
005 129 583

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-33791/fragment/page=0521

Institutiones

IALECTICÆ;

*ex probatissimis*

ITORIBUS STUDI-

OSE CONSCRIPTÆ,

variisque exemplis

*in usum*

LUSTRIS PÆDAGOGII

GIESSENI ILLUSTRATÆ,

*à*

NRADO THEODORICO,

HILOSOPHIÆ MORALIS PRO-

*fessore & Pædagogiarcha.*

EDITIO SECUNDA.



6 12.

LIPSIÆ

*Excudebat Valentin am Ende.*

Farbkarte #13
B.I.G.
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Centimetres Inches
Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-33791/fragment/page=0523